

Consiliul Național pentru Asistența Juridică
Garantată de Stat

GHIDUL AVOCATULUI
care acordă asistență juridică garantată de stat
copiilor aflați în conflict cu legea

Chișinău 2013

Autori: Vasile Rotaru
Victor Zaharia
Lilian Darii
Mihai Lupu
Iurie Cuza
Arina Țurcan
Boguța Elena

Responsabil de ediție: Lilian Darii, *director executiv CNAJGS*

Această lucrare constituie un ghid metodologic destinat, în primul rând, avocaților specializați în acordarea asistenței juridice garantate de stat în cauzele care implică copii, dar care poate fi util și pentru orice alt jurist profesionist, interesat de specificul acordării asistenței juridice copiilor aflați în conflict cu legea. La baza acestui ghid a stat o lucrare similară, publicată sub egida Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat (CNAJGS), în anul 2010, fiind actualizată și completată de coautorii Arina Țurcan și Boguța Elena. Opiniile expuse în prezenta publicație nu reflectă neapărat punctul de vedere al CNAJGS.

Elaborarea acestui ghid a fost realizată de către CNAJGS, în conformitate cu „Planul de Acțiuni de implementare a Strategiei de Reformă a Sectorului Justiției pentru anii 2011-2016”, adoptat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 6 din 16 februarie 2012, domeniul specific de intervenție 6.3.1, acțiunea 6.

SUMAR

Capitolul I. PROTECȚIA DREPTURILOR COPILULUI ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL ȘI INTERN

- § 1. Cadrul universal de protecție a drepturilor copilului.
- § 2. Principiile generale ale protecției și promovării drepturilor copilului.
- § 3. Cadrul juridic internațional care abordează delincvența juvenilă.
- § 4. Protecția drepturilor copilului în dreptul intern.

Capitolul II. ADMINISTRAREA SISTEMULUI DE ACORDARE A ASISTENȚEI JURIDICE GARANTATE DE STAT COPIILOR AFLAȚI ÎN CONFLICT CU LEGEA

- § 1. Organele de administrare a sistemului de acordare a asistenței juridice garantate de stat.
- § 2. Asistența juridică garantată de stat solicitată pentru apărarea drepturilor și intereselor copilului aflat în conflict cu legea.
- § 3. Subiecții care acordă asistență juridică calificată garantată de stat.
- § 4. Modalitățile de sesizare a Oficiilor teritoriale ale CNAJGS cu privire la acordarea asistenței juridice calificate beneficiarului minor.
- § 5. Subiecții implicați în procesarea solicitărilor de acordare a asistenței juridice garantate de stat.
- § 6. Specificul procesării solicitărilor de acordare a asistenței juridice garantate de stat beneficiarilor minori aflați în conflict cu legea.

Capitolul III. PARTICIPAREA AVOCATULUI ÎN CAUZELE PENALE ÎN CARE SUNT IMPLICAȚI COPII AFLAȚI ÎN CONFLICT CU LEGEA LA FAZA DE URMĂRIRE PENALĂ

- § 1. Intervenirea pe cauză.
- § 2. Interviu cu beneficiarul asistenței juridice garantate de stat.
- § 3. Competența organului de urmărire penală.
- § 4. Referatul presentințial.
- § 5. Durata unui proces cu implicarea copilului.
- § 6. Scoaterea de sub urmărire penală
- § 7. Încetarea urmăririi penale.
- § 8. Suspendarea condiționată a urmăririi penale cu liberarea de răspundere penală a copilului.

§ 9. Încetarea urmăririi penale cu plasarea copilului într-o instituție de învățământ și reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare.

§ 10. Acordul de recunoaștere a vinovăției în cauzele penale cu implicarea copilului.

§ 11. Examinarea materialelor de urmărire penală și prezentarea referinței.

Capitolul IV. REȚINEREA ȘI APLICAREA MĂSURILOR PREVENTIVE FAȚĂ DE COPII AFLAȚI ÎN NCONFLICT CU LEGEA

§ 1. Reținerea minorilor.

§ 2. Aplicarea măsurilor preventive.

§ 3. Transmiterea sub supraveghere a minorului.

§ 4. Obligarea de a nu părăsi localitatea sau țara.

§ 5. Garanția personală și garanția unei organizații în cauza penală a unui copil bănuit/învinuit.

§ 6. Arestarea preventivă a copilului bănuit/învinuit.

§ 7. Aplicarea față de copil a măsurilor alternative arestării preventive.

Capitolul V. PARTICIPAREA AVOCATULUI LA JUDECAREA CAUZELOR ÎN CARE SUNT IMPLICAȚI COPII AFLAȚI ÎN CONFLICT CU LEGEA

§ 1. Studiarea dosarului.

§ 2. Dosarul în apărare.

§ 3. Lipsa publicității ședinței de judecată.

§ 4. Probele.

§ 5. Obiectul probațiunii și suficiența probelor.

§ 6. Obținerea probelor.

§ 7. Datele neadmise ca probe.

§ 8. Veridicitatea probelor.

§ 9. Circumstanțele ce urmează a fi stabilite la judecarea cauzelor penale privind minorii, în afară de cele prevăzute pentru adulți.

§ 10. Ședința preliminară.

§ 11. Participarea copilului inculpat la ședințele de judecată.

§ 12. Participarea apărătorului la audieri.

§ 13. Încetarea procesului penal cu liberarea de răspundere penală a minorului.

§ 14. Liberarea minorului de pedeapsă penală cu aplicarea măsurilor cu caracter educativ.

§ 15. Liberarea minorului de pedeapsă cu internarea lui într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare.

§ 16. Pledoaria avocatului.

Capitolul VI. MECANISMUL REALIZĂRII ÎMPĂCĂRII ÎN CAUZELE ÎN CARE SUNT IMPLICAȚI COPII AFLAȚI ÎN CONFLICT CU LEGEA

§ 1. Medierea - premisă a realizării împăcării.

§ 2. Principiile medierii în cauzele cu implicarea minorilor.

§ 3. Procedura medierii în cauzele cu implicarea minorilor.

§ 4. Condițiile și procedura încheierii acordului de împăcare.

Capitolul VII. METODE DE LUCRU ȘI TEHNICI DE AUDIERE A COPILULUI AFLAT ÎN CONFLICT CU LEGEA ÎN PROCEDURILE JUDICIARE PENALE

§ 1. Participarea pedagogului la audierea copilului aflat în conflict cu legea.

§ 2. Evaluarea psihologică a copilului în conflict cu legea.

§ 3. Profilul psihologic al copilului în conflict cu legea.

§ 4. Participarea reprezentantului legal la audierea copilului aflat în conflict cu legea.

§ 5. Elemente de psihologie a copilului, utile în procesul de audiere a minorului aflat în conflict cu legea, victimă sau martor a infracțiunii.

§ 6. Etapele audierii copilului.

§ 7. Locul și timpul audierii copilului.

§ 8. Tactici aplicate la ascultarea copilului aflat în conflict cu legea.

§ 9. Consemnarea informațiilor relatate de copil.

§ 10. Aprecierea declarației copilului.

Capitolul VIII. METODE DE LUCRU ȘI TEHNICI DE AUDIERE A COPILULUI VICTIMĂ SAU MARTOR ÎNTR-UN PROCES PENAL

§ 1. Elemente de caracterizare a personalității copiilor victime.

§ 2. Etapele audierii copiilor victimă sau martori într-un proces penal.

§ 3. Locul audierii copilului victimă sau martor.

§ 4. Valoarea probantă a declarației copilului victimă a unei infracțiuni.

§ 5. Elemente de caracterizare a personalității copiilor martori într-un proces penal.

§ 6. Audierea martorului minor.

- § 7. Aprecierea declarațiilor martorului minor.
- § 8. Cazurile și condițiile speciale de audiere a martorului și victimei minore.
- § 9. Măsuri pentru asigurarea securității martorului și victimei minore.

Capitolul IX. SERVICII DE ASISTENȚĂ PSIHOLOGICĂ ȘI SOCIALĂ DESTINATE COPIILOR AFLAȚI ÎN CONFLICT CU LEGEA

- § 1. Servicii de asistență și reabilitare psihologică.
- § 2. Evaluarea psihologică.
- § 3. Servicii sociale.
- § 4. Centrul de plasament temporar al copilului.

Capitolul X. ACORDAREA ASISTENȚEI JURIDICE COPIILOE IMPLICAȚI ÎN CAUZE DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE

- § 1. Formele violenței în familie.
- § 2. Intervenirea avocatului pe cauzele de violență în familie.
- § 3. Măsuri de protecție aplicate copiilor victime ale violenței în familie.
- § 4. Probele în procesul de aplicare a măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie.
- § 5. Asigurarea respectării măsurilor de protecție a copiilor victime ale violenței în familie.
- § 6. Sesizarea organului de urmărire penală cu privire la actele de violență în familie.

Anexe.

Bibliografie.

Capitolul I.

PROTECȚIA DREPTURILOR COPILULUI ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL ȘI INTERN

§ 1. Cadrul universal de protecție a drepturilor copilului.

Protecția drepturilor copilului necesită o atenție deosebită din partea societății și în mod special din partea celor care participă în procesul de înfăptuire a justiției. Pornind de la această idee, corelată cu necesitatea stringentă de respectare a interesului superior al copilului și a drepturilor acestuia, ne-am propus în acest capitol să descriem succint cadrul universal de protecție a drepturilor copilului.

Reglementările internaționale recunosc copilului ca persoană, deși, de multe ori copilul este perceput de către autorități ca o extensie a părinților. Este adevărat că copiii au o experiență de viață sumară, deprinderi sociale superficiale, nu prea știu să aleagă prioritățile, în consecință, cad ușor sub influențe negative, pot fi manipulați și comit mai multe fapte ilicite. Deseori copiii ajung să aibă probleme cu legea, fie din necunoaștere, fie din cauza mediului care i-a afectat, fie chiar din vina părinților care nu au știut cum să le explice ce este bine și ce este rău. Orice copil bănuț, învinuit de săvârșirea unei infracțiuni riscă să fie reținut, arestat și perchezitionat și în final condamnat. Atunci apare întrebarea ce facem în acest caz, cum procedăm pentru a apăra drepturile și libertățile acestui copil. De aceea, înțelegerea acestor acțiuni, cunoașterea drepturilor copilului sunt extrem de importante atât din partea avocatului, colaboratorilor organelor de ocrotire a normelor de drept, cât și din partea celorlalți participanți la proces penal.

Convenția cu privire la drepturile copilului a fost adoptată de Organizația Națiunilor Unite la data de 20 noiembrie 1989 și ratificată de Republica Moldova la 12 decembrie 1990.

Convenția cu privire la drepturile copilului cuprinde 54 de articole. Primele 41 de articole se referă la drepturile copiilor de ambele sexe ce au vârsta de până la 18 ani [14, pag. 7].

Articolele 1, 4, 5, 18 și 41 mobilizează autoritățile și adulții, pentru a asigura realizarea prevederilor Convenției cu privire la drepturile copilului.

Articolele 42-45 se referă la modul în care statele trebuie să urmărească și să raporteze respectarea Convenției.

Articolele 46-54 ale Convenției descriu în ce mod statele pot adera la ea, cum are loc ratificarea acesteia, care sunt limbile oficiale în care este scrisă Convenția.

Convenția are și două Protocoale facultative, după cum urmează:

- Protocolul facultativ la Convenția cu privire la drepturile copilului, referitor la implicarea copiilor în conflicte armate, intrat în vigoare pentru Republica Moldova la 5 martie 2004;
- Protocolul facultativ la Convenția cu privire la drepturile copilului, referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă, intrat în vigoare pentru Republica Moldova la 12 aprilie 2007.

Convenția privind drepturile copilului oferă o lume sigură și asigură protecție copiilor, care sunt mai vulnerabili decât adulții în fața dificultăților vieții, a exploatării și abuzului.

Drepturile copilului, așa cum sunt ele înscrise în Convenție, pentru a fi înțelese mai ușor, pot fi grupate în 4 categorii: drepturi la supraviețuire, drepturi la dezvoltare, drepturi la protecție și drepturi la participare [14, pag. 24-25].

Drepturile la supraviețuire (articolele **6, 24, 27**) asigură satisfacerea necesităților de bază ale unui copil: mediul sigur și protectiv, lipsit de factori ce ar putea genera, frică, stres, abuz sau stagna dezvoltarea normală a minorului, precum și dreptul la cea mai bună stare de sănătate și asistență medicală de calitate. Aceste drepturi mai înseamnă asigurarea accesului tuturor copiilor la informații despre sănătate. Statul trebuie să promoveze strategii pentru asistența medicală preventivă și pentru planificarea familială [14, pag. 24-25].

Drepturile la dezvoltare (articolele **7, 8, 14, 23, 28, 29, 31**) se referă la asigurarea unui mediu sigur și protectiv care îi ajută pe copii să se dezvolte pe deplin din punct de vedere fizic, mintal, spiritual și social. Aceste drepturi asigură copiilor tot ceea ce îi stimulează să crească și să se dezvolte: familie, dragoste, mediu sigur și protectiv, biblioteci, locuri de joacă, povești, muzică și altele. Părinții sunt principalii responsabili de asigurarea dezvoltării copilului, iar statul trebuie să le acorde suport în realizarea acestei sarcini. Majoritatea drepturilor copilului au un caracter de protecție. Convenția recunoaște nevoia copiilor de a fi protejați (articolele 9, 10, 11, 16, 19, 20, 21, 22, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40) față de împrejurările care le pot afecta dezvoltarea, cum ar fi discriminarea, abuzul și neglijarea parentală [14, pag. 24-25].

Drepturi la protecție specială au copiii aflați în situații foarte dificile, cum ar fi copiii în conflict cu legea, copiii refugiați, copiii cu dezabilități. Convenția protejează copiii împotriva exploatării prin muncă, a exploatării sexuale, vânzării, traficului și utilizării drogurilor, precum și de conflictele armate, de situațiile de urgență, provocate fie de conflictele între oameni, fie de dezastrele naturale.

Drepturile la participare (articolele 12, 13, 15, 17) asigură copiilor un cuvânt de spus în ceea ce privește situațiile concrete din viața lor. Copiii au dreptul să-și exprime părerile în toate problemele care îi privesc, să discute lucrurile pe

care ei le cred importante, să caute și să primească informații de care au nevoie. Adulții trebuie să ia în considerare opiniile copiilor, ținând seama de vârsta și de gradul lor de maturitate [14, pag. 24-25].

Aceste drepturi permit copiilor să joace un rol activ în cadrul comunității în care trăiesc și al societății în general.

Convenția identifică totodată obligațiile pe care le au statele în privința educației, protecției, dezvoltării copiilor cu determinarea factorilor familiari și sociali de natură a realiza aceste deziderate.

§ 2. Principiile generale ale protecției și promovării drepturilor copilului.

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului pune baza a patru principii de care ar trebui să se conducă atât adulții, care sunt responsabili de realizarea Convenției și autoritățile investite de legea cu atribuții de apărare a drepturilor copilului, cât și copiii ce sunt protejați prin ea. Principiile enunțate sunt prezentate în Convenție după cum urmează:

Principiul nediscriminării. Potrivit articolului 2 din Convenție toți copiii, fără excepție, indiferent de rasă, religie, situație financiară, de ceea ce cred sau spun, de tipul familiei din care provin, au aceleași drepturi.

În sensul art. 2 din *Legea nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității*¹, prin discriminare se înțelege orice deosebire, excludere, restricție ori preferință în drepturi și libertăți a persoanei sau a unui grup de persoane, precum și susținerea comportamentului discriminatoriu bazat pe criteriile reale, stipulate de prezenta lege sau pe criterii presupuse.

În contextul normelor enunțate copiilor aflați în situații egale trebuie să le fie aplicat un tratament juridic egal, iar celor aflați în situații diferite trebuie să le corespundă un tratament juridic diferențiat.

Principiul supraviețuirii și dezvoltării. În temeiul articolului 6 din Convenție, toți copiii au dreptul la viață. Statul trebuie să întreprindă măsuri pozitive pentru a se asigura că ei supraviețuiesc și se dezvoltă sănătos în toate aspectele vieții: fizic, emoțional, mintal, social și cultural.

Principiul interesului superior al copilului. Acest principiu este consemnat în art. 3 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului și se referă atât la drepturile nepatrimoniale ale copilului cât și la cele patrimoniale. Prin prevederile incluse în articolul 3 din Convenție se atenționează instituțiile, organizațiile, toți adulții implicați în lucrul cu copiii și membrii familiilor copiilor

¹ Monitorul Oficial al R.M. nr. 103/355 din 29.05.2012;

ca la deciziile luate cu referire la copil să țină cont în primul rând la ceea ce este mai bine pentru copii și să acționeze astfel.

Principiul enunțat impune ca orice proces decizional cu referire la copil să corespundă următoarelor cerințe:

- Identificarea tuturor opțiunilor posibile pentru soluționarea situației de dificultate în care se află copilul, inclusiv situațiile de dificultate generate de interacțiunea cu sistemul de justiție penală, civilă sau contravențională;
- Evaluarea rezultatelor previzibile ale opțiunilor identificate pentru rezolvarea situației individuale a copilului aflat în dificultate;
- Aproximarea șanselor de a produce rezultatele prefigurate pentru fiecare din opțiunile posibile;
- Determinarea valorii specifice fiecăreia dintre rezultatele în competiție.

Ariile de evaluare a interesului superior al copilului sunt destul de extinse, ceea ce impune flexibilitatea normei menționate, în funcție de situații în parte în care copilul se află. Astfel, conținutul interesului superior al copilului este variabil în funcție de situația concretă în care se află minorul și etapa de dezvoltare a copilului.

Principiul ascultării opiniei copilului și luării în considerare a acestuia ținând cont de vârsta și gradul său de maturitate. Conform art. 12 din Convenție, copilul are dreptul să se implice și să spună ce crede atunci când adulții iau decizii care sunt importante pentru viața sa. Acest principiu are o acțiune generală și conferă copilului dreptul fundamental la liberă exprimare, atât în relațiile cu autoritățile judiciare sau administrative, cât și în relațiile cu părinții.

Măsura în care opinia copilului va fi valorizată este configurată de vârsta și gradul de maturitate al copilului, care vor fi însă supuse interesului superior al copilului, în acest sens făcându-se distincție între consultarea copilului și luarea consimțământului său.

§ 3. Cadrul juridic internațional care abordează delincvența juvenilă.

Reglementările internaționale în materia drepturilor copilului recomandă a aplica reguli specifice copilului indiferent de situația juridică în care acesta se află, inclusiv în situația în care se află în conflict cu legea. Printre instrumentele internaționale universale care abordează delincvența juvenilă și au fost materializate în două rezoluții ale Organizației Națiunilor Unite menționăm:

- Regulile Standard Minimale ale Națiunilor Unite în Administrarea Justiției Juvenile (Regulile de la Beijing adoptate în 1985 prin rezoluția Adunării Generale 40/33);

- Principiile Națiunilor Unite pentru Prevenirea Delincvenței Juvenile (Principiile de la Riyadh adoptate în 1990 prin rezoluția Adunării Generale 45/112);
- Regulile Națiunilor Unite pentru Protecția Minorilor Priviți de Libertate (adoptate în 1990 prin Rezoluția Adunării Generale 45/113);
- Liniile directoare de acțiune privind copiii implicați în sistemul de justiție penală (adoptate prin Rezoluția Consiliului Economic și Social 30/1997);
- Regulile Minimale ale Națiunilor Unite pentru elaborarea măsurilor neprivative de libertate (Regulile de la Tokyo 1990).

Cu referire la delincvența juvenilă, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a adoptat mai multe recomandări. Aceste recomandări au la bază principiul priorității absolute a prevenirii, cel a reducerii intervenției justiției penale precum și cel a necesității participării comunității la politica în materie penală [23, pag. 6-8].

Printre recomandările vizate enunțăm:

- Recomandarea R (85)11 privind poziția victimei în cadrul dreptului penal și procedurii penale;
- Recomandarea R (85) 4 asupra violenței în cadrul familiei;
- Recomandarea R (87) 19 despre organizarea prevenirii criminalității;
- Recomandarea R (87) 7 asupra principiilor referitoare la răspândirea videogramelor cu caracter violent, brutal sau pornografic;
- Recomandarea R (91) 11 referitoare la exploatarea sexuală, pornografie și prostituție precum și la traficul de copii și tineri adulți¹⁶;
- Recomandarea R (88) 6 referitoare la reacțiile sociale privind comportamentul delincvent al copiilor din familiile de emigranți.
- Recomandarea 1065 (1987) a Adunării Parlamentare a Consiliul Europei referitoare la comerțul și alte forme de exploatare a copiilor;

Republica Moldova, ratificând instrumente internaționale cu privire la drepturile copiilor și-a asumat pe deplin responsabilitatea pentru respectarea acestor standarde de protecție a copiilor, prin elaborarea și adoptarea unor politici naționale clare și previzibile de protecție a copilului, crearea cadrului instituțional privind implementarea politicilor adoptate, folosirea unor mecanisme eficiente de protecție a diferitor categorii de copii, precum și prestarea unor servicii calitative încât să răspundă necesităților copilului și să îmbunătățească calitatea vieții acestora.

Principalele intervenții ale satului trebuie să se dezvolte în vederea asigurării unei justiții prietenoase copilului, o justiție accesibilă, corespunzătoare vârstei, rapidă, adaptată și concentrată pe necesitățile și drepturile copilului,

inclusiv acordarea serviciilor de calitate prezentențială, sentințială în comunitate, penitenciară și postpenitenciară.

Inițiativele privind realizarea unei justiții pentru copii trebuie să aparțină atât instituțiilor guvernamentale cât și neguvernamentale, dar și persoanelor ce contribuie la înfăptuirea actului de justiție, prin toate acestea urmărindu-se însă implementarea aceluiași principii, standarde și recomandări internaționale în instrumentarea cauzelor cu copii.

§ 4. Protecția drepturilor copilului în dreptul intern.

Cadrul juridic național nu conține o lege specială ce ar reglementa condițiile de prevenire a delincvenței juvenile, de asistare a copiilor aflați în conflict cu legea, inclusiv a copiilor aflați sub vârsta minima a răspunderii penale. La fel, în dreptul intern nu este prezent nici un mecanism de referire a copiilor în conflict cu legea de la organele de drept către serviciile de asistență socială și psihologică publice sau private. În situația descrisă, reglementări fragmentare ce vizează și situația copiilor în conflict cu legea se conțin în Codul Familiei, Codul Civil, Codul de procedură penală, Codul de procedură civilă și alte legi speciale ce abordează situația juridică a copilului.

În acest sens, fără a avea pretenția exhaustivității, ne propunem să prezentăm succint prevederile Legii privind drepturile copilului și a Legii nr. 140 din 14.06.2013 cu privire la protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.

*Legea nr. 338 din 15.12.2004 privind drepturile copilului*² stabilește statutul juridic al copilului ca subiect independent, prevede asigurarea sănătății fizice și spirituale a copilului, formarea conștiinței lui civice pe baza valorilor naționale și general-umane, acordarea unei griji deosebite și protecții sociale copiilor lipsiți temporar sau permanent de anturajul familiei sau care se află în alte condiții nefavorabile sau extreme.

Legea privind drepturile copilului stipulează că, toți copiii sunt egali în drepturi fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, sex, limbă, religie, convingeri, avere sau origine socială și declară ocrotirea de către stat și societate a copilului și familiei și drept preocupare politică, socială și economică de prim ordin. Această lege prevede asigurarea sănătății fizice și spirituale a copilului, acordarea unei griji deosebite și protecții sociale copiilor lipsiți temporar sau permanent de anturajul familiei sau care se află în alte condiții nefavorabile sau extreme. Statul garantează fiecărui copil dreptul la un nivel de viață adecvat dezvoltării sale fizice, intelectuale, spirituale și sociale. Statul întreprinde acțiuni în

² Monitorul Oficial al R.M. nr. 13/127 din 02.03.1995;

vederea acordării de ajutor părinților, precum și altor persoane responsabile de educația și dezvoltarea copiilor.

*Legii nr. 140 din 14.06.2013 cu privire la protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți,*³ stabilește procedurile de identificare, evaluare, asistență, referire, monitorizare și evidență a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, precum și autoritățile și structurile responsabile de aplicarea procedurilor respective. În acest act normativ se mai regăsesc principiile protecției copilului aflat în situație de risc și a copilului separat de părinți, cadrul general de activitate al autorităților tutelare, mecanismul de cooperare dintre autorități în vederea protecției copilului și răspunderea acestora pentru neglijarea copiilor aflați în situații de risc.

³ Monitorul Oficial al R.M. nr. 167-172/534 din 02.08.2013;

Capitolul II.

ADMINISTRAREA SISTEMULUI DE ACORDARE A ASISTENȚEI JURIDICE GARANTATE DE STAT COPIILOR AFLAȚI ÎN CONFLICT CU LEGEA

§ 1. Organele de administrare a sistemului de acordare a asistenței juridice garantate de stat.

Pentru realizarea principiului liberului acces al persoanei, inclusiv al minorului aflat în conflict cu legea, la asistența juridică, statul asigură organizarea și funcționarea instituțiilor responsabile de acordarea asistenței juridice garantate de stat și alocarea fondurilor bugetare necesare retribuirii serviciilor juridice prestate.

Sistemul de acordare a asistenței juridice garantate de stat este administrat concomitent de mai multe organe, și anume:

- Ministerul Justiției;
- Uniunea Avocaților;
- Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat și cele 5 Oficii teritoriale ale sale.

Fiecare din aceste organe dispune de atribuții proprii prescrise de lege în acest domeniu.

Un rol deosebit îl joacă Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat (denumit în continuare *Consiliu Național*), care, fiind un organ colegial și reprezentativ, este abilitat de lege cu funcția de organizare și dirijare a procesului de acordare a asistenței juridice garantate de stat. Procesul de acordare a asistenței juridice garantate de stat este gestionat nemijlocit de către Oficiile teritoriale ale Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat (denumite în continuare *Oficii teritoriale*).

Oficiile teritoriale ale Consiliului Național sunt persoane juridice de drept public și funcționează în orașele (municipiile) de reședință a curților de apel (Chișinău, Bălți, Cahul, Comrat, Căușeni). Anume pe seama acestor autorități a fost pusă sarcina organizării procesului de acordare a asistenței juridice garantate de stat, prin exercitarea următoarelor funcții:

- Asigurarea cu prestatori de servicii prin încheierea de contracte cu avocații publici și avocații care acordă asistență juridică la cerere;
- Recepționarea și examinarea cererilor și actelor prezentate de solicitanții de asistență juridică garantată de stat și deciderea asupra acordării unei astfel de asistențe;
- Desemnarea avocaților care să acorde asistență juridică calificată, inclusiv asistență juridică de urgență;

- Remunerarea avocaților pentru serviciile prestate beneficiarilor asistenței juridice garantate de stat.

Activitatea Oficiilor teritoriale este administrată de către coordonatorii Oficiilor, selectați prin concurs și desemnați de Consiliul Național în această funcție. Coordonatorii în activitatea lor sunt asistați de consultanții Oficiilor teritoriale.

§ 2. Asistența juridică garantată de stat solicitată pentru apărarea drepturilor și intereselor copilului aflat în conflict cu legea.

Prin asistență juridică garantată de stat înțelegem serviciile avocaților din contul mijloacelor destinate acordării unor astfel de servicii persoanelor care nu dispun de suficiente mijloace financiare pentru plata unui avocat, adică au un nivel al veniturilor mai jos decât cel prevăzut de lege (nivelul minim de existență calculat de Biroul Național de Statistică) sau care beneficiază de dreptul la o astfel de asistență în virtutea prevederilor legii.

Tipurile asistenței juridice garantate de stat, conform *Legii nr. 198-XVI din 26 iulie 2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat*⁴, sunt următoarele:

- **Asistență juridică primară** - care constă în furnizarea de informații privind sistemul de drept al Republicii Moldova, privind actele normative în vigoare, drepturile și obligațiile subiecților de drept, privind modalitatea de realizare și de valorificare a drepturilor pe cale judiciară și extrajudiciară; acordare de consultanță în probleme juridice; acordare de asistență în vederea întocmirii actelor juridice; acordare a altor forme de asistență, care nu intră în categoria de asistență juridică calificată;
- **Asistență juridică calificată** - constă în acordarea serviciilor juridice de consultanță, reprezentare și/sau apărare în organele de urmărire penală, în instanțele judecătorești pe cauze penale, civile sau de contencios administrativ, reprezentare în fața autorităților administrației publice;

Asistența juridică garantată de stat reprezintă serviciile de consultanță și asistență juridică oferite de către avocații care sunt contractați și plătiți de către stat. Asistența se numește garantată pentru că:

- dreptul la această asistență este prevăzut și garantat de Constituție;
- statul este obligat să acorde neapărat asistență juridică persoanelor care întrunesc condițiile necesare, în cazul nostru pentru că sunt minore;
- neacordarea asistenței juridice garantate de stat în corespundere cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului privind asigurarea

⁴ Monitorul Oficial al R.M. nr. 157-160/614 din 05.10.2007;

dreptului la apărare în cadrul procesului penal și civil va reprezenta o încălcare a Convenției Europene pentru Drepturile Omului și ar putea fi sancționată de către Curte.

Statul acordă asistență juridică cetățenilor, pentru că aceasta este prevăzută în *Constituția Republicii Moldova* (art. 26) și în *Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a libertăților fundamentale* (Convenția Europeană pentru Drepturile Omului), ratificată de către Parlamentul Republicii Moldova la 24.07 1997. Constituția Republicii Moldova în art. 20 stipulează că „Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele lor legitime. Nici o lege nu poate îngradi accesul la justiție”.

Codul de procedură penală prevede că, interesele minorilor într-un caz penal neapărat trebuie să fie reprezentate de către un avocat, iar *Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat* stabilește mecanismul și regulile de numire a avocaților care acordă asistență juridică garantată de stat.

Acest tip de asistență se acordă indiferent de nivelul de venit al beneficiarului acestei asistențe în următoarele cazuri:

- Când persoana are nevoie de asistență juridică de urgență în cazul reținerii în cadrul unui proces penal sau al unei proceduri contravenționale;
- În caz de participare obligatorie a apărătorului în procesul penal în temeiul art. 69 alin. (1) pct. 2-12) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova;
- În caz de participare obligatorie a avocatului în procesul civil în temeiul art. 77 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova;
- În cazul copiilor victime ale infracțiunilor;
- În cazul în care persoana este suspectată de săvârșirea unei contravenții pentru care se prevede sancțiunea arestului contravențional;
- În cazul persoanei în a cărei privință se solicită înlocuirea sancțiunii amenzii sau a muncii neremunerate în folosul comunității cu închisoare sau cu arest contravențional;
- În cazul persoanei în a cărei privință există riscul aplicării sancțiunii de expulzare în cadrul procedurilor contravenționale;
- Dacă persoana a beneficiat de ajutor social, stabilit în conformitate cu legislația în vigoare, pe parcursul a 6 luni calendaristice anterioare lunii în care a fost depusă solicitarea.

Totodată, legislația prevede cazuri în care asistență juridică calificată se acordă în dependență de nivelul de venit al persoanei, și anume:

- Când persoana are nevoie de asistență juridică pe cauze penale, și interesele justiției o cer, însă nu dispun de suficiente mijloace pentru a plăti aceste servicii;
- Când persoana are nevoie de asistență juridică în cauze contravenționale, civile și de contencios administrativ, însă nu dispune de suficiente mijloace pentru a plăti aceste servicii, cauzele fiind complexe din punct de vedere juridic sau procesual.

În ceea ce privește acordarea asistenței juridice calificate copilului aflat în conflict cu legea, în cadrul procesului penal, în virtutea prevederilor pct. (4) alin. (1) al art. 69 Cod de procedură penală, participarea minorului în calitate de bănuț, învinut, inculpat constituie un caz de participare obligatorie a apărătorului în procesul penal, iar potrivit lit. (c) alin. (1) al art. 19 și art. 20 din *Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat* acest tip de asistență se acordă indiferent de nivelul de venit al minorului aflat în conflict cu legea sau al reprezentanților legali ai acestuia.

În cazul minorilor implicați într-un proces penal în calitate de bănuți, învinuți, inculpați sau victime ale infracțiunii, dreptul la asistență juridică garantată de stat nu este condiționat de nivelul veniturilor părinților sau ale minorului! Mai mult decât atât, prezența avocatului în astfel de procese este o condiție obligatorie pentru ca procesul să fie legal.

Cel mai solicitat tip de asistență juridică garantată de stat pentru copii aflați în conflict cu legea este asistența juridică calificată, care se acordă prin:

- Apărarea și reprezentarea intereselor copilului în cazul reținerii în cadrul unui proces penal sau al unei proceduri contravenționale;
- Apărarea și reprezentarea intereselor copilului care figurează într-un proces penal în calitate de bănuț, învinut, inculpat, persoană vătămată;
- Apărarea și reprezentarea intereselor copilului victimă a infracțiunilor;
- Apărarea și reprezentarea intereselor copilului condamnat;
- Apărarea și reprezentarea intereselor copilului în cadrul procedurii pe cauze contravenționale;
- Apărarea și reprezentarea intereselor copilului în cadrul unui proces civil sau contencios administrativ.

Asistența juridică calificată poate fi solicitată la orice etapă a procesului penal, iar într-un proces civil sau contencios administrativ și până la inițierea

procesului.

§ 3. Subiecții care acordă asistență juridică calificată garantată de stat

Asistența juridică este acordată copiilor în cadrul procedurii penale numai de către avocați profesioniști care, pe lângă activitatea lor privată, pot fi contractați pentru acordarea asistenței de către Oficiile Teritoriale ale Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat. În acest caz ei vor fi numiți *avocați care acordă asistență juridică la cerere*, fiind plătiți de către Oficiile teritoriale pentru fiecare caz în parte din banii alocați din bugetul public sau din alte surse permise de lege.

Unii avocați acordă numai asistență juridică garantată de stat și nu au practică privată. Acești avocați au încheiate contracte cu Oficiile Teritoriale pentru acordarea asistenței juridice, fără dreptul de a presta servicii altor persoane în baza contractelor private și se numesc *avocați publici*.

Dintre avocații care acordă asistență juridică la cerere se disting avocații care sunt specializați în acordarea asistenței juridice calificate minorilor. Lista de avocați specializați în acordarea asistenței juridice calificate minorilor aflați în conflict cu legea a fost creată în baza hotărârii Consiliului Național nr. 16 din 29 septembrie 2010 și poate fi găsită pe pagina web a Consiliului (www.cnajgs.md).

Totodată, potrivit hotărârii Consiliului Național nr. 24 din 21 decembrie 2012, pentru acordarea asistenței juridice calificate garantate de stat pe cauzele cu implicarea copiilor, coordonatorii Oficiilor Teritoriale desemnează cu precădere avocații publici.

Avocații publici și avocații din lista specializată în acordarea asistenței juridice calificate minorilor aflați în conflict cu legea beneficiază de instruire periodică în domeniu.

Prin urmare, pe cauzele în care sunt implicați minorii, coordonatorii Oficiilor teritoriale desemnează în mod prioritar avocații publici și avocații care acordă asistență juridică garantată de stat la cerere din lista specializată, asigurând acordarea asistenței juridice copiilor aflați în conflict cu legea de către avocați cu cunoștințe mai vaste și experiență bogată în acest domeniu.

Asistența juridică calificată garantată de stat se acordă numai de către avocații înscriși în lista avocaților publici sau a avocaților care acordă asistență juridică la cerere în raza de activitate a Oficiului Teritorial respectiv, desemnați de către coordonator în baza unei decizii.

Avocatul care va acorda asistență juridică garantată de stat va dobândi calitatea de apărător din momentul în care coordonatorul Oficiului Teritorial respectiv va emite decizia privind acordarea asistenței juridice calificate, care se va

aduce la cunoștință, după caz, beneficiarului, avocatului, organului de urmărire penală sau instanței de judecată.

Prin urmare, **decizia privind acordarea asistenței juridice calificate** este unicul act care atestă drepturile și obligațiile avocatului care acordă asistență juridică garantată de stat, care obligatoriu, împreună cu mandatul, se prezintă și se anexează la dosar.

Avocatul vă indica obligatoriu, în rubrica respectivă din mandat, numărul și data emiterii deciziei în baza căreia a fost desemnat să acorde asistența juridică garantată de stat și va avea grija să anexeze într-un termen cât mai scurt o copie a deciziei la dosar!

§ 4. Modalitățile de sesizare a Oficiilor Teritoriale ale CNAJGS cu privire la acordarea asistenței juridice calificate beneficiarului minor.

Coordonatorii Oficiilor teritoriale emit decizii privind acordarea asistenței juridice garantate de stat ca urmare a sesizărilor recepționate. Este de menționat că, din prevederile art. 26 al *Legii cu privire la asistența juridică garantată de stat*, putem evidenția două modalități de sesizare a Oficiilor teritoriale cu privire la acordarea asistenței juridice calificate:

- sesizare directă și nemijlocită – prin depunerea cererii de către persoana interesată, în cazul nostru minor sau reprezentanții legali ai acestuia;
- sesizare indirectă și mijlocită – prin înaintarea solicitării de către ofițerul de urmărire penală, procuror sau judecătorul care instrumentează cazul.

Astfel, **cererea privind acordarea asistenței juridice calificate** este actul prin care are loc sesizarea Oficiului Teritorial nemijlocit de către potențialul beneficiar al acestei asistențe. Totodată, este posibilă prezentarea cererii de acordare a asistenței juridice calificate Oficiului Teritorial și de către rudele sau reprezentanții beneficiarului, personal ori prin poștă.

De asemenea, legea permite depunerea cererii și la organul de urmărire penală sau la instanța judecătorească, care sunt obligate să remită cererea și documentele anexate Oficiului Teritorial respectiv, în cel mult 3 zile lucrătoare de la data recepționării.

Cererea de acordare a asistenței juridice calificate se întocmește după un model aprobat de Consiliul Național (vezi anexele) și, de regulă, impune necesitatea anexării la cerere a declarației cu privire la venit și a actelor adiacente acesteia.

Solicitarea privind acordarea asistenței juridice calificate de către organul de urmărire penală sau instanța de judecată reprezintă o modalitate indirectă și mijlocită de sesizare a Oficiilor Teritoriale, dat fiind faptul că nu este necesară înaintarea cererii Oficiului Teritorial de către beneficiar, acesta beneficiind de acest tip de asistență datorită exigențelor stabilite de lege în cazurile participării obligatorii a apărătorului în procesul penal sau civil. În astfel de cazuri, ofițerul de urmărire penală, procurorul, judecătorul, persoana care a efectuat reținerea cer Oficiilor Teritoriale, în virtutea legii, desemnarea unui avocat care ar acorda asistență juridică unei anumite persoane (beneficiarului), iar la baza sesizării nu stă cererea acesteia din urmă, ci exigența impusă de lege privind participarea obligatorie a apărătorului în procesul penal sau civil.

Prin urmare, am putea spune că orice cerere a beneficiarului poate fi considerată și solicitare, dar nu orice solicitare are la bază o cerere de acordare a asistenței juridice depuse personal de către beneficiar.

Copilul victimă a infracțiunii sau reprezentantul legal al acestuia poate să depună cerere la Oficiul teritorial, la organul de urmărire penală sau la instanța judecătorească. Organul de urmărire penală sau instanța judecătorească va remite cererea și documentele anexate Oficiului Teritorial în cel mult 3 zile lucrătoare de la data recepționării. Decizia de acordare a asistenței juridice calificate se emite de către coordonatorul Oficiului Teritorial și se aduce la cunoștința solicitantului în cel mult 3 zile lucrătoare.

Solicitarea poate fi prezentată Oficiului Teritorial în scris, inclusiv prin fax, după un model aprobat de Consiliul Național ori sub forma unei încheieri sau la telefon.

În cazul în care asistența juridică calificată urmează a fi acordată în dependență de nivelul de venit al persoanei, decizia urmează a fi luată de către coordonator în cel mult 3 zile lucrătoare, iar în cazul în care asistența juridică se acordă indiferent de nivelul de venit ale persoanei, decizia urmează a fi luată în cel mult 1 zi lucrătoare, iar în cazul asistenței juridice de urgență, în cel mult 3 ore de la data recepționării solicitării.

§ 5. Subiecții implicați în procesarea solicitărilor de acordare a asistenței juridice garantate de stat.

Existența celor două instrumente de sesizare a Oficiilor Teritoriale impune utilizarea a două noțiuni diferite și în ceea ce privește subiecții implicați în procesul de reclamare a asistenței juridice garantate de stat, și anume: beneficiar și solicitant.

Beneficiarul asistenței juridice garantate de stat este copilul aflat în conflict cu legea ale cărui drepturi și interese sunt apărate și care beneficiază

nemijlocit de serviciile prestate de către avocatul desemnat, însă care nu neapărat trebuie să sesizeze personal oficiul teritorial în acest sens.

Solicitantul asistenței juridice garantate de stat este persoana (ofițerul de urmărire penală, procurorul, judecătorul, persoana care a efectuat reținerea) care, în virtutea legii, sesizează Oficiul Teritorial cu cererea de a fi desemnat un avocat care ar acorda asistență juridică unei anumite persoane (beneficiarului). La baza sesizării nu stă cererea beneficiarului, ci exigența impusă de lege privind participarea obligatorie a apărătorului în procesul penal sau civil. Prin urmare, constatăm că nu orice solicitant este și beneficiarul asistenței juridice solicitate.

Beneficiarul asistenței juridice calificate garantate de stat, spre deosebire de solicitant, dispune de următoarele drepturi:

- de a cere desemnarea unui anumit avocat pentru acordarea asistenței juridice, indicând numele acestuia în cererea adresată Oficiului Teritorial;
- de a solicita înlocuirea avocatului desemnat pentru acordarea asistenței juridice, în baza unei cereri scrise și întemeiate, adresată Oficiului Teritorial;

Totodată, persoana care beneficiază de asistență juridică garantată de stat este obligată:

- să colaboreze cu avocatul desemnat în vederea acordării unei astfel de asistențe;
- să furnizeze informații veridice în cauza pentru care solicită asistență;
- să prezinte neîntârziat subiectului autorizat să îi acorde asistență juridică calificată sau organului care efectuează acțiuni procedurale orice informație despre modificarea circumstanțelor care au determinat acordarea asistenței juridice calificate;
- să refuze achitarea de sume bănești avocatului desemnat pentru acordarea asistenței juridice garantate de stat pentru serviciile prestate de către acesta;
- să restituie cheltuielile de acordare a asistenței juridice în cazul în care a obținut asistență juridică calificată în urma prezentării unor informații false sau neveridice, inclusiv despre starea sa financiară, inducând în eroare Oficiul Teritorial, ori dacă, pe parcursul procesului sau al executării hotărârii judecătorești, situația sa financiară s-a modificat în sensul pierderii totale sau parțiale a dreptului la asistență juridică calificată.

Avocatul este persoana desemnată de către coordonatorii Oficiilor Teritoriale, în baza cererilor și solicitărilor recepționate, să acorde asistență juridică garantată de stat beneficiarilor acestei asistențe.

Oficiile teritoriale ale CNAJGS sunt instituțiile publice responsabile de

organizarea procesului de acordare a asistenței juridice garantate de stat prin asigurarea cu prestatori de servicii, recepționarea și prelucrarea cererilor și solicitărilor, desemnarea avocaților în vederea acordării asistenței juridice beneficiarilor și remunerarea acestora pentru serviciile prestate. Prin urmare, Oficiile Teritoriale realizează funcția de dispecerat, asigurând conexiunea dintre solicitant, beneficiar și avocat.

§ 6. Specificul procesării solicitărilor de acordare a asistenței juridice garantate de stat beneficiarilor minori aflați în conflict cu legea.

Solicitarea acordării asistenței juridice calificate pe cauze penale.

Potrivit art. 70 alin. (3) Cod de procedură penală, organul de urmărire penală sau instanța solicită desemnarea avocatului care acordă asistență juridică garantată de stat de către coordonatorul Oficiului Teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat în cazul în care participarea apărătorului la procesul penal este obligatorie, iar bănuitul, învinuitul, inculpatul nu are apărător ales.

Totodată, în art. 69 alin. (1) pct. 1)–12) Cod de procedură penală sunt enumerate expres cazurile de participare obligatorie a apărătorului în procesul penal. În virtutea prevederilor pct. (4) alin. (1) al art. 69 din Codul de procedură penală, potrivit căruia participarea minorului în calitate de bănuț, învinuit, inculpat constituie un caz de participare obligatorie a apărătorului în procesul penal, acordarea asistenței juridice calificate beneficiarului minor, în cadrul procesului penal, potrivit art. 20 din Lege, are loc indiferent de nivelul de venit al minorului aflat în conflict cu legea sau al reprezentanților legali ai acestuia.

Potrivit art. 26 alin. (3) al Legii, o astfel de solicitare se expediază de către organul de urmărire penală sau instanța de judecată direct Oficiului Teritorial, fără a fi necesară înaintarea cererii scrise de către beneficiar. Sarcina de a verifica dacă este sau nu cazul de participare obligatorie a apărătorului în conformitate cu art. 69 alin. (1) pct. 2)–12) Cod de procedură penală îi revine solicitantului (ofițer de urmărire penală, procuror, judecător). Indicarea în solicitare a punctului/punctelor din art. 69 alin. (1) Cod de procedură penală este obligatorie.

În acest sens, pentru a facilita și urgenta procesarea solicitărilor, a fost elaborat și pus în aplicare un model de solicitare de acordare a asistenței juridice calificate în baza art. 69 alin. (1) pct. 2)–12) Cod de procedură penală.

Deci, asistența avocatului în cazul în care un minor figurează în proces în calitate de bănuț, învinuit sau inculpat este obligatorie. Aceasta înseamnă că procesul nu se poate derula fără ca minorul să fie reprezentat de către avocat.

Cu toate acestea, părinții (adoptatorii) au dreptul să decidă singuri să angajeze un avocat privat sau să beneficieze de serviciile unui avocat care acordă

asistență juridică garantată de stat. În primul caz, ei vor încheia un contract în numele lor cu avocatul respectiv. În al doilea caz, la cererea lor sau la solicitarea procurorului, avocatul va fi numit de către Oficiul Teritorial al CNAJGS în jurisdicția căruia se află procuratura care instrumentează cazul.

Desemnarea avocatului de către Oficiul Teritorial pentru apărarea intereselor minorului se va face chiar dacă minorul sau părinții vor fi împotriva, atât timp cât minorul nu are un avocat angajat să-i reprezinte interesele în proces!

Deoarece în cadrul sistemului asistenței juridice garantate de stat activează avocați specializați în asistența minorilor, Oficiile Teritoriale îi vor numi, în primul rând, pe aceștia. În cazul în care avocații specializați în asistența minorilor nu vor fi disponibili, Oficiile Teritoriale vor numi avocați din rândul celor care acordă asistență juridică garantată de stat la cerere.

Este recomandabil ca, atunci când copiii intră în conflict cu legea, părinții să contacteze imediat Oficiul teritorial respectiv pentru a se putea numi cât mai curând posibil un avocat pentru reprezentarea intereselor copilului lor.

Solicitarea acordării asistenței juridice de urgență.

Asistența juridică de urgență este unul dintre tipurile asistenței juridice calificate garantate de stat. Acest tip de asistență juridică se acordă:

- oricărei persoane, inclusiv minorului, reținute în cadrul unui proces penal sau unei proceduri contravenționale pe întreaga perioadă a reținerii, inclusiv la examinarea demersului cu privire la aplicarea arestului preventiv;
- bănuیتului, învinuitului sau inculpatului minor la examinarea demersului cu privire la aplicarea arestării preventive, în cazul în care nu are apărător sau apărătorul înștiințat nu s-a prezentat la examinarea demersului;
- oricărei persoane reținute, inclusiv minorului, în cadrul procedurii contravenționale, în cazurile în care organul care a efectuat reținerea solicită instanței de judecată aplicarea sancțiunii administrative sub forma arestului administrative;

Asistența juridică de urgență se acordă de către avocații de serviciu, înscrși pe listele avocaților de serviciu, conform graficului de serviciu aprobat de către Oficiile Teritoriale ale Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat.

Procedura solicitării și desemnării avocatului de serviciu diferă în

dependență de localitatea și timpul în care se face solicitarea.

Procesarea solicitărilor de acordare a asistenței juridice de urgență în localitățile de reședință ale Oficiilor teritoriale, în timpul orelor de lucru ale acestora.

În localitatea de reședință a Oficiului Teritorial, în timpul orelor de lucru ale acestuia, organul de urmărire penală sau organul (persoana cu funcții de răspundere) care a efectuat reținerea este obligat(ă) în timp de o oră de la reținerea minorului să solicite Oficiului Teritorial desemnarea unui avocat de serviciu pentru acordarea asistenței juridice de urgență.

Solicitarea desemnării avocatului de serviciu se transmite Oficiului teritorial în scris, inclusiv prin fax, sau la telefon și trebuie să conțină informația despre: numele și vârsta persoanei reținute; data și ora reținerii; motivul reținerii; numele, biroul și datele de contact, după caz, ale ofițerului de urmărire penală, organului (persoanei cu funcții de răspundere) care a efectuat reținerea, procurorului responsabil sau judecătorului; timpul, locul și acțiunea procesuală preconizată la care se invită avocatul. Cererea de desemnare a avocatului de serviciu poate fi înaintată Oficiului Teritorial și de către rudele sau reprezentanții persoanei reținute.

Oficiul teritorial va contacta avocatul de serviciu conform graficului de serviciu la telefon și îi va comunica datele recepționate de la solicitant. Avocatul de serviciu urmează să se prezinte la locul solicitat în decurs de o oră și jumătate din momentul contactării de către Oficiul teritorial și confirmării disponibilității de a se prezenta.

Oficiul teritorial va transmite solicitantului decizia de numire a avocatului de serviciu în decursul a 2 ore din momentul recepționării solicitării, prin fax sau, în caz de imposibilitate de a transmite această decizie prin fax sau prin intermediul avocatului desemnat, va comunica prin telefon solicitantului numele avocatului desemnat. Această informație și mandatul avocatului de serviciu constituie desemnarea avocatului de serviciu pentru acordarea asistenței juridice de urgență în cauza respectivă.

Procesarea solicitărilor de acordare a asistenței juridice de urgență în alte localități decât cele de reședință ale Oficiilor Teritoriale, indiferent de timpul la care au parvenit, sau a solicitărilor parvenite în afara orelor de lucru ale oficiilor teritoriale în localitățile de reședință ale acestora.

Solicitările pentru acordarea asistenței juridice de urgență în alte localități decât cele de reședință ale Oficiilor Teritoriale, indiferent de timpul la care au parvenit, sau solicitările parvenite în afara orelor de lucru ale Oficiului Teritorial în localitățile de reședință ale Oficiilor Teritoriale se adresează direct avocatului

indicat în graficul de serviciu de către organul sau persoana care a efectuat reținerea.

În legătură cu aceasta, Oficiile Teritoriale expediază cu 3 zile înainte de sfârșitul lunii graficul de serviciu pentru luna următoare organelor de urmărire penală, procuraturii și instanțelor de judecată din localitățile respective. În cazul în care primul avocat de pe listă nu este disponibil, solicitantul va contacta următorul avocat conform graficului, până la găsirea celui disponibil, inclusiv prin contactarea avocatului de serviciu pentru următoarea zi. Se consideră că un avocat de serviciu nu este disponibil dacă nu răspunde apelului solicitantului timp de jumătate de oră. În cazuri excepționale în localitățile în care nu este disponibil nici un avocat de serviciu inclus în graficul de serviciu întocmit de Oficiul Teritorial pentru localitatea respectivă, solicitantul poate contacta un avocat de serviciu din altă localitate, cu informarea cât de curând posibilă, dar nu mai târziu de 24 de ore din momentul solicitării, a Oficiului Teritorial respectiv.

Avocatul de serviciu urmează să se prezinte la locul solicitat în decurs de o oră și jumătate din momentul recepționării solicitării și confirmării disponibilității de a se prezenta. Avocatul solicitat pentru a acorda asistența de urgență este obligat să refuze acordarea de asistență juridică de urgență dacă nu este solicitat conform graficului de serviciu, cu excepția cazurilor când avocații anteriori din grafic nu sunt disponibili și avocatul respectiv nu are un motiv întemeiat, care l-ar împiedica să acorde asistența de urgență solicitată.

Prezentarea avocatului de serviciu, conform graficului de serviciu aprobat prin decizia Oficiului Teritorial, și prezentarea mandatu-lui se consideră desemnarea acestuia pentru acordarea asistenței în cauza respectivă, fără a fi necesară adoptarea unei decizii de către Oficiul Teritorial.

Cererea de numire a avocatului de serviciu poate fi transmisă avocatului de serviciu și de către rudele sau reprezentanții persoanei reținute. Avocatul de serviciu conform graficului poate prelua cauza, cu informarea imediată sau la prima oră posibilă a Oficiului Teritorial.

Dacă până la sosirea avocatului de serviciu persoana reținută va încheia un contract cu un avocat din cont propriu, organul sau persoana cu funcție de răspundere, care a solicitat numirea avocatului de serviciu, va înștiința imediat Oficiul Teritorial sau avocatul pe care l-a contactat.

În cazul neacordării sistematice a asistenței juridice de urgență, inclusiv prin ignorarea chemărilor telefonice sau sosirea tardivă neîntemeiată la solicitările organelor competente în zilele în care sunt de serviciu conform graficului, aceste organe (persoane) pot sesiza Oficiul Teritorial în vederea excluderii avocatului din lista avocaților de serviciu sau Uniunea Avocaților în vederea inițierii procedurii disciplinare împotriva avocatului respectiv.

Solicitarea acordării asistenței juridice calificate pe cauze non-penale.

În conformitate cu art. 19 alin. (1) lit. (e) al *Legii cu privire la asistența juridică garantată de stat*, au dreptul la asistență juridică calificată persoanele, inclusiv minorii, care au nevoie de o asemenea asistență în cauze contravenționale, civile și de contencios administrativ, însă nu dispun de suficiente mijloace pentru a plăti aceste servicii, cauzele fiind complexe din punct de vedere juridic sau procesual.

În asemenea situații, asistențe juridică calificată se acordă în dependență de nivelul de venit al potențialului beneficiar, fiind obligatorie efectuarea testului financiar.

Totodată, urmează a se face o precizare că, pentru anumite tipuri de cauze contravenționale, totuși, asistența juridică calificată se acordă indiferent de nivelul de venit al persoanei, și anume:

- În cazul în care persoana este suspectată de săvârșirea unei contravenții pentru care se prevede sancțiunea arestului contravențional;
- În cazul persoanei în a cărei privință există riscul aplicării sancțiunii de expulzare în cadrul procedurilor contravenționale;
- În cazul persoanei în a cărei privință se solicită înlocuirea sancțiunii amenzii sau a muncii neremunerate în folosul comunității cu închisoare sau cu arest contravențional.

În asemenea situații, asistența va fi acordată beneficiarului minor fără a se face testul financiar.

De asemenea, trebuie să se țină cont și de cazurile când acordarea asistenței juridice urmează a fi refuzată, în conformitate cu art. 24 din *Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat*, și anume când:

- cererea de acordare a asistenței juridice este vădit nefondată;
- solicitantul nu dispune de dreptul pentru a căruia apărare solicită asistență juridică, fapt ce rezultă din documentele prezentate;
- solicitantul are posibilitatea să acopere integral cheltuielile de acordare a serviciilor juridice din contul patrimoniului lor, cu excepția bunurilor care, conform legislației în vigoare, nu pot fi urmărite;
- cererea de acordare reiese din activitatea comercială a solicitantului;
- valoarea acțiunii este mai mică de 1/2 din minimumul de existență, calculat în conformitate cu modul aprobat de Guvern;
- solicitantul beneficiază deja de asistență juridică calificată pe aceeași cauză;

- cererea se referă la repararea prejudiciului cauzat prin lezarea onoarei, demnității și reputației profesionale;
- cererea se referă la încălcarea dreptului de vecinătate, cu excepția cazurilor în care se referă la înlăturarea pericolului de prăbușire, la respectarea distanței pentru construcții, la litigiile privind hotarul.

Aceste temeieri de refuz în acordarea asistenței juridice calificate sunt valabile și pentru beneficiarii minori.

Refuzul de acordare a asistenței juridice calificate trebuie să fie motivat și poate fi contestat în instanță de contencios administrativ în decursul a 15 zile lucrătoare de la comunicarea deciziei.

Capitolul III.

PRȚICIPAREA AVOCATULUI ÎN CAUZELE PENALE ÎN CARE SUNT IMPLICAȚI COPII AFLAȚI ÎN CONFLICT CU LEGEA LA FAZA DE URMĂRIRE PENALĂ

§1. Intervenirea pe cauză.

În vederea stabilirii unei relații de încredere un mare rol îl joacă etapa la care avocatul intervine în calitate de apărător. Asistența juridică calificată garantată de stat poate fi solicitată la orice etapă a procesului penal, inclusiv la faza de urmărire penală.

La intervenirea în calitate de apărător, la oricare dintre etape, comportamentul avocatului trebuie să releve profesionalism și să excludă orice suspiciune, antipatie și neîncredere. Apărarea nu trebuie să aibă un caracter formal.

Legislația procesual penală stabilește că apărătorul, după ce și-a asumat angajamentul de a apăra, trebuie să anunțe despre aceasta organul de urmărire penală.

La această etapă avocatul este obligat de a prezenta mandatul care vă conferă împuternicirile, decizia coordonatorului Oficiului Teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat privind acordarea asistenței juridice calificate. Totodată, avocatul este în drept:

- Să depună o cerere pe numele procurorului prin care îl înștiințează că va apăra interesele copilului pe acest caz;
- Să depună cerere prin care solicită să i se ofere posibilitatea de a lua cunoștință de actele procedurale întocmite cu participarea clientului (dacă acestea au fost);
- Să depună o cerere prin care solicită eliberarea copiilor de pe hotărârile care se referă la drepturile și interesele persoanei pe care o apără (ordonanța de pornire a procesului penal, ordonanța de recunoaștere în calitate de bănuț etc.);
- Să solicite de a fi înștiințat din timp despre efectuarea tuturor acțiunilor procesuale la care are dreptul să participe (de regulă, acestea sunt acțiunile efectuate la solicitarea avocatului sau clientului, precum și acțiunile la care participă clientul).

§ 2. Interviul cu beneficiarul asistenței juridice garantate de stat.

Pentru a putea lua act de cunoștință cu toate circumstanțele cauzei, este foarte important ca avocatul să stabilească un prim contact cu minorul (beneficiar) și să îi obțină încrederea. Comunicarea dintre avocat și beneficiarul minor este

foarte importantă. Ei urmează să discute despre problema apărută, analizând-o și fiind preocupați în comun de obținerea unor rezultate de succes.

Succesul în acordarea asistenței juridice de către avocat depinde în mod direct de complexitatea interviului realizat și de faptul dacă s-a reușit a obține informație relevantă privind cazul asistat.

Este recomandabil ca interviul să fie structurat în două părți:

- 1) Crearea contactului psihologic cu beneficiarul asistenței juridice, urmare căruia se capătă încrederea clientului în serviciile prestate de către avocat;
- 2) Acumularea informațiilor necesare pe cauză.

Avocatul trebuie să-și manifeste toate abilitățile pentru a crea un contact psihologic cu beneficiarul minor, să știe a orienta discuția în vederea acumulării informației relevante pentru caz, să poată formula întrebări și explica concluziile preliminare; să știe a interpreta situația și comportamentul minorului.

În vederea creării contactului psihologic cu beneficiarul minor poate avea loc dacă avocatul va respecta următoarele sfaturi:

- Să nu facă beneficiarul-minor să aștepte. Punctualitatea este foarte importantă. Avocatul trebuie să se prezinte mereu la întâlnirile stabilite. El nu trebuie să absenteze sau să întârzie;
- Să nu uite de aspectul său estetic;
- Să-l salute respectuos;
- Să conducă beneficiarul minor cu amabilitate la locul unde va avea loc interviul;
- Să fie binevoitor și interesat de problema beneficiarului minor, să dea dovadă de mult tact, amabilitate și respect față de persoana minorului;
- În timpul interviului să se evite expunerea la anumiți factori externi, de exemplu: sunete de telefon, intrarea în discuții cu alte persoane etc. Telefoanele mobile trebuie închise înainte de întâlnirea cu clienții. Sunetele telefoanelor mobile deranjează, denotă un gest nepolitic și distruge concentrarea;
- Să explice beneficiarului minor că va avea loc o discuție importantă atât pentru el, cât și pentru avocat;
- Ascultați-vă cu atenție beneficiarul minor. Când acesta relatează, Dvs urmează să dirijați acumularea de informații. Chiar și o remarcă neașteptată, neoficială poate oferi indicii importante;
- Dacă beneficiarul minor este timid, atunci avocatul trebuie să manifeste mai multă inițiativă pentru a-l aduce la cooperare;

- Dacă beneficiarul minor relatează liber, atunci avocatul nu trebuie să încerce să-l întrerupă fără temeii. În unele situații, informația obținută în relatarea liberă a minorului are, de regulă, o importanță deosebită;
- Să ajungă la esența nevoilor beneficiarului minor. Avocatul trebuie să detecteze situația beneficiarului minor, să înțeleagă toate motivele de îngrijorare, toate dorințele și temerile clientului său;
- Să-l îndrume și să-l reprezinte pe beneficiarul minor prompt, conștiincios și la timp;
- Nu trebuie să judecați beneficiarul minor pentru fapta de care este bănuit/învinuit. Dacă beneficiarul va constata aceasta, atunci dânsul va încerca să nu intre în amănunte sau intenționat va denatura unele momente care îl prezintă sub un alt aspect decât cel dorit.
- Compătimiți și înțelegeți circumstanțele în care s-a pomenit beneficiarul minor;
- Avocatul trebuie să manifeste răbdare și putere de înțelegere, să se transpuie în situația clientului său pentru a putea acorda asistență urmată de succes pe cauză.

Tot în prima parte a interviului avocatului cu beneficiarul minor, acestuia trebuie să i se explice drepturile de care beneficiază în calitate în care se află: să primească o consultație juridică în condiții de confidențialitate, să aibă întrevederi cu avocatul, fără a se limita numărul și durata lor, să fie informat despre dreptul de a anunța imediat rudele sau alte persoane indicate privind faptul reținerii și locul deținerii, despre dreptul de acces la examinare și la asistență medicală independentă, inclusiv dreptul de a refuza în darea declarațiilor.

Pe parcursul relatărilor date de către beneficiar, avocatul trebuie să facă notițe, dar să nu scrie prea mult. Pentru a primi un răspuns clar, întrebările trebuie să fie formulate clar de către avocat. Nu se recomandă repetarea de două ori a aceeași întrebări, ci reformularea.

În cadrul celei de-a doua părți a interviului, avocatul urmează să obțină informații relevante pentru cauza penală. Acestea țin de:

Date despre persoana beneficiarului minor. Lega procesual penală stabilește un șir de circumstanțe care se iau în considerare la alegerea măsurii preventive, cum ar fi: personalitatea persoanei acuzate, vârsta și starea sănătății acesteia, ocupația ei, situația familială și (ceea ce nu este exclus și pentru minori), prezența persoanelor întreținute, starea materială, prezența unui loc permanent de trai și alte circumstanțe esențiale care ar putea include informații referitoare la faptul dacă a mai săvârșit sau nu alte infracțiuni, prezența unor merite față de societate (sportiv de valoare, premiant la olimpiade școlare etc.). Un alt punct de

reper în acest sens este stabilirea circumstanțelor atenuante prevăzute de către Codul penal.

Totodată, printre primele aspecte la care trebuie să atragă atenția avocatul este stabilirea vârstei clientului său, iar aceasta deoarece în practică se mai întâmplă cazuri când sunt trași la răspundere penală persoane care nu au împlinită vârsta responsabilității penale. Tragerea la răspundere penală a unui copil pentru anumite fapte pentru care, conform vârstei sale, nu poate răspunde, nu este admisibilă.

Date despre starea sănătății. Avocatul va trebui să afle informații despre faptul dacă beneficiarul minor nu suferă de anumite boli cronice, traume, dacă este la evidență la narcolog sau psihiatru. Aceste date sunt utile în primul rând pentru a stabili în ce măsură copilul este în stare sub aspect fizic și intelectual, să participe la acțiunile procesuale iminente.

Date despre fapta incriminată. Avocatul urmează să stabilească din spusele beneficiarului minor toate circumstanțele celor întâmplate, precum și caracterul, gradul prejudiciabil al faptei. Totodată, este necesar ca avocatul la această etapă să atragă atenția pe cât este posibil, dacă nu există circumstanțe care ar exclude urmărirea penală.

Date despre acțiunile procesuale anterioare. Datele colectate urmează să vizeze atât acțiunile efectuate și rezultatele acestora, cât și corespunderea lor cu procedura prescrisă de legislație. În cazul în care au fost depistate anumite încălcări de procedură de către avocat, atunci acestea pot fi folosite în mod diferit: declararea nulității unor acte, inadmisibilitatea probelor colectate, eliberarea imediată a reținutului, reducerea ulterioară a pedepsei (art. 385 alin. (4) Cod de procedură penală).

Explicarea drepturilor minorului și stabilirea de comun acord, pe cât posibil la accesată etapă, a strategiilor și tacticilor de apărare. La formularea planului de apărare, în cazurile ce implică copii, avocatul ar putea avea o tentație mai mare de a hotărî de unul singur asupra strategiilor și tacticilor de apărare. Totuși, copilul ajuns la vârsta responsabilității penale își poate formula opinia proprie și trebuie încurajat în acest sens în așa fel încât responsabilitatea pentru deciziile luate să fie asumate și de către el.

Totodată, avocatul urmează să țină cont de următoarele particularități ale interviului realizat cu beneficiarul minor:

- Copiii cedează în fața celor maturi în ceea ce privește capacitatea de a conștientiza pe deplin evenimentul și nu întotdeauna pot să evidențieze principalul, atrăgând atenție doar la acele fapte care prezintă interes pentru ei sau le provoacă o puternică stare emoțională;

- Copiii mai des decât maturii greșesc atunci când determină distanțele, perioadele de timp, consecutivitatea acțiunilor și evenimentelor;
- Copiii manifestă o excitare emoțională mai pronunțată, posedă un caracter dezechilibrat, ceea ce se răsfrânge asupra declarațiilor pe care le fac;
- Comportamentul minorului nu rareori este condiționat de tendința de a demonstra și a apăra maturitatea și independența sa, de teama unei aprecieri negative din partea celor apropiați.

Dat fiind specificul de lucru cu copilul, avocatul ar urma să organizeze un interviu similar și cu părinții acestuia, pentru a completa, iar după caz și confirma informațiile prezentate de către copil.

Algoritmul de derulare a interviului indicat mai sus poate suferi schimbări în dependență de circumstanțele concrete ale cauzei. De exemplu, dacă pe parcurs sesizați că minorul are probleme de sănătate care ar necesita o intervenție urgentă, atunci evident că urmează să clarificați mai înainte de toate datele despre starea sănătății.

La finalizarea interviului avocatul va stabili data următorului interviu, spunându-i beneficiarului minor ce veți face în această perioadă, ce trebuie să facă minorul, ce acte trebuie să prezinte la următoarea întâlnire.

De aceea, intervenind în calitate de avocat, fie la solicitarea de a acorda asistență juridică garantată de stat, fie dacă e vorba de un avocat angajat în bază de contract, comportamentul acestuia în toate cazurile trebuie să exprime profesionalism și deosebită diligență în raport cu angajamentul asumat.

§ 3. Competența organului de urmărire penală.

Din momentul sesizării organelor statului cu privire la o faptă ilicită, normele juridice prevăd soluții care ar putea fi aplicate în funcție de fapta săvârșită și persoana respectivă. Este necesar de menționat că, potrivit legislației naționale procesual penale, în cazurile când un copil săvârșește o faptă prevăzută de legea penală ca infracțiune, competent pentru efectuarea urmăririi penale este procurorul. Este competent să exercite urmărirea penală și să efectueze conducerea activității de urmărire penală procurorul de la procuratura de același nivel cu instanța căreia, potrivit legii, îi revine judecarea cauzei în primă instanță. Procurorul procuraturii ierarhic superioare poate să exercite urmărirea penală și să efectueze conducerea acțiunilor de urmărire penală dacă aceasta este necesar în interesul urmăririi penale (alin. (4) al art. 270 Cod de procedură penală).

§ 4. Referatul presentințial.

Conform art. 9 al *Legii nr. 8 din 14.02.2008 cu privire la probațiune*⁵, „referatul presentințial de evaluare psihosocială este un document scris, cu caracter consultativ și de orientare, având rolul de a oferi organului de urmărire penală, procurorului, instanței de judecată date despre persoana bănuțitului, învinuitului sau a inculpatului, despre nivelul de instruire școlară, despre comportamentul, mediul familial, cercul de prieteni și despre factorii care influențează sau pot influența conduita lui generală”.

Referatul presentințial, de obicei, este pregătit de către un asistent social/consilierul de probațiune de la locul de trai al minorului, ca urmare a unei anchete sociale.

Acest referat cuprinde informații referitoare la copilul aflat în conflict cu legea, modul său de viață, familie, societate (vecini, școală, policlinică, loc de muncă, cerc de prieteni), date privind fapta comisă și o evaluare a gravității acesteia, precum și a atitudinii infractorului față de infracțiune și circumstanțele ei, date referitoare la riscul de recidivă, acestea fiind menite să contribuie la stabilirea necesității aplicării arestului preventiv, la faza de urmărire penală sau a oricărei altei măsuri de pedeapsă, în procesul judecării cauzei. Evaluarea presentințială reprezintă o activitate importantă necesară a fi desfășurată la faza inițială a înfăptuirii justiției.

La întocmirea referatului presentințial de evaluare psihosocială a personalității se contactează membrii familiei, prietenii, colegii, alte persoane, care pot constitui surse de informație, cum ar fi psihologi, cadre didactice, asistenți sociali, medici, alți specialiști, precum și persoanele care pot contribui realmente la reflectarea tabloului psihosocial al personalității bănuțitului, a învinuitului sau a inculpatului.

Conform art. 475 alin. (3) Cod de procedură penală, pentru circumstanțele care urmează a fi stabilite în cauzele privind minorii, organul de urmărire penală dispune întocmirea referatului presentințial de evaluare psihosocială a minorului. Astfel, observăm prezența cerinței caracterului obligatoriu al întocmirii referatului presentințial în procedura cauzelor privind minorii. Această cerință privind obligativitatea întocmirii referatului presentințial este prevăzută și de art. 8 al *Legii cu privire la probațiune* - „în privința unui minor, referatul presentințial de evaluare psihosocială a personalității se întocmește în mod obligatoriu”.

Referatele au un caracter consultativ, în sensul că organul de urmărire penală și instanțele de judecată pot să țină cont de informațiile oferite și propunerile formulate.

⁵ Monitorul Oficial al R.M. nr. 103-105/389 din 13.06.2008;

Deci, referatul de evaluare este instrumentul prin care organul de resocializare (probațiune) comunică cu instanța. Rolul său este de a asista instanța în procesul de individualizare a pedepsei, oferind judecătorului o evaluare profesională a naturii și cauzelor care au condus la instalarea comportamentului antisocial precum și a măsurilor care trebuie luate pentru a reduce probabilitatea de recidivă.

Acest document trebuie, deci, să fie *imparțial, echilibrat și bazat pe date factuale*. Referatul de probațiune prin conținutul său influențează sentința, stabilirea pedepsei, executarea pedepsei și eliberarea de mai departe de ispășirea pedepsei.

Prin întocmirea referatului prezentințial, așteptările organului de urmărire penală și a instanței de judecată sunt:

- Evaluarea obiectivă a copilului în conflict cu legea, a situației care a condus la comiterea infracțiunii, a impactului pe care diferite sentințe le-ar putea avea asupra comportamentului individual;
- Să sugereze, dar nu să propună, măsurile și sentințele cele mai eficiente posibil;
- Să se țină seama de opinia victimei, de reglementările legale și de interesul public;

Condițiile social-psihologice, studiile, comportamentul în cadrul familiei, caracterul, vârsta, temperamentul, antecedentele penale și alte forme de manifestare a infractorului minor au un rol important la elucidarea obiectivă a personalității acestuia.

Drept urmare, la cercetarea cauzei, studiul personalității infractorului minor are un rol important la stabilirea pedepsei. Deoarece scopul pedepsei, pe lângă restabilirea echității sociale este și corijarea condamnatului, prevenirea săvârșirii unor noi infracțiuni, instanța de judecată trebuie să cerceteze atât calitățile biologice, cât și sociale ale copilului aflat în conflict cu legea. Un rol important îl au scopul și motivul faptelor infracționale săvârșite, datele ce caracterizează copilul (*de exemplu*: supravegherea redusă din partea părinților, absenteism și abandon școlar, grupul de prieteni care au probleme cu poliția, atașament familial redus).

Pentru alegerea corectă a tipului și a măsurii pedepsei penale au importanță și datele persoanei, cum ar fi, de exemplu, dacă acesta a avut condamnări anterioare. Asemenea date sunt necesare pentru determinarea situației sociale a persoanei (dacă se află pe calea corijării și reeducării, în ce termen, după ispășirea pedepsei, a săvârșit o nouă infracțiune, ce regim de detenție în cadrul instituției penitenciare urmează a fi aplicat vinovatului).

La stabilirea pedepsei pentru minori, pe lângă caracterul și gradul pericolului social al faptei săvârșite și datele despre personalitate, o atenție deosebită trebuie acordată atât condițiilor de existență a acestora, (atitudinea față de familie, cercul apropiat de persoane), cât și impactul pedepsei asupra corijării minorului și adaptării sociale de mai departe.

Efectuarea anchetei sociale cu privire la cauzele și condițiile care au favorizat comportamentul antisocial al minorului, în majoritatea absolută a cazurilor oferă și o altă perspectivă a lucrurilor decât cea văzută în mod obișnuit. Anume din aceste considerente, avocatul copilului trebuie să urmărească luarea în considerare și includerea de către asistentul social/consilierul de probațiune a tuturor acestor circumstanțe în referatul presentințial de evaluare psihosocială a minorului, care se prezintă organului de urmărire penală. Rezultatele anchetei sociale incluse în referatul presentințial urmează a fi folosite de către avocat în cadrul procesului în vederea asigurării apărării intereselor clientului său.

§ 5. Durata unui proces cu implicarea copilului.

Toate cazurile cu privire la minorii acuzați de încălcarea legii, atât în arest preventiv, cât și în libertate, trebuie să fie examinate în mod expres. Pactul internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice stabilește că minorii trebuie să fie aduși „*cât de curând posibil pentru judecare*”, consolidând cerințele pentru un proces în cadrul unui timp rezonabil, garantat de articolul 9 (3) al Pactului și procesului fără întârziere, garantat de articolul 14 (3) (c). Scopul este de a face ca termenul de detenție preventivă pentru minori să fie cât mai scurt posibil. Acest obiectiv poate fi obținut prin eliberarea lor rapidă din locurile de detenție sau aducându-i pentru judecare în termene cât mai restrânse.

De la data sesizării, procurorul are la dispoziția sa 30 de zile pentru a decide dacă va porni urmărirea în cazul unui copil. Pentru soluționarea chestiunii privind începerea sau neînceperea urmăririi penale, procurorul este obligat să acumuleze în termen rezonabil informații suficiente, atât în privința bănuielii rezonabile, cât și în privința existenței sau lipsei temeiurilor ce exclud urmărirea penală, determinate de împrejurările cauzei.

Dacă procurorul s-a autosesizat în privința începerii urmăririi penale, el întocmește un proces-verbal în care consemnează cele constatate privitor la infracțiunea depistată, apoi, prin ordonanță, dispune începerea urmăririi penale.

În cazul în care procurorul refuză pornirea urmăririi penale, el confirmă faptul prin ordonanță motivată și anunță despre aceasta, într-un termen cât mai scurt posibil, dar nu mai mare de 15 zile, persoana care a înaintat sesizarea.

În situația în care procurorul a dispus începerea urmăririi penale în raport cu un minor, atunci acesta cu cea mai mare diligență urmează să respecte termenele

rezonabile ale urmării penale în care sunt implicați minorii în conflict cu legea. Aceste termene rezonabile urmează a fi respectate și de către instanța de judecată la judecarea cauzei.

Conform cerințelor art. 20 al Codului de procedură penală, urmărirea penală și judecarea cauzelor penale se fac în **termene rezonabile**. În calitate de criterii de apreciere a termenului rezonabil de soluționare a cauzei penale legiuitorul a preluat cinci criterii stabilite de către practica judiciară a Curții Europene pentru Drepturile Omului:

- complexitatea cazului;
- comportamentul participanților la proces;
- conduita organului de urmărire penală și a instanței de judecată;
- importanța procesului pentru cel interesat;
- vârsta de până la 18 ani a victimei;

Totodată codul stabilește că urmărirea și judecarea cauzelor penale în care sunt implicați minori se fac în **regim de urgență** și în **mod preferențial**.

În situația în care, la efectuarea urmării penale sau la judecarea unei cauze concrete, există pericolul încălcării termenului rezonabil, apărătorul copilului poate adresa judecătorului de instrucție sau, după caz, instanței care judecă în fond cauza o cerere privind accelerarea urmării penale sau a procedurii de judecare a cauzei. Asupra cererii depuse se decide printr-o încheiere motivată. În cazul în care s-a decis că există pericolul încălcării termenului rezonabil, atunci organul de urmărire penală sau instanța care judecă cauza poate fi obligată de a întreprinde un act procesual, stabilindu-se, după caz, un anumit termen pentru accelerarea procedurii.

În termen de cel mult 3 zile de la data la care cauza a fost repartizată pentru judecare, judecătorul sau după caz, completul de judecată, studiind materialele dosarului, fixează termenul pentru ședința preliminară, care va începe în cel mult 20 zile de la data repartizării cauzei, cu excepția infracțiunilor flagrante. Ședința preliminară în cauzele în care sunt inculpați minori se face de urgență și cu prioritate. În cazul posibilității judecării cauzei în procedură de urgență, judecătorul pune cauza pe rol fără a ține ședința preliminară și ia măsurile necesare pentru pregătirea și desfășurarea ședinței de judecare a cauzei ca aceasta să nu fie amânată.

Instanța de recurs, după primirea cererii de recurs, îndeplinește următoarele acte procedurale preparatorii:

- solicită dosarul de la instanța respectivă;
- desemnează un judecător pentru a pregăti cauza pentru judecare;
- fixează termenul pentru pregătirea raportului. Termenul întocmirii raportului nu poate fi mai mare de 3 luni pentru cauzele cu inculpați minori

sau deținuți în stare de arest și nu mai mare de 6 luni pentru celelalte cazuri.

Astfel, în cazul în care avocatul beneficiarului minor observă faptul nerespectării termenelor în privința clientului său de către organul de urmărire penală sau de către instanța de judecată, atunci este în drept de a înainta cererea privind respectarea reglementărilor ce impun rapiditatea procedurilor în chestiunile privitoare la copii delincvenți.

§ 6. Scoaterea de sub urmărire penală.

Scoaterea de sub urmărire penală este o primă soluție care constituie o hotărâre prin care se reabilitează copilul dacă soluția se referă la toate capetele de acuzare (scoaterea integrală de sub urmărire penală). Scoaterea copilului de sub urmărire penală numai pentru anumite fapte sau episoade constituie o modalitate de schimbare a acuzații (scoaterea parțială de sub urmărire penală).

În sarcina avocatului beneficiarului minor este de a vedea, urmare a dialogului cu clientul său și a examinării dosarului, dacă nu există temeiuri care ar urma să atragă după sine scoaterea minorului de sub urmărire penală.

Această instituție este utilizată în cazul în care procurorul constată că fapta nu a existat, fapta nu a fost săvârșită de bănuț sau învinuit, fapt ce impune adoptarea hotărârii privind scoaterea de sub urmărire penală.

Pot exista două situații:

- prima, când se stabilește că fapta penală este comisă de o altă persoană și se exclude faptul participării copilului la săvârșirea acestei infracțiuni,
- a doua, când se exclude, prin anumite probe, faptul săvârșirii acestei infracțiuni de copil, dar făptuitorul adevărat nu este identificat.

Temeiul „*nu există faptul infracțiunii*” poate fi determinat de circumstanțe *obiective* (factori naturali, accidente sau alte acțiuni din vina victimei etc.) și *subiective* (sesizarea din eroare despre furtul unui bun), constatându-se totodată, neimplicarea copilului sau a altei persoane la acest caz.

Temeiul „*fapta nu este prevăzută de legea penală ca infracțiune*” este determinat ca inexistența voinței legiuitorului de a incrimina și sancționa penal o faptă.

Temeiul „*fapta nu întrunește elemente constitutive ale infracțiunii*” este situația în care fapta săvârșită nu include toate condițiile cerute de legea penală pentru încadrarea juridică respectivă și include situații în care copilul a acționat în condițiile legitimei apărări, extremei necesități, reținerii infractorului sau constrângerii fizice și psihice.

Ordonanța de scoatere de sub urmărire penală se aduce la cunoștința copilului și reprezentantului legal, explicându-le dreptul la repararea prejudiciului material și moral, prevăzut de legislație în cazul scoaterii integrale de sub urmărire penală.

Dacă avocatul consideră că sunt temeiuri de a scoate copilul de sub urmărire penală, atunci urmează să depună efort în scopul acumulării probelor necesare în acest sens. Procurorul care exercită urmărirea penală va dispune scoaterea de sub urmărire penală a copilului bănuit/învinuit când din probele acumulate de către el, precum și cele prezentate de către avocatul copilului va rezulta soluția respectivă.

Soluția dată se aplică numai în faza urmăririi penale. În faza judecării cauzei pentru asemenea temeiuri se dispune achitarea persoanei.

Avocatul copilului va trebui să aducă la cunoștință persoanei reabilitate prin actul de scoatere de sub urmărire penală că acesta este în drept să înainteze o acțiune privind repararea prejudiciului moral și material în conformitate cu art. 524, 525 din Cod de procedură penală al RM.

§ 7. Încetarea urmăririi penale.

Încetarea urmăririi penale poate avea loc chiar dacă fapta a fost săvârșită de copil, dar sunt prezente alte circumstanțe, de exemplu expirarea termenului de prescripție, adoptarea unui act de amnistie, liberarea de răspundere penală în baza art. 53 din Codul penal sau în cazul împăcării părților.

Potrivit art. 20, alin. (3) al Codului de procedură penală, urmărirea penală în cauze unde sunt bănuiți, învinuiți minori se face de urgență și în mod preferențial. Prin urmare, constatarea anumitor circumstanțe de încetare a urmăririi penale obligă procurorul să adopte soluția respectivă imediat. Datorită faptului că procurorul este organul care exercită urmărirea penală în cauze cu copii, soluția încetării urmăririi penale în privința acestuia se dispune din oficiu de către procuror. În asemenea cazuri, responsabilitatea deplină privind respectarea termenului rezonabil la urmărirea penală în cauze cu copii îi revine procurorului.

Acordul bănuitului, învinuitului copil și reprezentantului legal cu privire la încetarea urmăririi penale este obligatoriu.

În ordonanța de încetare a urmăririi penale sunt necesare semnăturile copilului, reprezentantului legal și apărătorului.

Temeiuri de încetare a urmăririi penale în privința unui copil acuzat de comiterea unei infracțiuni sunt:

- Nu există faptul infracțiunii;
- Fapta nu este prevăzută de legea penală ca infracțiune;
- Fapta nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii;

- Copilul a săvârșit o acțiune care, deși, formal conține semnele unei fapte prevăzute de Codul penal, dar fiind lipsită de importanță, nu prezintă gradul prejudiciabil al unei infracțiuni;
- Există cel puțin unul din cazurile prevăzute la art. 35 din Codul penal care înlătură caracterul penal al faptei.

Soluția încetării pe temeiurile menționate constituie reabilitarea copilului cu consecințele prevăzute de *Legea nr. 1545 din 25.02.1998 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești*,⁶ fapt care trebuie adus la cunoștința copilului și reprezentantului legal în legătură cu înmânarea copiei de pe ordonanța de încetare.

Încetarea urmăririi penale poate fi dispusă și în cazurile când:

- Plângerea prealabilă a fost retrasă de către partea vătămată sau părțile s-au împăcat - în cazurile în care urmărirea penală poate fi pornită numai în baza plângerii prealabile sau legea penală permite împăcarea;
- Persoana nu a atins vârsta la care poate fi trasă la răspundere penală;
- Persoana a săvârșit o faptă prejudiciabilă fiind în stare de iresponsabilitate și nu este necesară aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical.

Procurorul dispune încetarea urmăririi penale și la cererea persoanelor interesate (de exemplu, în cazul înaintării cererii de împăcare sau al retragerii plângerii prealabile în cazurile prevăzute de lege sau în cazul înaintării unei cereri de către avocat privind încetarea urmăririi penale, deoarece fapta respectivă este o contravenție).

Ordonanța de încetare a urmăririi penale în privința copilului trebuie să fie legală, temeinică și motivată cu următoarele mențiuni:

- a) Data și locul întocmirii, numele și gradul de clasificare al procurorului care o întocmește;
- b) Confirmarea de către procurorul ierarhic superior;
- c) Descrierea faptei ce a constituit obiectul urmăririi penale și a circumstanțelor ce se încadrează într-un temei prevăzut de art. 285 din Codul de procedură penală;
- d) Motivele faptice și cadrul legislației procesual penale privind soluția adoptată;
- e) Dispoziția de încetare a urmăririi penale cu indicarea temeiurilor prevăzute de lege;

⁶ Monitorul Oficial al R.M. nr. 50-51/359 din 04.06.1998;

- f) Acordul copilului și reprezentantului legal în cazul temeiurilor de nereabilitare;
- g) Dispoziția de revocare a măsurii preventive, dacă asemenea măsură a fost aplicată copilului;

§ 8. Suspendarea condiționată a urmăririi penale cu liberarea de răspundere penală a copilului.

O altă instituție care reprezintă dreptul discreționar al procurorului este suspendarea condiționată a urmăririi penale cu liberarea de răspundere penală a copilului. Procurorul în cauza unui copil va examina posibilitatea liberării acestuia fără suspendarea condiționată a urmăririi penale și doar în cazul în care din circumstanțele cauzei rezultă că numai după un termen de probă, cu respectarea unor condiții și obligații de către copil, liberarea de răspundere penală va fi posibilă.

La determinarea procurorului de a aplica procedura de suspendare a urmăririi penale față de un copil pot fi luate în considerare următoarele circumstanțe:

- Copilul anterior nu a săvârșit alte fapte antisociale și solicită acordarea unei șanse de corectare;
- Fapta săvârșită de către copil nu prezintă o rezonanță socială în localitatea respectivă;
- Climatul social (familia, locul de studii, locul de trai) al copilului face posibilă resocializarea acestuia fără a fi supus judecății.

Potrivit art. 510 și 511 din Codul de procedură penală, pentru suspendarea condiționată a urmăririi penale în privința unui copil sunt necesare să fie întrunite cumulativ următoarele condiții:

- Copilul să fie acuzat pentru săvârșirea numai a unei singure infracțiuni ușoare sau mai puțin grave (pedeapsa prevăzută de lege nu trebuie să depășească 5 ani),
- Copilul și-a recunoscut vinovăția;
- Paguba cauzată în urma infracțiunii să fie reparată;
- Copilul învinuit nu prezintă pericol social și poate fi reeducat fără aplicarea pedepsei penale;
- Copilul nu este dependent de alcool sau droguri;
- Copilul nu are antecedente penale;
- Copilul a respectat obligațiile stabilite de către procuror în termenul de probă de un an;

Din natura juridică a acestei instituții de liberare de răspundere penală se prezumă că există și acordul copilului și al reprezentantului legal de a fi aplicată suspendarea condiționată a urmăririi penale și, în consecință încetarea procesului penal.

În cadrul procedurii de suspendare condiționată a urmăririi penale, recunoașterea vinovăției este o condiție obligatorie ce determină atitudinea copilului față de fapta comisă și posibilitatea acestuia de a fi reeducat fără aplicarea pedepsei penale.

În cadrul procedurii de suspendare condiționată a urmăririi penale avocatul urmează să prezinte probele necesare și argumentele care vor fundamenta convingerea procurorului precum că copilul nu prezintă pericol social. Acestea pot fi:

- a) Copilul a săvârșit infracțiunea pentru prima dată;
- b) Copilul a săvârșit fapte penale, dar a fost liberat de răspundere penală sau nu are antecedente penale potrivit art. 111 alin.(2) lit. a), b), c), d), și e) din Codul penal. În acest caz se cer a fi luate în considerare și alte circumstanțe ce motivează faptul corectării copilului fără aplicarea pedepsei;
- c) Copilul s-a autodenunțat;
- d) Copilul a recunoscut vinovăția;
- e) Copilul a contribuit activ la descoperirea infracțiunii;
- f) Copilul se caracterizează pozitiv la locul de studii sau de muncă;
- g) Copilul nu este dependent de alcool sau droguri;
- h) Copilul este angajat în câmpul muncii sau își face studiile;
- i) Copilul a săvârșit fapta penală ca urmare a unui concurs de împrejurări grele;
- j) Copilul regretă fapta comisă, se căiește sincer de comiterea infracțiunii și față de victimă;
- k) Părinții, tutorii, curatorii sau rudele apropiate ale copilului și-au luat angajamentul de a-l reeduca;
- l) Copilul compensează de bună voie dauna materială cauzată sau repară în alt mod prejudiciul cauzat prin infracțiune.

Concluzia că copilul nu prezintă pericol pentru societate poate fi bazată și pe alte împrejurări, invocându-se una sau mai multe circumstanțe.

Suspendarea condiționată a urmăririi penale în privința unui copil poate fi dispusă, atât în cazul în care copilul a săvârșit fapta de unul singur, împreună cu alți copii sau în cauze cu adulți.

În cazul coparticipării copilului cu o persoană adultă la săvârșirea infracțiunii, în privința acestuia se va dispune disjungerea cauzei și examinarea posibilității de a fi aplicată procedura discreționară de liberare condiționată de răspundere penală.

Suspendarea condiționată a urmăririi penale poate fi dispusă din oficiu de către procuror sau, la solicitarea apărătorului, a reprezentantului legal. Dacă cererea este înaintată de către părinți, rude, tutori sau curatori, prin care își asumă angajamentul de a reeduca copilului, procurorul verifică capacitatea acestora de a-și îndeplini obligațiile pe care și le asumă.

În cazul dispunerii din oficiu de către procuror, se obține acordul copilului și al reprezentantului legal la aplicarea acestei instituții. După acumularea documentelor procedurale ce atestă condițiile întrunite cumulativ, se va întocmi ordonanța de suspendare condiționată a urmăririi penale, ce urmează a fi confirmată de procurorul ierarhic superior, stabilindu-se și obligațiile copilului în termenul de probă prevăzut de art. 511 alin. (1) Cod de procedură penală. Termenul de probă de un an curge din momentul confirmării ordonanței de suspendare condiționată a urmăririi penale de către procurorul ierarhic superior. Acest termen nu poate fi nici micșorat, nici prelungit.

Ordonanța de suspendare condiționată a urmăririi penale se înmânează copilului în prezența apărătorului și a reprezentantului legal, explicându-li-se esența și consecințele nerespectării obligațiilor stabilite. Aceste acțiuni urmează a fi atestate prin semnătura procurorului, a apărătorului, a reprezentantului legal și a copilului.

Dacă, în termenul de suspendare condiționată a urmăririi penale, copilul învinuit a respectat condițiile stabilite de către procuror, atunci procurorul, prin ordonanța sa, dispune liberarea copilului de răspundere penală.

În cazul în care copilul învinuit nu a respectat condițiile stabilite de procuror acesta din urmă trimite cauza în judecată cu rechizitoriu în ordinea generală.

§ 9. Încetarea urmăririi penale cu plasarea copilului într-o instituție de învățământ și reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare.

În cazul în care se consideră că reeducarea copilului nu poate fi făcută, decât prin plasarea acestuia într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare, procurorul poate dispune încetarea urmăririi penale cu liberarea de răspundere penală, dacă copilul și reprezentantul său legal sunt de acord cu adoptarea unei asemenea hotărâri.

La determinarea soluției de încetare a procesului penal cu plasarea copilului într-o instituție specială se va ține cont în mod obligatoriu de recomandările serviciilor de probațiune, expuse în referatul prezentințial.

După adoptarea ordonanței de încetare a procesului penal, procurorul va înainta judecătorului de instrucție un demers privind liberarea copilului de răspundere penală cu plasarea acestuia într-o instituție de învățământ și reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare. La demers se anexează ordonanța procurorului privind încetarea procesului penal cu liberarea de răspundere penală și plasarea copilului într-o instituție specială, alte materiale ce confirmă temeinicia și legalitatea liberării de răspundere penală, cu plasarea copilului într-o instituție curativă și de reeducare.

În cazul în care judecătorul de instrucție respinge demersul despre liberarea copilului de răspundere penală, cu internarea acestuia într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare, procurorul anulează ordonanța de încetare a procesului penal și trimite cauza în judecată, în mod obișnuit, cu rechizitoriu.

§ 10. Acordul de recunoaștere a vinovăției în cauzele penale cu implicarea copilului.

Legislația procesual penală prevede posibilitatea încheierii în faza urmăririi penale, după punerea sub învinuire, a acordului de recunoaștere a vinovăției. Acest acord poate fi încheiat și în faza judecării cauzei, până la începerea cercetării judecătorești.

Persoana pusă sub învinuire acceptă încheierea unui acord de recunoaștere a vinovăției pentru ca pedeapsa pentru infracțiunea imputată să i se reducă cu o treime din pedeapsa maximă pentru această infracțiune.

Procedura privind acordul de recunoaștere a vinovăției este una sumară care exclude judecarea cauzei în modul său tradițional.

Încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției poate fi inițiată atât de către procuror, cât și de către învinuit, inculpat și apărătorul său.

În cazul infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave, apărătorul, după estimarea probelor din dosar, poate propune clientului său minor și reprezentantului lui legal încheierea unui acord de recunoaștere a vinovăției, dacă procedurile discreționare de liberare de răspundere penală a învinuitului minor au eșuat.

La determinarea opțiunii procurorului pentru încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției se va lua în considerare următoarele circumstanțe:

- Voința învinuitului, inculpatului de a coopera la efectuarea urmăririi penale sau acuzarea altor persoane;

- Atitudinea învinuitului, inculpatului față de activitatea sa criminală și de antecedentele penale;
- Natura și gravitatea acuzației înaintate;
- Căința sinceră a învinuitului, inculpatului și dorința lui de a-și asuma responsabilitatea pentru cele comise de el;
- Voința liberă și benevolă a învinuitului, inculpatului de a-și recunoaște vinovăția cât mai prompt și de a accepta o procedură restrânsă;
- Probabilitatea de a obține condamnarea în cazul respectiv;
- Interesul public de a obține o judecare mai operativă cu cheltuieli mai reduse.

În cazul în care inițiativa de încheiere a acordului de recunoaștere a vinovăției vine din partea procurorului, atunci el aduce la cunoștință apărătorului și învinuitului/inculpatului această inițiativă.

Înainte de a se apropia de procuror în încercarea de a negocia sau de a accepta un acord propus de procuror, dacă este posibil, apărătorul trebuie:

1. Să fie minuțios familiarizat atât cu versiunea procurorului despre circumstanțele cazului, cât și cu versiunea apărării;
2. Să se documenteze în întregime despre antecedentele penale ale clientului său;
3. Să cunoască dacă procurorul poate dovedi vinovăția. De cele mai multe ori trebuie să aștepte ziua judecării pentru a vedea dacă toți martorii se vor prezenta sau doresc să facă declarații sau dacă sunt prezente alte probe de învinuire;
4. Să prevadă anumite argumente legale ce ar duce la respingerea unor probe.

Respectarea acestor condiții trebuie să ghideze apărătorul în procesul de luare a deciziei de a încheia un acord [14, p. 719].

Învinuitul, inculpatul minor în vârstă de până la 16 ani și reprezentantul legal participă nemijlocit la negocierea unui acord de recunoaștere a vinovăției. Un rol decisiv îl are apărătorul care apreciază cu responsabilitate întrunirea circumstanțelor ce pot determina învinuitul minor și reprezentantul legal să accepte încheierea unui asemenea acord.

Încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției poate fi făcută, atât până la luarea de cunoștință cu materialele cauzei, până la terminarea urmăririi penale, cât și după aceasta. În toate cazurile, apărătorul trebuie să consulte clientul său despre o posibilă condamnare în baza probelor evaluate de către el, fie despre insuficiența sau inadmisibilitatea unor probe ce determină voința celui învinuit să

accepte o procedură restrânsă, în scopul unei pedepse reduse, sau să pledeze pentru procedura generală ori pentru o altă procedură.

Apărătorul, atât în cazul în care procedura acordului de recunoaștere a vinovăției este inițiată de procuror, cât și din inițiativa învinutului, inculpatului sau de el însuși are obligația să discute în condiții de confidențialitate chestiunile prevăzute de art. 505 alin. (2) din Codul de procedură penală.

Apărătorul, în condiții de confidențialitate urmează să explice învinutului/inculpatului toate drepturilor procesuale de care dânsii dispun, inclusiv toate posibilitățile de apărare de care ar trebui să beneficieze în cazul respectiv, dreptul de a depune declarații, pedeapsa maximă și minimă care poate fi aplicată în cazul recunoașterii vinovăției, dreptul de a încheia acord de recunoaștere a vinovăției și de a renunța la declarația de recunoaștere a vinovăției etc.

Apărătorul urmează să aprecieze cu responsabilitate întrunirea circumstanțelor ce pot determina învinutul/inculpatul minor și reprezentantul lui legal să accepte încheierea unui acord de recunoaștere a vinovăției, urmează să aprecieze dacă recunoașterea vinovăției de către învinutul/inculpatul minor este făcută în mod benevol, conștient, fără de o careva presiune sau teamă.

La încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției cu persoana minoră, aceasta trebuie să fie asistată de reprezentantul său legal, recunoscut în această calitate în modul prevăzut de lege, precum și de pedagog sau, după caz, de psiholog, care vor semna pe fiecare pagină a acordului și declarația făcută de minor în ședința de judecată.

Participarea apărătorului la încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției este expres stabilită de lege.

Asistența acordată de un apărător este frecvent considerată un suport pentru prezumarea caracterului benevol al recunoașterii vinovăției. Din aceste considerente, la acceptarea acordului, instanța este obligată să stabilească dacă inculpatul este satisfăcut de calitatea asistenței juridice acordate de apărătorul său și dacă acesta a avut posibilitatea de a citi și de a discuta cu avocatul său acordul și poziția sa până la semnarea acestuia.

Prestația ineficientă a apărătorului este un temei pentru instanță de a nu accepta acordul sau de a casa în recurs sentința pronunțată în această procedură.

În afară de asistența propriu-zisă, avocatul urmează să anexeze la acord un certificat separat, în scris, prin care declară că acordul de recunoaștere a vinovăției de către învinuit, inculpat a fost examinat de el personal, că procedura de încheiere a lui, prevăzută de art. 505 Cod de procedură penală, a fost respectată și că recunoașterea vinovăției de către învinuit, inculpat rezultă din înțelegerea lor confidențială anticipată [22, p. 8].

Totodată, **apărătorul minorului certifică separat, în scris, declarația că acordul de recunoaștere a vinovăției de către învinutul/inculpatul minor a**

fost examinat de el personal, că procedura de încheiere a lui a fost respectată și că recunoașterea vinovăției de către învinuitul/inculpatul minor rezultă din înțelegerea lor confidențială anticipată.

Atunci când inculpatul (reprezentantul legal al inculpatului minor) nu susține acordul de recunoaștere a vinovăției, el are dreptul să renunțe la declarația sa privitor la infracțiunea pentru care a fost pus sub învinuire. În acest caz, instanța dispune judecarea cauzei în procedură deplină.

Părțile sau una din părți au dreptul să refuze încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției până la acceptarea de către instanță a procedurii de examinare a cauzei prin acordul de recunoaștere a vinovăției (art. 507 alin. (1) Cod de procedură penală).

Refuzul urmează să fie argumentat, iar instanța de judecată se va pronunța asupra lui prin încheiere motivată.⁷

Considerăm oportună acceptarea de către instanțele judecătorești a acordului de recunoaștere a vinovăției încheiat în cauze penale cu copii inculpați în vârstă de 16 ani, cu respectarea condițiilor legale (art. 504-509 Cod de procedură penală). În practică unele instanțe judecătorești nejustificat refuză acceptarea acordului de recunoaștere a vinovăției încheiat de inculpații copii, cu participarea reprezentanților legali, a apărătorilor și a procurorului pe motivul vârstei inculpatului.

Examinarea cauzei în ședința de judecată cu participarea minorului inculpat în procedură generală constituie uneori o tergiversare a procesului cu consecințe negative asupra minorului. Din aceste considerente, procedura restrânsă privind acordul de recunoaștere a vinovăției cu respectarea tuturor condițiilor legale este benefică atât pentru copil, cât și pentru organele de justiție ale statului în situația în care procedurile discreționare de liberare de răspundere penală a învinuitului minor au eșuat.

§ 11. Examinarea materialelor de urmărire penală și prezentarea referinței.

După verificarea de către procuror a materialelor cauzei și adoptarea uneia din soluțiile prevăzute la art. 291 Cod de procedură penală, procurorul comunică învinuitului, reprezentantului lui legal, apărătorului, părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile și reprezentanților lor despre terminarea urmăririi penale, locul și termenul în care ei pot lua cunoștință de materialele urmăririi

⁷ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Privind judecarea cauzelor penale în procedura acordului de recunoaștere a vinovăției” Nr. 6 din 24.12.2010, Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2011, nr. 5.

penale.

Materialele urmăririi penale se aduc la cunoștința învinutului arestat în prezența apărătorului lui, iar la cererea învinutului - fiecăruia dintre ei, în mod separat.

Făcând cunoștință cu materialele dosarului, avocatul urmează să noteze orice date din dosar și să facă copii. Cu toate acestea, până la terminarea urmăririi penale avocatul are acces la unele acte procedurale.

În primul rând, el are dreptul să primească gratuit copii de pe hotărârile care se referă la drepturile și interesele persoanei pe care o apără (ordonanța de pornire a urmăririi penale, ordonanța de recunoaștere în calitate de bănuț, procesul-verbal de reținere etc.).

În al doilea rând, dacă vorbim despre un avocat care a intervenit ulterior în proces, atunci acesta, pentru a asigura o apărare eficientă, poate cere să ia cunoștință de actele procedurale care au fost întocmite cu participarea clientului său.

Examinarea deplină a probelor colectate la faza urmăririi penale are loc în cadrul prezentării materialelor dosarului la terminarea urmăririi penale.

La terminarea urmăririi penale în privința minorului, organul de urmărire penală, prin ordonanță motivată, poate să nu prezinte învinutului minor unele materiale ale urmăririi penale care, în opinia sa, pot influența negativ asupra minorului.

Materialele urmăririi penale, prezentate pentru luarea de cunoștință, trebuie să fie cusute în dosar, numerotate și înscrise în borderou. La cererea părților, vor fi prezentate și corpurile delictive, vor fi reproduse înregistrările audio și video. Dacă dosarul penal are mai multe volume, acestea se prezintă concomitent, pentru ca persoana care ia cunoștință de ele să poată reveni la oricare din materiale de mai multe ori. Pentru a se putea lua cunoștință de dosarele voluminoase, procurorul, printr-o ordonanță, poate întocmi un grafic, coordonat cu apărătorul, prin care stabilește data și numărul volumelor pentru studiere.

La aducerea la cunoștință a materialelor urmăririi penale, apărătorul are dreptul:

- Să aibă întrevederi cu copilul în caz că acesta este arestat;
- Să-și facă notițe și copii de pe orice material;
- Să discute cu învinutul chestiunea înaintării unor cereri;
- Să înainteze cereri despre efectuarea unor acțiuni procesuale suplimentare, despre administrarea unor probe noi;
- Să înainteze plângeri;
- Să participe la acțiunile procesuale efectuate la cererea lui.

La examinarea materialelor urmăririi penale fiecare avocat poate folosi un

algoritm propriu. Ar fi recomandată mai întâi studierea ordonanței de punere sub învinuire, iar mai apoi citirea/examinarea materialelor așa cum au fost incluse în dosar.

După citirea la rând a materialelor, avocatul are o imagine generală și poate să treacă la luarea de notițe și copierea unor materiale din dosar. În acest sens avocatul poate folosi un aparat de fotografiat performant, care i-ar permite copierea integrală a tuturor materialelor din dosar în timp relativ scurt și posibilitatea de a lucra mai apoi cu acestea la calculator.

La sistematizarea materialelor se poate începe cu acelea care se referă la copil:

- Materialele de reținere și aplicare a măsurii preventive;
- Declarațiile învinuitului;
- Cererile și plângerile înaintate.

Odată cu examinarea minuțioasă a acestora se pot face notițe despre încălcările de procedură, contradicții etc. Apoi pot fi examinate declarațiile altor persoane și concluziile expertizei. O atenție deosebită trebuie atrasă și examinării concluziilor de învinuire sau rechizitoriului. De asemenea, trebuie analizată lista probelor propuse de procuror.

Deoarece la întocmirea sentinței de condamnare judecătorii uneori preiau fragmente din rechizitoriul, urmează a se analiza cum sunt prezentate probele care dovedesc vinovăția. Pot fi cazuri când declarațiile făcute la urmărire sunt prezentate selectiv, inexact, cu modificarea sensului etc.

Pentru respectarea dispozițiilor alin. (5) al art. 296 Cod de procedură penală, procurorul urmează să pregătească pentru fiecare învinuit și, după caz, pentru fiecare reprezentant legal câte o copie de pe rechizitoriul. Dacă învinuitul sau reprezentantul legal nu posedă limba de stat, atunci procurorul urmează să asigure traducerea rechizitoriului în limba pe care o cunosc aceștia. Copia rechizitoriului tradusă va trebui să fie semnată de procuror și de traducător.

Primirea copiei de pe rechizitoriul de către învinuit, reprezentantul legal sau, în cazurile prevăzute de alin. (3) al art. 297 Cod de procedură penală, de către apărător este atestată în scris, indicându-se data și numărul de foi primite.

De obicei, în rechizitoriul nu se prezintă argumentele aduse de învinuit în apărarea sa. Pentru a putea critica rechizitoriul, trebuie examinate toate aceste momente, pentru a face tot posibilul ca instanței să-i fie dificil să repete cuvânt cu cuvânt ceea ce a inclus procurorul în rechizitoriul.

Conform alin. (6) al art. 296 Cod de procedură penală, avocatul poate prezenta în scris referința la rechizitoriul procurorului.

Prezentarea referinței la rechizitoriul, nu este o obligație, dar un drept al avocatului. Totodată, vă îndemnăm de a depune referință la rechizitoriul, deoarece

depunerea acesteia reprezintă un mijloc eficient de a favoriza succesul pe cauza dată.

Referința la rechizitoriu poate fi numită și “*întâmpinare*” împotriva la tot ceea ce a expus procurorul în rechizitoriu. Referința (“*întâmpinarea*”), deși nu este obligatorie, întocmirea și depunerea ei îndeplinește un rol important în tehnicile de apărare ale avocatului.

Prin depunerea referinței la rechizitoriu se contribuie la crearea unei imagini clare instanței cu privire la dovezile și mijloacele de apărare ale avocatului. În referință avocatul urmează să includă toate ilegalitățile legate de procedură, răspunsul la toate capetele legate de învinuirea clientului său, precum și dovezile împotriva fiecărui capăt de învinuire.

Capitolul IV

REȚINEREA ȘI APLICAREA MĂSURILOR PREVENTIVE FAȚĂ DE COPII AFLAȚI ÎN CONFLICT CU LEGEA

§ 1. Reținerea minorilor.

Legea permite aplicarea față de copil a anumitor măsuri de constrângere dacă acesta este bănuit sau învinuit de săvârșirea unei fapte interzise de legea penală. Aceste măsuri, însă, trebuie să poarte un caracter excepțional. Cu atât mai mult arestarea copilului, care nu este interzisă de lege, trebuie să fie aplicată în situații cu totul excepționale, când o altă măsură nu poate fi aplicată.

Legea procesual penală prevede mai multe măsuri care se aplică în cazurile cu copii. Principiul general care guvernează procedura de aplicare a măsurilor de constrângere, ca și a altor instituții, este **interesul superior al copilului**.

Detenția copiilor trebuie să fie evitată pe cât este posibil și este o măsură de ultimă instanță. Dacă un minor este deținut, cauzei lui trebuie să-i fie acordată cea mai înaltă prioritate și să fie examinată cât de curând posibil pentru a asigura că perioada de detenție să fie cât mai scurtă. Detenția înainte de proces trebuie să fie evitată în măsura în care aceasta este posibil, și să se limiteze doar în cazuri/circumstanțe excepționale.

De aceea, avocatul copilului urmează să întreprindă toate măsurile necesare pentru a fi aplicate măsurile alternative în raport cu clientul său.

Reținerea copilului, de regulă, este interzisă. Această măsură procesuală de constrângere trebuie să fie folosită drept o măsură excepțională, de ultimă instanță, pentru un termen cât mai scurt!

Doar în cazuri excepționale, când au fost săvârșite infracțiuni grave cu aplicarea violenței, deosebit de grave sau excepțional de grave, poate avea loc reținerea minorului pe un termen ce nu poate depăși 24 de ore. Procurorul trebuie anunțat imediat în toate cazurile de reținere a copilului.

Când un copil bănuit/învinuit de comiterea unei infracțiuni a fost reținut, persoana ce efectuează urmărirea penală este obligată să comunice imediat despre aceasta părinților minorului, reprezentanților legali ai minorului sau persoanelor care îi înlocuiesc, fapt ce se consemnează în procesul-verbal de reținere.

Reprezentantul legal al minorului se admite în procesul penal din momentul reținerii sau al primei audieri a minorului care este reținut prin ordonanța organului de urmărire penală. În caz dacă părinții sau reprezentanții legali nu sunt prezenți, persoana care a întocmit procesul-verbal de reținere a unui minor, imediat, dar nu mai târziu de 6 ore, este obligată să dea minorului posibilitatea să

informeze una din rudele apropiate sau o altă persoană, la propunerea minorului, despre locul unde este deținut sau o anunță singură.

Pentru fiecare caz de reținere a minorului bănuit de săvârșirea unei infracțiuni, organul de urmărire penală informează imediat procurorul, iar în moment de până la 3 ore din momentul privării de libertate, întocmește un proces-verbal de reținere care imediat se aduce la cunoștință minorului, în prezența pedagogului.

Ca și adulții, minorii au dreptul la acces prompt la asistență juridică și de a contesta legalitatea reținerii lor.

Organul de urmărire penală, în timp de o oră după reținerea copilului, solicită Oficiului Teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat sau unor alte persoane împuternicite de acesta desemnarea unui avocat de serviciu pentru acordarea asistenței juridice de urgență. Solicitarea de a desemna un avocat de serviciu este prezentată în scris, inclusiv prin fax, sau la telefon.

Astfel, motivele reținerii urmează a fi aduse la cunoștință copilului numai în prezența unui apărător ales sau a unui avocat de serviciu care acordă asistență juridică de urgență garantată de stat.

Prin intervenirea sa pe cauză, avocatul trebuie să se asigure că procesul-verbal al reținerii reflectă corect realitatea (motivele, locul, anul, ziua și ora reală a reținerii, fapta săvârșită de copil, rezultatele percheziției corporale a copilului reținut, data și ora întocmirii procesului-verbal), că au fost respectate toate cerințele legii cu referire la:

- condițiile reținerii minorului,
- cerințele privind termenul întocmirii procesului-verbal,
- anunțarea procurorului,
- anunțarea imediată a părinților minorului etc.

Apărătorul, la fel, trebuie să se asigure dacă față de clientul său minor nu a fost aplicată violența în timpul reținerii, la primul contact cu organele de forță.

Art. 3 al CEDO prevede că *„nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante”*. A se vedea, de asemenea, art. 10, alin.(3) și (3¹), art.11, alin.(8) și (9) ale Codului de procedură penală; art. 24, alin.(1) și (2) al Constituției *„Statul garantează fiecărui om dreptul la viață și integritate fizică și psihică. Nimeni nu poate fi supus la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante”*.

Fiind garantul respectării dreptului la apărare, imediat cum există o simplă bănuială că, copilul este o potențială victimă a acțiunilor de violență (tortură) aplicate în cazul reținerii, atunci avocatul va urma să acorde o atenție deosebită

explicării drepturilor suplimentare prevăzute de legislația în vigoare pentru asemenea cazuri, și anume: dreptul la protecție și compensare.

În acest context, avocatul minorului este obligat să depună efort maxim pentru identificarea, stabilirea și fixarea acelor surse probatorii primare/prealabile care ar oferi posibilitatea de documentare inițială a acestor acțiuni ilegale din partea organelor de forță. În acest sens, avocatul urmează să întreprindă următoarele:

- Să indice obiecțiile sale în procesul-verbal de reținere a copilului;
- Să conteste imediat și prompt acțiunile ilegale efectuate de organul de urmărire penală;
- Să solicite asigurarea pentru copil a asistenței medicale (după necesitate) și examinarea medicală a acestuia;
- Să stabilească cercul de martori care au avut interacțiuni cu copilul supus violenței și care ar putea furniza informații utile în acest sens.

Totodată, avocatul urmează să explice copilului și reprezentanților legali ai acestuia despre dreptul de a depune plângere pe marginea celor întâmplate.

Cu toate că în majoritatea cazurilor victimele sunt rezervate în dorința și intenția de a înainta o plângere cu privire la acțiunile de violență din partea colaboratorilor poliției, totuși, este necesar de a explica clientului că acest lucru este foarte important din următoarele considerente:

- Pentru a dispune pornirea unei cauze penale în baza plângerii depuse și atribuirea clientului a calității de parte vătămată în dosar;
- În cazul în care colaboratorul poliției i-a fost intentată o cauză penală, avocatul trebuie să-i explice că declarațiile făcute și probele obținute prin aplicarea violenței fizice sau psihice pot fi anulate;
- Pentru prevenirea și curmarea acțiunilor similare pe viitor [2, p. 32].

§ 2. Aplicarea măsurilor preventive.

Aplicarea măsurilor preventive față de minor are loc în scopul asigurării unei bune desfășurări a procesului penal sau a împiedicării bănuțului, învinuțului, inculpatului minor de a se ascunde de la urmărirea penală sau de la judecată, spre aceea ca ei să nu împiedice stabilirea adevărului ori spre asigurarea de către instanță a executării sentinței.

Avocatul beneficiarului minor trebuie să acționeze cu toată diligența pentru a urmări:

- dacă sunt prezente temeiuri pentru aplicarea unei măsuri preventive față de bănuțului, învinuțului, inculpatul minor;

- dacă la soluționarea chestiunii privind necesitatea aplicării măsurii preventive, organul de urmărire penală și instanța de judecată au luat în considerare următoarele criterii: caracterul și gradul prejudiciabil al faptei incriminate copilului, persoana copilului bănuit, învinuit, inculpat, ocupația lui, starea materială a copilului, prezența unui loc permanent de trai, alte circumstanțe esențiale.

Avocatul trebuie să depună toată forța de convingere și talent persuasiv pentru a proba în măsura posibilului faptul că lipsesc temeiuri pentru aplicarea unei măsuri preventive față de bănuitul, învinuitul, inculpatul minor. Dacă aceasta nu este posibil, atunci urmează să pledeze pentru aplicarea unei măsuri preventive alternative arestului preventiv.

§ 3. Transmiterea sub supraveghere a minorului.

În cauzele penale cu bănuit, învinuit sau inculpat minor procurorul sau, după caz, instanța de judecată în mod obligatoriu vor examina posibilitatea aplicării față de minor a măsurii preventive - transmiterea sub supraveghere, conform cu dispozițiile imperative ale alin.(1) al art. 477 din Cod de procedură penală.

Transmiterea sub supraveghere a minorului constă în asumarea în scris a obligației de către unul din părinți, tutore, curator sau de către o altă persoană demnă de încredere, precum și de către conducătorul instituției de învățământ speciale unde învață minorul, de a asigura prezentarea acestuia, când va fi citat la organul de urmărire penală sau la instanță, precum și de a contracara acțiunile ce țin de:

- ascunderea de organul de urmărire penală sau de instanță;
- împiedicarea stabilirii adevărului în procesul penal;
- săvârșirea altei infracțiuni;
- asigurarea executării sentinței.

La aplicarea altei măsuri preventive decât transmiterea sub supraveghere a copilului, procurorul urmează să motiveze în ordonanța respectivă imposibilitatea aplicării acestei măsuri preventive.

Transmiterea sub supraveghere a copilului unuia dintre părinți, unui tutore, curator sau unei alte persoane demne de încredere necesită:

- Solicitarea de la autoritatea tutelară a informației despre persoanele ce vor asigura supravegherea copilului;
- Explicarea persoanelor care pot asigura supravegherea copilului despre importanța, oportunitatea și necesitatea aplicării acestei măsuri față de cel bănuit sau învinuit;

- Obținerea cererii scrise de la persoana demnă de încredere care își asumă obligația de a supraveghea copilul.

Constatând că această măsură preventivă poate fi luată în privința copilului, procurorul adoptă o ordonanță, iar instanța de judecată o încheiere, de aplicare a acesteia.

Transmiterea sub supraveghere a copilului se face numai la cererea scrisă a persoanelor cărora copilul le este transmis sub supraveghere. Lor li se aduce la cunoștință fondul cauzei, obligațiile pe care le au, fapt ce se consemnează într-un proces-verbal.

Măsura preventivă de transmitere sub supraveghere a minorului se aplică până la soluționarea definitivă a cauzei penale. În cazul în care în cursul procesului penal învinuitul (inculpatul) atinge vârsta de 18 ani, măsura preventivă respectivă poate fi menținută în continuare, dacă nu apar temeuri de revocare sau înlocuire a măsurilor preventive.

În cazul solicitării aplicării acestei măsuri preventive, avocatul în primul rând urmează să determine care sunt persoanele demne de încredere, capabile să asigure supravegherea copilului. Este de preferință ca aceste persoane să fie părinții copilului. Apoi, în condițiile alin. (3) al art. 184 Cod de procedură penală, va trebui să îndemne aceste persoane de a depune o cerere prin care dâșii își exprimă voința de a fi supraveghetori ai copilului.

Totodată, avocatul urmează să acumuleze toată informația pozitivă (diplome, certificate, caracteristici de la locul de muncă sau instituția de învățământ etc.) despre minor necesară pentru soluționarea problemei.

Avocatul beneficiarului minor va urma să aducă argumentele necesare aplicării anume a acestei măsuri preventive care nu este legată de privarea de libertate a copilului.

§ 4. Obligarea de a nu părăsi localitatea sau țara.

Deși constituțional, dreptul la libera circulație este garantat fiecărui cetățean (art. 27 din Constituție), apar situații de excepție în care acest drept este limitat, și anume atunci când organele judiciare penale consideră că nu este necesară aplicarea unei măsuri preventive privative de libertate, însă apreciază că bănuitul, învinuitul sau inculpatul trebuie să fie obligat să nu părăsească localitatea.

Obligarea de a nu părăsi localitatea este o măsură preventivă de influență psihologică bazată pe încrederea că copilul bănuitul/învinuit sau inculpat va respecta interdicțiile și obligațiile impuse prin această măsură. Acțiunea psihologică asupra conștiinței bănuitului/învinuitului sau inculpatului minor constă în preîntâmpinarea

copilului că i se va aplica o altă măsură, mai aspră, în cazul nerespectării obligațiilor luate.

Aceasta este o măsură preventivă de bază prevăzută de către legiuitor, care urmează a fi aplicată în toate situațiile când nu este necesar de a fi luate măsuri preventive mai riguroase. Prin aplicarea acestei măsuri, copilul în privința căreia a fost luată, are posibilitatea de a rămâne în continuare ca membru activ al societății, de a-și continua viața într-un regim obișnuit, cu excepția anumitor limitări, interdicții determinate de imposibilitatea de a se deplasa în afara localității.

Obligarea de a nu părăsi localitatea este una dintre măsurile preventive considerate blânde și de aceea anume din aceste considerente, această măsură preventivă face parte din categoria măsurilor de la care urmează să înceapă procesul de selectare, în situații concrete și pentru persoane determinate, a celei mai optimale măsuri preventive, în cazul în care nu există persoane care și-ar manifesta voința de a exercita supravegherea asupra copilului. În acest sens, avocatul beneficiarului minor va urma să aducă argumentele necesare aplicării anume a acestei măsuri preventive care nu este legată de privarea de libertate a copilului.

Procurorul sau, după caz, instanța de judecată poate aplica această măsură preventivă față de un copil numai în cazul în care nu există persoane capabile să asigure o supraveghere eficientă a celui bănuit/învinuit ori acestea refuză, din motive obiective, propunerea procurorului de a-și asuma obligația de supraveghere.

Avocatul copilului pledând pentru aplicarea măsurii preventive sub forma obligării de a nu părăsi localitatea, urmează să aducă următoarele argumente:

- Nu există temeiuri motivate pentru aplicarea arestului preventiv sau a arestării la domiciliu;
- Copilul are un loc permanent sau temporar de trai pe teritoriul Republicii Moldova;
- Bănuitul, învinuitul sau inculpatul minor este caracterizat pozitiv;
- Copilul își asumă obligația de a respecta angajamentul asumat, de a nu părăsi localitatea fără încuviințarea organului care a luat măsura respectivă;
- Bănuitul, învinuitul, inculpatul minor își asumă angajamentul de a se afla la dispoziția organului de urmărire penală sau a instanței;
- Comportamentul copilului nu va împiedica urmărirea penală și judecarea cauzei;
- Bănuitul, învinuitul, inculpatul minor își asumă responsabilitatea comunicării procurorului sau instanței de judecată despre schimbarea domiciliului.

Este absolut necesar ca avocatul să explice copilului însemnătatea și importanța restricției luate, astfel ca el să nu neglijeze angajamentul pe care și l-a asumat și să înțeleagă consecințele care vor urma în cazul nerespectării acestora.

§ 5. Garanția personală și garanția unei organizații în cauza penală a unui copil bănuit/învinuit.

Garanția personală constă în angajamentul scris pe care persoane demne de încredere și-l iau în sensul că, prin autoritatea lor și suma bănească depusă, garantează comportamentul respectiv al bănuitului, învinuitului, inculpatului, inclusiv respectarea ordinii publice și prezentarea lui, când va fi citat de organul de urmărire penală sau instanța de judecată, precum și îndeplinirea altor obligații procesuale (art. 179 alin. (1) Cod de procedură penală).

Prin „*persoane demne de încredere*” se subînțeleg persoanele vrednice, serioase, care au un comportament destoinic în societate, persoane distinse care impun respect și merită încredere, se bucură de autoritate în colectivele de muncă ori în localitatea unde își au domiciliul, iar opinia publică se expune anume în sensul că aceste persoane dețin asemenea calități.

Garanția personală, ca și obligația de a nu părăsi localitatea (țara), se atribuie la categoria măsurilor preventive în cadrul cărora se aplică metoda socio-psihologică de influențare asupra comportamentului bănuitului, învinuitului minor. Însă, în cazul dat, constrângerea psihică asupra copilului este realizată nu numai din partea organului de drept prin intermediul posibilităților aplicării unei măsuri preventive mai drastice în caz de comportament neadecvat, dar și din partea garanților.

Evidențiem și faptul că dacă influența psihologică din partea organelor de urmărire penală, a instanței de judecată poartă un caracter statal autoritar, atunci garanții asigură comportamentul dorit al copilului bănuit/învinuit prin intermediul relațiilor de prietenie, rudenie etc.

Astfel, gradul de influențare socio-psihologică în cazul aplicării acestei măsuri preventive este mai avansat decât în cazul obligării de a nu părăsi localitatea (țara). În același timp, caracterul restricțiilor vizavi de drepturile și libertățile copilului rămân la aceeași treaptă: rămânând în libertate, copilul este obligat de a se prezenta la citarea organului de urmărire penală sau a instanței de judecată, de a respecta ordinea publică etc.

Oricum, această măsură preventivă, cu toate că nu atât de esențial, dar este mai aspră decât obligarea de a nu părăsi localitatea (țara), deoarece copilul bănuit/învinuit este nevoit să suporte intervenția garanților în viața lui personală. Ei pot exercita asupra lui o influență psiho-socială prin diferite metode cu luarea în

considerație a trăsăturilor de caracter, a stării sociale, familiale și a altor circumstanțe.

Deși în cazul garanției personale copilul își păstrează dreptul la libera circulație, deplasare în afara perimetrului localității unde își are domiciliul, precum și peste hotarele țării, obligațiile materiale impuse de lege, și anume depunerea unor sume bănești, sunt pârghii care fac ca persoana care și-a asumat rolul de garant să-și exercite atribuțiile privind controlul asupra copilului bănuit/învinuit destul de riguros, sub presiunea situației de a nu pierde suma bănească respectivă.

Totodată, nu trebuie să trecem nici peste momentul că inițiativa aplicării acestei măsuri preventive în raport cu copilul bănuit/învinuit poate parveni și din partea apărătorului, rudelor apropiate sau chiar din partea viitorilor garanți.

În cazul în care inițiativa vine din partea avocatului copilului bănuit/învinuit, atunci acesta va sesiza printr-un demers procurorul respectiv, în care va argumenta alegerea măsurii respective și va indica datele privind persoana demnă de încredere la care se face referință, inclusiv activitatea acesteia. La demers urmează a se anexa documentele privind identitatea, domiciliul, locul de muncă al persoanei demne de încredere, precum și alte date necesare ce confirmă autoritatea sa.

La cererea de acordare a garanției, avocatul va anexa copia actului de identitate a garantului, precum și alte documente. Legea procesual penală nu prevede expres durata aplicării garanției personale, prezumându-se că aceasta se dispune până la rămânerea definitivă a sentinței, dar garanții pot cere limitarea duratei la un anumit termen.

Cerințele legii referitoare la faptul că garanția personală poate fi luată doar în baza cererii în scris a garanților și cu acordul persoanei în privința căreia se dă garanția ne evidențiază aspectul luării în considerație a relațiilor de încredere reciprocă dintre acești subiecți. Reprezentanții organelor de drept, manifestând inițiativă în privința aplicării acestei măsuri preventive, sunt în drept doar de a explica persoanelor cointeresate posibilitatea garanției personale, dar nu de a aplica din propria inițiativă în temeiul încrederii în privința unor persoane.

Aplicarea **garanției unei organizații** este prevăzută la art. 180 Cod de procedură penală și constă în angajamentul scris al unei persoane juridice demne de încredere pe care și-l ia în sensul că, prin autoritatea sa și suma bănească depusă, garantează comportamentul respectiv al bănuitului, învinuitului, inculpatului. Ca măsură preventivă, ea cunoaște o aplicare nu prea frecventă cu referire la minori.

În calitate de garant în cadrul acestei măsuri preventive pot fi organizațiile de stat, neguvernamentale, comerciale sau de altă natură unde, de regulă, activează bănuitul, învinuitul sau inculpatul în cauză.

Astfel, și în cazul garanției unei organizații, ca și în cazul garanției personale urmează a fi respectată cerința: persoana juridică trebuie să fie demnă de încredere.

Prin cerința de a fi demne de încredere se are în vedere că aceste persoane juridice sunt bine cunoscute datorită activității prospere desfășurate un timp îndelungat pe tărâmul industrial, agricol, cultural, administrativ-teritorial, în care activează un personal cu o bună reputație în opinia publică a localității respective.

În cazul aplicării acestei măsuri preventive este obligatoriu de a clarifica faptul dacă au fost realizate următoarele momente:

- depunerea cererii în scris,
- solicitarea acordului bănuितului, învinuitului, inculpatului,
- citarea la sediul procurorului sau al instanței și explicarea esenței cauzei și a drepturilor și obligațiilor,
- depunerea sumei bănești respective.

Urmare celor expuse, observăm că măsurile preventive, precum garanția personală și garanția unei organizații, sunt măsuri cu trăsături comune măsurii privind transmiterea sub supraveghere a copilului, prin faptul că garanții, atât organizația, cât și persoana fizică care își asumă angajamentul, trebuie să fie demni de încredere și să aibă capacitatea de a influența pozitiv asupra copilului bănuित/învinuit, ca cel din urmă să respecte obligațiile ce rezultă din regimul măsurii preventive.

Totodată, garanția personală și garanția unei organizații se aplică numai la cererea acestuia. Garanția personală și garanția unei organizații au anumite particularități, care, în practica organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești, reduc la minim aplicarea acestor măsuri preventive neprivative de libertate în privința unui copil bănuित/învinuit.

§ 6. Arestarea preventivă a copilului bănuित/învinuit.

Procedura penală în cauzele cu minorii dispune de anumite particularități specifice care se manifestă prin fixarea în lege a unor garanții suplimentare menite să asigure protecția deosebită a acestor subiecți ai procesului. Particularitățile de vârstă ale minorilor, menționate de legiuitor, determină specificul urmăririi penale și al aplicării măsurilor de constrângere procesual-penale pe această categorie de dosare.

Convenția cu privire la Drepturile Copilului adoptată în 1989 vine să confirme necesitatea instituirii unui regim special de protecție pentru copiii care sunt în conflict cu legea. Art. 37 din acest document stabilește condițiile arestării, reținerii sau întemnițării oricărui copil, care vor fi:

- în conformitate cu legea;

- folosite numai ca măsuri extreme;
- pentru o perioadă cât mai scurtă.

Tot acest articol stabilește, de asemenea, *condiții suplimentare privind tratamentul aplicat oricărui copil privat de libertate*:

- să fie tratat cu înțelegere și respect pentru demnitatea umană, ținând cont de necesitățile unei persoane de vârsta sa;
- să fie separat de adulți, cu excepția cazului în care se consideră că este în interesul său ca această măsură să nu se aplice;
- să păstreze legătura cu familia prin corespondență și vizite, cu excepția cazurilor speciale;
- să aibă dreptul la acces prompt la asistență juridică sau la orice asistență corespunzătoare;
- să aibă dreptul de a contesta legalitatea privării sale de libertate în fața unui tribunal sau a altei autorități competente, independente și imparțiale;
- să aibă dreptul la o decizie rapidă în asemenea acțiuni.⁸

Arestarea preventivă constă în deținerea bănuितului/învinuitului sau inculpatului minor în stare de arest în locurile și în condițiile prevăzute de lege (alin.(1), art. 185 Cod de procedură penală).

Limitarea libertății pentru persoanele sub 18 ani trebuie să fie o măsură excepțională extremă și întotdeauna „pentru cea mai scurtă perioadă de timp”.

Arestarea preventivă a minorului poate fi aplicată doar în cazuri excepționale când au fost săvârșite infracțiuni grave cu aplicarea violenței, deosebit de grave sau excepțional de grave (alin.(2), art. 477 Cod de procedură penală).

Conform prevederilor art. 308, alin.(1) Cod de procedură penală, la înaintarea de către procuror în instanța judecătorească a demersului privind aplicarea arestării preventive, procurorul urmează în mod obligatoriu să indice fapta care face obiectul învinuirii, prevederile legale în care aceasta se încadrează, pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită, motivul, temeiul și necesitatea aplicării arestării preventive. În acest sens, procurorul urmează să anexeze la demersul înaintat materialele care confirmă temeiurile de aplicare a arestării copilului. Demersul și materialele care confirmă temeiurile de aplicare a arestării preventive urmează să se prezinte avocatului în momentul depunerii demersului către instanță.

Avocatul trebuie să țină cont că arestarea preventivă este o măsură excepțională, iar în acest sens urmează să analizeze minuțios dacă există temeiuri

⁸ Convenția cu privire la Drepturile Copilului. Aprobata prin Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 44/25 din 29.11.1989.//Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte. Vol. I - Chișinău, 1998.

pentru ca procurorul să solicite aplicarea arestării preventive, precum și dacă aceste temeuri sunt confirmate prin materiale corespunzătoare.

Apărarea urmează să aducă argumente suficiente privind posibilitatea transmiterii lui sub supraveghere, conform dispozițiilor art. 184 Cod penal.

În cazul tragerii la răspundere penală a persoanei în baza unui articol al legii penale, sancțiunea căruia nu prevede închisoare, precum și persoanei care a comis pentru prima dată o infracțiune ușoară la vârsta de 14-18 ani și a infracțiunii mai puțin grave la vârsta de 14-16 ani, aplicarea măsurilor arestării preventive nu se admite.

Soluționând chestiunea privind aplicarea arestării preventive, emiterea mandatului de arestare trebuie să se facă în ședință închisă cu participarea procurorului, ofițerului de urmărire penală, bănuțului, învinuitului minor, reprezentantului legal, avocatului.

În ceea ce privește durata arestării preventive a învinuitului, inculpatului minor, aceasta nu poate depăși termenul de 4 luni (art. 186, alin. (4) Cod de procedură penală). Prelungirea termenului arestării preventive până la 4 luni poate avea loc doar în cazuri excepționale, în funcție de:

- Complexitatea cauzei penale;
- Gravitatea infracțiunii;
- În caz dacă există pericolul dispariției minorului;
- Dacă există riscul exercitării din partea minorului a unor presiuni asupra martorilor;
- Dacă există pericolul ca minorul să nimicească ori să deterioreze mijloacele de probă.

Mai mult, în faza de urmărire penală, legea fixează o durată maximă inițială, pentru care se poate dispune arestarea minorului, de 30 de zile. Pe durata acestui timp, minorii arestați sunt ținuți separat de adulții și de copiii condamnați.

Avocatul este obligat de a veni pregătit în fața instanței care urmează să decidă aplicarea măsurii preventive și să argumenteze aplicarea unei măsuri potrivite. În acest sens, avocatul trebuie să pregătească orice probă care ar înclina balanța în favoarea clientului său: extrase din fișa medicală, referințe, caracteristici eliberate de către instituțiile unde își face studiile minorul sau de la unitățile unde acesta este angajat, certificate despre componența familiei, diplome, certificate de menționare etc.

Legea oferă avocatului posibilitatea de a cere aplicarea unei măsuri preventive mai blânde. În primul rând, avocatul copilului trebuie să pledeze pentru posibilitatea transmiterii lui sub supraveghere conform dispozițiilor art. 184 Cod de procedură penală. Dacă circumstanțele permit, avocatul trebuie să ceară transmiterea copilului sub supraveghere părinților. Pentru ca această cerere să fie

motivată și întemeiată, avocatul trebuie să dețină informații despre relațiile copilului cu părinții, să stabilească dacă aceștia, având în vedere serviciul pe care îl au, condițiile de sănătate etc., ar putea să exercite supravegherea necesară.

În cazul în care minorul este învinuit în comiterea infracțiunilor grave cu aplicarea violenței, a infracțiunilor deosebit de grave sau excepțional de grave, avocatul poate cere aplicarea arestării la domiciliu, în loc de arestul preventiv. De asemenea, arestarea la domiciliu a copilului învinuit poate fi dispusă la soluționarea demersului privind prelungirea arestării preventive, conform art. 186 alin. (7) Cod de procedură penală, fie la soluționarea cererii de înlocuire a măsurii arestării preventive cu altă măsură.

Verificând temeinicia aplicării arestării preventive în privința minorului prin atacarea încheierii privind arestarea preventivă reprezintă un mijloc important în realizarea apărării, pe care avocatul urmează să o folosească. Prin depunerea recursului de atacare a arestării preventive, avocatul ar trebui să facă referire la ilegalitatea măsurii arestării preventive sau/și în ce privește netemeinicia acesteia. În acest caz, avocatul beneficiarului minor urmează să analizeze dacă arestarea preventivă a fost aplicată pentru motivele indicate de lege și dacă există temeiuri care dovedesc aceste motive.

§ 7. Aplicarea față de copil a măsurilor alternative arestării preventive.

La măsurile alternative arestării preventive se atribuie liberarea provizorie sub control judiciar și liberarea provizorie pe cauțiune.

Liberarea provizorie este reglementată de legislația procesual penală în planul că persoana arestată preventiv poate cere pe tot parcursul procesului penal punerea sa în libertate provizorie sub control judiciar sau pe cauțiune.

Prima modalitate, adică liberarea provizorie sub control judiciar a persoanei arestate (art. 191 Cod de procedură penală), prevede anumite aspecte care practic coincid cu cele privind liberarea provizorie pe cauțiune (art. 192 Cod de procedură penală).

Liberarea nu se acordă învinuitului, în cazul în care acesta:

- 1) Are antecedente penale nestinse pentru infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave;
- 2) Există date că va săvârși o altă infracțiune;
- 3) Există date precum că acesta va încerca să influențeze asupra martorilor sau să distrugă mijloacele de probă;
- 4) Există date precum că învinuitul/inculpatul poate să se ascundă de organul de urmărire penală, de procuror sau, după caz, de instanța de judecată.

Liberarea, conform art. 191 Cod de procedură penală, este însoțită de anumite obligații, unele dintre ele susțin buna desfășurare a procesului, altele urmăresc să prevină săvârșirea de noi infracțiuni. Ambele categorii, însă, se cer îndeplinite la acordarea liberării .

Art. 192 din Codul de procedură penală reglementează cazul privind liberarea provizorie pe cauțiune a persoanei arestate. Esența acesteia este îndreptată la preîntâmpinarea comportării necorespunzătoare a învinutului/inculpatului prin intermediul impunerii unei sume de bani, care va ridica valoarea obligațiilor asumate de învinuit la un nivel adecvat, în ultimă instanță asigurând realizarea scopurilor propuse de această măsură preventivă.

Avocatul copilului poate solicita aplicarea acestor măsuri alternative arestării preventive. Acest drept poate fi realizat de către avocat în faza de urmărire penală și în cursul judecării cauzei, până la terminarea cercetării judecătorești în prima instanță, având în vedere conținutul alin. (1) al art. 309 Cod de procedură penală.

În acest sens, avocatul trebuie să urmărească cerința că pentru a fi aplicate aceste măsuri preventive se cer a fi întrunite anumite condiții stabilite de lege. La liberarea provizorie sub control judiciar sau pe cauțiune a bănuitului/învinutului arestat sau în privința căruia s-a înaintat demers privind arestarea sunt necesare anumite condiții generale:

- a) Avocatul beneficiarului minor urmează să depună o cerere de liberare provizorie către judecătorul de instrucție sau la instanța de judecată, conform art. 309 alin.(2) Cod de procedură penală;
- b) Copilul să nu aibă antecedente penale nestinse pentru infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave;
- c) Avocatul copilului urmează să aducă în fața instanței toate argumentele însoțite de un suport probatoriu convingător privind lipsa datelor precum că bănuitul/învinuitul ar putea să săvârșească o altă infracțiune, să influențeze martorii, să distrugă mijloacele de probă sau să fugă.

Pe lângă condițiile generale menționate, pentru a putea solicita liberarea provizorie, avocatul va urma să confirme și realizarea următoarelor condiții speciale:

- a) Prejudiciul cauzat de infracțiune a fost reparat;
- b) A fost depusă cauțiunea stabilită de către judecătorul de instrucție sau instanța de judecată.

Capitolul V.

PARTICIPAREA AVOCATULUI LA JUDECAREA CAUZELOR ÎN CARE SUNT IMPLICAȚI COPII AFLAȚI ÎN CONFLICT CU LEGEA

§ 1. Studiarea dosarului.

Studiarea dosarului reprezintă obligația avocatului în raport cu clientul său. Studiarea atentă a dosarului este temelia unei pledări de succes.

Dreptul avocatului de a studia dosarul este un drept reglementat expres în art. 68, alin.(1), pct.10) Cod de procedură penală.

Cunoașterea dosarului poate scuti de o serie de activități lipsite de necesitate. Dosarul trebuie să fie citit cu multă atenție și în repetate rânduri, pentru că, astfel se pot scoate în evidență detalii scăpate cu ocazia primei lecturi.

Este important ca în momentul studierii dosarului avocatul să facă însemnări, care pot lua forma unor notițe sau a unui tabel.

Odată cu studiarea dosarului se face, pe de o parte, o reconstituire a evenimentelor care au avut loc în trecut iar, pe de altă parte, identificarea unor circumstanțe necunoscute care nu au fost elucidate în cadrul acțiunilor anterioare.

Totodată, materialele din dosar pot furniza informațiile primare referitoare la personalitatea celor care urmează a fi audiați în cadrul cercetării judecătorești.

La etapa studierii dosarului, avocatul urmează să-și facă o imagine generală cu privire la persoanele cu care se va intra în contact. Totodată, studiind dosarul, se pot planifica mult mai util acțiunile.

§ 2. Dosarul în apărare.

Odată ce avocatul acceptă să acorde asistență juridică pe o anumită cauză, avocatul acceptă și obligația legală de a acționa cu toată diligența necesară pentru a obține un rezultat pozitiv pentru beneficiarul minor, îmbunătățindu-i situația.

Începând cu momentul intervenirii în proces, pe parcursul urmăririi penale, cât și pe parcursul judecării cauzei, avocatul urmează să includă toate materialele importante pe cauză într-un **dosar al apărării**. Acesta urmează a fi un instrument util în construirea apărării.

Dosarul în apărare al avocatului, orientativ, ar putea să includă următoarele:

- Copia ordonanței de pornire a urmăririi penale;
- Copia ordonanței de recunoaștere în calitate de bănuț;
- Copia ordonanței de învinuire;
- Copia procesului-verbal de reținere (dacă este cazul);
- Copia de pe actul procedural de aplicare a măsurii preventive;
- Copiile de pe ordonanțele de numire a expertizelor și de pe

- concluziile experților;
- Notițele făcute în timpul luării de cunoștință cu materialele urmăririi penale;
 - Copiile materialelor considerate cele mai relevante (declarațiile unor martori, procese-verbale ale unor acțiuni etc.);
 - Materiale ce caracterizează copilul, datele despre mediul de trai și educație, instruire, referatul presentințial;
 - Copiile cererilor înaintate;
 - Descrierea detaliată a faptelor pe care le-a relatat clientul său;
 - Notițele ce țin de activitatea apărătorului (planul de acțiuni pentru apărare, notițe privind acțiunile întreprinse și rezultatele obținute, schițe privind cercetarea probelor în instanță etc.);
 - Materialul probator în apărare.

Pentru avocații care acordă asistență juridică garantată de stat, ținerea dosarului în apărarea, pentru fiecare cauză pe care a fost desemnat, constituie o obligație!

Această obligație decurge din prevederile *Legii cu privire la asistența juridică garantată* și contractul semnat de avocat cu Oficiul Teritorial în vederea prestării serviciilor juridice.

De asemenea, avocatul care acordă asistență juridică garantată de stat, are obligația de a ține Registrul serviciilor acordate, în care se înscriu datele de identificare a persoanei care solicită asistență juridică, acțiunile procesuale efectuate, indicându-se data, locul, părțile, alte informații relevante, numărul de ore în care s-au efectuat acțiunile, alte mențiuni importante. Avocatul este obligat să înscrie în registru toate acțiunile în cel mult 3 zile lucrătoare de la efectuarea lor.

Forma dosarului în apărare, a registrului și durata păstrării informației sunt stabilite de Consiliul Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat.

§ 3. Lipsa publicității ședinței de judecată.

Conform art. 474 Cod de procedură penală, ședința de judecare a cauzei în privința minorului, de regulă, nu este publică. Decizia dată urmează a fi luată de instanță, luând în considerare opinia participanților la proces. Desfășurarea ședinței închise are ca scop asigurarea unui minim de garanții procesuale minorilor privind

respectarea drepturilor și intereselor acestora, a confidențialității vieții lor, fapt ce denotă tendința de conformitate a legislației naționale cu cea internațională în domeniul protecției drepturilor copilului.

Lipsa publicității procesului judiciar în cauzele cu minori reprezintă o garanție de desfășurare efectivă a procesului judiciar, care are rolul de a proteja personalitatea minorului de privirile stânjenitoare ale publicului larg, de a nu deteriora reputația acestuia în mediul în care trăiește, de a asigura o anumită ordine în sala de ședință, precum și o atmosferă psihologică calmă, care să conducă la examinarea deplină și obiectivă a cazului judiciar.

În mod obligatoriu, procesul judiciar în cauzele cu minori va avea loc doar în ședință închisă, atunci când desfășurarea în ședință deschisă va avea o influență negativă asupra psihicului minorului în instanța de judecată, cum ar fi prezența persoanelor străine în sala de judecată, care pot stânjeni minorul sau poate exista o amenințare în sală din partea persoanelor care au un interes în soluționarea procesului penal respectiv. Ca urmare, accesul în sala de ședință poate fi interzis presei sau publicului, prin încheiere judecătorească motivată, pe parcursul întregului proces sau al unei părți din proces: în interesul respectării moralității, ordinii publice sau securității naționale; când interesele minorilor o cer; când protecția vieții private a părților o cere; în măsura considerată de instanță când, datorită unor împrejurări speciale, publicitatea ar putea să prejudicieze interesele justiției.

Prevederile respective au ca sarcină de a asigura protejarea minorului de anumite influențe negative, care ar putea avea loc în cazul când ar fi cercetate anumite împrejurări (în cazul infracțiunilor de urgență, grave, în cazul infracțiunilor sexuale, în cazul atât al faptelor ilicite, cât și amurale ale părinților), atunci când există diferite acte caracterizate prin cinism, când se prezintă diferite episoade ale infracțiunii, înregistrări video privind utilizarea de narcotice, imagini pornografice, când se audiază o persoană care poate exercita o influență negativă asupra minorului.

§ 4. Probele.

Probele sunt elemente de fapt, dobândite în modul prevăzut de legea procesual penală, care servesc la constatarea existenței sau inexistenței infracțiunii, la identificarea făptuitorului, la constatarea vinovăției, precum și la stabilirea altor împrejurări importante pentru justa soluționare a cauzei (art. 93 Cod de procedură penală).

Garanția realizării unui aspect al legalității în cadrul procesului penal, al cărui scop acțional este acumularea de date faptice care ulterior vor dobândi calificativul de „probe”, este direct determinată de respectarea unor exigențe

înaintate față de aceste elemente de fapt, exigențe expuse reieșind din natura și caracterul informației pe care o furnizează, cât și de particularitățile cauzei aflate în cercetare, în plan special. Esența lor se definește drept „acele semne caracteristice ale probelor, absolut necesare, a căror lipsă nu permite de a e le utiliza într-o asemenea calitate”.

Anume asigurarea prezenței acestor semne determină respectarea strictă a prevederilor procesuale în materie, pe de o parte, iar pe de altă parte, analiza multilaterală, obiectivă și completă a informației pe care o prezintă, permite a constata dacă probele sunt: pertinente, concludente și utile, pentru ca astfel să devină și admisibile.

Pertinența este exigența procesuală înaintată față de probă ce presupune legătura acesteia cu cauza penală.

Concludența se referă la calitatea probei pertinente de a contribui la soluționarea cauzei penale, iar *utilitatea* determină necesitatea respectivului element de fapt (probă) pentru soluționarea cauzei penale.

Codul de procedură penală în alin. (1) al art. 95, confirmă că admisibilitatea probelor se află în raport de dependență directă cu administrarea acestora. *Admisibilitatea* probelor este o cerință de sine stătătoare înaintată față de elementele de fapt, pentru a deveni probe, dar care constituie, totuși, rezultatul și finalitatea prezenței celorlalte cerințe. Concluzia se impune direct din conținutul normativ al textului din art. 95 al Codului de procedură penală, potrivit alin. (1) al căruia “*sunt admisibile probele pertinente, concludente și utile administrate în conformitate cu prezentul Cod*”.

În sarcina lucrului avocatului cu probele se include necesitatea verificării acestora din punctul de vedere al calităților probelor (pertinența, concludența, utilitatea și admisibilitatea). În legătură cu aceasta, în privința fiecărei probe trebuie de verificat cel puțin dacă:

- Aceasta are legătură cu obiectul probațiunii;
- A fost obținută prin mijloacele de probă stabilite de lege;
- A fost obținută de un subiect abilitat în acest scop;
- A fost respectată forma procesuală la obținerea probei (respectarea procedurii de colectare, fixare, respectarea garanțiilor stabilite de lege, a drepturilor și intereselor persoanelor implicate etc.);
- Probele sunt veridice;
- Sunt suficiente probele existente pentru a dovedi o circumstanță sau alta din cadrul obiectului probațiunii.

Conform art. 95, alin. (2) Cod de procedură penală “*chestiunea admisibilității datelor în calitate de probe o decide organul de urmărire penală, din oficiu sau la cererea părților, ori, după caz instanța de judecată*”.

Dacă administrarea probelor a fost efectuată cu respectarea dispozițiilor Codului de procedură penală, argumentarea inadmisibilității probelor se face de către partea care cere respingerea lor. În caz contrar, obligația de a argumenta admiterea lor revine părții care le-a administrat sau părții în favoarea căreia au fost administrate probele, adică pentru cazul nostru - avocatul.

Codul stabilește că datele administrate cu încălcări de procedură pot fi utilizate ca probe care confirmă faptul încălcărilor respective și vinovăția persoanelor care le-au admis.

Totuși, este posibilă situația când proba inadmisibilă este în favoarea apărării. În acest sens se vorbește de conceptul asimetriei admisibilității, adică de posibilitatea folosirii de către apărare a dovezilor obținute cu încălcarea legii. Un exemplu ar fi prezentarea spre recunoaștere cu încălcarea regulilor, în urma căreia persoana acuzată nu este recunoscută. În acest caz prezentarea spre recunoaștere ar fi folosită ca probă, deoarece persoana acuzată nu trebuie să sufere din cauza că ofițerul a încălcat legea. Această situație este susținută de regula conform căreia probele obținute cu încălcarea legii nu pot sta la baza învinuirii persoanei.

§ 5. Obiectul probațiunii și suficiența probelor.

Obiectul probațiunii îl constituie totalitatea circumstanțelor, a căror constatare este importantă pentru soluționarea unei cauze penale.

În cadrul urmăririi penale și judecării cauzei penale trebuie să se dovedească:

- Faptele referitoare la existența elementelor infracțiunii, precum și cauzele care înlătură caracterul penal al faptei;
- Circumstanțele prevăzute de lege care atenuează sau agravează răspunderea penală a făptuitorului;
- Datele personale care caracterizează inculpatul și victima;
- Caracterul și mărimea daunei cauzate prin infracțiune;
- Existența bunurilor destinate sau utilizate pentru săvârșirea infracțiunii sau dobândite prin infracțiune, indiferent de faptul cui au fost transmise;
- Toate circumstanțele relevante la stabilirea pedepsei.

Codul de procedură penală la această calitate a probelor operează cu noțiunile de probe pertinente (probe care au legătură cu cauza penală) și probe concludente (probe pertinente care influențează asupra soluționării cauzei penale). Probele vor avea aceste calități dacă ele sunt niște elemente de fapt, care stabilesc existența sau inexistența circumstanțelor care intră în obiectul probațiunii.

Conform prevederilor art. 475 Cod de procedură penală, cercul circumstanțelor care urmează a fi dovedite în cauzele ce implică copii este mai

mare decât în cazul adulților.

Atunci când subiectul oficial purcede la activitatea de administrare a probelor acesta urmează să analizeze prezența sau lipsa cerinței de relevanță a informației pe care urmează să o administreze în calitate de probă.

Nu este suficient ca un fapt să aibă numai o legătură cu cauza penală pentru a constitui probă, ci mai este necesar ca acest fapt să fie esențial în cauză.

Este ușor de stabilit relevanța probelor directe (de exemplu, declarațiile unui martor ocular) și este mai complicat de stabilit relevanța unor probe indirecte cu circumstanțele care urmează a fi dovedite (de exemplu, posesia unui lucru care a fost furat).

Articolul 90 al Codul de procedură penală prevede posibilitatea chemării organului de urmărire penală în instanță ca martor în cadrul cercetării probelor dobândite prin intermediul acestuia. În cadrul audierii nu este relevantă întrebarea dacă pe parcursul urmăririi penale inculpatul și-a recunoscut vina, deoarece răspunsul la această întrebare nu probează existența unei circumstanțe din obiectul probațiunii, ci numai certifică faptul recunoașterii vinovăției, ceea ce nu constituie obiectul probațiunii. La fel, plângerile depuse în cursul procesului și hotărârile procesuale adoptate nu constituie probe ale vreunor circumstanțe care au relevanță în cauza respectivă, ele fiind doar o dovadă a faptului că a fost depusă o plângere și a fost adoptată o hotărâre.

Pentru a fi adoptată o soluție legală și temeinică cu privire la un anumit caz, este nevoie de existența unei totalități de probe suficiente pentru a ajunge la concluzii care sunt în afara oricărui dubiu.

Suficiența probelor trebuie analizată de avocat atât înainte de procesul de judecată, cât și pe parcurs. Se poate întâmpla că pe parcursul procesului au fost declarate inadmisibile unele probe. Pot oare probele rămase să corespundă cerinței suficienței?

Stabilirea suficienței este până la urmă o apreciere subiectivă. Cu toate acestea, în anumite situații legea poate fi categorică. De exemplu, în cazul recunoașterii vinovăției legea stabilește că aceasta nu este suficientă de una singură pentru a constata vinovăția persoanei.

Tot de suficiența probelor ține și necesitatea de a demonstra anumite fapte numai prin intermediul mijloacelor de probe stabilite de lege. Constatarea prin intermediul altora, oricât de multe ar fi, nu ar atinge standardul de suficiență a probării.

În procesul penal se constată, prin anumite mijloace de probă, următoarele circumstanțe:

- Cauza decesului – prin raportul expertizei medico-legale;
- Caracterul și gradul leziunilor corporale în cauzele penale privind

infraacțiunile grave, deosebit de grave și excepțional de grave – prin raportul expertizei medico-legale;

- Incapacitatea persoanei, la momentul săvârșirii faptei prejudiciabile, de a-și da seama de acțiunile sau inacțiunile sale sau de a le dirija ca urmare a unei boli mintale sau a unei dereglări psihice temporare, a unei alte dereglări a sănătății sau debilității – prin raportul expertizei psihiatrice;
- Incapacitatea martorului de a percepe și a reproduce circumstanțele ce urmează a fi constatate în cauza penală, ca urmare a unei boli mintale, unei dereglări psihice temporare, a unei alte dereglări a sănătății sau a debilității – prin raportul expertizei psihiatrice;
- Atingerea de către partea vătămată, bănuit, învinuit, inculpat a unei anumite vârste, dacă aceasta are importanță în cauză – prin certificat de vârstă, iar în caz de incapacitate legată de vârstă – prin raportul expertizei medico-legale sau psihiatrice;
- Prezența antecedentelor penale ale bănuitului, învinuitului, inculpatului – prin certificat de cazier judiciar sau, după caz, prin copii de pe hotărârile judecătorești de condamnare devenite definitive.

§ 6. Obținerea probelor.

În calitate de probe în procesul penal se admit elementele de fapt constatate prin intermediul următoarelor mijloace:

1. Declarațiile bănuitului, învinuitului, inculpatului, ale părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile, martorului;
2. Raportul de expertiză;
3. Corpurile delictive;
4. Procesele-verbale privind acțiunile de urmărire penală și ale cercetării judecătorești;
5. Documentele (inclusiv cele oficiale);
6. Înregistrările audio sau video, fotografiile;
7. Constatările tehnico-științifice și medico-legale.

Lista acestor mijloace este exhaustivă. Rareori când avocatul ar putea să se confrunte cu încălcarea acesteia. Totuși, este posibil cazul când explicațiile unei persoane date polițistului sunt folosite ca probe sub masca de document (cu toate că legea menționează pentru acest caz numai procesul-verbal de audiere ca mijloc de probă). În acest caz, raportul polițistului prezentat ca probă ar trebui să aibă anexat un proces-verbal al audierii.

La acest capitol, cele mai multe probleme ar putea apărea în legătură cu folosirea unui mijloc prevăzut de lege, dar care nu corespunde tuturor cerințelor

prevăzute de lege.

Codul de procedură penală stabilește persoanele care sunt abilitate să administreze probe pe o cauză penală. Astfel, art. 100 din Codul de procedură penală stabilește că *“administrarea probelor constă în folosirea mijloacelor de probă în procesul penal și presupune colectarea și verificarea probelor de către organul de urmărire penală, din oficiu sau la cererea altor participanți la proces, precum și de către instanță, la cererea părților, prin procedeele probatorii prevăzute de prezentul cod”*.

O cerință obligatorie a legii este ca probele să fie administrate de către o persoană care este abilitată de a administra probe pe cauza concretă.

Avocatului i se permite posibilitatea administrării probelor prin prezentarea documentelor, datelor, obiectelor pentru anexarea la dosarul penal de către organul care efectuează urmărirea penală sau instanța de judecată. Acestea pot fi obținute prin interviuarea persoanelor, dar numai cu acordul lor. La cererea avocatului, persoana interviuată poate expune faptele în formă scrisă.

Astfel, avocatul trebuie să verifice și, dacă este cazul, să ceară excluderea probelor administrate de către o persoană din cadrul organului de urmărire penală dacă:

- Nu există dispoziția/ordonanța de repartizare/primire a dosarului respectiv în instrumentare;
- Persoana nu este inclusă în lista celor împuterniciți să efectueze urmărirea penală în cazul efectuării acesteia de către mai mulți procurori/ofițeri de urmărire penală;
- Nu există delegația de efectuare a unor acțiuni de către alte organe (art. 258 Cod de procedură penală);
- Nu există ordonanța procurorului respectiv de a transmite organelor de urmărire din alt sector sau unui alt organ de urmărire penală (art. 257 Cod de procedură penală);
- Persoana se afla în stare de incompatibilitate, știa de acest lucru, dar nu s-a abținut (art. 94 alin.(1) p.5 Cod de procedură penală).

Indiferent dacă sunt declarații, obiecte ori documente mijloacele de probă trebuie să fie în mod obligatoriu fixate potrivit procedurii prestabilite de lege. Normele care reglementează acțiunile procesuale fixează de fiecare dată și obligația subiectului oficial de a întocmi procese-verbale, de a face fotografiieri, mulări, înregistrări audio-video. Din toate modalitățile posibile de fixare, procedura penală determină ca obligatorie, ca regulă, anume procesul-verbal. Nu există nici o excepție în acest sens.

Procesul-verbal are o dublă funcționalitate:

- Mijloc material de probă de sine stătător în condițiile art. 163 al Codului de

procedură penală, în cazul în care confirmă circumstanțele constatate în cadrul procedurilor probatorii care nu au drept rezultat mijloace de probă separate, cum ar fi spre exemplu: cercetarea la fața locului, prezentarea spre recunoaștere, exhumarea cadavrului etc.

- Mijloc exclusiv de fixare, fără forță probantă independentă, de exemplu: procesul-verbal de audiere, declarațiile în acest caz având forță probantă proprie.

În ambele aceste cazuri, însă, lipsa respectivului act procedural atrage considerarea acțiunii procesuale/procedului probatoriu ca fiind nerealizat. Drept consecință, vor deveni inadmisibile mijloacele de probă și probele propriu-zise derivate din acestea, precum și imposibil a fi utilizate toate anexele acestuia (fotografii, schițe, mulaje etc.). În afară de aceasta, oformarea procesuală necorespunzătoare, spre exemplu lipsa semnăturii apărătorului în procesul-verbal al audierii, atunci când prezența lui este obligatorie, duce la nevalabilitatea acestuia și prin urmare a înregistrării audio-video făcute sau prezentate în cadrul depunerii declarațiilor în pofida faptului că mijlocul de probă, procedeul probatoriu și restul procedurii de administrare au fost legale.

Din considerentele menționate, atât după conținut, cât și după formă, procesul-verbal trebuie să corespundă tuturor rigorilor normative. Condițiile de formă pe care trebuie să le îndeplinească procesul-verbal sunt detaliate de art. 260, alin. (2) Cod de procedură penală.

Dacă nu sunt îndeplinite condițiile de fond și formă ale procesului-verbal, **avocatul va putea solicita nulitatea absolută sau relativă a acestuia.**

Astfel, dacă procesul-verbal a fost întocmit de către un organ incompetent, sancțiunea va fi nulitatea absolută prevăzută de art. 251 alin. (2) Cod de procedură penală.

Dacă viciile din procesul-verbal nu se referă la condițiile de fond indicate în art. 251, alin. (2) și cele prevăzute în norme speciale (de exemplu mențiunile art. 104, alin. (2) Cod de procedură penală), sancțiunea va fi nulitatea relativă, care intervine numai dacă este prezentă o încălcare a normelor procesuale penale ce nu poate fi înlăturată decât prin anularea actului.

Codul de procedură penală stabilește că nu pot figura în calitate de probe datele care au fost obținute cu încălcări esențiale ale dispozițiilor legii de către organul de urmărire penală. Încălcarea esențială constituie o violare a drepturilor și libertăților constituționale ale persoanei sau a prevederilor legii procesuale penale prin privarea participanților la proces de aceste drepturi sau prin îngrădirea drepturilor garantate, fapt care a influențat sau a putut influența autenticitatea informației obținute, a documentului sau a obiectului.

În afară de aceasta, avocatul este în drept de a cere instanței declararea ca fiind inadmisibile probele care au fost obținute prin folosirea altor procedee probatorii decât cele prevăzute de lege.

Totodată, avocatul trebuie să atragă atenția la confundarea unor procedee cu altele, ambele având condiții juridice diferite de efectuare. În acest sens urmează a fi declarate inadmisibile:

- procesele-verbale de ridicare a obiectelor întocmite în locul proceselor-verbale ale percheziției,
- certificate de examinare corporală în loc de procesele-verbale ale examinării corporale,
- explicații în loc de proces-verbal de audiere,
- raportul de constatare medico-legală în loc de raportul expertizei medico-legale de stabilire a caracterului și gradului leziunilor corporale în cauzele penale privind infracțiunile grave, deosebit de grave și excepțional de grave.

Avocatul poate să întocmească cereri de excludere a altor cereri care nu corespund cerințelor de relevanță și admisibilitate sau cereri de solicitare a unor probe noi.

Potrivit art. 100 alin. (2) Cod de procedură penală, în scopul administrării probelor, apărătorul admis în procesul penal, este în drept:

- 1) Să solicite și să prezinte obiecte, documente și informații necesare pentru acordarea asistenței juridice, inclusiv să poarte convorbiri cu persoane fizice dacă acestea sunt de acord să fie audiate în modul stabilit de lege;
- 2) Să solicite certificate, caracteristici și alte documente din diverse organe și instituții care sunt competente, în modul stabilit;
- 3) În interesul asistenței juridice să solicite, cu consimțământul persoanei pe care o apără, opinia specialistului pentru explicarea chestiunilor care necesită cunoștințe speciale.

Afară de aceste trei posibilități, exhaustiv stabilite pentru apărător, nu există o altă modalitate în care el ar putea participa în administrarea probelor fără ca ele să nu fie afectate de inadmisibilitate. Participarea apărătorului în administrarea probelor este astfel limitată, dar nu însă și în probatoriu.

Avocatul are posibilitatea de a propune organului de urmărire penală aplicarea procedeele probatorii aflate în competența exclusivă, iar refuzul neîntemeiat este susceptibil de contestare.

Implicarea avocatului în activitatea de colectare a probelor ar putea fi și

mai largă. Pentru a obține o înțelegere mai bună a circumstanțelor cauzei și respectiv pentru a contribui la materialul probator în apărare, avocatul ar putea să cerceteze la fața locului, să reconstituie fapta, să fotografieze corpuri delictive, să poarte discuții cu experți, specialiști ș.a.m.d.

Avocatul pentru exercitarea unei apărări depline a copilului ar trebui să atragă o atenție deosebită constatării condițiilor de viață și educare, cauzelor și circumstanțelor care au favorizat săvârșirea infracțiunii, deoarece acestor aspecte organul de urmărire penală le atrage o atenție mai mică decât ar fi necesar.

În acest scop, avocatul colectează date privind părinții, studiile acestora, locul de muncă, relațiile în familie, cercul de interese, modalitățile de petrecere a timpului liber etc.

Dacă copilul la momentul săvârșirii infracțiunii nu învăța și nu lucra, atunci se elucidează cauzele abandonului, dacă acest lucru a fost cunoscut de către familia lui, de către autoritățile școlare și care a fost reacția acestora.

Pentru constatarea cauzelor și condițiilor de săvârșire a infracțiunilor trebuie să fie clarificate carențele în educarea copilului (neglijența părinților, plecarea la lucru peste hotare, divorț etc.) și cine este responsabil pentru aceasta.

Pentru clarificarea circumstanțelor ce țin de caracterizarea personalității copilului în conflict cu legea, avocatul poate cere citarea în calitate de martori a reprezentanților din partea instituției de învățământ sau a locului de muncă.

La fel, avocatul ar putea să prezinte direct instanței sau organului de urmărire anumite probe care au fost colectate de acestea (referință de la locul de studii, certificat privind componența familiei etc.).

§ 7. Datele neadmise ca probe.

În procesul penal nu pot fi admise ca probe și, prin urmare, se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești datele care au fost obținute:

- 1) Prin aplicarea violenței, amenințărilor sau a altor mijloace de constrângere, prin violarea drepturilor și libertăților persoanei;
- 2) Prin încălcarea dreptului la apărare al bănuțului, învinutului, inculpatului, părții vătămate, martorului;
- 3) Prin încălcarea dreptului la interpret, traducător al participantului la proces;
- 4) De o persoană care nu are dreptul să efectueze acțiuni procesuale în cauza penală;
- 5) De o persoană care evident știe că intră sub incidența de recuzare;
- 6) Dintr-o sursă care este imposibil de a o verifica în ședința de judecată;
- 7) Prin utilizarea metodelor ce contravin prevederilor științifice;

- 8) Cu încălcări esențiale de către organul de urmărire penală a dispozițiilor legii procesual penale;
- 9) Fără a fi cercetate în modul stabilit în ședința de judecată;
- 10) De la o persoană care nu poate recunoaște documentul sau obiectul respectiv, nu poate confirma veridicitatea, proveniența lui sau circumstanțele primirii acestuia;
- 11) Prin provocarea, facilitarea sau încurajarea persoanei la săvârșirea infracțiunii,
- 12) Prin promisiunea sau acordarea unui avantaj nepermis de lege.
- 13) De la persoane care, conform legii, au imunitate și nu pot fi audiate ca martori.

Persoane care, conform legii, au imunitate și nu pot fi audiate ca martori sunt:

- Apărătorii, colaboratorii birourilor de avocați – pentru constatarea unor date care le-au devenit cunoscute în legătură cu adresarea pentru acordare de asistență juridică sau în legătură cu acordarea acesteia;
- Persoanele care cunosc o anumită informație referitoare la cauză în legătură cu exercitarea de către ele a atribuțiilor de reprezentanți ai părților;
- Judecătorul, procurorul, reprezentantul organului de urmărire penală, grefierul – cu privire la circumstanțele care le-au devenit cunoscute în legătură cu exercitarea de către ei a atribuțiilor lor procesuale, cu excepția cazurilor de participare la reținere în flagrant delict, de cercetare a probelor dobândite prin intermediul lor, erorilor sau abuzurilor la efectuarea procedurii în cauză respectivă, de reexaminare a cauzei în ordine de revizie sau de restabilire a dosarului pierdut;
- Jurnalistul – pentru a preciza persoana care i-a prezentat informația cu condiția de a nu-i divulga numele, cu excepția cazului în care persoana benevol dorește să depună mărturie;
- Slujitorii cultelor – referitor la circumstanțele care le-au devenit cunoscute în legătură cu exercitarea atribuțiilor lor;
- Medicul de familie și alte persoane care au acordat îngrijire medicală – referitor la viața privată a persoanelor pe care le deservesc;
- Persoana față de care există anumite probe că a săvârșit infracțiunea ce se investighează.

Conform legii, jurnalistul și medicul în cazul dispunerii de imunitate pot fi citați și audiați ca martori numai dacă această informație este absolut necesară

pentru prevenirea sau descoperirea infracțiunilor deosebit de grave sau excepțional de grave. Persoanele care cunosc anumite circumstanțe referitoare la cauza respectivă în legătură cu participarea lor la procesul penal în calitate de apărător, reprezentant al părții vătămate, părții civile sau părții civilmente responsabile sunt în drept, în cazuri excepționale, cu consimțământul persoanei ale cărei interese le reprezintă, să facă declarații în favoarea ei, însă declarațiile depuse în astfel de cazuri exclud participarea ulterioară în procedura acestei cauze.

La fel, sunt inadmisibile concluziile expertului dacă acesta a ajuns la ele:

- prin utilizarea metodelor ce contravin prevederilor științifice;
- fără a avea competența necesară de a efectua expertiza;
- depășind limitele competenței sale;
- fiind în situație de incompatibilitate prevăzută de art. 89 Cod de procedură penală;
- nefiind informat despre răspunderea penală pentru prezentarea cu bună știință a concluziilor false.

În toate situațiile, atunci când avocatul constată obținerea probelor din sursele menționate și cu încălcarea regulilor de obținere, dânsul urmează să abordeze întrebarea privind inadmisibilitatea acestor probe.

§ 8. Veridicitatea probelor.

Orice sentință trebuie să se bazeze pe probe veridice. Veridicitatea presupune că datele de fapt reflectă ceea ce s-a întâmplat sau este în realitate.

La stabilirea veridicității avocatul trebuie să verifice dacă proba analizată nu se contrazice pe sine (de exemplu, declarațiile făcute de un martor sunt contradictorii). În afară de aceasta, avocatul trebuie să verifice dacă proba analizată nu intră în contradicție cu alte probe.

La verificarea veridicității trebuie atrasă atenția la oricare detaliu care la prima vedere excede unor lucruri obișnuite (de exemplu, capacitatea unui martor aflat în stare de ebrietate, fiind în etate sau la o vârstă fragedă de a percepe și a reține anumite date etc.).

Trebuie să fie verificate minuțios din punctul de vedere al veridicității și probele care parvin de la persoane interesate în proces: rude, părți vătămate, complici, reprezentanți ai organului de urmărire penală etc.

Urmează să fie verificate și de cele mai multe ori să fie cerută excluderea unor probe care constată anumite fapte la nivel de presupuneri. De exemplu, avocatul trebuie să inițieze excluderea unor astfel de concluzii ale expertului care în loc de afirmație categorică (sângele este al inculpatului) se prezintă sub formă de afirmații de presupunere (sângele ridicat la fața locului este de aceeași grupă cu a

inculpatului, deci nu se exclude faptul că este al acestuia); afirmațiile de presupunere ale martorilor etc.

§ 9. Circumstanțele ce urmează a fi stabilite la judecarea cauzelor penale privind minorii, în afară de cele prevăzute pentru adulți.

În cadrul urmăririi penale și judecării cauzei penale privind minorii, afară de circumstanțele prevăzute la art. 96 Cod de procedură penală, urmează a se stabili:

1. Vârsta minorului (ziua, luna, anul nașterii);
2. Condițiile în care trăiește și este educat minorul, gradului de dezvoltare intelectuală, volitivă și psihologică a lui, particularitățile caracterului și temperamentului, intereselor și necesităților lui;
3. Influența adulților sau a altor minori asupra minorului;
4. Cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii.

În cazul când se constată că minorul suferă de debilitate mintală, care nu este legată de o boală psihică, trebuie să se stabilească, de asemenea, dacă el a fost pe deplin conștient de săvârșirea actului. Pentru a se stabili aceste circumstanțe, vor fi ascultați părinții minorului, învățătorii, educatorii lui și alte persoane care ar putea comunica datele necesare, precum și se va cere efectuarea unei anchete sociale, prezentarea documentelor necesare și se vor efectua alte acte de urmărire penală și judiciare.

Pentru stabilirea circumstanțelor menționate, organul de urmărire penală dispune întocmirea referatului prezentințial de evaluare psihosocială a minorului.

Drept urmare, cercul circumstanțelor care urmează a fi dovedite în cauzele ce implică copii este mai mare decât în cazul adulților.

Circumstanțele suplimentare incluse în obiectul probațiunii în cazurile cu minori au sarcina, pe de o parte, de a asigura ocrotirea acestor persoane de un eventual abuz al statului și de o învinuire neîntemeiată, iar pe de altă parte, de a asigura ca orice măsură aplicată față de minor să fie proporțională faptei comise de către acesta.

Circumstanțele stabilite vor asigura cercetarea multilaterală, sub toate aspectele, a cauzei penale pentru o hotărâre echitabilă. Pentru apărător aceste prevederi oferă posibilități largite, deoarece datele indicate mai sus pot să fie folosite pentru atenuarea răspunderii, sau pentru eliberarea de răspundere penală

sau de pedeapsă.

Vârsta minorului. Instanța de judecată este obligată să ia măsuri pentru constatarea exactă a vârstei minorului.

Data, luna și anul nașterii se stabilesc în baza certificatului de naștere, buletinului de identitate sau, după caz, pașaportului. În cazurile inexistenței acestor acte, urmează a fi solicitată o informație din partea organului de înregistrare a actelor stării civile care a eliberat certificatul de naștere, iar în caz de imposibilitate se dispune o expertiză. Expertiza poate fi solicitată de către apărător și atunci când documentele care certifică vârsta provoacă dubii, iar temeiurile de eliberare a acestora nu sunt cunoscute.

Persoana se consideră că a atins o anumită vârstă, de exemplu 14 ani, nu în ziua de naștere, ci începând cu ziua următoare. La constatarea vârstei de către expertiza medico-legală, ziua nașterii inculpatului urmează să fie ultima zi a aceluiași an, care este numit de experți, iar în cazul constatării vârstei prin numărul minim și maxim de ani, judecata urmează să reiasă din vârsta minimală a acestei persoane presupusă de expertiză.

Cunoașterea vârstei este importantă pentru a răspunde la întrebarea dacă copilul poate fi tras la răspundere penală. Vârsta în raport cu care se stabilește capacitatea de răspundere penală trebuie să fie atinsă în momentul săvârșirii infracțiunii, în cazul infracțiunilor continuate, continue de obicei începute înainte de împlinirea vârstei care atrage capacitatea de răspundere penală, copiii aflați în conflict cu legea vor răspunde penal numai pentru activitatea infracțională desfășurată după împlinirea vârstei care stă la baza stabilirii răspunderii penale.

Temeiurile răspunderii penale sunt unice și se aplică în egală măsură față de orice persoană care a împlinit vârsta cerută de lege (art. 5 și art. 51 Cod penal). Însă, vârsta minorului este luată în considerație în cadrul atragerii persoanei la răspundere penală și la individualizarea pedepsei penale.

Astfel, persoana în vârstă de până la 18 ani poate fi liberată de răspundere penală în temeiul prevederilor art. 54 Cod penal.

Condițiile în care trăiește și este educat minorul, gradul de dezvoltare intelectuală, volitivă și psihologică a lui, particularitățile caracterului și temperamentului, interesele și necesitățile lui. Constatarea datelor ce țin de condițiile în care trăiește și este educat minorul, de nivelul psihic de dezvoltare și altor circumstanțe care caracterizează personalitatea este necesară pentru cercetarea sub toate aspectele a stării fizice și psihice a minorului, a nivelului dezvoltării intelectuale și morale, a caracterului lui etc. Datele privitoare la condițiile în care s-a format personalitatea minorului sunt necesare pentru a constata motivul infracțiunii, circumstanțele care au contribuit la comiterea infracțiunii și pentru a asigura reintegrarea lui în societate și evitarea

comiterii altor infracțiuni.

La constatarea condițiilor în care trăiește și este educat minorul trebuie să se ia în considerație și împrejurările de educare sau circumstanțele de educare din familie, locul de muncă al părinților, dacă învinuitul are o anumită proprietate, primește salariu, care sunt relațiile dintre părinți și membrii familiei. Totodată, sunt stabilite condițiile și locul de învățatură al minorului, reușita, comportamentul, prietenii, aplicarea unor măsuri educaționale și motivul aplicării.

De cele mai multe ori absența familiei sau prezența unei familii defavorizate este cauza pe seama căreia este pus eșecul copiilor care intră în conflict cu legea. Existența unor disfuncții în organizarea vieții de familie (analfabetismul părinților, lipsa lor de ocupație, situația materială precară, alcoolismul și bolile părinților, antecedentele penale ale părinților etc.) conduce la disoluția treptată a funcțiilor educative, la promovarea unor “modele” inadecvate de educație morală, bazată pe violență și abuz asupra copiilor și, implicit la apariția unor comportamente deviante și delincvente în rândul minorilor care provin din asemenea familii.

Instanța de judecată este în drept să atragă la dezbaterile judiciare reprezentanți ai instituțiilor, întreprinderilor în cadrul cărora a muncit sau a făcut studii minorul. În caz de necesitate acestor persoane li se oferă posibilitatea de a expune părerea organizațiilor, care le-au împuternicit despre părinți și minor.

Dacă minorul a părăsit locul de muncă sau a fost eliberat, a fost exmatriculat din școală, este necesar de stabilit motivele unor asemenea măsuri întreprinse de administrație, inclusiv dacă s-au respectat drepturile minorului la eliberare. În cazul când minorul este angajat într-o instituție privată, este necesar să se stabilească și faptul dacă activitatea pe care o prestează minorul este legală, spre exemplu, dacă minorul nu este implicat în comercializarea băuturilor spirtoase, a articolelor din tutun. Totodată este necesar să se stabilească care este cercul prietenilor sau cunoscuților și care din aceștia ar putea să influențeze negativ comportamentul minorului.

În cazul când se va constata că minorul consumă băuturi alcoolice sau substanțe psihotrope, trebuie să se stabilească momentul în care a început consumul, care sunt dozele de consum, cine l-a implicat în consumarea acestor substanțe, din ce surse minorul procura aceste substanțe etc. Se impune analiza minuțioasă a comportamentului minorului în trecut. În acest sens, o deosebită importanță are constatarea faptului dacă minorul a comis mai multe infracțiuni, care infracțiuni și când, la ce vârstă, de câte ori a fost condamnat și ce pedepse i-au fost aplicate. În cazul când a fost condamnat la închisoare, este necesar de constatat care a fost comportamentul minorului în locul de detenție, dacă a fost eliberat înainte de termen. Dacă minorul a fost tras la răspundere administrativă, trebuie

constatat motivul și contravenția concretă. În cazul în care minorul și-a ispășit pedeapsa într-o închisoare, este necesar de constatat dacă după eliberare au fost luate măsuri pentru reintegrarea lui în societate și din ce motive aceste măsuri nu au avut rezultate pozitive.

Influența adulților sau a altor minori asupra minorului. Luând în considerare faptul că influența psihică sau fizică se consideră ca o circumstanță atenuantă, este necesar ca la urmărirea și judecarea cauzei penale să se constate dacă nu a fost exercitată o asemenea influență din partea altor persoane și caracterul acestei influențe. Aceeași situație este și în cazul când există date că minorul este într-o dependență materială față de adult. Pentru recunoașterea acestei circumstanțe ca atenuantă, este necesar să se constate că această constrângere sau dependență a avut loc realmente, iar acțiunile minorului sunt constrânse, deoarece voința acestuia a fost influențată de acțiunile ilegale ale adultului.

Este important să se constate dacă persoana adultă admitea sau își dădea seama că prin acțiunile sale atrage minorul la activitate antisocială sau la activitate criminală.

Ca urmare, se ține cont de faptul că responsabilitatea penală a adulților pentru atragerea minorului la activitate criminală survine atunci când respectivul a fost informat despre vârsta minoră a persoanei atrase, precum și în cazul când el putea ori era obligat să prevadă aceasta.

La examinarea cauzelor privind infracțiunile săvârșite în grup este necesar să se constate rolul și gradul de participare la crimă a fiecărui inculpat minor și în sentință să se expună clar acțiunile criminale de săvârșirea cărora este recunoscut vinovat.

Cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii. În cauzele din categoria infractorilor minori urmează să fie minuțios cercetate motivele și scopul săvârșirii infracțiunii de către minor, acestea urmând să fie indicate în sentință în mod obligatoriu.

Debilitatea mintală, care nu este legată de o boală psihică și deplina conștiință de săvârșirea actului. Legea prevede eliberarea copilului de la răspundere în caz că acesta suferă de un retard în dezvoltarea psihică, care nu este legat de o boală psihică. Minorii răspund penal în cazul când au săvârșit fapta cu discernământ prezumat ca existent dacă există vârsta. În principiu, se consideră că a săvârșit fapta cu discernământ minorul care în momentul săvârșirii faptei a fost în măsură să-și dea seama de natura urâtă a faptei, de urmările negative și de consecințele faptei (tragerea la răspundere penală). Posibilitatea acționării cu discernământ se deduce din starea psihofizică a minorului, educația pe care a primit-o, gradul de instrucție generală (școala urmată) și înrâurirea exercitată asupra sa de către mediul social în care trăiește.

Pe de altă parte, retardul sau debilitatea constă în rămânerea în urmă de la nivelul obișnuit sau normal de dezvoltare pentru vârsta respectivă a activității de gândire și cunoaștere, a cunoștințelor acumulate, a dezvoltării sferei emoțional-volitivă etc.

Dacă există date despre astfel de probleme, este necesară dispunerea efectuării unei expertize complexe medico-legale psihiatrice și psihologice, care va stabili discernământul în legătură cu fiecare infracțiune concretă și data săvârșirii acestora, și nu în mod generic.

Experții urmează să constate dacă:

- Particularitățile individuale ale minorului influențează mărturisirile veridice depuse de el;
- Copilul are abateri de comportament;
- Putea minorul să înțeleagă circumstanțele care au importanță în cauză, luând în considerare particularitățile lui individuale;
- Putea el să-și dea seama de sensul acțiunilor sale concrete și alte date determinate de instanță;

Astfel, expertiza stabilește nivelul/gradul rămânerii în urmă în dezvoltare și faptul dacă minorul putea să-și dea seama de fapta pe care a săvârșit-o. Când există dubii cu privire la discernământul lui, acestea se vor interpreta în favoarea copilului.

Drept urmare, în cazul când se constată că minorul suferă de debilitate mintală, care nu este legată de o boală psihică, instanța de judecată trebuie să stabilească dacă el a fost pe deplin conștient de săvârșirea actelor și să aplice procedurile judiciare prevăzute în art. 475, alin. (2) Cod de procedură penală.

Articolul 143 al Cod de procedură penală indică expres cazurile în care efectuarea expertizei este absolut necesară. Astfel, expertiza psihiatrico-legală a minorilor reprezintă un lucru extrem de dificil atât sub aspect material, cât și juridic. Dificultățile expertizei psihiatrico-legale a minorilor, adică a persoanelor cu vârsta de până la 18 ani, sunt determinate atât de particularitățile comportamentale specifice acestei vârste, cât și de evoluția manifestărilor clinice (care diferă de cea urmărită la adulți) ale maladiilor psihice. Psihozele la această vârstă se manifestă adeseori atipic, polimorf, nediferențiat, prezentând dificultăți în diagnosticul pozitiv și cel diferențiat. Concomitent la minori sunt constatate foarte frecvent asocieri neobișnuite de diverse simptome și sindroame, preponderent emoțional-voliționale.

Ținând cont de gradul de deficiență mintală, precum și de gravitatea infracțiunii săvârșite, minorul, în baza art. 54 Cod penal, poate fi liberat de răspundere penală și internat într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare ori față de el se pot aplica alte măsuri

de constrângere cu caracter educativ, prevăzute în art. 104 Cod penal.

Ca indicii ale situației descrise ar putea servi pentru apărător mediul social în care s-a dezvoltat minorul, instruirea primită, familia în care a crescut. Când există date despre faptul că copilul a abandonat școala de timpuriu sau nici nu a frecventat-o, că a rămas repetent, că a fost născut din părinți cu boli care influențează dezvoltarea lui psihică (alcoolism) etc., toate acestea ar putea fi temeuri pentru a considera că el suferă de un retard de dezvoltare.

§ 10. Ședința preliminară.

Conform legii, în termen de cel mult 3 zile de la data la care cauza a fost repartizată pentru judecare, judecătorul sau, după caz, completul de judecată, studiind materialele dosarului, fixează termenul pentru ședința preliminară, care va începe în cel mult 20 de zile de la data repartizării cauzei, cu excepția infracțiunilor flagrante. Totodată ședința preliminară în cauzele în care sunt inculpați minori sau arestați se face de urgență și cu prioritate, până la expirarea termenului de arest stabilit anterior.

Legea permite ca în cazul în care există posibilitatea judecării cauzei în procedură de urgență, judecătorul să pună cauza pe rol fără a ține ședința preliminară și să ia măsurile necesare pentru pregătirea și desfășurarea ședinței de judecare a cauzei, ca aceasta să nu fie amânată. **Avocatul trebuie să folosească această posibilitate pentru a urgenta soluționarea cauzei copilului aflat în conflict cu legea, mai ales dacă acesta este arestat.**

Cu toate că în cadrul ședinței preliminare nu se decide vinovăția, rolul apărătorului poate fi mare în sensul că acesta urmează să prezinte cererile necesare.

În temeiul art. 347 din Codul de procedură penală, avocatul are obligația să prezinte în ședința preliminară lista probelor care urmează a fi cercetate în cadrul judecării cauzei. Aceasta oferă posibilitatea de a prezenta în fața instanței de judecată și acele probe care nu au fost cercetate pe parcursul urmăririi penale sau s-a refuzat administrarea acestora din partea procurorului.

În particular, avocatul trebuie să se îngrijească de cererea de administrare a probelor suplimentare, de modificare/revocare a măsurii preventive, de încetare a procesului etc. Făcând cereri pentru administrarea probelor, avocatul nu trebuie să uite că în cauzele ce implică minori, în cercul martorilor sunt incluse toate persoanele ce pot oferi informații privind circumstanțele importante pentru examinarea cauzei penale, printre acestea fiind și altele decât cele legate de vinovăție și fapta comisă. Lipsa persoanelor-martori, care cunosc condițiile de trai și educare a copilului și a altora de acest fel, trebuie tratată ca o piedică în examinarea cauzei de către judecată.

Pe parcursul examinării cauzei în instanța de judecată, avocatul nu este lipsit de dreptul de a solicita repetat prezentarea probelor recunoscute impertinente de către procuror sau instanță la ședința preliminară.

Până la începerea examinării cauzei în fond, avocatul trebuie să se asigure că desfășurarea procesului va avea loc în condiții optime. În acest sens, avocatul poate insista ca procesul judiciar să se desfășoare nu în biroul personal al judecătorului, dar în sala de judecată special amenajată pentru desfășurarea procesului. Totodată, avocatul va acorda atenție localizării în spațiu a participanților. Astfel, se recomandă ca minorul să se afle lângă avocatul care-i apără interesele sau în imediata apropiere a acestuia pentru asigurarea consultării acestuia pe tot parcursul procesului [2, p. 69].

Conform *Legii privind organizarea judecătorească* nr. 514-XIII din 06.07.1995, în art. 14 se stipulează că: “*Ședințele de judecată se înregistrează prin utilizarea mijloacelor tehnice video sau audio ori se consemnează prin stenografie. Înregistrările și stenogramele se transcriu de îndată. Greșierul sau specialistul în stenografie consemnează toate afirmațiile, întrebările și susținerile participanților la proces și ale altor persoane care participă la judecarea cauzei, precum și ale judecătorilor. Înregistrarea audio și video, fotografierea, precum și utilizarea altor mijloace tehnice, de către participanții la proces și de către alte persoane, se admit numai în condițiile legii procesuale*”⁹.

Prin urmare, în cadrul ședinței preliminare, avocatul copilului va putea solicita printr-o cerere inițial verbală (după necesitate printr-o cerere perfectată în formă scrisă) judecătorului care examinează cauza să asigure înregistrarea audio și video a tuturor ședințelor de judecată în cazul minorului, ale cărui interese sunt apărute.

§ 11. Participarea copilului inculpat la ședințele de judecată.

Dreptul inculpatului de a participa la ședința de judecată este un drept fundamental, care îi asigură o gamă largă de alte drepturi. Instanța trebuie să asigure și participarea copilului la judecată, oferindu-i posibilitatea să pună întrebări, să facă cereri etc. personal sau printr-un reprezentant.

Totodată, legea stabilește că în cazuri excepționale judecata ar putea să aibă loc în lipsa inculpatului. Unele din aceste prevederi se aplică în mod special copiilor aflați în conflict cu legea. Potrivit alin. (1) al art. 484 Cod de procedură penală, îndepărtarea minorului din sala de ședințe poate avea loc doar la cererea apărătorului sau a reprezentantului legal. Îndepărtarea are ca scop înlăturarea prejudiciului care ar putea fi cauzat minorului în urma participării la examinarea

⁹ Monitorul Oficial al RM nr. 514 din 06.07.1995;

unor împrejurări, dacă acestea ar putea avea o influență negativă mai mare asupra minorului decât prejudiciul care ar putea fi aparent cauzat minorului în cazul când el a lipsit de la cercetarea acestor împrejurări.

În toate cazurile, instanța trebuie să respecte și prevederile art. 6 al *Convenției europene pentru drepturile omului*. La examinarea chestiunii privind îndepărtarea minorului din sala ședinței de judecată sunt implicate toate părțile care își expun opinia privind oportunitatea și necesitatea îndepărtării minorului, decizia aparținând instanței de judecată. Hotărârea prin care minorul este îndepărtat din sala de judecată va fi o încheiere.

La îndepărtarea inculpatului minor din sala ședinței de judecată instanța este obligată să asigure anumite drepturi, și anume:

- Hotărârea poate fi luată numai de instanța de judecată la cererea apărătorului sau a reprezentanților legali;
- Îndepărtarea poate avea loc numai în cazul când se constată cu certitudine că circumstanțele care trebuie examinate vor avea o influență negativă asupra minorului. În asemenea situații instanța poate solicita și opinia pedagogului sau psihologului care participă la examinarea cauzei. Îndepărtarea poate avea loc doar pentru perioada când vor fi examinate circumstanțele care vor avea o influență negativă asupra minorului;
- La reîntorcerea minorului instanța este obligată să informeze minorul într-o formă accesibilă despre conținutul cercetărilor acestor circumstanțe;
- Instanța trebuie să asigure posibilitățile ca minorul să ia cunoștință de toate acțiunile efectuate în lipsa lui;
- Instanța trebuie să asigure dreptul minorului de a pune întrebări tuturor persoanelor care au fost audiate în lipsa lui, asupra tuturor circumstanțelor cauzei pe care minorul le consideră importante;
- În momentul îndepărtării minorului din sala de judecată, instanța trebuie să asigure ca minorul să fie izolat de martori, părți vătămate sau alți participanți la proces care nu au fost încă audiați.

Hotărârea privind îndepărtarea inculpatului din sala de ședințe nu poate fi atacată separat, deoarece instanța poate aplica o asemenea măsură numai la cererea apărătorului sau a reprezentantului legal, însă încheierea privind refuzul de a îndepărta minorul din sala de ședințe poate fi atacată odată cu sentința.

Când în aceeași cauză sunt mai mulți inculpați, dintre care unii sunt minori sub 16 ani, instanța, după ce îi ascultă pe cei care nu au împlinit vârsta de 16 ani, poate dispune îndepărtarea lor din sala de ședință dacă consideră că cercetarea judecătorească de mai departe și dezbaterile ar putea avea o influență negativă asupra minorilor. În toate cazurile, la examinarea cauzei vor continua să participe

apărătorul și reprezentantul legal al acestuia.

La îndepărtarea minorilor din sala de ședințe instanța trebuie să ia în considerare că această măsură poate afecta într-un fel dreptul la un proces echitabil. Potrivit raționamentului alin. (3) al art. 484 Cod de procedură penală, instanța poate lua o asemenea hotărâre din oficiu, solicitând opinia părților. În cazul când apărătorul sau reprezentantul legal al inculpaților care urmează să fie îndepărtați din sala de ședințe se opun unei asemenea hotărâri, instanța trebuie să le acorde posibilitatea să invoce motivele.

După întoarcerea minorului în sala ședinței de judecată, președintele ședinței îl informează într-o formă accesibilă despre conținutul cercetărilor care au avut loc în lipsa lui. Instanța trebuie să asigure drepturile minorului de a pune întrebări tuturor persoanelor care au fost audiate în lipsa lui, asupra tuturor circumstanțelor cauzei pe care minorul le consideră importante.

§ 12. Participarea apărătorului la audieri.

Avocatul care participă la audierea clientului este obligat să scrie detaliat în dosarul său faptele pe care acesta le-a relatat, construind întrebările sale în așa fel încât să asigure o interpretare unică și să atragă atenția participanților și instanței la chestiuni care au importanță și să ceară includerea exactă a declarațiilor în procesul-verbal al ședinței.

Pregătirea clientului pentru audiere nu trebuie și nu poate avea drept scop învățarea acestuia să spună minciuni. Scopul principal constă în instruirea persoanei să furnizeze informații clare, logice și credibile.

Înainte de a merge în instanță, avocatul urmează să facă o repetiție a declarațiilor, în așa fel încât forma de expunere a acestora de către inculpat, mai ales când are o vârstă cuprinsă între 14 și 16 ani, să fie în măsură să redea fidel ceea ce acesta are în vedere.

Aceste recomandări sunt bine-venite și în cazul audierii martorilor și a experților. La audierea martorilor avocatul trebuie să-și pună drept scop:

- obținerea declarațiilor corecte și veridice (pe cât posibil),
- obținerea declarațiilor favorabile clientului său,
- obținerea răspunsurilor pentru anumite întrebări schițate de avocat (de exemplu, explicarea contradicțiilor dintre declarațiile martorului și alte probe).

O sarcină importantă care revine avocatului este de a pregăti martorii apărării pentru audiere în fața instanței. Pregătirea martorului este necesară din cel puțin două motive. În primul rând, un martor nepregătit este un martor care fie este periculos, fie este inutil. Martorii nepregătiți prezintă evenimentele în mod haotic. Această situație trebuie evitată deoarece mărturiile prezentate într-o ordine

necronologică nu prezintă clar evenimentele și provoacă foarte multe dezavantaje. Prin urmare, un asemenea martor este foarte vulnerabil în fața unei audieri încrucișate [9, p. 10].

Al doilea motiv îl constituie faptul că chiar și o mărturie cronologică și bine structurată este însoțită de lacune. Astfel, pregătindu-vă martorul îl ajutați să înlătura lacunele existente din toată relatarea sa.

Așadar, pregătirea martorului nu constă în impunerea acestuia să furnizeze informații mincinoase. Scopul principal constă în instruirea referitoare la forma pe care o îmbracă conținutul declarațiilor date de către martor.

Pentru a asigura succesul audierii, avocatul trebuie să cunoască bine declarațiile depuse la urmărirea penală, datele ce caracterizează personalitatea martorului (ocupație, vârstă etc.). Adresarea întrebărilor presupune respectarea anumitor reguli de către avocat, pentru a atinge un rezultat optimal.

Astfel, dacă avocatul nu cunoaște răspunsul pe care îl dorește să-l afle, este mai bine să nu pună o întrebare anumită, deoarece ar putea face mai mult rău decât bine. În acest sens avocatul trebuie să fie precaut când adresează întrebări la care nici nu poate să presupună ce ar răspunde martorul.

La fel, trebuie evitate întrebările al căror răspuns este evident. Aceasta poate să irite instanța din cauza pierderii de timp. Nu trebuie adresate întrebări, al căror răspuns nu este relevant. Atunci când vă pregătiți martorul, trebuie să vă asigurați că detaliile care vă interesează nu vor fi trecute cu vederea.

Pregătirea martorului trebuie efectuată cât mai aproape posibil de ședința în care se va desfășura audierea. Dacă, din anumite motive, ședința de judecată nu a avut loc, este recomandabilă o repetiție.

Cea mai eficientă metodă de pregătire a martorului este înscenarea audierii.

Pregătirea martorului nu înseamnă doar pregătirea acestuia pentru audierea directă. Este important ca martorul să fie pregătit și pentru audierea încrucișată. În acest caz, avocatul va trebui să se plaseze pe poziția adversarului, ca să-și dea seama, pe cât este posibil, care vor fi întrebările ce vor fi adresate martorului de către oponent [10, p. 12].

Avocatul trebuie să stabilească acea parte din declarațiile martorului care este importantă pentru el și să treacă repede la această parte, fără a pune și alte întrebări. În formularea întrebărilor avocatul trebuie să folosească un limbaj clar și înțeles de către martor.

Este foarte important de menționat că aspectele negative trebuie afișate la mijlocul audierii, deoarece, de regulă, cel mai bine se întipăresc în memorie informațiile obținute la începutul și la sfârșitul audierii. Din aceste considerente, este important ca cele mai prețioase informații să fie oferite de către martor la începutul și la sfârșitul audierii, iar cele mai puțin utile-la mijlocul audierii.

În dependență de complexitatea informațiilor pe care le deține, martorul poate fi pregătit în mai multe ședințe. Martorii vârstnici și cei foarte tineri trebuie tratați cu mai multă atenție și pot fi necesare mai multe ședințe de pregătire, chiar și în cazurile în care, în condiții normale, pregătirea ar putea fi realizată într-o singură ședință.

Pregătirea pentru audierea expertului de obicei cere mai mult timp decât pregătirea pentru audierea martorilor. Acest lucru este dictat în primul rând de faptul că în discuție pot fi aduse probleme care țin de domenii complicate ale științei, tehnicii. În acest sens, apărătorul, înainte de formularea întrebărilor, trebuie să studieze cărți în domeniu și altă literatură de specialitate.

Concluziile expertului depuse în procesul urmăririi penale urmează să fie verificate în cadrul ședinței. În caz de necesitate, avocatul poate să ceară audierea expertului. De obicei, expertul poate fi chemat pentru a fi audiat atunci când:

- Concluziile expertului reprezintă proba de bază a acușării;
- Concluziile expertului se contrazic atât reciproc, cât și cu alte materiale/probe la dosar;
- Există două expertize și concluziile experților sunt diferite. Totuși, în această situație apărătorul poate să lase cererea de chemare a experților pe seama acuzatorului, ținând cont de regula că dubiile se interpretează în favoarea inculpatului;
- În calitate de material informațional pentru efectuarea expertizei au servit declarații făcute în timpul urmăririi care au fost modificate în cadrul ședinței;

§ 13. Încetarea procesului penal cu liberarea de răspundere penală a minorului.

Instanța de judecată nu trebuie să aplice pedepse penale față de minorii care au săvârșit o infracțiune ce nu prezintă un mare pericol social, atunci când corectarea și reeducarea lui poate fi obținută pe calea aplicării măsurilor de constrângere cu caracter educativ /alternative la detenție.

La judecarea cauzei penale în fond, instanța este în drept să înceteze procesul penal, dacă se stabilește că minorul pentru prima dată a săvârșit o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, iar corectarea lui poate fi obținută fără a-l trage la răspundere penală, și să aplice prevederile art. 54 și 104 Cod penal.

Încetarea procesului cu liberarea de răspundere penală a minorului este posibilă numai în cazul în care vor fi respectate următoarele condiții cumulative:

- infracțiunea trebuie să fie săvârșită pentru prima dată;
- infracțiunea trebuie să fie ușoară sau mai puțin gravă;

- să se reușească convingerea instanței de judecată că procesul de corectare a minorului este posibil fără ca copilul să fie supus răspunderii penale. În acest sens, se poate face referire la informația cu caracter de recomandare conținută în referatul presentințial prezentat instanței, cât și la alte înscrisuri care caracterizează pozitiv persoana minorului.

Încetarea procesului penal cu liberarea de răspundere penală a minorului nu se admite dacă minorul sau reprezentantul lui legal este împotriva.

În acest caz, o dată cu anularea măsurii cu caracter educativ, instanța stabilește pedeapsa penală minorului conform sancțiunii legii în baza căreia a fost condamnat.

§ 14. Liberarea minorului de pedeapsă penală cu aplicarea măsurilor cu caracter educativ.

În cazul în care instanța constată condițiile prevăzute la art. 93 Cod penal, ea, adoptând o sentință de condamnare, dispune liberarea inculpatului minor de pedeapsa penală și aplică față de el măsuri cu caracter educativ prevăzute la art. 104 Cod penal.

Măsurile cu caracter educativ aplicate minorilor nu provoacă antecedente penale și sunt stabilite pentru a reeduca persoana fără condamnare. Măsurile pot fi aplicate cu respectarea următoarelor condiții:

- minorul a comis o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă,
- sunt temeiuri pentru a libera minorul de pedeapsa penală,
- sunt împrejurări care permit reeducarea minorului fără aplicarea pedepsei.

În acest sens, avocatul urmează să prezinte instanței probe convingătoare, date care permit a considera că este posibilă reeducarea minorului prin dispunerea liberării de pedeapsă penală. Probele și argumentele aduse în vederea susținerii acestora în fața instanței pot fi următoarele:

- declarația minorului prin care confirmă că a înțeles pericolul pe care îl prezintă fapta comisă de către el,
- prezentarea certificatului privind componența familiei prin care se atestă că copilul provine dintr-o familie completă, prezentarea persoanelor capabile de a exercita controlul asupra comportamentului minorului, capabile de a întreprinde acțiuni educative în vederea îndepărtării lui de la mediul criminal și a formării unei personalități socializate,
- prezentarea caracteristicilor de la locul de muncă al părinților copilului sau ale altor persoane în supravegherea cărora urmează a fi transmis, prin care se confirmă că aceste persoane se bucură de autoritate și pot avea o

influență pozitivă asupra copilului și, evident, pot exercita controlul coresponsător asupra copilului, prezentarea avizului autorității tutelare etc.

Constatând necesitatea aplicării unor măsuri prevăzute de art. 104 din Codul penal, instanța va determina termenul de aplicare, luând în considerare datele personale ale vinovatului și toate circumstanțele cauzei. În toate cazurile acest termen trebuie să fie rezonabil și suficient pentru reeducare.

§ 15. Liberarea minorului de pedeapsă cu internarea lui într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare.

Minorul poate fi internat într-o asemenea instituție până la atingerea majoratului. Internarea poate avea loc în cazurile când există circumstanțele prevăzute de art. 93 din Codul penal, adică:

- Termenul maxim de internare nu poate depăși termenul maxim al pedepsei prevăzute de Codul penal pentru infracțiunea săvârșită de către minor;
- Încetarea acestei măsuri până la expirarea termenului stabilit de către instanța de judecată este în dependență directă de comportamentul minorului care datorită corectării nu mai are nevoie de această măsură;
- Prelungirea aflării în această instituție poate avea loc doar la cererea minorului, când este necesară terminarea de către acesta a învățământului general sau profesional.

Chestiunea încetării sau prelungirii duratei aflării persoanei în instituțiile menționate se soluționează, în temeiul demersului organului specializat de stat care asigură corectarea minorului, de către judecătorul de instrucție al instanței care a adoptat sentința sau al instanței din raza teritorială a căreia se găsește domiciliul minorului, în termen de 10 zile de la primirea demersului.

La examinarea demersului este citat minorul condamnat, reprezentantul lui legal, apărătorul, procurorul și reprezentantul organului specializat de stat. În cazul neprezentării minorului și a reprezentantului legal al acestuia, atunci demersul va putea fi examinat în lipsa lor. Urmare a cercetării concluziei organului specializat de stat care a declarat demersul, instanța printr-o încheiere poate admite sau respinge demersul declarat.

§ 16. Pledoaria avocatului.

Prin pledoaria avocatului înțelegem discursul, cuvântarea avocatului care pledează pentru apărarea clientului său.

Pentru orice avocat scopul principal al activității pe care o desfășoară constă în câștigarea procesului, iar pentru aceasta este nevoie de forță de

convingere și talent. Pentru a convinge, avocatul are nevoie ca retorica sa să corespundă faptelor, care au fost evidențiate în cursul procesului.

Toate informațiile cu caracter important care au fost obținute pe parcursul procesului urmează a fi analizate, generalizate și structurate de către avocat în faza finală a procesului, în pledoaria sa de încheiere .

Pentru a sintetiza informațiile colectate, faptele stabilite pe parcursul procesului, avocatul urmează neapărat să solicite timp pentru pregătirea pledoariei. Conținutul pledoariei trebuie întocmit clar și bine structurat.

Se recomandă ca pledoaria să fie făcută în formă scrisă, un exemplar fiind transmis instanței de judecată, iar altul păstrat la dosarul în apărare al avocatului.

La această etapă a procesului, avocatul are posibilitatea nu doar să pună în evidență cele mai importante fapte, dar și să le dea propria interpretare.

Este evident că interpretarea trebuie să corespundă cu versiunea pe care avocatul și-a formulat-o chiar de la începutul procesului.

În pledoarie se recomandă să fie excluse orice presupuneri, fiind utilizate în cadrul întocmirii în favoarea clientului toate mijloacele legale și procedeele probatorii deținute în virtutea calității de avocat al beneficiarului minor.

În cuvântarea sa avocatul apreciază materialele dosarului de pe poziția intereselor clientului său și prezintă instanței concluziile sale despre aspectele de bază ale procesului.

Pledoaria avocatului trebuie structurată astfel încât să răspundă la următoarele trei întrebări:

- Ce s-a întâmplat?
- Cum s-a întâmplat?
- De ce s-a întâmplat?

Răspunzând la întrebările evocate, avocatul trebuie să se asigure că cuvântarea (discursul) său este nu doar logic, dar și susținut de o forță morală. Un discurs logic și coerent îl va convinge pe judecător în privința motivului pentru care acesta trebuie să pronunțe o soluție favorabilă, în timp ce moralitatea discursului îl va convinge pe judecător de ce această soluție este una corectă [10, p. 27] .

Orientativ în pledoaria sa apărătorul trebuie să includă următoarele elemente:

- Poziția apărării pe cauza concretă;

- Analiza și aprecierea probelor din punctul de vedere al calității acestora;
- Analiza datelor care caracterizează personalitatea inculpatului, a cauzelor și condițiilor care au favorizat/determinat săvârșirea infracțiunii;
- Abordarea chestiunilor de aplicare a pedepsei și eliberarea de aceasta (dacă e cazul);
- Abordarea chestiunilor ce țin de acțiunea civilă (dacă este cazul).

În ceea ce privește analiza probelor, o modalitate ar fi analiza fiecărei probe în parte și apoi coroborarea tuturor probelor.

Avocatul trebuie să atragă o atenție deosebită mai ales declarațiilor făcute de martorii acuzării, încercând să testeze prin toate modalitățile cât de convingătoare sunt acestea, dacă sunt veridice. În caz că declarațiile nu contravin altor probe, acest moment trebuie să fie relevat de către apărător.

Pentru a face o apreciere adecvată, uneori apărătorul poate să fie nevoit să caracterizeze martorul, partea vătămată și comportamentul acestuia în legătură cu infracțiunea săvârșită. În astfel de cazuri este nevoie de a manifesta în mod deosebit tact și respect.

Legiuitorul a prevăzut un șir de chestiuni suplimentare, la care instanța trebuie să atragă atenția atunci când pronunță sentința în privința unui minor, cum ar fi aplicarea unei sancțiuni neprivative de libertate, eliberarea de pedeapsă. În pledoaria sa, avocatul urmează să atragă atenția instanței asupra acestor posibilități.

Sunt importante pentru stabilirea pedepsei și asemenea circumstanțe ca săvârșirea infracțiunii sub influența adulților, rolul auxiliar al copilului, referințele pozitive, recunoașterea vinovăției și căința sinceră. Avocatul trebuie să atragă atenția și la alte circumstanțe, care nu sunt direct indicate în lege.

Toate acestea împreună pot permite avocatului să convingă instanța de necesitatea aplicării unor sancțiuni care nu sunt legate de privațiunea de libertate.

Pledoaria avocatului urmează să conțină o introducere, un conținut și o încheiere.

Introducerea pledoariei trebuie să pregătească pentru ascultarea conținutului și să anunțe din start care este poziția apărătorului în ceea ce privește cazul respectiv. În introducere apărătorul poate să folosească un aforism, un citat sau altceva de acest tip, pentru a atrage atenția instanței.

Încheierea pledoariei trebuie să prezinte concluziile pledoariei și ceea ce cere avocatul instanței. La acest moment avocatul poate încă o dată să sublinieze prin câteva fraze cele mai importante și esențiale momente ale pledoariei.

La întocmirea pledoariei, avocatul trebuie să fie cât mai creativ și să folosească toate procedeele posibile (fără a face abuz) recomandate în domeniul artei oratorice, pentru a atrage și menține atenția ascultătorilor. În acest sens vă recomandăm următoarele sfaturi:

- Să expuneți pledoaria astfel încât aceasta să fie acoperită de detalii;
- Să repetați principalele idei;
- Să evitați exprimarea viziunii personale;
- Să faceți trimitere la prevederile legii;
- Să folosiți întrebările retorice, pentru a atrage interesul;
- Să folosiți material ilustrativ (fișe, scheme, fotografii etc.);
- Să folosiți adecvat și proporțional gesturile;
- Să vă expuneți în astfel de manieră, încât să omiteți prezența monotoniei.

În timpul expunerii pledoariei, este relevantă prevederea art. 378 Cod de procedură penală potrivit căreia *“instanța nu poate limita durata dezbaterilor la un anumit timp, însă președintele ședinței de judecată are dreptul să întrerupă cuvântările participanților la dezbateri dacă aceștia, în susținerile lor depășesc limitele cauzei ce se judecă.”*

Avocatului i se recomandă să utilizeze dreptul la replică pentru a elucida anumite circumstanțe sau a combate poziția oponentului. Deși pledoaria nu are caracter obligatoriu pentru instanță, se recomandă ca avocatul să o întocmească în formă scrisă. Totodată este necesar ca avocatul să se asigure că aceasta va fi anexată la materialul cauzei.

Cel mai important în cadrul pledoariei este ca avocatul să fie cât se poate de convingător, iar aici trebuie să se rețină că, cel mai bine se întipăresc în memorie cele spuse la începutul pledoariei și la sfârșitul acesteia.

Capitolul VI.

MECANISMUL REALIZĂRII ÎMPĂCĂRII ÎN CAUZELE ÎN CARE SUNT IMPLICATI COPII AFLAȚI ÎN CONFLICT CU LEGEA

§ 1. Medierea - premisă a realizării împăcării.

Medierea, reprezentând o modalitate facultativă de soluționare a conflictelor pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane specializate în calitate de mediator, în condiții de neutralitate, imparțialitate și confidențialitate, este caracterizată, atât la nivel mondial, cât și regional, ca un instrument modern și eficient de soluționare a conflictelor.

Codul penal fundamentează, în art.109, instituția împăcării, care reprezintă un act de înlăturare a răspunderii penale pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, iar în cazul minorilor și pentru o infracțiune gravă, infracțiuni prevăzute la capitolele II-VI din Partea special, precum și în cazurile prevăzute de procedura penală.

Legislația oferă posibilități largi referitor la încetarea urmăririi penale în privința copilului. Atunci când sunt implicați copiii, avocatul urmează să folosească toate posibilitățile existente pentru a înceta urmărirea penală în așa fel încât copilul să evite un contact îndelungat și totodată malefic cu organele de urmărire penală.

În primul rând este vorba despre încercarea împăcării cu partea vătămată în cazurile când aceasta este posibilă. Avocatul ar avea un rol activ în ceea ce privește ajutorarea părților în a negocia o împăcare. Din practică se pare că există mai multe șanse de succes atunci când părinții sunt acei care negociază cu victima. Avocatul trebuie să le ofere acestora suficiente instrumente și sfaturi pentru a duce la bun sfârșit negocierea.

Pentru a ajunge la un acord, avocatul ar putea încuraja părțile să meargă la un mediator, pentru ca să discute conflictul lor.

Conform art. 2 al *Legii cu privire la mediere*¹⁰, medierea reprezintă o modalitate alternativă de soluționare a conflictului dintre părți pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane.

Codul de procedură penală nu reglementează mecanismul de implementare a acestei instituții, ci doar prevede, în art. 276 alin. (7) că, împăcarea poate avea loc și prin mediere, iar în art. 187, pct. (7) este consfințit dreptul mediatorului de a avea întrevederi libere, confidențiale, fără a limita numărul și durata întrevederilor cu infractorul reținut sau arestat și aflat în locul de detenție.

¹⁰ Monitorul Oficial al RM nr. 134 din 14.06.2007;

Mai mult ca atât, Codul de procedură penală, în Titlul VII Cap. I, conține norme ce reglementează acțiunea civilă în procesul penal. Acesta este capitolul prin care aplicarea medierii, pe lângă instituția împăcării stipulate în art. 109 Cod penal, își poate găsi o aplicare suficient de conturată.

Astfel, art. 219 alin.(1) Cod de procedură penală prevede că „acțiunea civilă în procesul penal poate fi intentată la cererea persoanelor fizice sau juridice cărora le-au fost cauzate prejudicii materiale, morale sau, după caz, le-a fost adusă daună reputației profesionale nemijlocit prin fapta (acțiunea sau inacțiunea) interzisă de legea penală sau în legătură cu săvârșirea acesteia”. Din analiza acestei norme, se constată că legea nu obligă partea care a avut de suferit ca rezultat al săvârșirii infracțiunii de a se adresa cu o asemenea acțiune, acesta fiind un drept al ei, axat pe propriile ei convingeri. În același timp, persoanele fizice și juridice cărora le-a fost cauzat un prejudiciu pot înainta acțiunea civilă privitor la diferite cunquantumuri ce țin de despăgubirea suportată. Valoarea despăgubirilor poate fi mai mare sau mai mică, în dependență de interesele pãgubitului și a prejudiciului real suportat de către el.

Drept urmare, avocatul poate îndruma părțile de a apela la serviciile unui mediator, atât cu privire la încheierea unui acord de împăcare, cauză care înlătură răspunderea penală, cât și cu privire la soluționarea acțiunii civile rezultate dintr-o cauză penală, chiar dacă nu se pune întrebarea încheierii acordului de împăcare pe această cauză.

În accepțiunea *Legii cu privire la mediere*, părți la medierea în cauzele penale sunt **victima infracțiunii și făptuitorul**.

Părțile pot participa la procesul de mediere personal sau prin reprezentant, iar avocatul poate asista copilul în procesul de mediere a cauzei.

Mediator este persoana care asistă părțile în procesul de mediere în vederea soluționării conflictului dintre ele. În cazul în care ca mediator a fost ales un avocat, acesta nu este în drept să accepte asistența sau reprezentarea ulterioară a intereselor uneia dintre părțile procesului de mediere în legătură cu conflictul mediat.

Aceeași persoană nu poate avea, atât calitatea de avocat, cât și cea de mediator în cadrul uneia și aceleiași cauze.

În cazul în care persoanei i se incriminează săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, iar în cazul minorilor, și pentru o infracțiune gravă, inițiativa declanșării procedurii de mediere poate fi din partea: făptuitorului, victimei infracțiunii, organului de urmărire penală sau instanței de judecată cu acordul părților sau al uneia dintre părți, inclusiv din partea avocatului.

Serviciile avocatului pe cauzele penale, care prevăd posibilitatea împăcării părților, precum și împăcarea legată de soluționarea acțiunii civile într-o cauză penală, sunt indisolubil legate de compartimentul asistenței juridice calificate.

Pornind de la principiul imparțialității și neutralității în mediere este absolut inadmisibil declanșarea procedurii medierii de către avocații care acordă asistență juridică în cauza penală. Avocatul reprezintă interesele clientului său, situație care contrazice neutralitatea și imparțialitatea în mediere. Mai mult decât atât, considerăm că persoana nu are dreptul să participe și nu va fi admisă în procesul penal în calitate de mediator, iar dacă a fost admisă va fi înlăturată din proces în cazul în care a acordat anterior asistență juridică în cauza penală, precum și dacă se află în relații de rudenie sau relații de dependență personală cu persoana care a acordat asistență juridică.

Conform prevederilor art. 6 al Legii cu privire la mediere „*În cazul în care mediator a fost ales un avocat, acesta nu este în drept să accepte asistența sau reprezentarea ulterioară a intereselor uneia dintre părțile procesului de mediere în conflictul mediat.*” În condițiile prevederilor art. 32, alin. (2) al Legii „*La medierea în cauzele penale poate participa doar mediatorul atestat și inclus în tabelul mediatorilor*”. Aceste dispoziții normative permit de a face concluzia că, participarea unui avocat în calitatea de mediator, totuși, poate fi admisă doar cu condiția că acest avocat nu va mai putea asista sau reprezenta în continuare în calitatea sa de avocat pe cazul dat părțile procesului de mediere.

Avocații urmează doar să informeze părțile asupra posibilității și avantajelor folosirii procedurii de mediere, respectiv pot recomanda recurgerea în lansarea procedurii de mediere pentru soluționarea conflictelor dintre ele, iar însuși declanșarea și desfășurarea procedurii medierii în cauzele penale poate fi realizată doar de către mediatori.

§ 2. Principiile medierii în cauzele cu implicarea minorilor.

Realizarea unei sinteze referitor la condițiile medierii penale și determinarea esenței acesteia, determină faptul că întreg procesul medierii urmează a fi subordonat anumitor reguli cu valoare de principii, definind existența unui raționament, a unor condiții necesare la soluționarea oricăror conflicte, inclusiv a celor penale cu implicarea copiilor.

În contextul acestor realități, *Legea cu privire la mediere*, în art. 3, face referire normativă la anumite principii de bază ale medieri:

Principiul accesului liber și egal la procedura medierii constituie un principiu constituent al documentelor internaționale privitor la drepturile fundamentale ale omului. Desigur, dreptul aparține direct persoanelor care se află în litigiu, acestea îl pot exercita personal sau prin intermediul unui mandatar.

Persoanele care nu dispun de capacitatea de a-și exercita drepturile personal, o vor putea face prin intermediul unui mandatar, adică prin intermediul persoanelor care îi reprezintă. Deși dreptul în cauză nu poate fi supus unor limitări, pot exista practic situații când cel în cauză să nu-l poată exercita singur (minori, cetățeni incapabili, persoane aflate în detenție). În aceste cazuri vor fi aplicate prevederile conținute în Codul de procedură penală.

În cazul în care copiii intră în contact cu profesioniștii din domeniul dreptului, aceștia pot fi traumatizați. Din aceste considerente, persoanele care reprezintă organele de drept au obligația de a respecta drepturile și interesele copilului, de a-l trata cu înțelegere. Responsabilitatea procurorilor, polițiștilor, judecătorilor și avocaților este cu atât mai mare, cu cât procedurile juridice privesc minorii - victime sau chiar făptuitori ai cauzelor penale. În situația minorilor, procesul de mediere se desfășoară cu participarea unei persoane cu pregătire profesională de psiholog sau pedagog.

Depunerea denunțului sau a plângerii despre infracțiunea comisă nu este enumerată în lista acțiunilor procedurale care necesită consimțământul reprezentantului legal al minorului în vârstă de 14-18 ani. Din punct de vedere normativ, acesta poate depune de sine stătător o plângere penală dacă își cunoaște drepturile, precum și dacă este informat despre procedurile necesare de către specialiștii în domeniu. Aceasta permite a concluziona că și încheierea acordului privind medierea unei cauze penale, la fel, poate fi încheiat personal de către minorul care are vârsta între 14-18 ani, nefiind necesară reprezentarea lor. Acest fapt, însă, nu exclude participarea pedagogului sau psihologului.

În toate celelalte cazuri, principiul accesului liber și egal la procedura medierii va fi realizat prin intermediul reprezentanților împuterniciți în mod legal.

Nimeni nu poate fi constrâns să participe la mediere, medierea este absolut benevolă. Medierea se aplică doar dacă ambele părți consimt liber acțiunea medierii. Părțile vor fi libere de a se retrage în orice moment din acest proces.

Principiul independenței și imparțialității mediatorului. Medierea se exercită de către o persoană terță independentă și imparțială, care va asigura depășirea conflictului dintre interesele contradictorii, favorizând sporirea rolului victimei în procesul penal și determinând soluții amiabile.

Principiul păstrării confidențialității de către mediator. Informația obținută în cadrul medierii este confidențială și nu poate fi folosită ulterior, cu excepția când există acordul părților în acest sens. Confidențialitatea este o măsură forte și atractivă a medierii. Aspectul privat și confidențial al medierii este opus celui judecătoresc, care este deschis publicului. Anume confidențialitatea motivează persoana să aleagă medierea în locul examinării cauzei în instanțele de

judecată. Confidențialitatea face medierea mai efectivă prin faptul că face părțile să se expună realist. Pentru nerespectarea confidențialității informației, mediatorul va purta răspundere conform legislației în vigoare. În același sens, conform art. 11 alin. (3) al *Legii cu privire la mediere* „fără a ține cont de principiul confidențialității, mediatorul este obligat să informeze autoritățile competente referitor la o infracțiune iminentă, despre care se ia cunoștință în procesul de mediere”. Considerăm că principiul confidențialității medierii pe cauzele penale este orientat mai mult spre asigurarea protecției victimelor infracțiunilor.

Principiul alegerii libere a mediatorului. Intenția de a media în scopul încheierii acordului de împăcare poate aparține oricăreia dintre părți: infractorului sau victimei infracțiunii. Ei pot alege orice persoană în vederea soluționării conflictului dintre ele cu condițiile că dispune de capacitate deplină de exercițiu și de a nu avea antecedente penale sau dreptul la alegerea unui mediator profesionist.

Acestea sunt principiile generale medierii oricăror categorii de litigii. Pe lângă principiile medierii enunțate în lege, considerăm că în rezultatul cunoașterii condițiilor de desfășurare a medierii penale, precum și a consecințelor acesteia, se poate de pus accentul și pe alte principii, în particular:

Principiul desfășurării procesului medierii penale în mod explicit, adică exprimat în mod clar, dar nu presupus pe baza anumitor situații sau împrejurări. Mediatorul sesizat recepționează de la organul de urmărire penală, în procedura căruia se află cauza penală, informația privind fondul cauzei și datele privind persoana infractorului și victima infracțiunii, cu condiția că acestea nu vor prejudicia desfășurarea urmăririi penale. Dacă procesul penal este în faza judiciară, mediatorul ia cunoștință de materialele dosarului penal, ultimele fiind puse la dispoziția lui de către judecătorul în procedura căruia se află cauza penală.

În continuare, mediatorul organizează întrevederi individuale cu infractorul și cu victima. În cadrul acestor întrevederi, mediatorul explică părților esența și posibilele rezultate ale procesului de mediere și identifică cerințele fiecărei părți pentru acordul de împăcare. Ulterior mediatorul va organiza ședințe de mediere, la care vor participa părțile, iar, după caz - și reprezentanții părților și/ sau alte persoane desemnate de către părți. La ședințele de mediere poate asista și avocatul părților.

Principiul caracterului personal al medierii. Medierea poate fi realizată doar cu privire la persoanele care încearcă să pună capăt conflictului inițiat între ele, dar nu infracțiunii comise. Medierea urmărește împăcarea părților, însă împăcarea în toate cazurile urmează a fi personală - pentru a atrage după sine consecințele juridice corespunzătoare.

Prin urmare, medierea, fiind punctul de declanșare al împăcării, trebuie să poarte și ea un caracter personal. Nu poate fi încheiat un acord de împăcare, decât dintre părțile care au negociat în acest sens.

Dacă medierea nu ar fi personală, atunci ar urma a fi declarată nulă.

Principiul declanșării și desfășurării medierii spre o împăcare definitivă, necondiționată și totală. Medierea penală se declanșează și se desfășoară pentru încheierea unui eventual acord al împăcării părților. Împăcarea părților va atrage efectele stipulate de art. 109 Cod penal numai dacă va fi definitivă, necondiționată și totală.

Medierea spre o împăcare definitivă va fi prezentă în cazul în care acordul de împăcare va urma a fi încheiat pentru totdeauna, dar nu pentru o anumită perioadă de timp. Chiar dacă în timpul procesului de mediere părțile vor declara că doresc să încheie acordul de împăcare, în mod obligatoriu va urma a fi soluționată și întrebarea referitor la despăgubiri, deoarece împăcarea include în sine atât aspectul laturii penale, cât și al celei civile. În unele cazuri, partea vătămată poate ierta acțiunile prejudiciabile ale făptuitorului, dar nu și urmările prejudiciabile survenite ca rezultat al faptei prejudiciabile, situație în care nu poate fi vorba despre o împăcare penală.

Medierea spre o împăcare necondiționată va fi prezentă când conflictul dintre părți se va stinge fără a se impune o anumită condiție pentru aceasta. Medierea urmează să se desfășoare spre o împăcare totală, adică desfășurarea procesului trebuie să înceteze atât în ceea ce privește latura penală, cât și cu privire la latura civilă.

Principiul oficializării medierii penale. Conform *Legii cu privire la mediere*, mediatorul prezintă organului de urmărire penală sau instanței judecătorești, în procedura cărora se află cauza penală spre examinare, acordul de împăcare, împreună cu un raport scris privind măsurile aplicate și rezultatul medierii, fără a dezvălui, însă, conținutul întrevederilor cu părțile.

Principiul neprejudicierii desfășurării urmăririi penale sau a judecării cauzei. Organul de urmărire penală sau instanța judecătorească, în procedura cărora se află cauza penală, până la începerea procesului de mediere, cu acordul părților, pun la dispoziția mediatorului materialele necesare, fără a prejudicia desfășurarea urmăririi penale sau judecarea cauzei. Mediatorul poartă răspundere, în condițiile legii, pentru divulgarea informației puse la dispoziție în etapa de urmărire penală sau de judecare a cauzei în cadrul unui proces.

Principiul garantării medierii de către stat. În cazul medierii în cauzele penale în care împăcarea părților are drept rezultat înlăturarea răspunderii penale, părțile au dreptul de a beneficia de serviciile unui mediator plătit de stat, în condițiile stabilite de Guvern.

Principiul desfășurării medierii penale potrivit posibilității rezonabile a fiecărei părți de a-și prezenta cauza în condiții, care să nu o plaseze într-o situație net dezavantajată în raport cu adversarul său. Între părți trebuie să se mențină un echilibru corect, încât desfășurarea medierii să atragă după sine soluția avantajoasă ambelor părți participante la procesul medierii penale: victima nu trebuie să fie dezavantajată în drepturi față de inculpat și invers. Pentru ambele părți procesul medierii urmează să ofere un rol activ și o șansă reală de soluționare a conflictului.

Principiul negocierii dintre părți. Negocierea reprezintă valoarea medierii, care permite părților să ia deciziile, care le convin mai mult la etapa respectivă. Negocierea indică că procesul medierii nu este unul formal, ci variabil, axat pe rezultatele negocierii dintre ele.

Principiul caracterul facultativ al medierii. Medierea se aplică cu acordul ambelor părți ale conflictului. Conform art. 2 alin. (3) al *Legii cu privire la mediere*, părțile pot recurge la mediere benevol. De asemenea, potrivit art. 5 alin. (1) lit. a) al aceleiași legi părțile au dreptul să accepte ori să refuze medierea. Acordul părților pentru transmiterea cauzei spre mediere se consfințește prin semnarea contractului de mediere în conformitate cu prevederile art. 26 al *Legii cu privire la mediere*.

În cadrul medierii - modalitate facultativă de soluționare a conflictelor, nu poate fi obligat nimeni să o accepte contrar voinței sale, precum și nimeni nu poate fi silit să se împace. Totodată, acceptarea părților de a transmite cauza spre soluționare mediatorului exprimă tacit disponibilitatea părților de a găsi o soluție, de a conlucra. Concomitent, acordul pentru mediere reprezintă și manifestare a încrederii părților față de mediator (persoana capabilă să faciliteze negocierile și să acorde asistență în soluționarea conflictului, în obținerea unei soluții reciproc acceptabile, eficiente și durabile).

Caracterul neobligatoriu al medierii se manifestă și prin dispunerea de către părți a dreptului de a se retrage în orice moment din procesul de mediere (art. 5 alin. (1) lit. f) al *Legii cu privire la mediere*).

Părțile nu sunt obligate de a semna acordul de împăcare. În art. 32 alin. (8) al *Legii cu privire la mediere* este expres enunțat faptul că necesitatea acordului de împăcare nu poate prejudicia situația părților. Acordul de împăcare reprezintă rezultatul final și condițiile împăcării convenite de către părți în urma medierii.

Principiul profesionalismului. Mediatorul este o persoană care posedă cunoștințe în domeniul medierii, apt de a presta efectiv servicii de asemenea gen. Profesionalismul presupune prezența concomitentă a cunoștințelor teoretice și practice, precum și a unei etici profesionale excelente. Astfel, persoanele care doresc să devină mediatori sunt obligate, în conformitate cu art. 13 alin. (1) al legii,

să absolvească cursurile de pregătire inițială cu ulterioara atestare a Consiliului de Mediere. Potrivit art. 32 alin. (2) al legii, doar mediatorul atestat și inclus în *tabelul mediatorilor* are dreptul de a participa la medierea cauzelor penale.

Principiul asigurării garanțiilor procesuale fundamentale. Părțile implicate în procesul de mediere posedă un statut special - drepturi și obligații reciproce - prezența cărora constituie garanția unui proces echitabil și just, precum și un instrument efectiv de acțiune în cadrul procesului penal. Pe lângă aceste drepturi, menționăm dreptul părților la asistență juridică în cadrul medierii. Părțile pot solicita, de asemenea, serviciile interpretului în caz dacă nu posedă limba în care se desfășoară procesul.

Conform art. 32 alin. (7) al *Legii cu privire la mediere* faptul participării la mediere nu poate servi dovadă a recunoașterii vinovăției. Prin urmare, participarea la mediere nu trebuie folosită ca dovadă a recunoașterii vinovăției în procedurile penale ulterioare. Această normă prezintă continuarea logică a principiului prezumției nevinovăției (art. 8 alin. (1) Cod de procedură penală - *vinovăția urmează a fi dovedită conform legii în cadrul unui proces judiciar public*).

Probarea vinovăției persoanei este pusă în sarcina acuzării, iar acceptarea medierii de către făptuitor nu poate servi ca probă în proces. Acest fapt presupune atât excluderea oricărei informații din cauza penală privind procesul de mediere în cazul eșuării acestuia, cât și excluderea oricărei informații pentru cauza penală aflată în gestiune, fie pentru alte eventuale cauze comunicate de părți în cadrul procesului de mediere.

§ 3. Procedura medierii în cauzele cu implicarea minorilor.

Odată cu adoptarea *Legii cu privire la mediere*, formele posibile de a fi aplicabile în practica medierii sunt: *medierea directă* și *medierea indirectă*.

Medierea directă. În procesul de mediere, în prezența mediatorului, victima are întâlniri nemijlocite cu bănuitul, învinuitul, inculpatul pentru soluționarea problemelor intervenite ca urmare a săvârșirii infracțiunii.

Medierea indirectă. În cadrul medierii, victima nu dorește și, respectiv, nu are întâlniri nemijlocite cu infractorul, mediatorul având asemenea întâlniri cu fiecare dintre părți și contribuind la soluționarea problemelor intervenite ca urmare a săvârșirii infracțiunii [20, p. 15].

Procesul de mediere privește anumite etape:

- **activități preliminare** - mediatorul desemnat urmează să se întâlnească cu fiecare persoană în parte. Întâlnirile preliminare nu au ca scop colectarea informației despre caz. Este important ca mediatorul să nu intre în esența lucrurilor la această etapă. Părțile, de multe ori, pot încerca să povestească despre caz, intenționând să convingă mediatorul despre

dreptatea lor sau să-l influențeze astfel. Mediatorul trebuie să accentueze din start scopul întâlnirii;

- **întâlnirea părților** – această etapa începe, de fapt, cu venirea părților la locul medierii. În cadrul acestei etape părțile discută despre faptă și despre emoțiile/simțămintele lor. La această etapă părțile și mediatorul obțin o înțelegere deplină a problemelor care țin de conflictul lor. Această etapă este importantă nu doar prin faptul că se acumulează informația despre conflict, dar și că, în mare măsură, în acest moment părțile ar putea să înceapă să construiască o atitudine care ar conduce la realizarea unui acord;
- **elaborarea planului de negociere** - mediatorul prezintă părților o formulare a problemelor care au fost exprimate direct sau indirect și a căror abordare ține de soluționarea conflictului;
- **crearea unei înțelegeri reciproce și formularea alternativelor** mediatorul încurajează părțile să discute pe rând fiecare problemă identificată și să încerce să găsească una sau mai multe soluții acceptabile pentru rezolvarea ei. Pentru fiecare problemă, mediatorul canalizează părțile în așa fel încât să fie identificate nu doar pozițiile lor în privința ei, dar și interesele reale;
- **finisarea procesului de mediere** - părțile pot ajunge la un acord sau pot refuza acordul. Și într-un caz, și în altul este importantă decizia mediatorului de a încheia negocierile și de a finisa procesul de mediere [9, p. 271] .

Codul de procedură penală prin prevederile din art. 344¹ reglementează procedura de soluționare a cauzelor penale în procedura medierii ori împăcării părților. Conform art. 344¹ alin. (1) Cod de procedură penală “*În cazul învinuirii persoanei în săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, iar în cazul minorilor - și a unei infracțiuni grave prevăzute la cap. II-VI din Codul penal, precum și în cazurile prevăzute la art. 276 alin. (1) Cod de procedură penală, instanța de judecată, până la punerea pe rol a cauzei, în termen de cel mult 3 zile de la data repartizării cauzei, la solicitarea părților adoptă o încheiere prin care dispune efectuarea procedurii medierii ori împăcării părților*”.

În acest context, instanța de judecată se poate expune, la solicitarea părților, inclusiv la solicitarea avocatului, asupra procedurii medierii ori împăcării părților până la punerea pe rol a cauzei, adică în cadrul ședinței preliminare, iar această prevedere poate să atragă după sine lipsa necesității de a mai fi numită cauza spre judecare.

În condițiile prevederilor art. 344¹ Cod de procedură penală, instanța va dispune efectuarea procedurii medierii ori împăcării părților **doar dacă va exista o solicitare a părților în acest sens**. Aceasta presupune că instanța nu se va putea expune cu privire la procedura medierii ori împăcării părților din oficiu, fără să existe o cerere în acest sens, sau mai ales în lipsa acordului de voință al părților.

Instanța se expune asupra efectuării procedurii medierii ori împăcării părților prin adoptarea unei încheieri.

Termenul desfășurării procedurii medierii este unul rezonabil. Acest termen, în faza judiciară, se stabilește de către instanța de judecată.

Criteriile de apreciere a termenului rezonabil de desfășurare a procedurii medierii în cauzele penale urmează a fi stabilit de către mediator pentru fiecare caz individual ce urmează a fi mediat.

§ 4. Condițiile și procedura încheierii acordului de împăcare.

Art. 109 Cod penal stabilește condițiile care determină înlăturarea răspunderii penale în legătură cu împăcarea părților. Cu toate acestea, legea penală nu oferă răspunsuri la mai multe întrebări, precum: modul în care părțile trebuie să încheie acordul de împăcare? Care este cercul de persoane care pot participa la procesul de încheiere a acordului de împăcare? Care act ar trebui să servească drept dovadă a împăcării părților?

În același sens, menționăm că legea nu poate și nu trebuie să descrie în detaliu întregul proces de încheiere a acordului de împăcare. Legea trebuie să conțină doar cele mai importante aspecte ale mecanismului.

Operând cu condițiile organizatorice și tactice ale încheierii acordului de împăcare, considerăm că urmează a fi explicate două aspecte esențiale: în primul rând este vorba de persoanele implicate în procesul de reconciliere, iar în al doilea rând, modul în care urmează a fi finalizat sau confirmat procesul respectiv.

Acordul de împăcare este întocmit de către mediator și semnat de părți. Deși anumite reglementări speciale referitoare la conținutul acordului de împăcare nu sunt, acesta trebuie să conțină date care ar confirma că decizia de împăcare a fost luată liber și conștient de ambele părți. De regulă, acordul de împăcare include date privind locul și data întocmirii, date despre mediator, date despre părți, inclusiv despre alte persoane participante la proces, date generale despre cauza penală, organul care efectuează urmărirea etc.

Este important ca acordul de împăcare să conțină informații despre faptul că părților le-au fost explicate drepturile și obligațiile în procesul de mediere, consecințele încheierii acordului, caracterul benevol al încheierii acordului și obligațiile părților în urma încheierii acordului. În situația când o parte își asumă responsabilitatea de a repara prejudiciul material, moral sau fizic, este indicat și

cuantumul despăgubirilor pe care și le-a asumat partea pentru a le transmite, precum și termenul de transmitere a despăgubirilor. De regulă, din momentul semnării, acordul este executoriu, dacă părțile nu vor conveni altfel. Mediatorul nu are dreptul să indice părților care trebuie să fie poziția lor sau ce despăgubiri acestea pot solicita.

Ca urmare a încheierii acordului, acesta este prezentat de către mediator organului de urmărire penală sau instanței de judecată. Procurorul sau organul de urmărire penală sunt obligați de a verifica toate aspectele încheierii acordului de împăcare, cele mai importante dintre acestea fiind acordul benevol și conștientizarea rezultatelor împăcării. Procurorul sau ofițerul de urmărire penală admit sau resping acordul printr-o hotărâre motivată.

Respingerea acordului poate avea loc doar în situații excepționale - când s-a constatat că acest acord prejudiciază drepturile unei părți, partea nu a conștientizat efectele unui asemenea act, una din părți, la momentul încheierii acordului, nu se afla în deplinătatea facultăților mintale, precum și alte situații de acest gen care lovesc în legalitatea acordului. Procurorul sau instanța de judecată nu pot respinge acordul pe motive de oportunitate sau din alte motive formale. Astfel, dacă acordul întrunește toate condițiile legale, după explicarea consecințelor juridice pe care le comportă semnarea unui acord de împăcare, procurorul sau instanța de judecată nu au dreptul să refuze acceptarea acordului.

După cum a fost precizat anterior, una dintre condițiile împăcării este cea cu referire la faptul că acest act trebuie să fie personal. Altfel spus, împăcarea nu poate fi realizată decât de către persoanele implicate în conflictul intervenit ca urmare a comiterii unei infracțiuni. Această regulă admite, însă, și unele excepții, care se referă la persoanele care nu au atins majoratul, precum și la cele lipsite sau limitate în capacitatea de exercițiu.

Cei cu capacitate de exercițiu restrânsă se pot împăca cu încuviințarea persoanelor prevăzute de lege (art. 109 alin. (3) Cod penal). Se constată, că în cazul persoanelor lipsite de capacitatea de exercițiu, acordul de împăcare se încheie în numele lor de către ocrotitorii legali, în timp ce în cazul persoanelor limitate în capacitatea de exercițiu, acestea trebuie să fie asistate de persoanele care dețin statut de reprezentanți legali.

Prin urmare, pentru persoanele vătămate, care sunt lipsite de capacitate de exercițiu, împăcarea se face de reprezentanții lor legali, aceasta fiind unica excepție de la regula caracterului personal al împăcării. Persoanele restrânse în capacitatea de exercițiu se pot împăca doar cu încuviințarea persoanelor prevăzute de lege. Spre deosebire de împăcarea realizată pentru persoanele lipsite de capacitatea de exercițiu, pentru împăcarea persoanelor restrânse în capacitate de exercițiu

caracterul personal al acordului de împăcare nu este înlăturat, ci doar atenuat de necesitatea încuviințării reprezentanților legali.

Astfel, în cazul persoanelor lipsite de capacitatea de exercițiu, acordul acestora este substituit de acordul reprezentanților, în timp ce cu referire la persoanele limitate în capacitatea de exercițiu, acordul enunțat personal reprezintă un acord supravegheat.

Reprezentanții legali nu pot încheia și nici nu pot încuviința încheierea unui acord de împăcare în cazul în care aceștia au statut de bănuțit, învinuit, inculpat. Această concluzie poate fi dedusă din conținutul dispozițiilor cuprinse în art. 77 alin. (4) Cod de procedură penală, în conformitate cu care „nu se admite în procesul penal în calitate de reprezentant legal: 1) al victimei, părții vătămăte și părții civile - persoana căreia i se incriminează cauzarea, prin infracțiune, a prejudiciului moral, fizic sau material părții vătămăte sau a prejudiciului material părții civile; 2) al bănuțitului, învinuitului, inculpatului – persoana căreia, prin infracțiunea imputată bănuțitului, învinuitului sau inculpatului, i s-a cauzat prejudiciu material, fizic sau moral”.

De asemenea, se identifică faptul că la încheierea acordului de împăcare trebuie implicați atât reprezentanții victimei, cât și reprezentații făptuitorului.

În cazul făptuitorului poate interveni o problemă, și anume lipsa acordului reprezentanților făptuitorului. Una dintre soluțiile posibile, la care ar urma să facă referire avocatul, constă în înlăturarea acestui reprezentant, iar temeiul unei astfel de soluții este reieșit din art. 78 alin. (5) Cod de procedură penală, în conformitate cu care reprezentantul legal al victimei, părții vătămăte, părții civile, bănuțitului, învinuitului, inculpatului nu este în drept să întreprindă acțiuni împotriva intereselor persoanei pe care o reprezintă, inclusiv să renunțe la apărătorul învinuitului, inculpatului.

Subiect al împăcării poate fi doar persoana care a atins vârsta de 16 ani, pentru că responsabilitatea penală care apare la vârsta de 14 ani, este stabilită doar pentru fapte care nu se încadrează în noțiunea faptelor ușoare sau mai puțin grave. Persoana care posedă caracteristicile enunțate anterior poate fi subiect al împăcării doar în cazul în care aceasta a comis o infracțiune.

În această ordine de idei, de multe ori *încheierea unui acord de împăcare este condiționat de victimă*. În acest sens, este important de cunoscut care este persoana care va îndeplini aceste condiții în situația în care făptuitorul este minor?

Activitatea pozitivă postinfracțională trebuie să fie întreprinsă personal de către persoana care a comis infracțiunea sau cu concursul acesteia. Acest ultim moment reiese din faptul că împăcarea este personală. Totodată, în anumite situații această activitate pozitivă nu poate fi întreprinsă personal de către făptuitor (de exemplu, în cazul unei boli grave sau stării de areșt). În acest caz, făptuitorul poate

împuternici persoana terță să întreprindă acțiunile necesare încheierii acordului de împăcare. Însă, chiar și în această situație, inițiativa trebuie să parvină anume de la făptuitor.

Cel de-al doilea subiect al împăcării este partea vătămată. În conformitate cu art. 59 alin. (1) Cod de procedură penală, minorul, căruia i s-a cauzat un prejudiciu prin infracțiune, va fi considerat parte vătămată fără acordul său. În temeiul art. 60 alin. (4) Cod de procedură penală “...*În cazul în care partea vătămată este un minor sau o persoană iresponsabilă, drepturile acesteia sunt exercitate de reprezentanții ei legali în modul prevăzut de prezentul cod.*”

Dacă în cazul persoanelor lipsite sau limitate în capacitate de exercițiu există claritate în raport cu persoanele împuternicite să încheie acordul de împăcare, atunci în situația în care victima a decedat în urma comiterii infracțiunii, aceasta se complică, pentru că, în fapt, nu există partea vătămată.

În procesul penal, succesori al părții vătămate sau al părții civile este recunoscută una dintre rudele ei apropiate, care a manifestat dorința să exercite drepturile și obligațiile părții vătămate decedate sau care, ca urmare a infracțiunii, a pierdut capacitatea de a-și exprima conștient voința.

Recunoașterea rudei apropiate în calitate de succesori al părții vătămate sau al părții civile o decide procurorul, care conduce urmărirea penală sau, după caz, instanța de judecată, cu condiția că ruda apropiată solicită această calitate.

Succesorul părții vătămate sau al părții civile participă la procesul penal în locul părții vătămate sau părții civile. Prin urmare, succesiunea în drepturi în cadrul procesului penal intervine atât în cazul în care victima infracțiunii decedează în rezultatul infracțiunii, cât și în cazul în care victima infracțiunii decedează dintr-o altă cauză decât infracțiunea. Și într-un caz, și în altul se pune problema legalității unui eventual acord de împăcare încheiat între succesori și făptuitor.

În această ordine de idei, potrivit art. 81 Cod de procedură penală rudele apropiate moștenesc drepturile procesuale ale părții vătămate decedate. De asemenea, legea procesual-penală nu stabilește nici un fel de excepții în acest sens. Deci, din punct de vedere atât teoretic, cât și practic, succesorii părții vătămate pot exercita și dreptul de a se împăca cu făptuitorul.

Capitolul VII.
METODE DE LUCRU ȘI TEHNICI DE AUDIERE A COPILULUI
AFLAT ÎN CONFLICT CU LEGEA ÎN PROCEDURILE JUDICIARE
PENALE

§ 1. Participarea pedagogului la audierea copilului aflat în conflict cu legea.

Audierea unui copil reprezintă un act procedural pentru a cărui reușită este necesară respectarea mai multor reguli de bază.

Ascultarea copiilor în cadrul procedurilor judiciare este un proces dificil și ridică probleme speciale. Audierea copilului de o persoană care nu are specializări și instruire adecvate poate avea consecințe nefaste asupra copilului implicat în procedurile judiciare.

Evaluând probabilitatea intervenirii situațiilor descrise, legiuitorul a prevăzut în art. 479 alin (2) Cod de procedură penală obligația participării la audierea bănuțului, învinutului, inculpatului minor a pedagogului sau psihologului.

Psihologul și pedagogul sunt specialiști care posedă cunoștințe în dezvoltarea copilului. Calitatea procesuală a acestor persoane este de specialist.

Potrivit art. 87 Cod de procedură penală, specialist este persoana invitată pentru a participa la efectuarea unei acțiuni procesuale în cazurile prevăzute de cod și care nu este interesată de rezultatul procesului penal. Specialistul trebuie să posede suficiente cunoștințe și abilități pentru acordarea sprijinului necesar organului de urmărire penală sau instanței de judecată. Specialistul este invitat în instanță sau la organul de urmărire penală pentru a face concluzii directe. Opinia expusă de specialist nu substituie concluzia expertului.

În calitate de specialist, psihologul și pedagogul pot oferi organului de urmărire penală și/sau instanței de judecată informații cu referire la dezvoltarea psihologică a copilului, consecințele comportamentelor deviate practicate de minor, precum și pronosticul în ceea ce privește reabilitarea acestuia sau riscurile de recidivă. Psihologul sau pedagogul va putea prezenta informațiile descrise doar în rezultatul unor măsurări realizate prin utilizarea diferitelor probe de evaluare (ex. aplicarea testelor psihologice, realizarea interviului), ceea ce presupune comunicarea și interacțiunea prealabilă cu copilul.

O altă sarcină a psihologului sau a pedagogului este de a facilita comunicarea dintre copilul în conflict cu legea și avocat, procuror, judecător.

Psihologul sau pedagogul care asistă la audierea copilului are și sarcina de a-l sprijini pe procuror, judecător sau avocat să învingă sfiala copilului și să obțină

de la acesta declarații veridice. În alte împrejurări, el trebuie să tempereze tendința copilului de a descrie faptele într-o manieră creativă și fantezistă.

Pedagogul sau psihologul ne poate furniza informație atât anterior ascultării, cât și perspectiva psihologică a comportamentului, analiza informației furnizate pe perioada ascultării.

Pentru a realiza sarcinile descrise pedagogul sau psihologul este în drept, cu consimțământul organului de urmărire penală, să pună întrebări minorului, iar la sfârșitul audierii, să ia cunoștință de procesul-verbal sau, după caz, de declarațiile scrise ale minorului și să facă observații în scris referitor la plenitudinea și corectitudinea înscrierii lor. Aceste drepturi sunt explicate pedagogului sau psihologului înainte de începerea audierii minorului, despre ce se face mențiune în procesul-verbal respectiv.

În practică, de multe ori prezența pedagogului sau a psihologului este o simplă formalitate respectată, specialistul fiind o persoană străină copilului, care nu a stabilit din timp contactul, nu a discutat cu el, nu știe care sunt temerile copilului și ce nivel de dezvoltare intelectuală are acesta. În unele cazuri, la desfășurarea diferitor acțiuni procesuale efectuate cu același copil (audierea în cadrul urmăririi penale, audierea în instanța de judecată) se admite prezența diferitor pedagogi sau psihologi care nu cunosc copilul.

În calitate de apărător al copilului aflat în conflict cu legea se recomandă ca, avocatul să depună efortul necesar în vederea:

- Neadmiterii la audierea copilului, în calitate de pedagog sau psiholog, a persoanelor care nu au comunicat, nu au stabilit contacte cu copilul din timp și, de asemenea, a persoanelor care au studii în pedagogie sau psihologie, dar nu activează în acest domeniu;
- Admiterii pedagogului sau psihologului ce urmează a fi citat, care conform specificului activității sale, prestează muncă în domeniul educație, instruirii sau consilierii copiilor de aceeași vârstă cu cel audiat și/sau este specializat în asistarea copiilor în conflict cu legea.

Pentru a nu evita victimizarea copiilor aflați în proceduri judiciare, legiuitorul a prevăzut în art. 479 alin (4) Cod de procedură penală dreptul bănuitul, învinuitul, inculpatul minor de a cere motivat înlăturarea pedagogului și înlocuirea acestuia cu altul. În acest sens, sarcina apărătorului este de a aduce la cunoștință copilului acest drept și a întreprinde acțiunile necesare pentru a stabili gradul de competență a psihologului sau pedagogului invitat la audiere.

Astfel, la prezentarea pedagogului sau a psihologului vă recomandăm să stabiliți: ce pregătire pedagogică sau psihologică are persoana invitată în calitate de specialist, care este experiența de muncă în domeniul educației sau al psihologiei,

care este vârsta beneficiarilor cu care lucrează specialistul invitat (ex. copii de vârstă preșcolară, școlară, adolescenți, tineri, adulți, bătrâni), când a cunoscut copilul ce urmează a fi audiat și care au fost metodele de evaluare utilizate pentru cunoașterea nivelului de dezvoltare intelectuală a copilului și alte aspecte legate de viața psihică a acestuia.

Lipsa specializării în asistarea copiilor de vârsta celui audiat, nepracticarea activității în domeniul educației sau în cadrul serviciilor de psihopedagogie, precum și nerealizarea unui interviu prealabil cu copilului constitui temei pentru a cere înlăturarea pedagogului și înlocuirea acestuia cu altul.

§ 2. Evaluarea psihologică a copilului în conflict cu legea.

Se recomandă avocatului unui beneficiar minor să prezinte în instanța de judecată, în calitate de probă, evaluarea psihologică a copilului care ar putea reflecta portretizarea, caracterizarea psihosocială și comportamentală a minorului, modul de structurare a personalității infractorului minor și eventuala evoluție a acestora în timp.

Această evaluare poate fi utilă instanței de judecată la finalizarea intențiilor de stabilire a adevărului și de soluționare legală a cauzelor, la aplicarea măsurilor preventive, precum și la individualizarea pedepsei. Trebuie să menționăm că evaluarea psihologică nu substituie și nici nu dublează referatul prezentențial, dar completează informația cu referire la aspectele psihologice ce se conțin în referat și este un instrument în plus pentru apărarea clientului minor. Totodată, evaluarea psihologică a copilului în conflict cu legea contribuie la:

- cunoașterea cât mai exactă a profilului copilului în conflict cu legea,
- evaluarea „riscului” social pe care îl prezintă structurile comportamentale ale copilului în conflict cu legea,
- identificarea, organizarea și planificarea acțiunilor de natură preventivă prin reducerea posibilităților de recidivă, prin crearea, ca urmare a factorului educativ, a unor mecanisme criminoinhibitive (în limita posibilităților),
- identificarea și organizarea unor acțiuni de asistență psihosocială individualizată a minorilor, în cazul aplicării măsurilor de constrângere cu caracter educative prevăzute în art. 104 Cod penal.

Efectuarea evaluării psihologice poate fi solicitată de avocat cu concursul reprezentantului legal al copilului de la psihologul școlar din instituția în care învață minorul, psihologul din cadrul Direcție pentru Protecția Drepturilor Copilului (în instituțiile vizate sunt angajați psihologi), serviciul de asistență psihopedagogică (SAP), servicii de asistență psihologică prestate de ONG-uri.

În cererea prin care se solicită realizarea evaluării psihologice a copilului se recomandă să indicați aspectele ce urmează a fi studiate și descrise de psiholog, spre exemplu nivelurile de profilare psihosocială a copilului în conflict cu legea:

- a) Profilul general al copilului;
- b) Caracteristica copilului în conflict cu legea în dependență de infracțiunea ce se incriminează;
- c) Particularitățile individual-sociale ale minorului.

În același context se poate solicita psihologului să elucideze în evaluarea psihologică și următoarele trei ipostaze temporale ale copilului:

- a) Trecut (factorii care au condiționat trecerea la actul infracțional);
- b) Prezent (specificul manifestării comportamentului copilului în conflict cu legea);
- c) Viitor (posibilitatea reeducării în comunitate, prin asistarea în cadrul serviciilor specializate, prognoza recidivei și a pericolozității sociale a minorilor).

Se recomandă să se solicite efectuarea unei evaluări psihologice și în situațiile când copilul susține că a fost sugestionat, agresat sau supus unor rele tratamente de către colaboratorii de poliție sau alte persoane implicate în procesul penal.

Asemenea evaluări pot fi solicitate la servicii specializate cum ar fi, Centrul Național de Prevenire a Abuzului Față de Copii sau Centrul de Reabilitare a Victimelor Torturii “Memoria”, precum și la serviciul de asistență psihopedagogică. În solicitarea adresată serviciului urmează a fi specificate circumstanțele relatate de copil cu referire la agresiuni, violențe sau rele tratamente și ce acțiuni doriți să întreprindă serviciul solicitat (ex. să realizeze evaluarea psihologică a copilului în vederea confirmării sau infirmării faptului de abuz; să acorde asistență psihologică copilului prin includerea într-un program de terapie).

§ 3. Profilul psihologic al copilului în conflict cu legea.

Schițarea profilului psihologic al copilului în conflict cu legea presupune demararea unui demers care să coaguleze în jurul său atât elementul psihologic, cât și cel juridic, reprezentând un punct de referință în decodificarea manifestărilor personalității celui compartimentat în categoria **copil în conflict cu legea**.

În urma cercetărilor realizate *J.S. Peters* a stabilit caracteristicile specifice minorilor ce sunt în conflict cu normele legal-morale:

- au atitudini necorespunzătoare *față de legi*,
- au atitudini neadecvate *față de sine și alte persoane*,

- delincvenții minori sunt considerați *indivizi cu un surplus* de experiențe neplăcute, care simt că trăiesc într-o lume neconfortabilă, amenințătoare,
- nu au *statut social* deci nu au ce apăra și nici nu au ce pierde,
- în viziunea lor toți oamenii sunt asemănători și nu apreciază opinia lor deoarece au avut prea multe *contacte neplăcute* cu ei,
- nu fac *eforturi pentru a se conforma* normelor sociale,
- stabilesc cu greu contacte sociale,
- *blochează orice contact* care are ca scop reeducarea lor.

Sinteza opiniilor reflectate în literatura de specialitate ne permite să enunțăm că, portretul psihologic al copilului în conflict cu legea se regăsește în:

Relații sociale:

- Conflicte frecvente cu părinții, învățătorii sau alți maturi care îngrijesc de copil ori sunt implicați în educația acestuia;
- Nu acceptă poziției adultului, atitudine de dispreț, neglijare;
- Tendințe de a evada de sub tutela adultului și atitudine critică față de adulți;
- Familie vulnerabilă financiar și/sau viciată din punct de vedere social;
- Necesitate exagerată în comunicare cu semenii. Această necesitate apare ca mijloc de compensare a nevoii în autoafirmare și a lipsei de comunicare afectivă cu adulții;
- În grupul de semenii:
 - realizează diferențierea semenilor în funcție de simpatie;
 - în poziția de lider sunt agresivi, conflictuali;
 - în poziția de izolare socială manifestă conformitate sporită, tendința de izolare în relații interpersonale.

Caracteristici psihologice individuale:

- Sensibilitate și impresionabilitate mărită, manifestată în special atunci când sunt plasați în poziția de respins, etichetați sau ridiculizați în prezența semenilor;
- Agresivitate, impulsivitate sporită, nervozitate, lipsă de toleranță, preponderant aceste caracteristici se conturează atunci când copilul se află în poziția de lider;
- Instabilitate (labilitate) emoțională, care presupune schimbarea rapidă și frecvență a dispoziției;

- Imaginea de sine neadecvată;
- Sistemul de valori deformat;
- Negativiștii, opun rezistență intervențiilor educaționale;
- Lipsă sau insuficiență de empatie, compătimire, sensibilitate față de alții;
- Susceptibilitate și tendință de răzbunare mărite;
- Accentuări de caracter, psihopatii;
- Devieri neuro-psihice.
- Predispunere către alcoolizare și consum de droguri;
- Caracterul limitat al experiențelor vitale, cunoștințelor, reprezentărilor, insuficiența comportamentului adaptativ.

Atitudine față de viitor:

- Lipsa planurilor/perspectivelor vitale;
- Lipsa planurilor/perspectivelor profesionale,
- Devalorizarea instruirii, activității de muncă;
- Viitorul este perceput ca fiind o prelungire a prezentului;
- Resping, nu acceptă planuri, recomandări propuse din exterior;
- Sunt orientați la valori materiale.

În calitate de avocat este util să cunoaștem că copilul aflat în conflict cu legea are un comportament deviant, este ostil la dialog, răspunde vag și lacunar, comunică greu și monosilabic. Deseori copilul în conflict cu legea nu-și poate formula explicit unele întrebări de esență asupra locului și menirii propriei persoane. Autoreflexia și autoanaliza sunt deformatate.

Profilul psihologic al copilului în conflict cu legea poate fi elaborat de către psiholog, ca rezultat al aplicării diferitelor tehnici de psihodiagnostic.

Portretizarea psihologică a copilului în conflict cu legea oferă persoanelor interesate informații despre personalitatea investigată, precum:

- trăsăturile de personalitate care caracterizează copilul;
- măsura și gradul în care fiecare trăsătură de personalitate și trăsături caracterologice sunt dezvoltate, indicând ce caracteristică trebuie îmbunătățită;
- cauzele și unele efecte ce s-ar putea corecta, urmate de recomandări.

Veridicitatea portretului psihologic al copilului în conflict cu legea depinde de pregătirea și specializarea persoanei care îl realizează, dar și de disponibilitatea minorului de a coopera cu specialistul.

§ 4. Participarea reprezentantului legal la audierea copilului aflat în conflict cu legea.

În conformitate cu prevederile alin. (1) art. 480 Cod de procedură penală, participarea reprezentantului legal al bănuیتului, învinuitului, inculpatului minor în procesul penal este obligatorie.

Reprezentantul legal al bănuیتului, învinuitului, inculpatului minor se admite în procesul penal din momentul reținerii sau arestării preventive, sau al primei audieri a minorului care nu este reținut sau arestat, prin ordonanță a organului de urmărire penală. La momentul admiterii reprezentantului legal al minorului la proces, acestuia i se înmânează informație în scris despre drepturile și obligațiile prevăzute în art.78 Cod de procedură penală și despre aceasta se face mențiune în ordonanță.

Potrivit art. 77 alin (1) Cod de procedură penală reprezentanții legali ai bănuیتului, învinuitului, inculpatului minor sunt părinții, tutorii sau curatorii lor. De regulă, reprezentanții legali sunt persoanele care îi sunt apropiate copilului și în care are încredere. Aceste persoane se bucură de afecțiunea copilului ori au autoritate în fața acestuia. Prezența reprezentantului legal la audiere îi dau minorului un plus de încredere și mărește șansa relatării adevărului de către acesta, contribuind și la reușita procesului de audiere.

În practică există situații în care persoanele în grija cărora se află copilul sunt exact cele care-l instigă sau asistă la săvârșirea infracțiunii. În asemenea cazuri, în calitate de avocat urmează să intervenim pentru ca copilul să nu fie audiat în prezența unei persoane majore care este interesată ca acesta să facă declarații mincinoase. Această intervenție este necesară pentru a preveni sugestionarea copilului, dar și a victimizării acestuia prin crearea unui mediu intimidat în cursul audierii.

De asemenea, sunt întâlnite situații când părinții, prin prezența lor cotidiană, nu sunt persoane aproape de sufletul copilului, fapt ce poate genera inhibarea copilului în prezența părintelui ce are statut de reprezentant legal.

Evaluând probabilitatea intervenirii situațiilor descrise, legiuitorul a prevăzut în art. 480 alin (3) Cod de procedură penală posibilitatea înlăturării reprezentantului legal al minorului din procesul penal și înlocuit cu altul, în cazul în care sunt temeiuri de a considera că acțiunile lui aduc prejudicii intereselor minorului. Despre înlăturarea reprezentantului legal al minorului și înlocuirea lui cu un alt reprezentant, organul care efectuează urmărirea penală sau, după caz, instanța judecătorească adoptă o hotărâre motivată.

Conform prevederilor art. 77 alin (3) Cod de procedură penală organul de urmărire penală sau, după caz, instanța, prin hotărâre motivată, admite în calitate de reprezentanți legali ai bănuیتului, învinuitului, inculpatului pe unul din părinți,

înfietori, tutori sau curatori. Prioritate are acea candidatură dintre părinți, înfietori, tutori sau curatori care este susținută de toți ceilalți reprezentanți legali sau de către minor.

În aceste împrejurări, se recomandă să se afle de la copil care este persoana în care acesta are încredere și cine ar fi indicat să-l însoțească pe parcursul audierii. Alegerea acestei persoane are o mare însemnătate, deoarece prezența sau sfaturile ei pot influența în mod deosebit declarațiile minorului, îi pot înlătura nesiguranța, acordându-i liniștea necesară pentru darea declarației.

Dacă minorul bănuț, învinuit, inculpat nu are părinți sau alte rude apropiate, în calitate de reprezentant legal poate fi autoritatea tutelară. Totodată, în cazul când persoanele minore au împlinit vârsta de 18 ani, funcția de reprezentant legal se sistează, iar organul de urmărire penală sau instanța de judecată poate să se limiteze la audierea părinților ori a persoanelor care îi înlocuiesc, în calitate de martori.

În situația în care reprezentantul legal este în același timp parte civilmente responsabilă, el se bucură și de drepturile de care beneficiază aceasta. Reprezentantul legal, implicat în proces ca parte civilmente responsabilă, care a recuperat partea sa de prejudiciu, nu poate fi recunoscut în calitate de parte civilmente responsabilă din motivul că alți reprezentanți legali ai altor minori nu au recuperat prejudiciul.

Legiuitorul a stabilit că, este incompatibilă calitatea de parte vătămată și de reprezentant legal. De asemenea, nu este rațional de admis în calitate de reprezentant legal al minorului persoane care împreună cu acesta au participat la comiterea infracțiunii și persoane care au fost martori oculari ai infracțiunii.

Conform prevederilor Codului de procedură penală reprezentantul legal dispune și de alte drepturi decât cele specificate la art. 78 și art. 280, cum ar fi:

- dreptul de a dispune de toate informațiile legate de copil în limba maternă sau în limba pe care o înțelege,
- dreptul a beneficia de translator în mod gratuit;
- dreptul de a discuta cu apărătorul în mod confidențial în problemele ce țin de soarta copilului;
- dreptul de a lua cunoștință de rezultatele expertizei și de a pune întrebări expertului;
- dreptul de a face copii la materialele dosarului penal;
- dreptul a depune cauțiune pe numele minorului;
- dreptul de a apăra interesele minorului prin orice mijloc legal.

§ 5. Elemente de psihologie a copilului, utile în procesul de audiere a minorului aflat în conflict cu legea, victimă sau martor a infracțiunii.

Cunoașterea de către avocați a elementelor din psihologia dezvoltării copilului, dar și a consecințelor sociale, psihologice, comportamentale apărute în urma interacțiunii cu sistemul de justiție poate avea ca beneficii:

- facilitarea comunicării dintre apărător și copil,
- înțelegerea comportamentului „neadecvat” al copilului,
- fundamentarea strategii de asistență juridică pe caz.

Dezvoltarea psihicului ființei umane este condiționată și de vârsta sa, astfel când analizăm elementele de caracterizare a copiilor martori trebuie să avem în vedere raportarea la diverse perioade ale minorității, cunoscute fiind desigur, diferențele de dezvoltare fizică, psihică, intelectuală etc., existente între un copil de vârstă preșcolară și un adolescent.

Astfel, pentru a oferi avocaților o viziune de ansamblu asupra dezvoltării copiilor, considerăm util de a prezenta în acest paragraf particularitățile de dezvoltare a copilului de vârstă preșcolară, școlară și adolescență.

Particularitățile de dezvoltare ale preșcolarului (3- 6/7 ani). În literatura de specialitate, perioada preșcolară este denumită „vârsta de aur” a copilăriei.

Perioada preșcolară include următoarele etape:

- preșcolarul mic (3-4 ani);
- preșcolarul mijlociu (4 ani);
- preșcolarul mare (5-7 ani).

Preșcolăritatea este timpul asimilării de norme, valori, atitudini și modele de viață, este perioada **socializării primare**.

Experiența afectiva joaca un rol esențial: copilul are nevoie de susținere afectiva, trebuie îngrijit cu dragoste, trebuie să i se acorde atenție, iar forma principală de învățare este imitația. Astfel, pentru a oferi copilului un model de comportare cu persoanele implicate în procesele judiciare, avocatul urmează să adopte o conduită respectuoasă, onestă și neagresivă față de beneficiarul minor și ați participanți la proces.

Psihologul și filosoful elvețian Jean Piaget identifica câteva trăsături ale copilului aflat la vârsta preșcolară:

- **Egocentrismul** – copilul nu diferențiază între punctul lui de vedere, dorințele lui și realitate;
- **Animismul/antropomorfismul** – în viziunea copilului totul în jurul lui are suflet, totul preia atributele umanului;
- **Gândire magica** – se exprimă prin tendința copilului de a face legături cauzale incorecte între fenomene;

- **Artificialismul** – în viziunea copilului toate lucrurile sunt concepute de oameni.

Activitatea dominantă la vârsta preșcolară este jocul. Jocul este și principala formă de activitate care stimulează coordonarea, echilibrul, dinamismul, evaluarea spațialității. La această vârstă copiii le place să se joace. Preșcolarii le plac jocurile de imaginație. Ei se identifică cu tot felul de obiecte, personaje din povești, filme cu desene animate etc., își imaginează că sunt alte persoane, inclusiv adulți. Uneori se simt absorbiți de joc, deoarece pentru ei jocul în sine este real, este viața lor în desfășurare.

Această etapă de vârstă este stimulativă atât pentru copii cât și pentru adulți. Copilul vrea să știe totul. La această vârstă, copiii adresează foarte multe întrebări.

Memoria preșcolarului este mecanică și involuntară până la 4 ani, după care el reține voluntar informațiile.

La această vârstă memoria este puternic încărcată afectiv, copilul reține ceea ce l-a emoționat intens, fie pozitiv, fie negativ. Se memorează mai ușor și informația care este ilustrată prin imagini plastice.

Cantitatea de informație pe care și-o pot aminti copiii în reactualizarea liberă, de exemplu în cazul audierii în calitate de martor sau parte vătămată într-un proces penal, variază în funcție de vârstă. Copiii mai mici oferă de obicei informații mai puține, dar acestea pot fi la fel de corecte ca informațiile primite de la cei mari. De la vârsta de aproximativ 5 ani această cantitate crește brusc.

Perioada preșcolară este caracterizată și de un grad ridicat de sugestibilitate. Copiii sunt ușor de convinși și de influențat de persoanele din jurul lor. Cercetările au arătat că sub presiunea persoanelor percepute ca autoritare, aceștia pot fi părinții sau persoana care are grijă de copii, frații/surorile mai mari, educatorii, copiii își schimbă adesea declarațiile [11, pag. 77-78].

În cursul audierii copilului în procedurile judiciare, localizarea incidentului se poate realiza prin raportarea acestuia la un eveniment din viața copilului. Cum ar fi de exemplu: evenimentul petrecut în ziua de marți, 15 decembrie 2013, s-a întâmplat înainte sau după cină?

Însă atunci când ne propunem să localizăm incidentul prin raportarea acestuia la un eveniment din viața copilului, urmează să ținem cont că în preșcolăritate noțiunea de timp se asimilează treptat. De exemplu, abilitatea de a spune ora se învață în jurul vârstei de 6-7 ani, iar conștientizarea zilei din săptămâna în care se află, apare în jurul vârstei de 8 ani. Până la vârsta de 8 ani copiii întâmpină dificultăți în a relata firul derulării evenimentelor și a precizia durată unei situații concrete de viață la care el a participat [11, pag. 77-78].

Sub aspect general, afectivitatea preșcolarului, are un caracter variabil și instabil. Această perioadă este caracterizată de instabilitate emoțională. Copilul trece cu ușurință de la stări pozitive, plăcute, de bucurie la stări negative de plâns, teamă, furie, supărare și invers.

Perioada școlarității (6/7-10 ani). Datorită implicării copilului în diferite activități școlare, la această etapă se îmbunătățește vizibil percepția spațiului și a timpului. Astfel, se dezvoltă capacitatea acestuia de a aprecia corect durata de desfășurare a fenomenelor. De exemplu, citirea corectă a ceasului, cunoașterea succesiunii anotimpurilor, a lunilor și a zilelor săptămânii, încadrarea clară a evenimentelor pe cele trei dimensiuni temporale trecut, prezent și viitor [11, pag. 79].

În școlaritate apar primele trăsături de caracter. Afectivitatea nu mai este caracterizată de așa o mare instabilitate emoțională ca în perioada preșcolară.

La această etapă a vieții, copilul află multe lucruri despre oamenii din jurul lui. Află chiar mai multe lucruri despre sine. Copilul învață cum să rezolve conflictele cu alți copii; să comunice cu ceilalți chiar dacă aceștia nu sunt de acord; să se bazeze pe el și pe alții; să fie loial chiar și atunci când este dificil; să fie amabil chiar și atunci când ceilalți nu sunt.

În școlaritate se dezvoltă capacitatea de memorare și de redare în mod succesiv a unor fapte și evenimente. La vârsta școlară mică predomină memoria mecanică, cea involuntară și cea de scurtă durată.

În jurul vârstei de 7 ani copilul reține preponderent, ceea ce l-a impresionat mai mult, memorând ușor ceea ce este neesențial și detaliat. Aproape de 10 ani copilul face eforturi de a-și cultiva voluntar memoria. Crește și volumul memoriei. Cu toate acestea, uitarea apare frecvent în jurul vârstei de 7 ani.

La această vârstă copilul este capabil să facă distincția dintre adevăr și minciună. Școlarul prezintă o sugestibilitate ceva mai redusă decât în preșcolaritate. Totuși, sugestibilitatea nu dispăre, ceea ce duce la ideea că în timpul audierii copilului în procedurile judiciare nu este indicat să fie folosite întrebări care să conțină răspunsul, deoarece i se poate induce o realitate deformată.

În școlaritate se manifestă în mod incipient personalitatea. Copilul are tendința de a exagera pentru a-și da importanță și minte cu ușurință. În asemenea situații relatările copilului trebuie puse sub semnul întrebării, deoarece ele pot fi influențate de către persoanele în care acesta are încredere (ex. părinții, profesorii, frații, prietenii, etc.) [11, pag. 80].

Particularitățile de dezvoltare ale adolescentului (14 - 18 ani). Conform periodizării psihologice a vârstelor, vârsta copiilor în conflict cu legea coincide cu adolescența. Consecință a unei perpetue oscilații între extreme, între exuberanță și

apatie, cruzime și sensibilitate, hărnicie și lene, copilărie și maturitate, adolescența a fost denumită diferit în literatura de specialitate: „vârsta dificilă”, „criza de originalitate”, „vârsta marilor idealuri”, „vârsta dramei”, „vârsta integrării sociale”, „vârsta de aur” etc.

Din punct de vedere psihologic, adolescența este o etapă a dezvoltării omului care este caracterizată prin trecerea la maturizare și vârstă socială adultă. Adolescența este o vârstă critică și influențează semnificativ viața de mai departe a persoanei [11, pag. 82].

Debutul și durata adolescenței variază de la un individ la altul sub influența mediului socio-cultural. Studiile arată că la fete adolescența începe mai devreme decât la băieți.

Această vârstă este marcată de **o intensificare a dezvoltării personalității**, mari progrese în dobândirea conștiinței de sine, dorința de afirmare obținerea independenței față de autoritatea parentală.

În adolescență copilul trece prin conștientizarea de sine versus confuzia de roluri sociale. Aparent adolescenții par a fi maturi fiziologic, dar, totuși, din punct de vedere afectiv unii dintre ei pot fi asemănători “unor copii de trei ani care cred în puterea lor absolută” și că “toată lumea se rotește în jurul lor”.

Adolescența se caracterizează printr-o criză de dezvoltare complexă: biologică, psihologică și comportamentală.

Particularitățile psihologice ale adolescenței sunt:

- **Atenția** este foarte dezvoltată la această vârstă, apărând atenția distributivă și capacitatea de concentrare;
- **Memoria** se caracterizează prin creșterea ponderii memoriei logice, iar reproducerea evenimentelor trăite se realizează prin filtrul propriei personalități. Datorită faptului că memoria logică devine forma principală de reținere, sugestibilitatea și influențabilitatea scad foarte mult. Se dezvoltă memoria vizuală, auditivă, motorie ceea ce creează premise de relatare cu fidelitate a informațiilor cunoscute sau a faptelor comise;
- **Gândirea** se caracterizează prin creșterea ponderii gândirii logice. Se dezvoltă procesele de abstractizare, apar asocieri de idei. Imaginația este foarte dezvoltată la această vârstă. Dezvoltarea cognitivă a adolescenților influențează hotărârile acestora. Ei sunt mai raționali, dar, în același timp, sunt încă infanți și mult mai ușor influențați de circumstanțe. La această vârstă, noțiunile sunt cristalizate, iar discernământul devine pregnant. Singura diferență dintre adolescent și adult este experiența de viață și din acest motiv audierea adolescentului nu diferă mult de audierea adultului;

- **Afectivitatea** se caracterizează prin trăiri sufletești deosebit de ample, intense. Adolescentului îi este specifică labilitatea afectivă, pendularea rapidă de la o stare afectivă la alta, izbucniri emotive. Deseori această instabilitate afectivă îl impulsionează în efectuarea unor fapte sau luare a anumitor decizii pripite. Filmul vieții, pentru adolescent, rulează “în două culori” – alb sau negru, bine sau rău, cu greu este acceptat ceva de mijloc;
- **Sensibilitatea** continuă să se dezvolte și este dominată de erotizare;
- **Comportamentul** se caracterizează printr-o risipă de efort și energie, care poate fi benefic canalizată spre activități utile social, ex. sporturi complexe. În adolescență comportamentul de protest este mult mai specific pentru copil decât comportamentul de negociere, din motivul că fiziologic, adolescentul se simte matur, dar, deseori, el nu este considerat astfel și de persoanele adulte. Acest tip de comportament este dictat de tendința adolescentului de a se afirma ca fiind o persoană adultă, independentă și cu drepturi depline. Din această cauză, contextul social în care se află adolescentul, reacția adulților la prezența și activitatea lui trebuie adaptată corespunzător. Părinții trebuie să accepte maturizarea copilului său și să asculte, să de-a importanță opiniei adolescentului și să-l implice în luarea deciziilor care țin de el;
- **Afirmarea de sine** poate fi o caracteristică **pozitivă** (stimulând inițiativa, responsabilitatea, autocunoașterea) sau **negativă** (dacă se depășește un anumit prag, putând determina accese de non-conformism, negativism până la tulburări de comportament și delictual.

În procesul de asistență a copiilor aflați în conflict cu legea este esențial să se țină cont de importanța imaginii de sine a adolescenților în comunicarea cu ei și în ce măsură pedepsele aplicate față de aceștia le afectează stima de sine.

Atunci când interacționează cu un adolescent, avocatul trebuie să țină cont că, la această vârstă imaginea de sine reprezintă pentru copil o preocupare majoră și capătă dimensiuni noi de “onoare” și “demnitate”. Stima de sine poate fi afectată de foarte mulți factori, cum ar fi: apartenența socială, starea materială, greutatea corpului, semnele pubertății, starea sănătății, relațiile cu alte persoane etc.

Astfel, în procesul de comunicare avocatul trebuie să aibă grijă ca aprecierile, recomandările și sugestiile formulate de avocat să nu aducă atingere imaginii de sine și să nu lezeze stima de sine a adolescentului aflat în asistență.

§ 6. Etapele audierii copilului.

Audierea copilului este un proces deosebit de complex, fapt ce determină necesitatea parcurgerii mai multor etape.

Audierea copilului include următoarele etape:

- pregătirea audierii,
- înștiințarea prealabilă a copilului,
- identificarea locului ascultării,
- determinarea timpului ascultării,
- identificarea persoanelor necesare a fi prezente la momentul ascultării,
- pregătirea prealabilă a copilului,
- pregătirea prealabilă a persoanei ce va realiza audierea,
- audierea propriu-zisă,
- evaluarea ascultării.

Pregătirea audierii, constă în ansamblul activităților desfășurate în prealabil ascultării propriu-zise. Activitățile sunt centrate pe asigurarea cadrului tehnic, informativ și psihologic al ascultării, destinate să asigure cele mai bune rezultate ale acesteia [11, pag. 53-54].

La interacțiunea cu copilul, avocatul ce va reprezenta interesele minorului și va participa la audiere trebuie să reprezinte un model social pozitiv pentru acesta. Imaginea avocatului trebuie să fie aptă în a conferi copilului, un sentiment consolidat de siguranță, speranță și încredere în posibilitățile sale de depășire a dificultăților generate de interacțiunea cu sistemul de justiție.

Întâlnirea avocatului cu copilul, trebuie să se constituie într-o imagine memorabilă pentru acesta, să îi determine sau să îi consolideze copilului configurarea echității, onestității și a sistemului de valori sociale.

Indiferent de situație și dincolo de stresul cotidian și profesional, avocatul trebuie să apară în fața copilului în conflict cu legea, calm, receptiv la opiniile și nevoile sale, demn în atitudine.

Totodată, avocatul ce participă la audiere are datoria de a se pregăti pentru întâlnirea cu clientul și pentru această acțiune procesuală. În acest sens, analiza și alegerea prealabilă, a celor mai potrivite comparații din experiența de viață, a celor mai potrivite exemple și modele sociale pozitive, a celor mai indicate concluzii înțelepte, ce se referă la situația concretă a copilului, reprezintă o cerință pentru realizarea unui interviu de succes și identificarea unei strategii optime de asistență pe caz.

Pregătirea pentru audierea copilului se referă la două aspecte distincte. În primul rând, este relevantă pregătirea profesională. În al doilea rând, această

pregătire trebuie să privească toate datele disponibile referitoare la cazul în speță și se referă la întocmirea unui plan de audiere a copilului. Acest plan trasează liniile directorii, fiind alcătuit din problemele ce urmează a fi lămurite prin audierea copilului în conflict cu legea. În acest sens vă recomandăm să analizați informațiile relevante pentru cazul dat, obținute de la clientul minor și/sau reprezentantul legal în cursul interviului, cum ar fi aspectele legate de împrejurările ce au determinat trecerea minorului la actul infracțional, antecedenta penală a învinuitului/inculpatului, etc.

În interacțiunea cu minorul, în calitate de avocat al copilului vă recomandăm să adoptați o atitudine profesionistă de calm, de încurajare și de respect. Totodată, avocatul urmează să creeze copilului convingerea că este bine informat și cunoaște situația copilului. O abordare, neglijentă, superficială sau autoritară și formalizată poate induce copilului o atitudine de frică, nu una de încredere, și cooperare. Trebuie să ținem cont și de faptul că o mare parte din starea pe care o avem la un moment dat, o transmitem nu numai prin cuvinte dar și prin gesturi (unele involuntare). Astfel, înainte de a începe audierea copilului este necesar să ne cenzurăm atât limbajul verbal cât și semnalele corpului. În cursul audierii este util să evităm gesturile de enervare, irascibilitate, etichetare, de aprobare sau dezaprobare.

În scopul realizării unei audieri eficiente, persoana care realizează audierea va trebui să se raporteze în primul rând la particularitățile generale de vârstă și necesitățile speciale de dezvoltare a copilului.

Înainte de a trece la audierea copilului, avocatul ar trebui să culegă toate informațiile referitoare la persoana copilului, la mediul social din care provine, la situația școlară, la capacitatea fizică și psihică a acestuia, la trecutul infracțional, la relațiile cu membrii grupului din care face parte.

Pregătindu-se pentru audiere, avocatul urmează să aibă o reprezentare clară asupra caracterului, înclinațiilor și intereselor copilului.

Prezintă interes și datele privitoare la copil ce se referă la tipul familiei (completă, incompletă, organizată, dezorganizată etc.), membrii familiei biologice și extinse (vârstă, ocupație, școlarizare, antecedente patologice etc.), condițiile în care trăiește și este educat minorul, situația socială și financiară. Totodată, urmează a fi reflectate și antecedentele comportamentale și penale ale membrilor familiei, aspecte legate de violență în familie și dacă e cazul, practicarea viciilor legate de consumul excesiv de alcool, droguri sau substanțe psihotrope.

De asemenea, pentru avocat pot fi importante datele despre comportamentul în cadrul familiei și în comunitate (aspecte legate de relaționarea cu rudele, vecini, prieteni), în sensul modului în care este perceput și caracterizat de către aceștia.

În procesul de stabilire a locului copilului în familie, prezintă interes și grupul de prieteni al copilului aflat în conflict cu legea penală, cum ar fi grup stradal, ce poate fi infractogen. Prezintă interes și grupul școlar și identificarea locului minorului în cadrul grupului, care se poate contura în cel de lider, condus, manipulat etc.

La fel de importantă este și elucidarea cazului în care copilul nu este integrat în cadrul unui grup. În asemenea cazuri urmează a fi consultată opinia psihologilor pentru a afla dacă acest aspect este benefic sau nu copilului. Relevante, ne pot fi și informațiile cu referire la modul în care copilul petrece timpul liber, inclusiv tipurile de jocuri mecanice, jocuri pe calculator.

Aceste date pot fi culese în cursul interviului pe care îl are avocatul cu clientul său minor și care trebuie realizat în condiții de confidențialitate. În fapt, analiza climatului psiho-social existent în familia copilului, situația școlară și trăsăturile de personalitate ale copilului, dar și perspectivele de reintegrare psiho-socială a acestuia se vor conține în cuprinsul referatului de evaluare psihosocială a minorului. Aceste date pot fi obținute și de la serviciile sociale, ONG-urile ce au asistat minorul, comisiile speciale, precum și culese din declarațiile persoanelor apropiate de copil, ale pedagogului sau psihologului ce a asistat copilul la audiere, educatorilor, învățătorilor.

Înștiințarea copilului reprezintă una dintre măsurile de asistare a copiilor, ce are menirea de a îmbunătăți comunicarea și înțelegerea procedurilor judiciare în care aceștia sunt implicați.

Identificarea locului ascultării. Această cerință impune amenajarea specială a unor spații adecvate ascultării copilului. Sarcina identificării locației unde va avea loc audierea, aparține organului de urmărire penală, dar apărătorul poate înainta obiecții și atenționa procurorul atunci când audierea se desfășoară într-un mediu neconfortabil și cere înlăturarea inconvenientelor (ex. în situația când audierea se desfășoară în biroul procurorului, în care mai sunt prezente și alte persoane care pot inhiba copilul, avocatul poate cere schimbarea locației sau crearea unui mediu confidențial și sigur în biroul dat, prin eliminarea persoanelor ce sunt străine).

Determinarea timpului ascultării. La momentul stabilirii datei și orei ascultării, trebuie să se țină cont de programul zilnic al copilului, nefiind recomandat a i se perturba programul cotidian de odihnă și alimentație. Totodată la determinarea timpului ascultării urmează să ținem cont de nevoile specifice fiecărui copil în parte (ex. necesitatea respectării tratamentului zilnic). În fond, determinarea momentului ascultării ține tot de competența organului de urmărire

penală, însă la momentul înștiințării despre data și ora la care va avea loc audierea avocatul este în drept a informa procurorul despre programul copilului (dacă acest program ne este cunoscut ca rezultat al interviului cu clientul sau cu reprezentantul legal al acestuia), astfel încât activitatea acestuia să nu fie perturbată.

Identificarea persoanelor necesare a fi prezente la momentul ascultării. Asigurarea unui climat adecvat pentru copil, la momentul ascultării, reclamă necesitatea determinării cadrului persoanelor a căror prezență este cerută de lege sau care este dorită de copil în acel moment. Asigurarea prezenței reprezentantului legal al copilului, a pedagogului sau psihologului este în sarcina organului de urmărire penală.

Totuși la admiterea pedagogului sau a psihologului și a reprezentatului legal la audierea copilului se recomandă să se țină cont de recomandările prezentate în subcapitolele: *Participarea pedagogului sau psihologului la audierea copilului* și *Participarea reprezentantului legal la audiere*.

Pregătirea prealabilă a copilului constă în informarea lui prealabilă, în familiarizarea cu sistemul și procedurile judiciare în care va fi implicat.

Teama de a nu fi descoperit îl determină pe minorul în conflict cu legea să aibă o atitudine de neîncredere și ostilitate față de organele de justiție. La fel lipsa conștiinței vinovăției pentru anumite infracțiuni, pe care uneori minorul dat fiind cultura, vârsta, experiența, nu le consideră ca atare (furtul de cireșe din grădina vecinului sau a unui pachet de lapte din magazin, neplata biletului de troleibuz) îl determină a se considera nedreptățit.

În cazul copiilor în conflict cu legea care au mai trecut prin sistem putem remarca prezența unui spirit practic foarte dezvoltat, precocitate, perfidie, neîncredere și atitudine defensivă permanentă față de semenii și, mai ales, față de justiție, precum și tendința de simulare.

Având în vedere cele expuse pentru a realiza audierea în condiții de siguranță și încredere, vă recomandăm să:

- stabiliți o relație de încredere cu copilul pe care îl apărați;
- informați copilul despre scopul, modalitatea desfășurării și importanța audierii, precum și despre dreptul de a refuza să fie audiat;
- informați copilul dacă audierea este înregistrată pe suport audio sau video;
- să nu sugestați cu referire la ce urmează să spună copilul la audiere și să nu exercitați presiune pentru ca acesta să recunoască sau nege săvârșirea infracțiunii.
- nu atribuiți propriile valori, convingeri copilului în conflict cu legea.
- apelați la ajutorul specialistului, dacă nu puteți gestiona situația (în aspect de comunicare și interrelaționale cu beneficiarul minor) și să informați organul de urmărire penală sau instanța despre necesitatea intervenirii pe

caz a unui specialist (ex. psiholog specializat în problemele copilului cu comportament deviant).

Pregătirea prealabilă a persoanei ce va realiza audierea presupune două etape:

- 1) obținerea de către avocat a informațiilor relevante pentru ascultare, prin realizarea interviului cu clientul;
- 2) pregătirea psihologică a avocatului pentru ascultare.

Audierea propriu-zisă. Această etapă a procesului de ascultare pune în valoare și dă conținut concret, dreptului copilului de a își exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl privește, precum și celorlalte drepturi constituite în materie: dreptul la informare prealabilă, dreptul la tratarea sa cu demnitate, dreptul la asistență de specialitate efectivă, dreptul de a fi protejat împotriva discriminării, dreptul de a fi protejat de împrejurări defavorabile unui proces, dreptul la siguranță. Audierea propriu-zisă presupune realizarea succesivă a următoarelor subetape: [11, pag. 54-55]

- **Stabilirea unui raport cu copilul** care presupune realizarea unei legături psihologice cu acesta, în vederea unei comunicări constructive;
- **Aducerea la cunoștință a drepturilor procesuale.** Dreptul copilului la informare include posibilitatea de a primi orice informație pertinentă într-un limbaj familial și accesibil potrivit nivelului de dezvoltare și experienței de viață pe care o are, a fi consultat, a avea posibilitatea de a își exprima opinia și a fi informat asupra consecințelor pe care le poate avea opinia sa;
- **Relatarea liberă** este tehnica de ascultare care constă în expunerea nestingherită a opiniei copilului. Relatarea liberă se fundamentează pe spontaneitatea prezentării și oferă cele mai fidele și valoroase informații. Relatarea liberă presupune lăsarea copilului să spună tot ce știe privitor la faptă. În timpul relatării libere copilul nu va fi întrerupt, întrucât copilul își pierde concentrarea mai repede decât adultul. Relatarea liberă prezintă o serie de avantaje prin aceea că:
 - copilul poate relata informații care până la acea dată nu au fost cunoscute și pot deveni utile avocatului în identificarea și fundamentarea strategiei de asistență pe caz;
 - pot apărea date din care să rezulte neimplicarea copilului în săvârșirea faptei incriminate;
 - poate fi analizat modul în care copilul aflat în conflict cu legea își formulează declarațiile sub aspectul veridicității;

- poate fi estimată sinceritatea și buna credință a copilului. În acest sens, în cursul audierii urmează să se studieze, să se observe, și să se noteze omisiunile, ezitățile, aspectele cu privire la care apar contradicții.

Este indicat să se evite sugestiile de orice fel, aprobarea sau dezaprobarea afirmațiilor copilului, precum și manifestările de satisfacție sau mulțumire;

- **Adresarea de întrebări.** Această subetapă constă în formularea de întrebări, adresate copilului, pentru clarificarea anumitor circumstanțe importante pentru crearea tabloului faptic și justa soluționare a cauzei. Este necesar a pune întrebări, deoarece reactualizarea liberă realizată de copii, deși este veridică ca urmare a spontaneității, adeseori este incompletă. Este potrivit ca întrebările să fie ordonate în trei categorii, respectiv:
 1. întrebări referitoare la anumite activități care au avut loc înainte de comiterea infracțiunii,
 2. întrebări care urmăresc precizarea procesului concret al comiterii infracțiunii,
 3. întrebări referitoare la activitățile întreprinse după săvârșirea faptei;
- **Încurajarea, responsabilizarea și canalizarea axiologică a copilului.** Încurajarea include acțiunile de susținere morală prin limbajul verbal și nonverbal. Responsabilizarea presupune derularea unui dialog constructiv cu copilul, pentru a evidenția consecințele interacțiunii cu sistemul de justiție. Astfel, copilul este canalizat axiologic în contextul modificărilor care se vor produce în viața sa, urmare a deciziei instanței;
- **Încheierea ascultării** presupune finalizarea discuției cu copilul. O ascultare reușită va putea fi realizată în condițiile respectării tuturor acestor secvențe ale procesului de ascultare, deși din punct de vedere practic, nu este întotdeauna foarte ușor să le urmărim pe toate;

Evaluarea ascultării este etapă finală a procesului de audiere a unui copil. Rezultatele evaluării ascultării vor putea fi folosite de avocat la fundamentarea strategiei de asistență pe caz și la elaborarea pledoariei. Evaluarea corectă a opiniei copilului și reflectarea acesteia în pledoaria avocatului îi va permite instanței să ia decizia corespunzătoare, fapt pentru care acesta trebuie realizată în mod riguros, profund.

§ 7. Locul și timpul audierii copilului.

În dreptul intern nu există o normă imperativă care să dispună cu privire la locul în care ar trebui audiat copilul aflat în conflict cu legea (bănuț, învinuit, inculpat minor), în cursul urmăririi penale. Inexistența unei asemenea norme face

posibilă ascultarea copilului în diverse locuri, dacă sunt îndeplinite celelalte condiții referitoare la persoanele care trebuie să fie prezente la audierea acestuia.

Studiile psihologice au demonstrat că unul dintre factorii care influențează memoria copiilor, este reprezentat de contextul audierii.

Într-un astfel de context se impune necesitatea audierii copilului în încăperi prietenoase, deoarece procedura judiciară și locațiile procuraturilor, judecătoriilor pot fi intimidante pentru copii, producându-le teamă sau determinându-i a se împotrivi dialogului.

Astfel, este indicat ca audierea copilului în conflict cu legea să nu se facă în biroul procurorului, unde în mod obișnuit intră și alte persoane, ci într-un spațiu special amenajat cu un mobilier simplu, dar prietenos, menit să creeze o ambianță care să atenueze starea de neliniște a copilului și care să-i confere copilului siguranță emoțională [11, pag. 59].

Audierea copiilor în încăperi special amenajate îi va da copilului un plus de încredere și va mări șansa ca acesta să relateze cu fidelitate faptele și informațiile ce îi sunt cunoscute în legătură cu cauza respectivă.

Contactul cu persoana care audiază trebuie să aibă loc într-un timp cât mai scurt de la intrarea copilului în locația instituției, astfel încât să se evite atât așteptarea un timp îndelungat (dată fiind răbdarea limitată a copiilor), cât și posibilitatea contaminării criminale.

Spre deosebire de urmărirea penală, în cursul examinării cauzei în instanța de judecată, copilul va trebui ascultat în locația judecătoriei.

Participarea copilului la judecată presupune și intrarea acestuia în locul destinat desfășurării ședinței. De regulă, ședințele sunt în săli mari, dotate cu mobilier de culori închise, sobre. Persoanele ce participă la actul de justiție, procuror, judecător și avocați poartă uniformă și mantie. Aceste elemente pot declanșa un sentiment de teamă, de emoție, de inhibiție, mai ales dacă minorul se găsește pentru prima dată într-un proces.

De aceea, este deosebit de util ca pentru audierea cauzelor cu minorii în conflict cu legea să fie aleasă o sală de dimensiuni mai mici, care să fie mobilată cât mai simplu, în culori calde, dotată cu tehnică de înregistrare audio-video, precum și cu anticamere care să permită așteptarea fără ca minorii să fie puși în situația de a intra în contact cu inculpații majori sau cei care îi însoțesc (ex. cu escorta).

Atmosfera în care va avea loc audierea trebuie să fie lipsită de factori stresanți și de orice element de distragere a atenției copilului (ex. telefonul fix din biroul judecătorului care ar putea suna cu insistență în cursul audierii). Cu cât atmosfera va fi mai relaxantă, cu atât există mai multe șanse să se obțină cele mai relevante informații.

Indiferent de locul ascultării, procurorul sau judecătorul trebuie să ia toate măsurile pentru a asigura copilului starea în care copilul să poată relata cât mai comod modul și motivațiile care l-au dus la săvârșirea faptei, fapt pentru care vă recomandăm să informați organul de urmărire penală sau instanța despre aceste necesitatea asigurării acestor condiții.

Având în vedere particularitățile psihologice ale copilului în conflict cu legea, în vederea realizării impactului și importanței declarației pe care minorul va trebui să o dea, se impune necesitatea creării unei atmosfere de solemnitate. Psihologii recomandă ca la audierea copilului în conflict cu legea să se evite crearea climatului de constrângere [11, pag. 59-60].

Nici cu referire la timpul audierii copilului în conflict cu legea în legislația procesual penală în vigoare nu există o normă ce ar prevedea momentul optim al ascultării. De regulă, audierea copilului în conflict cu legea penală are loc la un interval cât mai apropiat de descoperirea faptei penale săvârșite, precum și a autorului acesteia.

Rapiditatea procedurilor în chestiunile privitoare la minori se impun, ca normă generală prin instrumentele internaționale care stabilesc principii directe în domeniul justiției juvenile. Conform art. 20 din *Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori*: „Orice chestiune trebuie de la început să fie tratată rapid, fără nici o întârziere” [11, pag. 59].

§ 8. Tactici aplicate la ascultarea copilului aflat în conflict cu legea.

În cursul judecării cauzei ascultarea propriu-zisă a copilului se desfășoară în trei etape:

1. Etapa explicațiilor și întrebărilor prealabile (verificarea datelor de identitate a persoanei care urmează să fie ascultată);
2. Ascultarea relatării libere a acestuia;
3. Formularea întrebărilor către copil și ascultarea răspunsurilor acestuia.

Din perspectiva psihologiei judiciare, etapele ascultării au o importanță deosebită, deoarece aici se pot identifica anumite mecanisme psihologice care pot să-l ajute pe cei care participă la audiere. Astfel, urmărind relatările copilului aflat în conflict cu legea, persoanele care participă la audiere vor observa logica

expunerii, cursivitatea exprimării, siguranța de sine și contradicțiile posibile ale celui audiat.

Potrivit prevederilor art. 104 alin (4) Cod de procedură penală, fiecare bănuit, învinuit este audiat separat. Organul de urmărire penală trebuie să ia măsuri ca bănuiții, învinuiții chemați în aceeași cauză să nu comunice între ei.

În literatură s-a exprimat opinia potrivit căreia, în cauzele în care infracțiunea a fost săvârșită de inculpați majori împreună cu inculpați copii, ascultarea copiilor trebuie realizată separat, mai ales în situația în care, se constată neconcordanțe între declarațiile acestora și declarațiile celorlalți inculpați (majori sau nu).

Motivul ascultării separate ar fi că copilul este mai ușor influențabil și poate fi constrâns sau legat afectiv de careva dintre ceilalți inculpați. În asemenea situații în cursul audierii copilul poate avea unele rețineri, astfel încât să declare altfel decât ar declara când ceilalți sunt în afara sălii de judecată.

Din punct de vedere psihologic, raționamentul audierii separate poate fi explicat plecând și de la ideea că inculpatul copil are cele mai multe șanse de a spune adevărul [11, pag. 68].

Pentru ca audierea copilului să se desfășoare în condiții optime, înainte de începerea efectivă a acesteia este indicat ca persoana care realizează audierea (procurorul, judecătorul, pedagogul sau psihologul), dar și apărătorul să stabilească împreună cu copilul câteva reguli simple de comunicare, astfel încât audierea să se desfășoare cât mai eficient.

Conduita tactică a persoanei care audiază trebuie adaptată nivelului dezvoltării psihice a copilului și stadiu de dezvoltare al copilului aflat la vârsta adolescenței.

Datorită faptului că în adolescență spiritul de observație se dezvoltă mult, iar potențialul de percepție, fixare și redare este foarte ridicat, minorului adolescent i se pot aplica aceleași reguli tactice de ascultare ca și în cazul adulților, ținând cont, însă, că-i lipsește experiența de viață.

Persoana care realizează audierea trebuie să aibă în vedere că procesul de formare a declarațiilor minorului adolescent este asemănător cu cel al adulților (percepție, decodare, memorare, reactivare), însă copilului îi lipsește experiența de viață coroborată cu nivelul scăzut de cunoștințe și declarațiile sale ar putea fi marcate de sugestibilitatea ridicată. Din acest motiv redarea liberă trebuie urmată de întrebări directe, simple, neechivoce.

§ 9. Consemnarea informațiilor relatate de copil.

De regulă, trebuie evitat ca notițele avocatului să fie făcute în timpul relatării libere, pentru a nu întrerupe copilul. În cazul când avocatul notează

concomitent cu ascultarea relatării libere, se creează premise de apariție a incongruenței în gândirea copilului audiat, precum și pot interveni blocaje în comunicare, iar minorul ar putea pierde firul relatării. Totodată, în timp ce avocatul se concentrează asupra notițelor, se diminuează posibilitatea de a aprecia exact și corect relatarea.

Vă recomandăm să alegeți modalitatea de consemnare a informațiilor oferite de copilul audiat în funcție de personalitatea copilului, de capacitatea sa de a formula și transmite mesajul și de disponibilitatea de interacțiune cu apărătorul. Astfel, în situația când copilul audiat este timid sau necooperant se recomandă să se folosească limbajul stenografic sau să se facă însemnări, care să reprezinte un fel de consemnare prescurtată a relatării, precum și a întrebărilor ce se ivesc în urma celor declarate de către minor.

Întrucât, copiii în conflict cu legea sunt tentați să folosească un limbaj specific, în unele cazuri obscen, necenzurat, la momentul consemnării, apărătorul copilului trebuie să elucideze și decodifice expresii caracteristice folosite de cel audiat, precum și termenii speciali care se întâlnesc în relatare.

Atunci când este necesar, copilul poate fi rugat să repete diferite părți ale relatării, fie pentru ca persoanele care participă la audiere să-și dea seama dacă a înțeles exact ce anume a vrut să declare copilul, fie pentru a vedea dacă relatează același lucru despre aspecte care avocatului i se par mai importante.

Legislația Republicii Moldova nu interzice dreptul ca persoana audiată să scrie personal declarațiile, însă acest lucru este specific doar fazei urmăririi penale.

§ 10. Aprecieria declarației copilului.

Potrivit *Rezoluției 2005/20 a Consiliului Economic și Social*, greutatea opiniei unui copil va fi evaluată de judecător, în baza vârstei și a maturității sale, putându-se chiar apela la un psiholog expert în asistență calificată cu privire la copii sau la un alt specialist în domeniu.

Veridicitatea și complexitatea declarațiilor copilului este influențată de atitudinea față de învinuirea care i se aduce. De exemplu:

- Copilul recunoaște vinovăția sa (complet sau parțial) și face declarații adevărate;
- Copilul nu recunoaște că este vinovat și face declarații adevărate, deoarece într-adevăr este nevinovat;
- Copilul recunoaște că poartă în întregime sau în parte vina, dar declară neadevărat, luând asupra sa vina altcuiva sau ascunzând împrejurările cele mai grave ale infracțiunii pe care a săvârșit-o. Totodată, există probabilitatea reală ca copilul să-și ascundă complicitățile sau faptele sale, să expună circumstanțele infracțiunii într-o lumină mai favorabilă;

- Copilul nu recunoaște că este vinovat și face declarații mincinoase pentru a scăpa de răspundere ori pentru a induce în eroare instanța.

Prin urmare, declarațiile copilului trebuie verificate prin compararea conținutului acestora cu celelalte mijloace de probă administrate în cauză.

Capitolul VIII.

METODE DE LUCRU ȘI TEHNICI DE AUDIERE A COPILULUI VICTIMĂ SAU MARTOR ÎNTR-UN PROCES PENAL

§ 1. Elemente de caracterizare a personalității copiilor victime

Victimitatea este un complex potențial de proprietăți psihofizice care determină incapacitatea victimei de a înțelege la timp caracterul acțiunilor infractorului, esența lor etico-morală și consecințele sociale și de a elabora/implemtna strategii eficiente de comportament în situații semnificative din punct de vedere comportamental.

Fiind vulnerabili fizic și emoțional copiii devin cu ușurință victime ale traficului de copii, infracțiuni cu caracter sexual, infracțiuni contra patrimoniului etc.

Ca urmare a experiențelor traumatizante, copiii victime ale infracțiunilor cu caracter sexual, trafic de copii, suferă de o tulburare recunoscută în psihologie ca fiind Sindromul traumei.

Sindromul traumei parcurge trei etape:

1. **Etapă afectogenă**, care creează copilului încordare emoțională, frică, anxietate și confuzie;
2. **Etapa de adaptoare emoțional-cognitivă**, ce presupune procesarea interioară a evenimentului psihotraumatizant cu interpretarea celor întâmplate;
3. **Etapă neurotică**, care coincide cu desfășurarea procedurilor judiciare și de urmărire penală care se asociază cu factori psihotraumatizanți suplimentari generați de interacțiunea cu sistemul de justiție.

Urmare a infracțiunii, comportamentul copiilor victime va fi afectat în așa măsură încât el nu va mai fi capabil să reacționeze așa cum ar reacționa o persoană de vârsta sa, care nu a trecut printr-o experiență traumatică asemănătoare.

Sub aspectul sănătății psihologice, urmările traumei pot condiționa apariția și instalarea depresiei, sentimentului de frică, anxietate, subestimare, somn dereglat, probleme cu alimentația, stări obsesiv compulsive, stres post traumatic, idei suicidale, încercări suicidale, suicide, nivel de agresivitate înalt. Prin infracțiune victimei i se poate cauza moartea sau infirmitatea fizică. Pentru a camufla și alina trăirile interioare cauzate de trauma victimele infracțiunii pot recurge la abuz de alcool, consum de droguri, comportament nesănătos (fumat, relații sexuale neprotejate, relații sexuale cu parteneri multipli).

În calitate de avocat trebuie să cunoaștem că victima infracțiunii trece printr-un stres posttraumatic care presupune o reacție normală la o situație anormală.

Stresul posttraumatic este o reacție emoțională adecvată în urma trăirii unui șoc și suferințe. Copilul care a trăit stresul posttraumatic se caracterizează prin trăiri profunde de frică groază, neputincios de a schimba ceva.

Sinteza opiniilor reflectate în literatura de specialitate ne permite să enunțăm următorii indicatori comportamentali ai copiilor victime:

- excitabilitate și iritabilitate;
- reacție nestăpânită la excitanți bruști;
- fixare pe circumstanțele evenimentului traumatic;
- fugă de realitate;
- predispoziție pentru reacții agresive necontrolate.

Este posibil ca victimele infracțiunilor cu caracter sexual, trafic sau violență în familie să:

- se depersonalizeze de experiența infracțională și să o privească ca și cum i s-a întâmplat altcuiva,
- nu își amintească unde au fost și ce s-a întâmplat,
- arate apatici și dezinteresați sau „inerți”,
- li se întâmple să aibă „flash-back-uri” și să devină extrem de stresați,
- dezvolte un atașament emoțional față de abuzator și să caute să-l protejeze,
- fie temători și să le fie frică,
- fie terorizat de amenințările abuzatorului cu răzbunarea sau de posibilitatea de a suporta rușinea respingerii de către propria familie [5, pag. 78-79].

Recuperarea și însănătoșirea copiilor care au fost traumatizați prin infracțiune este un proces îndelungat în care este nevoie, atât de timp, cât și de asistență de specialitate.

§ 2. Etapele audierii copiilor victimă sau martori într-un proces penal.

Pentru buna desfășurare a procesului penal care se derulează în legătură cu un copil, pentru protejarea drepturilor sale procesuale și pentru asigurarea unui climat optim, menit să conducă la prezervarea integrității fizice, psihice și morale a acestuia se impune respectarea următoarelor etape la audierea victimelor minore:

1. Pregătirea persoanei ce va realiza interviu pentru audierea copilului victimă;

2. Pregătirea copilului victimă în vederea audierii;
3. Identificarea locației în care va avea loc audierea;
4. Identificarea persoanelor ce vor participa la audiere-psiholog sau psihopedagog;
5. Audierea propriu-zisă;
6. Etapa explicațiilor și întrebărilor prealabile;
7. Etapa relatării libere;
8. Etapa adresării de întrebări;

Elucidarea etapelor 1-5 au fost prezentate în paragraful XX al Capitolului XX compartimentul etapele de audiere a copiilor în conflict cu legea. Prin urmare, în acest paragraf va fi prezentată doar tipologia întrebărilor folosite la audierea copiilor victime ale infracțiunilor, după cum urmează:

- **Întrebările generale** – sunt cele introductive, fiind utile la stabilirea contactului pozitiv cu victima, la detensionarea atmosferei și captarea încrederii copilului, având, totodată, rolul de a orienta discuția asupra problemelor copilului;
- **Întrebările deschise** - dau posibilitate copilului de a prezenta propriul său punct de vedere asupra a ceea ce s-a petrecut (Ex. „*ce s-a întâmplat când ai stat la unchiul tău la țară?*”), fără ca victimei să i se sugereze un răspuns anume.
- **Întrebări centrate** pe oameni și comportamentul acestora, spre exemplu: „*Cum te înțelegi cu unchiul tău Costică?*”; „*Sunt lucruri pe care le face în special cu tine?*”; „*Face el vreodată ceva ce nu îți place?*” și orientate asupra circumstanțelor infracțiunii, **cum ar fi:** „*Există secrete în familia voastră?*”; „*Ce se întâmplă când mama pleacă la oraș și tu rămâi acasă cu unchiul tău Costică?*”

Pentru a evita traumatizarea sau revictimizarea copilului victimă și a realiza interviul sau audierea în condiții optime, persoanelor care efectuează audierea se recomandă:

- Să evite crearea pentru copil a situației de confuzie sau teama;
- Să păstreze calmul și să fie tratat cu atenție copilul pe tot parcursul interviului realizat de avocat și pe tot parcursul audierii acestuia;
- Copilul să fie privit în ochi și cu interes, să i se vorbească dintr-o poziție la nivelul ochilor săi;
- Să evite încruntările, precum și folosirea unui limbaj al corpului care să-i inducă copilului o atitudine negativă;

- Să existe înțelegere față de nevoile primare ale copilului, nevoia de merge la toaleta, de a bea ceva, de a nu putea sta nemișcat pentru o perioadă prea lungă;
- Să se folosească orice fel de informație existentă despre copil într-un mod, care să-l determine să se simtă confortabil și în siguranță în prezența persoanelor ce participă la audiere, fiind dispus să dezvăluie probleme delicate;
- Să se manifeste o atitudine afectuoasă față de copil, dar să se evite atingerea;
- Să se explice cum va fi înregistrată audierea și că trebuie să vorbească rar și clar;
- Să fie prezentate celelalte persoane prezente și să se explice copilului ce rol are fiecare;
- Să existe sinceritate în legătura cu motivul pentru care este ascultat în procedurile judiciare, precum și în legătură cu contextul unui proces penal, dar folosind un limbaj și cuvinte pe înțelesul copilului;
- Să nu se emită judecăți și să nu se arate neplăcerea în cazul în care copilul dezvăluie detaliile traumei suferite;
- Să nu se ofere copilului stimulente pentru faptul că stă de vorba cu apărătorul său;
- Să nu fie întrerupt copilul, decât dacă este nevoie de a clarifica o informație, pe care a oferit-o copilul.
- Să se evite punerea de întrebări care sugerează răspunsul. Se recomandă să se permită copilului să își spună povestea în felul său și în ritmul său.
- Să se evite punerea mai multor întrebări concomitent;
- Să se evite întrebări de genul: „De ce?”, pentru că acest tip de întrebări îl va face pe copil să se simtă responsabil pentru experiența traumatizantă;
- Să se permită copilului să pună orice întrebare, pe care dânsul o consideră el importantă;
- Să se explice copilului că trebuie să fie onest și sincer în răspunsurile sale.

Sintetizând recomandările prezentate, în tabelul de mai jos vor fi prezentate câteva recomandări cu referire la formularea întrebărilor pentru copilul victimă a infracțiunii: [5, pag. 78-79]

EVITAȚI	FOLOSIȚI
<ul style="list-style-type: none"> • Propoziții lungi; • Propoziții complicate; • Diateza pasiva (Ex: Ce a fost făcut de el?); • Propoziții negative. (Ex: Nu i-ai spus mamei?) • Întrebări cu mai multe înțeleșuri; • Dubla negație (Ex: Nu ți-a spus mama ta să nu ieși afară?) • Întrebări ipotetice. (Ex: Dacă ești obosit, spune-mi). 	<ul style="list-style-type: none"> • Propoziții scurte; • Propoziții simple; • Diateza activă. (Ex: Ce a făcut el?); • Propoziții fără negație (Ex: I-ai spus mamei?) • Întrebări cu un singur înțeleș; • O singura negație. (Ex: A spus mama ta să nu ieși afară?) • Abordare directă. (Ex: Ești obosit?).

§ 3. Locul audierii copilului victimă sau martor.

Locația în care se desfășoară audierea poate afecta în mod semnificativ disponibilitatea copilului de a răspunde.

În mod ideal, locația ar trebui să fie:

- Confortabilă, prietenoasă și atrăgătoare, atât pentru copii, cât și pentru persoanele ce participă la audiere;
- Să fie dotată cu obiecte și jucării care să îi atragă pe copii prin lucruri, precum păpuși, cărți de colorat și creioane pentru copiii mai mici sau prin finisaje colorate pentru cei mai mari;
- O zonă privată și liniștită.

Pentru a proteja copilul martor și pentru a evita victimizarea acestuia, legiuitorul a introdus în art. 110¹ din Codul de procedură penală, care prevede cazurile speciale de audiere a martorului minor. Modul de realizare a audierii copilului victimă în condiții speciale va fi reflectat într-un paragraf separat din cadrul acestui capitol, la care facem trimitere și vă recomandăm să îl consultați.

§ 4. Valoarea probantă a declarației copilului victimă a unei infracțiuni.

Conform prevederilor art. 101 alin (3) din Codul de procedură penală, nici o probă nu are o valoare dinainte stabilită pentru organul de urmărire penală sau instanța de judecată. Fiecare probă urmează să fie apreciată din punct de vedere al pertinentei, concludenței, utilității și veridicității ei, iar toate probele în ansamblu – din punct de vedere al coroborării lor.

Din conținutul normei prezentate rezultă necesitatea examinării declarațiilor copilului victimă prin coroborarea acestora cu celelalte mijloace de probă administrate.

La aprecierea declarațiilor copilului se va ține seama și de *factorii care influențează declarația victimei unei infracțiuni*, respectiv:

- **Modul în care victima a perceput evenimentul;**
- **Modul în care copilul a păstrat în memorie evenimentul.** Trebuie să se țină cont că victima a trăit o experiență traumatizantă. Reamintirea evenimentului traumatizant îi cauzează victimei durere, disconfort. De cele mai multe ori victima își dorește să uite evenimentul, care ia cauzat durere și să nu își mai amintească;
- **Modul în care victima poate să-și amintească evenimentul traumatizant.** În această privință se va ține cont de faptul că copilul nu dispune de o experiență de viață și că gândirea încă nu a ajuns la maturitate, fapt ce afectează perceperea, memoria și redarea evenimentelor;
- **Modul în care copilul victimă poate să se exprime.** Calitatea redării evenimentului traumatizant poate fi influențată de particularitățile de dezvoltare a copilului, cultura, gradul de instruire, limbajul, lipsa de experiență, emoția, frica că inculpatul s-ar putea răzbuna;
- **Modul în care vrea și este interesat să exprime evenimentul traumatizant.** De multe ori, infracțiunile cu implicarea victimele minore sunt mediatizate în exces în mass-media. În unele cazuri, copilul devine instrumentul părinților sau altor persoane în îngrijirea cărora se află și care uneori încearcă să profite de pe urma infracțiunii a cărei victimă a fost minorul. În asemenea situații apare fenomenul psihologic denumit “schimbare de rol”, care duce la modificarea comportamentului inițial al victimei ca efect al influențelor exercitate de adulți [11, pag. 74].

La aprecierea declarațiilor copiilor victime trebuie să se aibă în vedere că sugestibilitatea și teama îl fac deseori instrumentul celor sub a căror autoritate se află.

§ 5. Elemente de caracterizare a personalității copiilor martori într-un proces penal.

Conform art. 90 Cod de procedură penală, martorul este persoana citată în această calitate de organul de urmărire penală sau de instanță, precum și persoana care face declarații, în modul prevăzut de codul de procedură penală, în calitate de martor. Ca martori pot fi citate persoane care posedă informații cu privire la vreo circumstanță care urmează să fie constatată în cauză.

Martorul minor are aceleași trăsături psihice caracteristice vârstei la care se află și care influențează declarațiile sale. Tendința spre fantezie și sugestibilitate sunt cei mai importanți factori care determină neîncrederea, deseori justificată, în declarațiile sale.

În procedurile penale, personalitatea copiilor ce au calitate de martori interesează sub următoarele aspect:

- particularitățile de dezvoltare a copilului în raport cu vârsta,
- gradul de dezvoltare a gândirii,
- trăsăturile de caracter ale martorului,
- interesele predominante cu referire la cazul aflat în examinare,
- starea de sănătate a martorului în momentul perceperii faptei și împrejurările sesizate și percepute de copil,
- mediul în care trăiește copilul.

În unele cazuri este util a cunoaște informații cu privire la familia copilului, cum ar fi: profesia și ocupația părinților sau a persoanelor care îngrijesc de copil. Audierea martorului minor trebuie să evite producerea oricărui efect negativ asupra stării psihice a acestuia.

În procesul de audiere a martorului minor sunt susceptibile a apărea dificultăți cauzate de teama copilului, generate de frica ca declarațiile sale adevărate să nu atragă răzbunarea persoanelor implicate în cauza examinată. În situațiile când există presupuneri că martorul minor ar putea fi intimidat sau influențat se recomandă ca copiii să fie audiați numai după ce se vor lua măsurile ce vor garanta siguranța personală. De exemplu, copilul poate fi audiat după ce a fost plasat în centru de plasament, unde îi este oferit un mediu sigur și protectiv sau după arestarea persoanei care intimidează martorul.

§ 6. Audierea martorului minor.

Conform prevederilor art. 481 alin (3) Cod de procedură penală, la audierea martorului minor participă reprezentantul lui legal precum și, după caz, reprezentantul lui conform prevederilor art. 91 și 92 aceluiași cod.

Drepturile și obligațiile martorului minor sunt indicate în art. 481¹ Cod de procedură penală. În contextul normei enunțate martorul minor are următoarele drepturi:

1. Să fie reprezentat la toate etapele procesului de un reprezentant legal și de avocat;
2. Să fie confidențial în toate etapele procesului penal;
3. Să tacă și să nu se incrimineze pe el însuși sau pe rudele sale;
4. Să facă declarații în limba lui maternă sau într-o limba pe care o vorbește;
5. Să fie asistat gratuit de un interpret;
6. Să dispună de alte drepturi procedurale ale martorului prevăzute la art. 90.

Martorul minor în vârstă de 14–16 ani are dreptul:

1. Să recuze interpretul, pedagogul, psihologul implicat la audiere;
2. Să refuze participarea reprezentantului;
3. Să scrie personal declarații, cereri, plângeri împotriva ofițerului de urmărire penală, procurorului și instanței de judecată.
4. Să fie informat despre toate cererile făcute de reprezentantul lui, precum și de a formula obiecții asupra acestor acțiuni. În cazul în care, după o discuție în comun, martorul minor nu și-a retras obiecțiile, reprezentantul legal trebuie să-și retragă cererea.

Utilizarea forței fizice împotriva unui martor minor, inclusiv aducerea forțată, este interzisă în toate fazele procesului penal.

§ 7. Aprecierea declarațiilor martorului minor.

Aprecierea declarațiilor martorilor constă în stabilirea sincerității și veridicității lor.

Sinceritatea declarațiilor martorilor depinde de convingerile acestora că tot ceea ce afirmă reprezintă adevărul.

Veridicitatea declarațiilor reprezintă corespondența între faptele relatate și cele petrecute în realitate.

Declarațiile martorilor minori urmează a fi verificate prin compararea conținutului acestora cu celelalte mijloace de probă administrate în cauză. La aprecierea declarațiilor martorilor se mizează pe buna credință a acestuia. Însă, trebuie să admitem că uneori declarațiile martorilor, nu sunt sincere și veridice, dat fiind gradul de sugestionare a copilului și experiența de viață care îi lipsește [11, pag. 73].

La aprecierea declarației martorilor va trebui să se țină cont de toți factorii care influențează psihicul copiilor și, în special de:

- Vârsta martorului;
- Dezvoltarea fizică, psihică și intelectuală a copilului martor;
- Capacitatea de percepere și de înțelegere a evenimentelor;
- Capacitatea de memorare și de redare a informațiilor cunoscute de copil despre infracțiunea ce se investighează;
- Sugestibilitatea și înclinație spre fantezie.

În lumina acestor atitudini, aprecierea declarațiilor martorului minor se va face distinct, de la caz la caz.

§ 8. Cazurile și condițiile speciale de audiere a martorului și victimei minore.

Pentru a proteja copilul martor și pentru a evita victimizarea acestuia, legiuitorul a introdus în art. 110¹ al Codului de procedură penală prevederi cu privire la cazurile speciale de audiere a martorului minor.

În condițiile normei menționate audierea martorului minor în vârstă de până la 14 ani în cauzele penale privind infracțiunile cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie se va efectua de către judecătorul de instrucție în spații special amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audiovideo, prin intermediul unui psihopedagog.

Martorul minor și psihopedagogul se vor afla într-o cameră separată de judecătorul de instrucție și celelalte persoane care participă la proces. În cursul audierii participanții la proces adresează întrebările judecătorului de instrucție, care, prin intermediul mijloacelor audiovideo, le transmite psihopedagogului.

În caz de necesitate, psihopedagogul își rezervă dreptul de a reformula întrebările, dacă acestea au fost formulate în felul în care pot traumatiza martorul minor. Declarațiile martorului minor audiat în condițiile prezentate mai sus se înregistrează prin mijloace audio-video și se consemnează integral într-un proces-verbal.

Audierea copilului în condiții speciale protejează copilul și reduce posibilitatea audierii repetate, precum și probabilitatea victimizării în rezultatul interacțiunii cu sistemul de justiție. Minimalizează probabilitatea audierii repetate dar nu o exclude, deoarece în practică sunt întâlnite situații când la judecarea cauzei apare necesitatea audierii repetate a copilului în instanța de judecată. În calitate de de apărător al copilului vă recomandăm să prezentați instanței argumente cu referire la consecințele negative ce pot surveni pentru copil ca efect al audierii

repetate și că dacă există o astfel de necesitate atunci audierea copilului în instanță poate avea loc doar în condiții speciale, într-un mediu sigur și protectiv.

Conform art. 111 Cod de procedură penală, partea vătămată se audiază privitor la fapta penală și la alte circumstanțe care au importanță pentru cauză.

Declarațiile și audierea victimei se fac conform dispozițiilor ce se referă la declarațiile și audierea martorilor, fiind aplicate în mod corespunzător.

În condițiile normei enunțate concluzionăm că și copiii victime în vârstă de până la 14 ani în cauzele penale privind infracțiunile cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie urmează a fi audiați în condițiile speciale stipulate în art. 110¹ Cod de procedură penală.

În situațiile în care victima în cauzele penale privind infracțiunile cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie are o vârstă care nu cade sub incidența art. 110¹ Cod de procedură penală, se recomandă să se solicite instanței ca aceasta să fie audiată în condiții speciale.

La argumentarea necesității de audiere a copilului în condiții speciale se recomandă să se enunțe particularitățile de vârstă ale copilului, starea psihică a copilului victimă care este marcată de sindromul stres traumatic, cu afectări emoțional-volitivă, relaționare ce sunt condiționate de evenimentele trăite de victima infracțiunii, dar și consecințele negative generate de interacțiunea cu sistemul de justiție. În susținerea argumentelor enunțate se recomandă să se prezinte rezultatele *raportului de evaluare psihologică a copilului victimă*.

Trebuie să menționăm că audierea repetată a copilului victimă comportă următoarele dezavantaje:

- Copilul victimă poate întâlni dificultăți în redarea verbală a evenimentului traumatizant;
- Există riscul ca copil să își schimbe declarațiile sau conținutul declarației să fie denaturat. Aceste situații pot fi generate de frica victimei care se intensifică atunci când este pusă față în față cu inculpatul;
- Poate fi afectată fidelitatea relatării, în special în situații când între evenimentul traumatic și depunerea declarației în instanță există un interval mare de timp;
- Victima este pusă în situația de a retrăi evenimentul traumatizant. Audierea repetată are un efect nociv asupra psihicului incomplet dezvoltat al copilului și asupra dezvoltării sale ulterioare și conduce la revictimizarea minorului;
- Copilul poate crede copil că declarațiile sale sunt puse la îndoială și ar fi tentat să ofere răspunsurile pe care consideră că instanța le așteaptă de la el [11, pag. 75].

§ 9. Măsuri pentru asigurarea securității martorului și victimei minore.

Conform prevederilor art. 215 din Codul de procedură penală, dacă există temeiuri suficiente de a considera că partea vătămată, martorul sau alte persoane participante la proces, precum și membrii familiei acestora ori rudele apropiate pot fi sau sunt amenințate cu moartea, cu aplicarea violenței, cu deteriorarea sau distrugerea bunurilor ori cu alte acte ilegale, organul de urmărire penală și instanța de judecată sunt obligate să ia măsurile prevăzute de legislație pentru ocrotirea vieții, sănătății, onoarei, demnității și bunurilor acestor persoane, precum și pentru identificarea vinovaților și tragerea lor la răspundere. Această normă este valabilă în egală măsură și martorului și victimei minore.

Cererea privind protecția martorului și a victimei minore poate fi înaintată de avocat și se soluționează de către organul de urmărire penală sau instanță în mod confidențial.

Hotărârea cu privire la asigurarea protecției de stat se remite imediat organului abilitat cu asemenea atribuții prin *Legea privind protecția martorilor și a altor participanți la procesul penal*¹¹.

¹¹ Monitorul Oficial nr. 112-114 din 16.05.2008;

Capitolul IX.

SERVICII DE ASISTENȚĂ PSIHOLAGICĂ ȘI SOCIALĂ DESTINATE COPIILOR AFLAȚI ÎN CONFLICT CU LEGEA

§1. Servicii de asistență și rehabilitare psihologică.

Serviciile destinate copiilor aflați în contact cu sistemul de justiție reprezintă ansamblul de măsuri și activități efectuate pentru a realiza actul de justiție și/sau a satisface necesitățile de asistență juridică, psihologică, socială, educațională, medicală ale copilului, în vederea depășirii situațiilor de dificultate generată de interacțiunea cu instituțiile ce fac parte din cadrul sistemului de justiție penală, contravențională și civilă.

Serviciul psihologic școlar. *Serviciul de Asistență Psihologică* din instituțiile de învățământ preuniversitar reprezintă o structură organizațională a sistemului de învățământ din Republica Moldova, predestinată să asigure prin activități complexe și sistematice dezvoltarea psihică progresivă a copiilor, dezvoltarea capacităților, abilităților și aptitudinilor lor, realizarea posibilităților și profilaxia devierilor posibile.

Astfel, psihologul școlar:

- acordă asistență psihologică primară copiilor din instituție și părinților acestora;
- oferă suport psihologic în cadrul inspecțiilor, plângerilor și la solicitarea individuală;
- creează climatul psihologic favorabil pentru dezvoltarea copilului.
- acordă susținere psihologică și suport copiilor cu probleme de instruire, emoționale, comportamentale, cât și părinților, cadrelor didactice.
- asigurare asistență psihologică copiilor din grupul de risc, după criteriile pedagogic și comportamental. Aprecierea situației de risc se efectuează după criteriile: medical, social, pedagogic, comportamental [11, pag. 145-146].

În scopul diminuării tulburărilor comportamentale, emoționale și problemelor dezvoltării psihice la copii din grupul de risc (inclusiv copiii în conflict cu legea și copii aflați sub vârsta răspunderii penale), psihologii școlari implementează programe de susținere psihologică a copiilor în cauză. Programul prevede următoarele acțiuni realizate de psihologul școlar în colaborare cu managerul instituției, cadrele didactice, părinții, după cum urmează:

- Evidența și înregistrarea elevilor din familiile social-vulnerabile în registrul de evidență a elevilor din grupul de risc;

- Asistarea la ore;
- Consilierea psihologică a elevilor, părinților și cadrelor didactice;
- Psihodiagnoza (observare, testare, convorbire);
- Organizarea grupurilor de dezvoltare și remediere psihologică;
- Activitatea de psihoprofilaxie a elevilor, părinților și a cadrelor didactice, activitatea de orientare școlară și profesională a elevilor;
- Elaborarea raportului cu privire la activitatea de susținere a elevilor din familiile social-vulnerabile și din familiile cu unul sau doi părinți plecați peste hotare [11, pag. 145-146].

Avocatul copilului are posibilitatea de a solicita psihologului școlar următoarele servicii:

- pregătirea copilului și a reprezentantului legal pentru audierea în cadrul procedurilor judiciare;
- efectuarea unei evaluări psihologice primare a copilului;
- includerea copilului într-un program de reabilitare și asistență psihologică.

În cazul în care copilul este implicat într-un program de terapie individuală sau de grup, psihologul școlar poate elibera o confirmare în acest sens, pentru a putea fi prezentată organului de urmărire penală sau în instanța de judecată.

Serviciu de asistență psihopedagogică. Serviciul de asistență psihopedagogică activează în fiecare raion și în municipiu și se creează, prin decizia consiliului raional/ municipal, ca instituție publică în subordinea direcției generale raionale/municipale învățământ, tineret și sport, în scopul asigurării și respectării drepturilor copiilor la dezvoltare, educație, protecție, (re) integrare și socializare în comunitate.

Serviciul vizat activează în baza *Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului raional/municipal de asistență psihopedagogică*, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 732 din 16.09.2013.

Obiectivele de bază ale Serviciului asistență psihopedagogică sunt:

- evaluarea complexă și multidiscplinară a dezvoltării copiilor și identificarea timpurie a necesităților specifice ale copiilor,
- acordarea asistenței psihopedagogice a copilului aflat în dificultate,
- elaborarea recomandărilor privind traseul educațional și serviciile de suport pentru copii,
- organizarea și acordarea asistenței metodologice în abordarea copiilor cu cerințe educaționale speciale,

În calitate de beneficiari ai Serviciului de asistență psihopedagogică pot fi:

- copiii cu vârste cuprinse între 0 și 18 ani, aflați în dificultate de dezvoltare, de învățare etc.;
- familiile copiilor vizați mai sus;
- specialiștii care lucrează cu copiii aflați în dificultate: cadre didactice, cadre medicale, personal din domeniul asistenței sociale etc.;
- instituțiile de învățământ, autoritățile administrației publice locale, instituțiile medicale, instituțiile de asistență socială etc.

Serviciul de asistență psihopedagogică ia în examinare și acordă asistență cazurilor referite de către instituțiile medicale, instituțiile de învățământ, instituțiile de asistență socială, părinții sau reprezentanții legali ai copilului. Serviciul de asistență psihopedagogică examinează și acordă asistență și în cazul adresării personale a elevilor/ tinerilor cu vârsta de peste 16 ani.

Serviciul de asistență psihopedagogică dezvoltă următoarele programe de asistență specializată:

- a) *Servicii de logopedie* – prevenirea și corecția tulburărilor de limbaj, dezvoltarea vocabularului;
- b) *Consiliere psihologică individuală* – psihocorecție, îmbunătățirea imaginii de sine, a relațiilor interpersonale, modalități de rezolvare a situațiilor de conflict;
- c) *Prevenirea și terapia tulburărilor de dezvoltare* – formarea și dezvoltarea abilităților intelectual-cognitive, motrice, afective, motivaționale;
- d) *Consiliere educațională* – sprijin în depășirea dificultăților legate de realizarea obiectivelor educaționale;
- e) *Orientare școlară, profesională și socială* – suport în valorificarea potențialului uman pentru armonizarea de sine, accesarea unui program de formare profesională și integrarea în societate;
- f) *Terapie ocupațională (ergoterapie, artterapie, meloterapie)* – sprijin în dezvoltarea abilităților și comportamentelor de adaptare ce permit satisfacerea nevoilor personale în corelație cu cerințele mediului;
- g) *Terapia prin joc* – îmbunătățirea stărilor emoționale, a comunicării și a relaționării prin intermediul jocului;
- h) *Kinetoterapie* – ameliorarea dezvoltării motorii și realizarea maximă a potențialului fizic al copilului;
- i) *consiliere socială* – sprijin în dezvoltarea social-adaptativă și inserția socială.

În cadrul serviciului mai sunt organizate și activități de sprijin, consiliere, educare pentru persoanele care au în îngrijire copii: părinți, reprezentanți legali, asistenți parentali profesioniști, educatori.

§ 2. Evaluarea psihologică.

Recomandăm avocaților să solicite la Serviciul de asistență psihopedagogică efectuarea unei **evaluări psihologice**, dacă se va considera că, ar fi utilă în procesul de apărare a copilului în conflict cu legea.

Evaluarea complexă se realizează de Serviciu în baza unei cereri scrise depuse de reprezentantul legal al copilului ce nu a împlinit vârsta de 18 ani, solicitării instituției de învățământ sau a autorității tutelare, dar și la demersul scris al avocatului.

Această evaluare se va realiza inclusiv în cazul adresării personale a copiilor cu vârsta de peste 16 ani.

Evaluarea psihologică complexă a copiilor, va include:

- stabilirea particularităților individuale ale copilului: emoțional, motor, cognitiv, verbal, social etc., identificarea punctelor forte și a necesităților speciale de dezvoltare a copilului,
- determinarea formelor de incluziune (totală, parțială, ocazională) a copilului în activitățile educaționale la nivel de clasă și instituție,
- stabilirea formelor de adaptări: de mediu, de asistență psihopedagogică și de evaluare,
- stabilirea cerințelor educaționale speciale, a măsurilor de intervenție și serviciilor de suport pentru incluziunea educațională.

Evaluarea psihopedagogică complexă este realizată de către psiholog, psihopedagog în cadrul serviciului, cu participarea obligatorie a reprezentantului legal, în cazuri specifice aceasta se va realiza în spații special amenajate.

În urma evaluării, Serviciul elaborează un **raport de evaluare** care conține rezumatul fiecărui tip de evaluare, cu formularea concluziilor și recomandărilor corespunzătoare, precum și concluzia generală a măsurilor de intervenție și a serviciilor de suport pentru incluziunea educațională și reeducarea acestuia în comunitate.

Copiii luați în evidența Serviciului sunt reevaluați cel puțin o dată pe an. În caz de necesitate, Serviciul poate decide evaluarea/reevaluarea cu o altă periodicitate.

Rezultatele evaluării complexe se pot pune la dispoziția instanței pentru a forma o viziune de ansamblu cu privire la comportamentul minorului și posibilitățile de reeducare în comunitate.

§ 3. Servicii sociale.

Instituțiile de asistență socială asigură protecție, îngrijire, activități de recuperare și reintegrare socială pentru copii, persoane cu dezabilități, persoane vârstnice și alte categorii de persoane, în funcție de nevoile speciale.

Din perspectiva asistenței sociale copiii aflați în conflict cu legea se includ în categoria copiilor *aflați în situație de risc*.

Se consideră a fi copil aflat în situație de risc, copilul în privința căruia, ca urmare a evaluării, se constată una sau mai multe din situații enunțate:

- copiii sunt supuși violenței,
- copiii sunt neglijați,
- copiii practică vagabondajul, cerșitul, prostituția,
- copiii sunt lipsiți de îngrijire și supraveghere din partea părinților din cauza absenței acestora de la domiciliu din motive necunoscute,
- părinții copiilor au decedat,
- copiii trăiesc în stradă, au fugit ori au fost alungați de acasă,
- părinții copiilor refuză să-și exercite obligațiile părintești privind creșterea și îngrijirea copilului,
- copiii au fost abandonați de părinți,
- părinții copiilor au fost declarați ca fiind incapabili printr-o hotărâre judecătorească.

Conform prevederilor *Legii nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți*, în vigoare de la 01.01.2014 sarcinile *autorității tutelare locale* sunt puse în seama primarilor de sate (comune) și de orașe. În contextual legii enunțate *autoritate tutelară teritorială* este reprezentată de secțiile/direcțiile asistență socială și protecție a familiei/Direcția municipală pentru protecția copilului Chișinău.

În municipiile Bălți și Chișinău autoritățile tutelare teritoriale exercită și atribuțiile de autoritate tutelară locală, cu excepția unităților administrativ-teritoriale autonome din componența acestora, în cadrul cărora atribuțiile de autoritate tutelară locală sunt exercitate de primarii unităților administrativ-teritoriale respective.

Reieșind din cele indicate mai sus putem concluziona că copiii în conflict cu legea sunt copii în situație de risc, care urmează a fi asistați de către autoritatea

tutelară, fapt pentru care am considerat a fi util să prezentăm atribuții autorității tutelare locale și teritoriale.

Autoritatea tutelară locală are următoarele *atribuții*:

- a) Asigură recepționarea și înregistrarea sesizărilor privind încălcarea drepturilor copilului, se autosesizează în cazul identificării unor copii aflați în situație de risc;
- b) Coordonează examinarea sesizărilor privind încălcarea drepturilor copilului;
- c) În limita atribuțiilor sale și în cooperare cu autoritatea tutelară teritorială, întreprinde acțiunile necesare pentru prevenirea separării copilului de mediul familial sau pentru (re)integrarea copilului în familie;
- d) Asigură evaluarea familiilor cu copii aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți;
- e) Asigură luarea copilului de la părinți sau de la persoanele în grija cărora se află acesta în cazul existenței unui pericol iminent pentru viața sau sănătatea lui;
- f) Asigură plasamentul de urgență al copiilor separați de părinți;
- g) Asigură instituirea tutelei/curatelei asupra copiilor ai căror părinți sînt plecați peste hotare;
- h) Asigură luarea și scoaterea de la evidență a familiilor cu copii aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți;
- i) Participă la procedura de luare a copilului de la părinți;
- j) Eliberează și transmite autorității tutelare teritoriale avize privind plasamentul planificat al copiilor;
- k) Cooperează, la nivel local, cu instituțiile, structurile și serviciile cu atribuții în domeniul protecției copilului;
- l) Coordonează procesul de monitorizare a situației familiilor cu copii aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți;
- m) Coordonează procesul de analiză a situației la nivel local privind protecția copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți;
- n) Planifică și decide realizarea măsurilor de informare a populației privind drepturile copilului;
- o) În limita atribuțiilor sale, întreprinde măsurile necesare pentru respectarea drepturilor patrimoniale ale copiilor rămași fără ocrotire părintească;
- p) Colaborează cu autoritățile tutelare teritoriale și centrale în vederea protecției copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de

părinți, inclusiv prin informarea reciprocă pe probleme de interes comun.

Autoritatea tutelară locală își exercită atribuțiile direct sau prin intermediul specialistului pentru protecția drepturilor copilului angajat în cadrul primăriei.

Pentru a facilita comunicarea avocatului cu specialiștii în protecția copilului în anexă prezentăm adresele și datele de contact ale specialiștilor în protecția copilului ce activează în cadrul direcțiilor teritoriale de asistență socială și protecție a familiei din unitățile administrative teritoriale.

§ 4. Centrul de plasament temporar al copilului.

Centrul de plasament temporar al copilului reprezintă o instituție care oferă asistență temporară copiilor aflați în situație de risc.

Centrul de plasament se constituie prin decizia autorităților publice centrale sau locale. Decizia respectivă se ia în baza demersului autorității tutelare teritoriale și al serviciului de asistență socială.

Centrele de plasament își desfășoară activitatea în conformitate cu legislația în vigoare, *Regulamentul-cadru al Centrului de plasament temporar al copilului*, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 450 din 28 aprilie 2006 pentru aprobarea Standardelor minime de calitate privind îngrijirea, educarea și socializarea copilului din Centrul de plasament temporar [11, pag. 137].

Activitatea centrelor de plasament este coordonată cu autoritatea tutelară teritorială și cu serviciul de asistență socială, care exercită monitorizarea și evaluarea activității instituției, inclusiv a modalităților de îngrijire și educație a copiilor plasați în instituții.

Capacitatea maximă a unui centru este de 25 de copii.

Scopul centrelor de plasament este protecția temporară a copilului aflat în situație de risc, socializarea și (re)integrarea acestuia în familia biologică, extinsă sau adoptatoare și în comunitate.

Centrele de plasament au următoarele obiective:

- Asigurarea procesului de reabilitare medico-psihipedagogică a personalității copilului aflat în situație de risc;
- Întreținerea, îngrijirea și dezvoltarea copilului aflat în dificultate în conformitate cu particularitățile de vârstă, individuale și cu standardele minime de calitate;
- Facilitarea socializării și (re)integrării copilului în familia biologică, extinsă sau adoptatoare și în comunitate;
- Stabilirea și menținerea relațiilor cu serviciile de protecție a copilului din comunitatea în care copilul este (re)integrat;

- Monitorizarea situației pre și post-integratoare a copilului și a familiei în care acesta este (re)integrat [11, pag. 138].

În calitate de avocat al copilului aflat în conflict cu legea, în situația când există pericolul ca copilul aflat într-un proces penal să fie influențat de părinți în a recunoaște infracțiunea sau când familia nu este o resursă, putem informa autoritatea tutelară cu referire la acest fapt și solicita ca această să intervină în vederea evaluării oportunităților de plasare a minorului într-un Centru de plasament.

Avocatul sau reprezentantul legal este în drept de a indica în cererea prin care se solicit plasamentul copilului, denumirea Centrului în care consideră că minorul se va afla în siguranță.

Capitolul X.

ACORDAREA ASISTENȚEI JURIDICE COPILOE IMPLICAȚI ÎN CAUZE DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE

§ 1. Formele violenței în familie.

În sensul *Legii nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie*,¹² violență în familie este orice acțiune sau inacțiune intenționată, cu excepția acțiunilor de autoapărare sau de apărare a unor alte persoane, manifestată fizic sau verbal, prin abuz fizic, sexual, psihologic, spiritual sau economic ori prin cauzare de prejudiciu material sau moral, comisă de un membru de familie contra unor alți membri de familie, inclusiv contra copiilor, precum și contra proprietății comune sau personale.

Conform prevederilor actului normativ enunțat violența în familie se poate manifesta prin următoarele forme:

- **Violență fizică** reprezintă vătămare intenționată a integrității corporale ori a sănătății prin lovire, îmbrâncire, trântire, tragere de păr, înțepare, tăiere, ardere, strangulare, mușcare, în orice formă și de orice intensitate, prin otrăvire, intoxicare, alte acțiuni cu efect similar;
- **Violență sexuală** este orice violență cu caracter sexual sau orice conduită sexuală ilegală în cadrul familiei sau în alte relații interpersonale, cum ar fi violul conjugal, interzicerea folosirii metodelor de contracepție, hărțuirea sexuală; orice conduită sexuală nedorită, impusă; obligarea practicării prostituției; orice comportament sexual ilegal în raport cu un membru de familie minor, inclusiv prin mângâieri, sărutări, pozare a copilului și prin alte atingeri nedorite cu tentă sexuală; alte acțiuni cu efect similar;
- **Violență psihologică** reprezintă impunerea voinței sau a controlului personal, provocare a stărilor de tensiune și de suferință psihică prin ofense, luare în derâdere, înjurare, insultare, poreclire, șantajare, distrugere demonstrativă a obiectelor, prin amenințări verbale, prin afișare ostentativă a armelor sau prin lovire a animalelor domestice; neglijare; implicare în viața personală; acte de gelozie; impunere a izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială; izolare de familie, de comunitate, de prieteni; interzicere a realizării profesionale, interzicere a frecventării instituției de învățământ; deposedare de acte de identitate; privare intenționată de acces la informație; alte acțiuni cu efect similar;

¹² Monitorul Oficial al RM nr. 55-56 din 18.03.2008;

- **Violență spirituală** - subestimare sau diminuare a importanței satisfacerii necesităților moral-spirituale prin interzicere, limitare, ridiculizare, penalizare a aspirațiilor membrilor de familie, prin interzicere, limitare, luare în derâdere sau pedepsire a accesului la valorile culturale, etnice, lingvistice sau religioase; impunere a unui sistem de valori personal inacceptabile; alte acțiuni cu efect similar sau cu repercusiuni similare;
- **Violență economică** - privare de mijloace economice, inclusiv lipsire de mijloace de existență primară, cum ar fi hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate; abuz de variate situații de superioritate pentru a sustrage bunurile persoanei; interzicere a dreptului de a poseda, folosi și dispune de bunurile comune; control inechitabil asupra bunurilor și resurselor comune; refuz de a susține familia; impunere la munci grele și nocive în detrimentul sănătății, inclusiv a unui membru de familie minor; alte acțiuni cu efect similar;

Subiecți ai violenței în familie sunt: agresorul și victima care pot fi cetățeni ai Republicii Moldova, cetățeni străini și apatrizii care locuiesc pe teritoriul statului nostru.

Subiecți ai violenței în familie pot fi:

- **În condiția conlocuirii** - persoanele aflate în relații de căsătorie, de divorț, de concubinaj, de tutelă și curatelă, rudele lor pe linie dreaptă sau colaterală, soții rudelor, alte persoane întreținute de acestea;
- **În condiția locuirii separate** - persoanele aflate în relații de căsătorie, copiii lor, inclusiv cei adoptivi, cei născuți în afara căsătoriei, cei aflați sub tutelă sau curatelă, alte persoane aflate la întreținerea acestora.

§ 2. Intervenirea avocatului pe cauzele de violență în familie.

Conform prevederilor art. 19 alin. (1¹) din *Legea privind asistența juridică garantată de către stat*, copiii victime ale infracțiunilor au dreptul la asistență juridică calificată.

În situația în care a fost pornită o cauză penală în temeiul art. 201¹ Cod penal, cu privire la violența în familie, reprezentantul legal al copilului victimă poate solicita de la Oficiul Teritorial al Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat desemnarea unui avocat.

În această situație intervenția avocatului pe caz se va face în baza deciziei coordonatorului Oficiului Teritorial al Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat și a mandatului.

Intervenirea avocatului pe caz poate fi și în cazul încheierii unui contract de asistență juridică cu reprezentantul legal al copilului, cu prezentarea mandatului semnat de către acesta.

În practică se pot întâlni situații când, după prima întâlnire cu avocatul, reprezentantul legal al copilului refuză să semneze mandatul avocatului, pe motiv că s-a împăcat cu agresorul. Într-o astfel de situație, pentru a asigura protecția copilului împotriva violenței, se recomandă să se depună în scris o sesizare, cu referire la cauza de violență, către autoritățile și instituțiile abilitate cu funcții de prevenire și de combatere a violenței în familie, cum ar fi:

- Secțiile/direcțiile de asistență socială și de protecție a familiei;
- Direcțiile generale de învățământ, tineret și sport;
- Organele ocrotirii sănătății;
- Organele afacerilor interne.

Prin această sesizare avocatul va informa instituțiile împuternicite prin lege cu atribuții de protecție împotriva violenței, cu referire la situația copilului care este victimă, circumstanțele în care ia devenit cunoscut cazul și care au determinat imposibilitatea asistării copilului victimă, acțiunile întreprinse de avocat până la acel moment și probele care au fost obținute.

Totodată, se va solicita acestor instituții să întreprindă, conform competenței, măsuri de protecție și apărare a copilului victimă și să vă informeze despre rezultatele examinării sesizării depuse pe acest caz, în termenii prevăzuți de legislația în vigoare.

§ 3. Măsuri de protecție aplicate copiilor victime ale violenței în familie.

Din moment ce a intervenit pe caz, avocatul ce reprezintă interesele copilului victimă a violenței în familie, poate alege două posibile strategii de caz:

- Poate depune o plângere la procuror, prin care să solicite pornirea urmăririi penale, în temeiul art. 201¹ Cod penal, în legătură cu fapta de violență în familie.
- Poate depune o cerere despre comiterea actelor de violență în familie:
 - la organul afacerilor interne,
 - în instanță de judecată,
 - la organul de asistență socială și de protecție a familiei și copilului,
 - la autoritatea administrației publice locale.

Pentru a obține, în termeni cât mai restrânși, o măsură de protecție a copilului victimă a violenței în familie se recomandă ca cererea despre comiterea

actelor de violență în familie și aplicare a măsurilor de protecție să fie depusă direct în instanța de judecată, întrucât instanța de judecată va emite, în **24 de ore** de la primirea cererii, o ordonanță de protecție, prin care poate oferi asistență victimei, aplicând agresorului următoarele măsuri:

- a) Obligarea de a părăsi temporar locuința comună ori de a sta departe de locuința victimei, fără a decide asupra modului de proprietate asupra bunurilor;
- b) Obligarea de a sta departe de locul aflării victimei;
- c) Obligarea de a nu contacta victima, copiii acesteia, alte persoane dependente de ea;
- d) Interzicerea de a vizita locul de muncă și de trai al victimei;
- e) Obligarea, până la soluționarea cazului, de a contribui la întreținerea copiilor pe care îi are în comun cu victima;
- f) Obligarea de a plăti cheltuielile și daunele cauzate prin actele sale de violență, inclusiv cheltuielile medicale și cele de înlocuire sau reparare a bunurilor distruse sau deteriorate;
- g) Limitarea dispunerii unilaterale de bunurile comune;
- h) Obligarea de a participa la un program special de tratament sau de consiliere dacă o asemenea acțiune este determinată de instanța de judecată ca fiind necesară pentru reducerea violenței sau dispariția ei;
- i) Stabilirea unui regim temporar de vizitare a copiilor săi minori;
- j) Interzicerea de a păstra și purta armă.

Cererea privind aplicarea măsurilor de protecție a victimei violenței în familie, prin care se solicită emiterea unei ordonanțe de protecție se poate depune de către avocat la:

- a) locul de domiciliere al victimei,
- b) locul temporar de reședință al victimei dacă aceasta a părăsit domiciliul pentru a evita continuarea violenței directe,
- c) locul de reședință al agresorului,
- d) locul în care victima a căutat asistență,
- e) locul în care a avut loc actul de violență.

În cererea privind aplicarea măsurilor de protecție, avocatul va indica circumstanțele actului de violență, intensitatea, durata, consecințele suportate și alte circumstanțe care indică necesitatea aplicării măsurilor de protecție.

Pentru depunerea în instanța de judecată a cererii despre comiterea actelor de violență în familie nu se plătește taxă de stat.

După primirea cererii, instanța de judecată contactează imediat poliția de sector de la locul aflării agresorului și solicită informarea acestuia despre procedura inițiată.

Instanța poate solicita organului de asistență socială sau poliției, după caz, prezentarea unui raport de caracterizare a familiei vizate și a agresorului.

Măsurile de protecție prevăzute la art. 15 alin.(1) din *Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie* se aplică pe un termen de până la **3 luni**. Aceste măsuri pot fi retrase odată cu dispariția pericolului care a condiționat luarea acestor măsuri și pot fi prelungite în cazul unei cereri repetate sau al nerespectării condițiilor prevăzute în ordonanța de protecție.

Se recomandă avocaților informarea victimelor adulte că, aplicarea măsurilor de protecție nu împiedică inițierea procedurii de divorț, partajării averii comune, decăderii din drepturile părintești, luării copilului fără decădere din drepturile părintești și altor acțiuni prevăzute de legislația în vigoare.

Considerăm util a informa victimele majore că dacă din cauza leziunilor corporale cauzate în rezultatul actelor de violență copilul a fost nevoit să urmeze un tratament medical sau să lipsească timp îndelungat de la școală, ori de la alte activități este în drept să pornească o acțiune civilă pentru repararea prejudiciului material și moral cauzat prin actele de violență la adresa sănătății și demnității.

De cele mai multe ori, victimele violenței în familie sunt femeile și copiii. Fiind dezinformate și sugestionate de agresorii care manifestă putere și controlul asupra lor, acestea solicită retragerea măsurilor de protecție.

Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie indică că, instanța de judecată poate retrage măsurile de protecție la cererea întemeiată a victimei. În cazul victimelor copii și persoane aflate în stare de neputință (ex. persoanele care sunt țintuite la pat sau persoanele în etate), examinarea de către instanță a cazului este obligatorie.

La examinarea cererii de revocare a măsurilor de protecție instanța urmează să se asigure că, voința victimei este liber exprimată și nu a fost supusă presiunilor din partea agresorului.

În cazul în care părintele care împreună cu copilul este victimă a violenței în familie cere retragerea măsurilor de protecție vă recomandăm să solicitați de la organul de asistență socială și inspectorul de sector un raport complex pe cazul dat, pentru a vă convinge că pericolul de revictimizare a copilului a dispărut.

Dacă copilul a fost inclus într-un program de asistență psihologică, recomandăm să se solicite și opinia psihologului cu privire la starea psihologică a copilului victimă, la integritatea psihică a copilului, oportunitatea și riscurile comunicării copilului cu agresorul, în contextul retragerii măsurilor de protecție.

Aceste înscrisuri vor deveni utile avocatului la formarea strategii de caz și la susținerea poziției sale în instanță.

Încheierea privind respingerea cererii de aplicare a măsurilor de protecție și încheierea privind aplicarea ordonanței de protecție pot fi atacate cu recurs conform prevederilor codului de procedură civilă. Contestarea încheierii privind aplicarea ordonanței de protecție nu suspendă executarea măsurilor aplicate.

§ 4. Probele în procesul de aplicare a măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie.

Aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie este reglementată în art. 318 din Codul de procedură civilă.

În pricinile civile probe sunt elementele de fapt, dobândite în modul prevăzut de lege, care servesc la constatarea circumstanțelor ce justifică pretențiile și obiecțiile părților, precum și altor circumstanțe importante pentru justa soluționare a cauzei.

În calitate de probe în pricini civile se admit elementele de fapt constatate din explicațiile părților și ale altor persoane interesate în soluționarea pricinii, din depozițiile martorilor, din înscrisuri, probe materiale, înregistrări audio-video, din concluziile experților.

Sarcina avocatului care apără interesele copilului victimă a violenței în familie este de a dovedi prin probe circumstanțele pe care le invocă drept temei al pretențiilor.

Pentru probarea *violenței fizice* avocatul poate prezenta instanței următoarele probe:

- Raportul de expertiză medico legală, în care se determină și argumentează gradul vătămarilor cauzate victimelor;
- Certificate medicale ce confirmă adresarea victimei la medic sau internarea ei în instituția medicală ca rezultat al actelor de violență. Certificatele medicale vor putea fi puse de instanță la baza hotărârii doar dacă sunt prezentate împreună cu raportul de expertiză medico-legală, care dovedește că loviturile ar fi putut cauza leziunile corporale constatate în circumstanțele descrise de victimă, precum și gravitatea leziunilor corporale.
- Confirmare de la instituția de învățământ preșcolară sau școlară, în care învață minorul cu privire la nefrecventarea programului, după comiterea actelor de violență;
- Copiii de pe adresările făcute de victima minoră sau reprezentantul legal al acestuia la organul de asistență socială sau la organele de poliție prin care se reclamă actele de violență în familie și se solicită asistență;

- Confirmare de la serviciile de asistență psihologică prestate de instituții publice sau ONG-uri, cu privire la adresarea victimei pe motiv de violență în familie. În cazul în care serviciu sesizat a efectuat evaluarea psihologică primară sau complexă a victimei aceasta urmează a fi solicitată și anexată la materialele cauzei. Dacă copilul se află într-un program de asistență, atunci vă recomandăm să solicitați serviciului ca această informație să fie scrisă expres, inclusiv să fie indicat cât va dura acest program și care este periodicitatea prezentării copilului la psiholog;
- Confirmare de la Centru de plasament pentru victimele violenței în familie, dacă anterior victima a fost plasată într-un asemenea serviciu;
- Înregistrările audio-video dispuse pe suport electronic sau de altă natură. La prezentarea acestor înregistrări urmează a fi indicate persoana care a efectuat înregistrarea, timpul și condițiile înregistrării.

Atunci când avocatul reprezintă interesele victimei supuse *violenței psihologice* sau spirituale sarcina probației devine mai dificilă. Violența psihologică și spirituală poate fi probate prin declarațiile victimei dar și prin raportul de evaluare psihologică.

În caz de *violență psihologică* asupra copilului vă recomandăm să vă adresați la **Centrul Național de Prevenire a Abuzului Față de Copii** (Adresa: str. Calea Ieșilor 61/2, Chișinău, MD 2069 Republica Moldova, Tel: +373 22 75-88-06, 22 75-67-87) pentru a solicita efectuarea unei evaluări psihologice a copilului. Centrul Național de Prevenire a Abuzului Față de Copii este un serviciu de nivel republican, specializat în evaluarea și asistarea copiilor victime ale abuzului. Evaluarea psihologică a copilului victimă poate fi efectuată și de Serviciul de asistență psihopedagogică, psihologul școlar.

Pentru a facilita lucru avocaților pe cauzele în speță în anexă prezentăm lista și datele de contact ale serviciilor specializate în asistarea victimelor violenței în familie și un model de cerere adresat către aceste instituții (a se vedea Anexa nr. 21-22).

§ 5. Asigurarea respectării măsurilor de protecție a copiilor victime ale violenței în familie.

După emiterea ordonanței de protecție de către instanța de judecată responsabilitatea de informare a agresorului despre ordonanța de protecție și de aplicare a acesteia revine inspectorului de sector în conlucrare cu asistentul social din localitatea în care se află copilul victimă și/sau Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului.

Supravegherea îndeplinirii măsurilor de protecție stabilite de instanță ține de competența organelor afacerilor interne, organelor de asistență socială și altor organe, după caz.

Dacă prin ordonanța privind măsurile de protecție instanța a obligat pârâtul ca până la soluționarea cazului să contribuie la întreținerea copiilor pe care îi are în comun cu victimă sau de a plăti cheltuielile și daunele cauzate prin actele sale de violență, inclusiv cheltuielile medicale și cele de înlocuire sau reparare a bunurilor distruse sau deteriorate încheierea se remite spre executare imediată executorului judecătoresc în a cărui competență teritorială, stabilită de camera teritorială a executorilor judecătorești, se află domiciliul agresorului.

În practică se întâlnesc situații când ordonanța de protecție este comunicată tardiv organelor responsabile de supraveghere a îndeplinirii măsurilor de protecție. Pentru a asigura o protecție efectivă copilului victimă, după obținerea ordonanței de protecție, se recomandă avocatului să depună o scrisoare la inspectoratul de poliție și la organelor de asistență socială prin care aduceți la cunoștință că ordonanța.

Copilul victimă a violenței în familie se află într-o situație de victimitate, ce determină apariția *sindromului traumei*. Prin actele de violență se poate afecta sănătatea psihologică a copilului, generând depresii, sentimentul de frică, anxietate, subestimare, somn dereglat, probleme cu alimentația, stări obsesiv compulsive, stres post traumatic, idei suicidale, tentative suicidale, suicide, nivel de agresivitate înalt. Aceste tulburări pot prejudicia în cel mai serios mod integritatea psihică a copilului dar și modul de interacțiune și comunicare cu oamenii din jur.

Reieșind din cele enunțate în calitate de avocat, vă recomandăm să solicitați organelor de asistență socială să creeze condiții facilitatorii care ar asigura accesul copilului victimă la servicii specializate de asistență psihologică a copilului victimă. În cererea enunțată, se recomandă să se indice dacă au fost sau nu eliminați integral factorii de victimitate și comportament victimal (ex. agresorul a părăsit locuința în care se află victima și măsurile de protecție expuse în ordonanța de protecție sunt respectate).

În cazul în care factorii de victimitate și comportamentul victimal persistă avocatul va solicita ca autoritatea tutelară să examineze oportunitatea plasării copilului împreună cu părintele victimizat într-un centru de plasament pentru victimele violenței în familie.

Pentru a facilita identificarea unor servicii de asistență a victimelor violenței în familie vă prezentăm mai jos câteva centre la care vă recomandăm să apelați pentru asistarea clienților.

Servicii adresate victimelor violenței în familie, la care se poate apela, sunt:

- Centrul de Asistență Psiho-socială a Copilului și Familiei "Amicul", Chișinău;
- Centrul de asistență și protecție a victimelor și potențialelor victime ale TFU, Chișinău;
- Refugiul "Casa Mărioarei", Chișinău;
- Centrul Maternal "Pro Femina" pentru cuplul mamă-copil victime ale violenței în familie, Hâncești;
- Centrul familial de criză "SOTIS" pentru victimele violenței în familie /traficului de ființe umane, Bălți;
- Centrul de plasament temporar pentru copii în situație de risc "Drumul spre Casă", Bălți;
- Centrul Maternal „Încredere”, Cahul;
- Centrul Maternal „Pro Familia”, Căușeni;
- Centrul Maternal „Ariadna”, Drochia;
- "La Strada", telefonul de încredere 0 8008 8008,

În caz de nerespectare a ordonanței de protecție de către agresor vă recomandăm să înștiințați în scris inspectorul de sector și procurorul, pentru a interveni conform competenței. Dacă agresorul refuză să părăsească locuința în care locuiește împreună cu victima vă recomandăm să solicitați evacuarea temporară a acestuia din casă. În acest sens considerăm a fi util a face trimitere la hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului adoptată pe cauza *B v Republica Moldova și Mudric v. Republica Moldova*.

În cauza *B v Republica Moldova, reclamații O.B.* (mama celorlalți reclamanți), *V.B.* și *I.B.¹³*. (copii minori), s-au plâns în temeiul Articolului 3 din Convenție că au fost supuse sistematic violenței fizice și psihice în familie de către soțul *V.B.*, pentru că autoritățile naționale nu au luat măsurile necesare pentru protecția acestora împotriva violenței în familie.

Cu privire la această plângere, având în vedere numărul de acțiuni pe care reclamanta le-a suferit în trecut, Curtea a constatat că existența unei simple posibilități ca reclamanta să-l întâlnească oricând pe agresor în propriu apartament i-a cauzat o stare de spaimă ce ar putea fi supusă în mod repetat relor tratamente din partea lui *V.B.* În acest sens Curtea a statuat că această frică continuă a fost suficient de gravă pentru a provoca suferințe și anxietate reclamantei în sensul Articolului 3 din Convenție. Totodată, Curtea a statuat că autoritățile naționale nu

¹³ Hotărârea este disponibilă în limba română pe pagina <http://www.lhr.md/hot/> și în limba engleză pe pagina Curții Europene <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-122375#{"itemid":1"001-122375"}>;

și-au respectat obligațiile pozitive în temeiul Articolului 3 din Convenție pentru protejarea primei reclamante de relele tratamente.

În același caz reclamanții au acuzat suferințe incompatibile cu dreptul lor la viața privată, prevăzut de Articolul 8 din Convenție, drept urmare a faptului că instanțele naționale au respins cererea reclamanților de a ordona evacuarea temporară a agresorului din apartamentul lor.

În cererile și pledoariile susținute de avocații ce asistă victimele violenței în familie, se recomandă să se facă trimitere la hotărârea pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului la 28 mai 2013 în speța *Eremia și alții vs Republica Moldova*.¹⁴ În cazul în speță Curtea Europeană a constatat în unanimitate violarea Articolului 3 (interzicerea tratamentelor inumane și degradante), în privința reclamantei, violarea art. 8 (dreptul la respectarea vieții private și de familie), în privința fiicelor minore și violarea art. 14 (interzicerea discriminării) în privința reclamantei.

Cauza se referă la faptul că autoritățile naționale nu au fost suficient de active în vederea protejării reclamantelor împotriva violenței în familie și atragerii la răspundere a soțului reclamantei și tatălui minorelor. Curtea, de asemenea, a considerat că deși fiicele minore a reclamantei au suferit psihologic urmare a faptului că au fost martore a violenței în familie exercitate de tată împotriva mamei lor, nici o acțiune nu a fost luată pentru a preveni recidiva unui asemenea comportament. Din hotărârea Curții Europene rezultă că copii dobândesc statut de victimă a violenței în familie în situația când sunt martori a agresiunilor îndreptate asupra unui părinte (nu numai în cazul în care sunt agresați direct de agresor), iar măsurile de protecție trebuie aplicate și întreprinse și pentru copii.

§ 6. Sesizarea organului de urmărire penală cu privire la actele de violență în familie.

În caz de violență în familie victima, personal sau prin reprezentantul împuternicit în condițiile legii, este în drept să sesizeze prin plângere organul de urmărire penală cu privire la comiterea actelor de violență în familie, incriminate în art. 201¹ Cod penal. Mandatul ce confirmă împuternicirile avocatului care apără interesele copilului victimă a violenței în familie, urmează a fi semnat de reprezentantul legal al copilului.

Organul de urmărire penală sau procurorul sesizat dispune în termen de 30 de zile, prin ordonanță, începerea urmăririi penale în cazul în care, din cuprinsul actului de sesizare sau al actelor de constatare, rezultă o bănuială rezonabilă că a

¹⁴ Hotărârea este disponibilă în limba română pe pagina <http://www.lhr.md/hot/> și în limba engleză pe [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-119968#{"itemid":\["001-119968"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-119968#{);

fost săvârșită o infracțiune și nu există vreuna din circumstanțele care exclud urmărirea penală, informând despre aceasta persoana care a înaintat plângerea.

Potrivit prevederilor art. 274 alin. (5) și (6) din Codul de procedură penală, în cazul în care procurorul refuză pornirea urmăririi penale, el confirmă faptul prin ordonanță motivată și anunță despre aceasta, într-un termen cât mai scurt posibil, dar nu mai mare de 15 zile, persoana care a înaintat sesizarea.

Ordonanța de a refuza începerea urmăririi penale poate fi atacată, prin plângere, în instanța judecătorească, în condițiile art. 313 Cod de procedură penală.

Plângerea prin care se atacă refuzul organului de urmărire penală de a începe urmărirea penală poate fi înaintată, în termen de 10 zile, judecătorului de instrucție la locul aflării organului care a admis încălcarea.

Plângerea se examinează de către judecătorul de instrucție în termen de **10 zile**, cu participarea procurorului și cu citarea persoanei care a depus plângerea. Neprezentarea persoanei care a depus plângerea nu împiedică examinarea plângerii.

Dacă judecătorul de instrucție, consideră că plângerea este întemeiată, adoptă o încheiere prin care obligă procurorul să lichideze încălcările depistate ale drepturilor și libertăților omului și, după caz, declară nulitatea actului sau acțiunii procesuale atacate.

Constatând că actele sau acțiunile atacate au fost efectuate în conformitate cu legea și că drepturile sau libertățile omului nu au fost încălcate, judecătorul de instrucție pronunță o încheiere despre respingerea plângerii înaintate. Copia de pe încheiere se expediază persoanei care a depus plângerea și procurorului. Încheierea judecătorului de instrucție este irevocabilă.

Dacă în timpul urmăririi penale sau judecării cauzei de către instanța judecătorească agresorul a distrus bunurile victimei vă recomandăm să porniți o acțiune civilă pentru repararea prejudiciului material cauzat prin actele de violență la adresa proprietății. Acțiunea civilă poate fi intentată și separat după finalizarea procesului penal în cauză.

În situația în care judecătorul de instrucție pronunță o încheiere despre respingerea plângerii înaintate sau la examinarea repetată de către organul de urmărire penală, victima violenței în familie nu obține un remediu efectiv din partea justiției, fiind epuizate toate remediile interne, vă recomandăm să vă adresați cu o plângere la Curtea Europeană a Drepturilor Omului invocând violarea Articolului 3 din Convenție și Articolului 13 din Convenție (dreptul la un recurs efectiv).

Conform art. 215¹ Cod de procedură penală, în cursul procesului penal victima violenței în familie poate adresa o cerere organului de urmărire penală, procurorului sau instanței de judecată privind amenințările cu moartea, cu aplicarea

violenței, cu deteriorarea sau distrugerea bunului ori alte acte ilegale va fi examinată de instanța de judecată, care este obligată să ia măsuri de asigurare a protecției victimei față de bănuț, învinuit, inculpat membru de familie prin emiterea unei ordonanțe de protecție.

În cazul depunerii cererii la organul de urmărire penală sau la procuror, aceștia vor înainta imediat, printr-un demers, cererea în instanța de judecată pentru a fi examinată.

Se recomandă avocatului victimei minore să nu ezitate în a solicita în fiecare caz aplicarea măsurilor de protecție față de victimele violenței în familie prevăzute în art. 215¹ din Codul de procedură penală.

Anexă

Modele de acte

Anexa nr. 1

Procuratura _____
Solicitant: avocatul _____
sediul _____
apărător al bănuیتului minor

CERERE **privind eliberarea persoanei reținute**

Procuratura _____ efectuează urmărirea penală pe cauza penală nr. _____, pornită la 20.10.09 în baza elementelor infracțiunii prevăzute de art. 186 alin. (1) Cod penal RM.

În cadrul procesului penal nominalizat apăr drepturile și interesele bănuیتului Cojocar Ruslan suspectat că la 10.10.2013, aproximativ ora 08.20, a sustras de pe sfoara ferestrei apartamentului nr. 3 din str. I. Cașu 12, mun. Chișinău un costum sportiv la preț de 600 lei, pricinuind cet. Chiselcu Maria o pagubă considerabilă, adică de comiterea infracțiunii prevăzute de art. 186 alin. (2) lit. d) Cod Penal RM.

La data de 20.10. 2013, ora 16.55 minorul Cojocar Ruslan a fost reținut de către OUP IP Ciocana, Tutunaru Ion, pentru faptul că bănuitul a comis o infracțiune pentru care legea prevede o pedeapsă cu închisoarea pe un termen mai mare de un an. Martorii oculari indică asupra faptului că persoana dată a comis infracțiunea și că bănuitul are antecedente penale.

Cererea în cauză o întemeiez pe faptul că organul de urmărire penală a reținut pripit și neîntemeiat persoana dată, deoarece conform pct. 1) alin. (2) art. 165 CPP „pot fi supuse reținerii persoanele bănuite de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoarea pe un termen mai mare de un an” numai în cazurile prevăzute de art. 166 CPP și respectând prevederile lit. c) pct. 1) art. 5 Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a libertăților fundamentale, și anume „persoana poate fi reținută în vederea aducerii sale în fața instanței de judecată și arestată numai atunci când există motive verosimile de a bănuți că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârșască o infracțiune sau să fugă

după săvârșirea acesteia” – ceea ce nu s-a luat în considerație, cât și personalitatea bănuțitului. Mai mult ca atât, conform art. 37 (b) al Convenției cu privire la drepturile copilului, reținerea minorului, precum și arestarea lui preventivă trebuie să fie folosite drept măsuri excepționale, de ultimă instanță, pentru un termen cât mai scurt, atunci când au fost săvârșite infracțiuni grave sau excepțional de grave.

Astfel, infracțiunea incriminată este din categoria celor mai puțin grave, bănuțitul are un loc permanent de trai. La 20.10.13 cet. Cojocaru Ruslan, fiind citat de organul de urmărire penală, benevol s-a prezentat împreună cu reprezentantul legal. A fost reținut doar pentru faptul că nu a recunoscut săvârșirea infracțiunii. Depozițiile bănuțitului sunt confirmate de părinții acestuia. La domiciliul familiei Cojocaru a fost efectuată percheziția, în urma căreia nu au fost depistate corpuri delictive.

Este dubios și faptul că urmărirea penală a fost pornită doar la 20.10.13, existând martori oculari care au văzut cum bănuțitul a comis infracțiunea la data de 10.10.13.

Astfel, este evident că bănuțitul nu prezintă un pericol pentru societate, nu a întreprins nici un fel de acțiuni negative care ar constitui temei de a presupune că acesta ar intenționa să împiedice buna desfășurare a procesului penal prin exercitarea de presiune asupra martorilor sau nimicirii mijloacelor de probă, să se ascundă de organul de urmărire penală sau judecată sau să împiedice în alt mod stabilirea adevărului în procesul penal.

Pornind de la cele expuse, respectând prevederile art.art. 68, 174, 477 Cod de procedură penală RM, art. 37 (b) al Convenției cu privire la drepturile copilului,

SOLICIT:

Eliberarea de sub arest a minorului Cojocaru Ruslan cu alegerea unei măsuri preventive sub formă de obligația de a nu părăsi țara.

Data _____

Apărătorul _____

Procuratura _____

Solicitant: avocatul _____

sediul _____

apărător al bănuitei minore _____

CERERE

(privind încetarea urmăririi penale)

Procuratura _____ efectuează urmărirea penală pe cauza penală nr. _____, pornită la 05.11.2013 conform elementelor infracțiunii prevăzute de art. 186 alin. (2) lit. d) Cod penal pe faptul sustragerii pe ascuns, la data de 15.09.13, în jurul orei 16:00, de către persoane necunoscute, din geanta minorei _____, lăsată fără supraveghere în curtea școlii nr. 111 din mun. Chișinău, a telefonului mobil de model „Samsung SGH-X-210” în valoare de 1500 lei.

La data de 07.11.13 pe această cauză a fost recunoscută și audiată în calitate de bănuită minora _____, a. n. _____, care a declarat că a găsit telefonul mobil indicat mai sus în curtea școlii nr.111, însă din motive pe care nu le poate explica, la cerința părții vătămate, a refuzat să-i restituie telefonul. Telefonul indicat a fost ridicat de la bunica bănuitei și restituit părții vătămate.

La momentul faptei, minora _____ avea vârsta de 11 ani. Potrivit prevederilor art. 21 CP, răspunderea penală pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 186 CP survine de la vârsta de 14 ani. Potrivit art. 275 pct. 3) CPP, urmărirea penală nu poate fi pornită, iar dacă a fost pornită, nu poate fi efectuată și va fi încetată în cazul în care nu există elementele infracțiunii /în cazul dat nu există subiectul infracțiunii.

Conform art. 285 alin. (1) pct. 3) CPP, încetarea urmăririi penale are loc în cazurile prevăzute la art. 275, precum și în cazul în care se constată că persoana nu a atins vârsta la care poate fi trasă la răspundere penală.

În temeiul celor expuse, potrivit prevederilor art. 68 alin. (1) pct. 7), 275 pct. 3), 285 alin. (1) pct. 3) CPP, conducându-mă de Convenția inter-națională cu privire la drepturile copilului din 20.11.1989 și acționând în interesul superior al bănuitei minore Sandu Ana,

SOLICIT:

1. Admiterea cererii.
2. Încetarea urmăririi penale în privința bănuitei minore _____, din cauza neatingerii de către ea a vârstei de tragere la răspundere penală.

Data _____

Apărătorul _____

D-lui (Dnei) _____
Procuror în Procuratura _____
Solicitant: Avocatul _____
Sediul: _____
în interesele învinuitului minor U.A.I.

CERERE
(privind încetarea urmăririi penale
conform art. 285, alin.(2), pct. 2) Cod de procedură penală)

De către Procuratura _____, este desfășurată urmărirea penală pe cauza penală în privința minorului U.A.I. - învinuit de săvârșirea infracțiunilor prevăzute de alin.(2) lit. b) art. 171 și alin.(2), lit. b) art. 172 Cod Penal al RM.

U.A.I. a fost recunoscut în calitate de învinuit pentru că la data de 19 august 2013, aproximativ la orele 22.00, aflându-se în parcul din or. Cahul, a întâlnit-o pe minora T.C. și aplicând forța fizică a dus-o pe ultima în spatele blocului locativ de lângă parc, unde, iarăși aplicând forța fizică și prin emenințări cu răfuiala fizică, știind cu certitudine că ea este minoră, și profitând de starea de neputință a acesteia de a se apăra, a întreținut cu minora un raport sexual contrar voinței ei. Tot el, continuându-și acțiunile infracționale, prin constrângere, a obligat victima să-i satisfacă pofta sexuală în formă perversă.

Considerăm ordonanța de punere sub învinuire pasibilă de a fi anulată cu dispunerea încetării urmăririi penale prin prisma următoarelor argumente:

Potrivit art. 21 Cod penal, care reglementează noțiunea de subiect al infracțiunii, sînt pasibile de răspundere penală persoanele fizice responsabile și care la momentul săvârșirii infracțiunii au împlinit vârsta de 16 ani. Conform alin.(2) al normei vizate, persoanele fizice care au vârsta între 14 și 16 ani sînt pasibile de răspundere penală numai pentru săvârșirea unor infracțiuni enumerate în textul normei, inclusiv și cele prevăzute la art. 171 și 172 Cod penal. După cum rezultă din textul ordonanței de punere sub învinuire, minorului U.A.I. i se impută anume aceste infracțiuni- alin.(2), lit.b) art. 171 și alin.(2) lit.b) art. 172 Cod penal.

În acest context, după cum se constată din actul de identitate, minorul U.A.I este născut la data de 20 august 1999, astfel că vârsta de 14 ani s-a împlinit la expirarea zilei de 20 august 2013. Infracțiunile imputate dînsului, după cum a constatat organul de urmărire penală, s-au săvârșit la 19 august 2013, deci, când acesta nu avea împlinită vârsta cerută de lege.

Prin urmare, în astfel de circumstanțe, minorul U.A.I. neavînd atinsă la momentul săvârșirii infracțiunii vârsta prevăzută de art. 21 Cod penal, considerăm nu poate fi tras la răspundere penală.

Prin prisma celor expuse, conducându-mă de prevederile art. 6 a Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, art.

285 alin. (2) pct.2), art. 68 Cod de procedură penală.,

SOLICIT :

1. Încetarea urmăririi penale în privința învinuitului minor U.A.I. în legătură că dînsul nu a atins vârsta la care poate fi tras la răspundere penală;
2. Revocarea măsurii preventive-obligarea de a nu părăsi localitatea, stabilită anterior lui U.A.I.,

Data _____

Apărătorul _____

Judecătoria _____

Judecător _____

De la avocatul _____

Sediul _____

în interesele inculpatului minor B.A.I.

REFERINȚĂ

(la rechizitoriul întocmit la data de _____ de către Procurorul
Procuraturii _____, Dl. _____ pe dosarul
nr. _____ privind învinuirea cet. _____ de săvârșirea
infracțiunii prevăzute de alin.(1) art. 152 Cod penal al RM)

La data de _____ de către Procurorul Procuraturii _____,
Dl. _____ a fost întocmit rechizitoriul privind învinuirea
cet. _____ de săvârșirea infracțiunii prevăzute de alin.(1) art.
152 Cod penal al RM.

În expunere, rechizitoriul cuprinde descrierea faptei de care este învinuit
cet. B.A.I., precum că acesta la data de 15 iulie 2013, ora 17.00, în scara casei nr.
8/1 str. Matei Basarab, mun. Chișinău, unde și domiciliază la etajul 4, din relații
ostile cu vecina M.V. și în urma certeii inițiate de el din motivul că copiii ultimei au
aruncat cu pietre în geam, stricându-i sticla, i-a aplicat câteva lovituri cu palma
peste față și cu piciorul peste picioarele ei.

În rezultatul acțiunilor comise, părții vătămate i-au fost cauzate leziuni
intenționate medii integrității corporale sub formă de fractură a maxilarului stâng și
a coastei din partea toracică pe stânga, fapt probat prin raportul de expertiză
medico-legal.

În susținerea învinuirii cet. _____ sunt și declarațiile părții
vătămate _____, precum și declarațiile date de către
martorul _____ și _____.

**Urmare a luării de cunoștință cu materialele urmăririi penale, s-a
constatat lipsa plângerii prealabile a victimei.**

În acest sens, ținem să menționăm că potrivit alin.(1) art. 276 Cod de
procedură penală, urmărirea penală în raport cu infracțiunea prevăzută la alin.(1)
art. 152 Cod penal al RM, poate fi pornită numai în baza plângerii prealabile a
victimei.

În sensul alin.(1) art. 263 Cod de procedură penală, prin plângerea
respectivă se înțelege înștiințarea făcută de o persoană fizică, căreia i s-a cauzat un
prejudiciu prin infracțiune. În respectivul caz, pentru începerea urmăririi penale în
mod obligatoriu urma să fie prezentă plângerea depusă de către M.V.

Printre materialele urmăririi penale lipsește plângerea victimei M.V., ca un
act procedural separat.

Potrivit ordonanței procurorului din 18 iulie 2013, urmărirea penală a fost

pornită în baza informației secției de internare a spitalului nr. 3 din mun. Chișinău, precum că la 15 iulie 2013, ora 18.30 în spital a fost internată cet. M.V. în stare de gravitate medie, cu fracturi a mandibulei și a coastei ca rezultat al unor acțiuni violente.

Prin urmare, textul menționat confirmă faptul că nu plângerea prealabilă a victimei a fost la baza pornirii urmăririi penale.

Totodată, urmează să menționăm faptul că solicitarea părții vătămate pe parcursul audierii de a fi pornit procesul penal, nu poate fi reținut ca depunere a plângerii prealabile. La caz, a avut loc nu o depunere a plângerii, ci un răspuns la întrebarea procurorului ce efectua audierea părții vătămate deja recunoscută în această calitate în cadrul procesului penal pornit.

Conform alin. (1), (4) art. 251 Cod de procedură penală, încălcarea prevederilor legale care reglementează desfășurarea procesului penal atrage nulitatea actului procedural.

Astfel, considerăm că ordonanța de pornire a urmăririi penale din 18 iulie 2013 în temeiul normei vizate urmează a fi considerată nulă, iar acțiunile ulterioare ale organului de urmărire penală cu privire la colectarea probelor, urmează a fi considerate că s-au efectuat în afara procesului penal.

Prin prisma celor expuse., conform art. 332, 346, 350, 391 Cod de procedură penală., considerăm că procesul penal privind învinuirea lui B.A.I. de săvârșirea infracțiunii prevăzută la art. 152 alin.(1) Cod penal urmează a fi încetat din lipsa plângerii prealabile a părții vătămate;

Data _____

Avocat _____

Judecătoria _____

Judecător _____

Solicitant: Avocatul _____

Sediul _____

în interesele inculpatului minor B.A.I.

CERERE

(privind încetarea procesului penal în cauză, deoarece lipsește plângerea victimei de a porni urmărirea penală)

Inculpatul B.A.I este învinuit de săvârșirea infracțiunii prevăzute de alin.(1) art. 152 Cod Penal al RM.

B.A.I. a fost recunoscut în calitate de învinuit pentru că la 15 iulie 2013, ora 17.00, în scara casei nr. 8/1 str. Matei Basarab, mun. Chișinău, unde și domiciliază la etajul 4, din relații ostile cu vecina M.V. și în urma certe inițiate de el din motivul că copiii ultimei au aruncat cu pietre în geam, stricându-i sticla, i-a aplicat câteva lovituri cu palma peste față și cu piciorul peste picioare, iar când ultima a căzut, a tras-o de păr pe scări.

În rezultatul acțiunilor comise, părții vătămate i s-au cauzat leziuni intenționate medii integrității corporale sub formă de fractură a maxilarului stâng și a coastei din partea toracică pe stânga.

Considerăm că procesul penal urmează a fi încetat din următoarele considerente: alin.(1) art. 276 Cod de procedură penală enumeră exhaustiv infracțiunile prevăzute de articolele Codului penal când urmărirea penală se pornește numai în baza plângerii prealabile a victimei.

În sensul alin.(1) art. 263 Cod de procedură penală, prin plângerea respectivă se înțelege înștiințarea făcută de o persoană fizică, căreia i s-a cauzat un prejudiciu prin infracțiune.

Urmează să reținem că alin.(1) art. 276 Cod de procedură penală incorporează infracțiunile referitor la care urmărirea penală se pornește numai în baza plângerii prealabile a victimei, normă care enumeră și art. 152 alin.(1) Cod penal, infracțiune de săvârșirea căreia este învinuit și inculpatul B.A.I.

În acest sens, ținem să atenționăm instanța că printre materialele cauzei, plângerea victimei M.V., ca un act procedural separat, lipsește.

Potrivit ordonanței procurorului din 18 iulie 2013, urmărirea penală a fost pornită în baza informației secției de internare a spitalului nr. 3 din mun. Chișinău, precum că la 15 iulie 2013, ora 18.30 în spital a fost internată cet. M.V. în stare de gravitate medie, cu fracturi a mandibulei și a coastei ca rezultat al unor acțiuni violente.

Prin urmare, textul menționat confirmă faptul că nu plângerea prealabilă a victimei a fost la baza pornirii urmăririi penale.

Totodată, urmează să menționăm faptul că solicitarea părții vătămate pe

parcursul audierii de a fi pornit procesul penal, nu poate fi reținut ca depunere a plângerii prealabile. La caz, a avut loc nu o depunere a plângerii, ci un răspuns la întrebarea procurorului ce efectua audierea părții vătămate deja recunoscută în această calitate în cadrul procesului penal pornit.

Conform alin. (1), (4) art. 251 Cod de procedură penală, încălcarea prevederilor legale care reglementează desfășurarea procesului penal atrage nulitatea actului procedural. Astfel, considerăm că ordonanța de pornire a urmăririi penale din 18 iulie 2013 în temeiul normei vizate urmează a fi considerată nulă, iar acțiunile ulterioare ale organului de urmărire penală cu privire la colectarea probelor, urmează a fi considerate că s-au efectuat în afara procesului penal.

Prin prisma celor expuse., conform art. 332, 346, 350, 391 Cod de procedură penală.,

SOLICIT:

1. Admiterea prezentei cereri;
2. A înceta procesul penal privind învinuirea lui B.A.I. de săvârșirea infracțiunii prevăzută la art. 152 alin.(1) Cod penal din lipsa plângerii prealabile a părții vătămate;

Data_____

Avocat_____

Procuratura _____
D-lui procuror _____

de la avocatul _____
sediul _____
în interesului _____,

CERERE
(privind audierea în cadrul urmăririi penale a martorilor)

În cadrul Procuraturii _____ se desfășoară urmărirea penală împotriva lui _____, bănuit în comiterea infracțiunii prevăzute de art. 287 alin.(2) Cod Penal al RM.

În vederea demonstrării veridicității declarațiilor bănuitului _____ date în cadrul audierii sale în calitate de bănuit și reiterate în cadrul desfășurării acțiunii de urmărire penală- confruntarea, solicităm să fie audiate în calitate de martori mai multe persoane care au văzut nemijlocit evenimentul desfășurat la data de _____.

Necesitatea audierii martorilor rezidă din declarațiile contradictorii ale bănuitului față de cele ale părții vătămate.

Urmare celor expuse., conform art .244, art.245, art. 68 al.(1), pct. 7) Cod de procedură penală al RM .,

SOLICIT:

audierea în cadrul urmăririi penale a următoarelor persoane în calitate de martori:

- 1) Rotari Ion Mighai– dom: _____
- 2) Pascaru Vitalii Valentin – dom: _____
- 3) Florea Iurie Mihai – dom: _____

Data _____

Avocat _____

Dlui (Dnei) _____
Procuror în Procuratura _____
Solicitant: Avocatul _____
Sediul _____
în interesul învinuitului minor _____

CERERE

(privind efectuarea confruntării)

În gestiunea Procuraturii _____ se află cauza penală nr _____ cu privire la învinuirea minorului _____ născut la _____ în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. _____ Cod penal.

Urmare a studierii materialelor cauzei penale nominalizate, am stabilit că există divergențe între declarațiile depuse în cadrul urmăririi penale de către învinuitul minor _____ și _____.

Prin prisma celor expuse, respectând prevederile art. 68, art. 113 Cod de procedură penală al RM.,

SOLICIT:

Efectuarea confruntării în cadrul urmăririi penale între _____ și _____ în scopul aflării adevărului și înlăturării divergențelor existente.

Data _____

Avocat _____

Dlui (Dnei) _____
Procuror în Procuratura _____
Solicitant: Avocatul _____
Sediul _____
în interesul bănuितului minor _____

CERERE
(privind eliberarea persoanei reținute)

Procuratura _____ efectuiază urmărirea penală pe cauza penală _____, pornită la _____ în baza elementelor infracțiunii prevăzute de art. _____ Cod penal.

În cadrul procesului penal nominalizat apăr drepturile și interesele bănuितului _____ suspectat că la _____, orientativ orele _____ a sustras din coridorul apartamentului încălțăminte la prețul de _____, pricinuind cet. _____ o pagubă considerabilă, adică de comiterea infracțiunii prevăzute de art. 186, alin.(2), lit.d) Cod penal RM.

La data de _____, ora _____ minorul _____ a fost reținut de către _____ pentru faptul că bănuitul a comis o infracțiune pentru care legea prevede o pedeapsă cu închisoarea pe un termen mai mare de un an. Martorii oculari indică asupra faptului că persoana dată a comis infracțiunea și că bănuitul are antecedente penale.

Cererea în cauză o întemeiez pe faptul că organul de urmărire penală a reținut pripit și neantemeiat persoana dată, deoarece conform pct.1), alin.(2) al art. 165 Cod de procedură penală „pot fi supuse reținerii persoanele bănuite de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa închisorii pe un termen mai mare de un an” numai în cazurile prevăzute de art. 166 Cod de procedură penală și respectând prevederile lit.c) pct.1) art. 5 Convenția Europeană pentru Drepturile Omului și a libertăților fundamentale, și anume: „persoana poate fi reținută în vederea aducerii sale în fața instanței de judecată și arestată numai când există motive verosimile de a bănui că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârșească o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia”, fapt care nu s-a luat în considerație, cât și personalitatea bănuितului.

Mai mult ca atât, conform art. 37 (b) al Convenției cu privire la drepturile copilului „Reținerea minorului, precum și arestarea lui preventivă trebuie să fie folosite drept măsuri excepționale, de ultimă instanță, pentru un termen cât mai scurt, atunci când au fost săvârșite infracțiuni grave și excepționale de grave”.

În cazul dat, infracțiunea incriminată este din categoria celor mai puțin grave, bănuitul are un loc permanent de trai.

La data de _____ cet. _____ fiind citat de organul de urmărire penală, benevol s-a prezentat împreună cu reprezentantul legal. Dînsul a fost reținut doar pentru faptul că nu a recunoscut săvârșirea infracțiunii. Depozițiile bănuțului sunt confirmate de părinții acestuia. La domiciliul familiei _____ a fost efectuată percheziția, în urma căreia nu au fost depistate corpuri delictive.

Devine evident că bănuțul nu prezintă un pericol pentru societate, nu a întreprins nici un fel de acțiuni negative care ar constitui temei de a presupune că acesta ar intenționa să împiedice buna desfășurare a procesului penal prin exercitarea de presiune asupra martorilor sau nimicirii mijloacelor de probă, să se acsundă de organul de urmărire penală sau judecată sau să împiedice în alt mod stabilirea adevărului în procesul penal.

Urmare celor expuse., respectând prevederile art.68, 174, 477 Cod de procedură penală RM, art. 37 (b) al Convenției cu privire la drepturile copilului.,

SOLICIT:

Eliberarea de sub arest a minorului _____ cu identificarea unei măsuri preventive sub formă de obligația de a nu părăsi țara.

Data _____

Avocatul _____

**Oficiului teritorial _____
al Consiliului Național pentru Asistența Juridică
Garantată de Stat**

**CERERE
de acordare a asistenței juridice calificate garantate de stat**

Data solicitării _____ ora solicitării _____

Solicitantul _____

Datele de contact _____

Beneficiarul asistenței juridice _____

Data nașterii beneficiarului asistenței juridice _____

Datele de contact _____

Forma asistenței juridice solicitate _____

Tipul cauzei _____

Fapta incriminată _____

Timpul, locul și acțiunea procesuală preconizată _____

Numele avocatului solicitant _____

Semnătura solicitantului _____

**Oficiului teritorial _____
al Consiliului Național pentru Asistența Juridică
Garantată de Stat**

**CERERE
de acordare a asistenței juridice de urgență**

Data solicitării _____ ora solicitării _____

Solicitantul _____

Datele de contact _____

Beneficiarul asistenței juridice _____

Data nașterii beneficiarului asistenței juridice _____

Datele de contact _____

Motivul _____

Data reținerii _____ ora reținerii _____, timpul, locul și acțiunea
procesuală preconizată: _____

Semnătura solicitantului _____

Judecătoria _____
Judecătorului _____

Solicitanți :

1. _____

calitatea procesuală _____

domiciliat _____

2. _____

calitatea procesuală _____

domiciliat _____

Avocat _____

sediul _____

CERERE

privind încetarea procesului în legătură cu împăcarea părților

În gestiunea Judecătoriei _____, judecător _____
se află cauza penală cu privire la învinuirea minorului _____
de săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. _____ CP RM.

Subsemnații, partea vătămată _____,
inculpatul minor _____, reprezentantul legal _____,
apărătorul _____ Vă aducem la cunoștință că părțile s-au
împăcat.

Urmare celor expuse, având în vedere că împăcarea este actul de înlăturare
a răspunderii penale pentru infracțiunea dată, respectând prevederile art. 109 CP
RM și art. 60 alin.(1) pct.3 și 13), art. 66 alin.(2) pct. 15), 29), art. 68 alin.(1) pct.
7), art. 275 pct. 9), art. 276, art. 285 alin.(1) pct. 1), art. 391 alin.(1) pct. 1) CPP
RM,

SOLICITĂM:

Disponerea încetării procesului penal din motivul împăcării părților.

ANEXĂ: acordul de împăcare

“ _____ ” _____ 2013

Solicitant I _____

Solicitant II _____

Avocat _____

ACORD DE ÎMPĂCARE

“ ____ ” _____ 2013

mun. Chișinău

Mediatorul _____

Biroul de mediatori _____

I. Dispoziții generale.

Prezentul acord de împăcare este perfectat drept rezultat al acordului liber de voință dintre partea _____ și partea _____ în conformitate cu prevederile art.29 din Legea cu privire la mediere.

II. Condițiile acordului de împăcare.

Înainte de încheierea acordului de împăcare părților indicate li s-a explicat:

- a) drepturile și obligațiile legate de procedura de mediere, drepturile și obligațiile ce rezultă din încheierea acordului, urmările cu caracter juridico -penal;
- b) că împăcarea nu poate produce înlăturarea răspunderii penale pentru alte infracțiuni decât cele prevăzute la art.109 din Codul penal și 276 din Codul de procedură penală;
- c) că participarea la mediere și semnarea acordului de împăcare nu servește ca dovadă a recunoașterii vinovăției.

III. Temeiul de fapt în care a fost perfectat acordul de împăcare

3.1. _____

3.2. _____

3.3. _____

IV. Soluțiile acordului de împăcare.

4.1. _____

4.2. _____

4.3. _____

V. Efectul juridic al acordului de împăcare.

5.1. Acordul de împăcare semnat de părți va fi transmis organului de urmărire penală/ instanței de judecată și va servi temei juridic de înlăturare a răspunderii penale.

5.3. După semnarea acestui acord de împăcare nici o parte nu va mai putea pretinde celeilalte părți executarea altor obligații în legătură cu raportul conflictual stins prin prezentul acord.

VI. Dispoziții finale.

6.1. Prezentul acord a fost semnat de către:

Partea I _____

Partea II _____

Mediatorul: _____

Judecătoria _____
Judecătorului _____

Solicitant: _____

calitatea procesuală _____
domiciliat _____

Avocat _____
sediul _____

CERERE

privind audierea părții vătămate minore în condiții special

În procedura Judecătoriei Căușeni se află în examinare cauza penală nr. _____ cu privire la învinuirea lui **Feodosiu Târnăcop** în comiterea infracțiunilor prevăzute de art. 171 alin (3), lit. b și 172 alin (3), lit. a Cod Penal al RM. Minora **Târnăcop Agafița** fiind recunoscută în calitate de parte vătămată în cadrul acestui dosar.

În cadrul urmăririi penale, minora **Târnăcop Agafița**, în vârstă de 15 ani, a fost audiată de două ori, la data de _____ și _____.

La solicitarea procurorului, la data de _____ minora a fost audiat a treia oară. Conform concluziei formulate de psihologul ce a participat la audiere, în cursul interviului legal minora a dat dovadă de un grad crescut de timiditate, evitarea discuțiilor care trezesc emoții negative, comportament submisiv - victimizat.

În luna _____ minora **Târnăcop Agafița** a fost încadrată într-un program de rehabilitare psihologică scopul căruia a fost modelarea comportamentului copilului, specific victimei, prin dezvoltarea unor comportamente pro-active, adaptative, dezvoltarea capacităților de apărare a sinelui.

Potrivit Raportului de evaluare psihologică prezentat de psihologul ce realizează programul, recuperarea copilului a fost parțială, iar copilul cu greu iese din rolul de victimă. Psihologul susține că rehabilitarea parțială se datorează în mare măsură și lipsei suportului afectiv din partea familiei copilului care nu are resurse

de timp și / sau finanțare pentru a asigura un mediu favorabil, stabil pentru dezvoltarea armonioasă copilului.

În vederea asigurării interesului suprem al copilului, prin evitarea revictimizării copilului implicat în procedurile judiciare, ținând cont de argumentele expuse mai sus, solicit respectuos audierea copilului în condiții speciale, evitarea procedurii de confruntare cu alți participanți a procesului.

În argumentarea prezentei cereri invocăm următoarele motive:

Copilul **Târnăcop Agafița** este într-un proces de reabilitare psihologică. Potrivit raportului de evaluare psihologică reabilitarea minorei este parțială. Psihologul care a evaluat copilul a specificat în raport că minora încă manifestă comportament submisiv, labilitate emoțională, inhibiție atât la nivel comportamental cât și cognitiv. Manifestările sus menționate persistă atât datorită interiorizării rolului de victimă, cât și lipsei suportului afectiv din partea familiei. Într-o astfel de situație, psihologul susține că procedura de expunere publică, cu participarea tuturor participanților la procesul de judecată are valoare de revictimizare / re-traumatizare.

Având în vedere specificul traumei, lipsa suportului afectiv și reabilitarea psihologică incompletă, confruntarea copilului cu abuzatorul va determina re-traumatiza minorei. Această concluzie a fost expusă de psiholog în raportul de evaluare psihologică efectuat la solicitarea avocatului părții vătămate în scopul determinării gradului de reabilitare psihologică a copilului. În actul menționat psihologul a argumentat că audierea copilului în prezența inculpatului și participanților la proces, va revictimiza copilul prin următorul mecanism:

Procedura de confruntare, în cazul minorei **Târnăcop Agafița** va avea aceeași valoare emoțională ca și abuzul sexual propriu-zis. Reactualizarea memoriilor traumatizante poate fi evocată nu doar de repovestire ci și de prezența abuzatorului în același spațiu fizic cu victima. Simpla confruntare vizuală are potențialul de a acutiza atât starea emoțională a copilului cât și rolul de victimă.

În drept ne întemeiem prezenta cerere pe prevederile art. 113 alin. (6) CPP al RM: **„nici un minor nu va fi obligat să participe la confruntarea cu persoana învinuită de infracțiuni contra integrității lui fizice și sau morale”**. Infracțiunea săvârșită în privința părții vătămate **Târnăcop Agafița**, face parte din infracțiunile cu priverire la libertatea și inviolabilitatea sexuală a persoanei. Minora a fost traumatizată prin infracțiune, iar întâlnirea ulterioară cu agresorul/abuzatorul va duce la revictimizarea ei. Orice acțiune săvârșită în privința sau cu participarea minorului trebuie să fie efectuată ținând cont **de interesul suprem al copilului în primul rând**. Audierea copilului în instanța de judecată în prezența inculpatului reprezintă o posibilitate a agresorului să intimideze victima: prin întrebări obraznice, adesea cu conotații de amenințare, prin privirile directe a agresorului

către victimă, ceea ce face ca victima în primul rând să retrăiască șocul traumatic și să fie intimidată.

Convenția ONU privind drepturile copilului în art. 34 prevede: „*Statele părți se angajează să protejeze copilul contra oricărei forme de exploatare sexuală și de violență sexuală*”.

Conform art.3 din Convenție în toate acțiunile care privesc copiii, întreprinse de instituțiile de asistență socială publice sau private, de instanțele judecătorești, autoritățile administrative sau de organele legislative, **interesele copilului vor prevala.**

În pct. 33 al Recomandării Rec (2001) 16 a Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei privind protecția copiilor împotriva exploatării sexuale se stipulează ca măsuri referitoare la victime, necesare a fi întreprinse din partea Statelor-membre: „*instaurarea pentru copiii victime sau martori ai cazurilor de exploatare sexuală a unor condiții speciale de audiere pentru a reduce numărul audierilor și efectele traumatizării pentru victime, martori și familiile lor cât și pentru a crește credibilitatea declarațiilor lor în sensul respectării demnității acestora*”.

Reieșind din argumentele, normele de drept internațional și intern enunțate și din necesitatea evitării revictimizării copilului, apărând interesul superior al minorei **Târnăcop Agafița**, respectând prevederile art. 110¹ CPP al RM, 111 CPP al RM, art. 113 alin. (6) CPP al RM

SOLICITĂM:

Să dispuneți ca audierea copilului **Târnăcop Agafița** să se efectueze în condiții speciale, prin deplasarea instanței și a participanților la proces la sediul Centrului Național de Prevenire a Abuzului Față de Copii, situat pe adresa: mun. Chișinău, str. Calea Ieșilor, 61/2.

Avocat/ă _____

„_____” _____ **2013**

Președintelui Centrului Național
de Prevenire a Abuzului Față de Copii
Adresa juridică: or. Chișinău, str. Calea Ieșilor, 61/2
Solicitant _____
Avocat/ă _____
ce reprezintă interesele _____
Adresa juridică _____

CERERE

privind realizarea evaluării psihologice și acordarea asistenței specializate copilului victimă a infracțiunii de violență în familie

În procedura Judecătoriei Botanica, mun. Chișinău se află în examinare cauza penală nr. _____ cu privire la învinuirea lui **Feodosiu Târnăcop** în comiterea infracțiunii prevăzute de art. 201¹ Cod Penal al RM (Violența în familie). Minora **Târnăcop Agafița** fiind recunoscută în calitate de parte vătămată pe dosarul de violență în familie.

Din informațiile obținute în cadrul interviului primar cu clientul, am cunoscut faptul că minora **Târnăcop Agafița**, a fost abuzată fizic și emoțional de tatăl ei, **Feodosiu Târnăcop**. Copilul la caracterizat pe tata ca o ființă consumatoare de alcool și extrem de violent. Agafița, povestește că de mică a fost martoră la scenele de violență între părinți, ceea ce i-a dezvoltat o frică deosebită față de tată. De mică, minora a fost expusă riscului de a fi pedepsită, tatăl aplicând un stil autoritar și abuziv față de copil (îi aplica diverse pedepse, pentru orice motiv real sau imaginar). Copilul susține că se simțea neajutorată și când tata o agresa fizic nu întreprinde practic nimic pentru a se proteja de factorul nociv, cum este comportamentul abuziv al tatălui său, deoarece a învățat că nu poate minimaliza, controla sau stopa cumva acțiunile distructive ale acestuia.

Reieșind din circumstanțele de fapt descrise mai sus

SOLICITĂM:

1. Să realizați evaluarea psihologică a copilului **Târnăcop Agafița**, pentru a determina gradul de traumatizare psihologică a copilului.
2. Să includeți copilul **Târnăcop Agafița**, victimă a abuzului fizic, într-un program de recuperare psihologică.

3. Să ne informați dacă există necesitatea unei intervenții psihoterapeutice de lungă durată.

Avocat/ă _____

„_____” _____ **2013**

Serviciul de Asistență Psihopedagogică

Adresa juridică: _____

Solicitant _____

Avocat/ă _____

ce reprezintă interesele _____

Adresa juridică _____

CERERE

privind realizarea evaluării psihologice a copilului aflat în conflict cu legea

Minorul **Dănuț C.**, cu vârsta de 15 ani este învinuit că la data de 05.05.2013, în jurul orei 22:00, urmărind scopul sustragerii bunurilor altei persoane a sustras pe ascuns din automobilul de model BMW X-5, n/î XXX, parcat în curtea blocului de pe strada N. Milescu Spătaru 2/2, mun. Chișinău, ce aparține cu drept de proprietate lui **Dorinel V.**, două oglinzi retrovizorii împreună cu suporturi. În prezent minorul este cercetat penal, pe cazul enunțat.

Din discuția cu clientul cunoaștem următoarele informații cu referire la familia minorului: familie incompletă, băiatul s-a născut în concubinaj, urmat de separare din cauza divergențelor cât și a violenței domestice ale concubinului asupra partenerei cât și asupra minorului. Copilul locuiește în mare parte singur, mama este plecată în direcție necunoscută de când minorul avea 3 ani. După plecarea mamei sale **Dănuț C.** a rămas în grija bunicii. El o iubea mult pe bunica sa Maria, era atașat de ea și o respecta, însă anul trecut aceasta a decedat. După decesul bunicii **Dănuț C.** a rămas în grija fratelui mai mare Costică.

Pe fratele mai mare **Dănuț C.** îl urăște, este opusul modelului său de viață, atunci când revine acasă, îi perturbă liniștea, prin nenumăratele întruniri de gașcă, strigăte, dezordine, consumul de alcool și nu numai. **Dănuț C.**, a început să lipsească nemotivat de la școală. Spune că pur și simplu „umblă pe drumuri”, fără ca să facă nimic. Cu colegii de clasă comunică doar accidental, este mereu abătut și evită discuțiile cu maturii și profesorii.

Reieșind din circumstanțele de fapt descrise mai sus

SOLICITĂM:

1. Să realizați evaluarea psihologică a copilului **Dănuț C.**, în vederea elaborării profilului psihologic al minorului, care să conțină informații despre personalitatea investigată, precum:

- trăsăturile de personalitate care caracterizează copilul;
 - măsura și gradul în care fiecare trăsătură de personalitate și trăsături caracterologice sunt dezvoltate, indicând ce caracteristică trebuie îmbunătățită;
 - cauzele și unele efecte ce s-ar putea corectifica, urmate de recomandări;
 - disponibilitatea de a se corecta prin aplicarea unor programe de asistență;
 - recomandări referitoare la procesul de intervenție și corecție a comportamentului copilului.
2. Să determinați sfera de interese, aptitudini, deprinderi ale copilului în scopul reintegrării și orientării școlare, care vor fundamenta programul de intervenție psihosocială pe cazul enunțat.

Avocat/ă

„_____” _____ **2013**

Judecătoria Botanica mun. Chișinău
Adresa juridică: mun. Chișinău, str. N. Zelinski, 13.

Reclamnt: Agafița Târnăcop

Domiciliu: _____

Telefon _____

Email _____

Pîrît: Târnăcop Fiodosio

Domiciliu: _____

Telefon _____

Email _____

CERERE¹⁵

privind aplicarea măsurilor de protecție pentru victimele violenței în familie

Subsemnata **Agafița Târnăcop** solicit eliberarea ordonanței de protecție, în baza Legii nr. 45-XVI cu privire la combaterea și prevenirea violenței în familie din 01.03.2007 și în temeiul art. **318¹ 318²318³318⁴** CPC al RM.

I. Relațiile familiei cu pârâtul.

În fapt, sunt căsătorită cu pârâtul, **Târnăcop Fiodosio**, căsătoria a fost înregistrată la 11.11.2011 de către OSC Ciocana. Viața mea în comun cu pârâtul a eșuat. În ultimii doi ani de căsătorie în viața noastră s-a creat o atmosferă insuportabilă, de neînțelegeri, deseori degenerând în certuri. *Neînțelegerile apărute în cuplul nostru, manifestate prin* existența intereselor contradictorii ce au degenerat în agresiuni verbale s-au finisat cu abandonarea căminului conjugal de către pârât.

Din anul 2008 și până în septembrie 2013 pârâtul **Târnăcop Fiodosio** a locuit separat de mine și fetița noastră. La data de 18.09.2013 în timp ce mă deplasam spre casă **mașina pe care o conduceam a fost implicată într-un accident rutier, în rezultatul căruia eu am devenit țintuită la pat**, fiind

¹⁵ <http://www.parajurist.md/rom/familia/>

diagnosticată cu traumă cerebrală gravă, contuzie, cerebrală gravă, ruptură anatomică a măduvei spinării, fractură de cord vertebral, etc. Repercusiunile accidentului rutier au condiționat aflarea mea în regim de reanimare pe un termen de o lună. În momentul externării din spital am constatat că în timpul aflării mele în spital pârâtul a revenit în familie și s-a instalat în locuința aflată în proprietatea mea. În aceste condiții am fost forțată de împrejurări să accept involuntar ca pârâtul să locuiască în aceeași casă cu mine, cu fiica noastră și mama mea care ne îngrijește și execută menajul casnic. **Pentru că sunt ținută la pat și sunt în imposibilitate de a mă apăra și apăra singură, pârâtul a început să mă agreseze psihologic, aducând insulte și acuzații la adresa subsemnatei, inclusiv și în prezența copilului, fapte ce ulterior au degenerat în acte de violență psihologică și fizică.** Această situație ne plasează pe subsemnata și fiica mea sub protecția Legii nr. 45-XVI cu privire la combaterea și prevenirea violenței în familie din 01.03.2007, unde conform art. 3, lit. a este stipulat că subiecții ai violenței în familie pot fi: în condiția conlocuirii - persoanele aflate în relații de căsătorie, de divorț, de concubinaj, de tutelă și curatelă, rudele lor pe linie dreaptă sau colaterală, soții rudelor, alte persoane întreținute de acestea.

II. Date suplimentare despre victime:

Până la producerea accidentului rutier eu am activat în calitate de profesoară în cadrul școlii nr. x din mun. Chișinău.

Imobilul situat pe mun. Chișinău, str. Hristo Botev, x , ap. 2, care actualmente involuntar constituie locuința comună a subsemnatei și pârâtului, aparține cu drept de proprietate, dobândit prin succesiune, subsemnatei, părinților și surorii mele. Respectiv, pârâtul ilegal s-a instalat în acest imobil.

III. Fapte și circumstanțe ale cauzei:

Dat fiind faptul că sunt în proces de reabilitare după accidentul rutier suferit, pârâtul profită de starea de imposibilitate de a mă apăra și mă abuzează emoțional și fizic. În contextul Legii nr. 45-XVI cu privire la combaterea și prevenirea violenței în familie din 01.03.2007 prin *violență psihologică* se înțelege impunerea voinței sau a controlului personal, provocare a stărilor de tensiune și de suferință psihică prin ofense, luare în derâdere, înjurare, insultare, poreclire, șantajare, distrugere demonstrativă a obiectelor, prin amenințări verbale, prin afișare ostentativă a armelor sau prin lovire a animalelor domestice; neglijare; implicare în viața personală; acte de gelozie; impunere a izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială; izolare de familie, de comunitate, de prieteni; interzicere a realizării profesionale, interzicere a frecventării instituției de învățământ; deposedare de acte de

identitate; privare intenționată de acces la informație; alte acțiuni cu efect similar.

În lipsa unui suport efectiv eu și copilul meu sunt pusă în situația de a suporta violența psihologică ce se manifestată sub forma impunerii de către pârât a voinței sale, provocarea stărilor de tensiune și de suferință psihică prin ofense, înjurări, insulte, amenințări verbale. La data de 06 mai 2013 fiind în stare de ebrietate m-a agresat fizic, cauzându-mi leziuni corporale ușoare, fapt confirmat prin raportul de expertiză medico legală nr. 15 din 07 mai 2013. La data de 07 mai 2013 m-am adresat cu o plângere către Inspectoratul de Poliție, prin care am solicitat să intervină pentru a mă proteja de împotriva violenței, dar spre regret nu am primit o protecție efectivă. Pentru că sunt ținută la bat și nu mă pot deplasa, nu am avut posibilitatea să plec să locuiesc pentru un timp la părinții mei și a fost forțată să locuiesc împreună cu agresorul. La data de 15 mai 2013 pârâtul m-a bătut din nou, fapt confirmat prin raportul de expertiză medico legală nr. 115 din 16 mai 2013.

În baza prevederilor art. 15 din Legea nr. 45-XVI cu privire la combaterea și prevenirea violenței în familie din 01.03.2007 și în temeiul art. **318⁴**CPC al RM, solicit aplicarea următoarelor măsuri de protecție:

1. Obligarea pârâtului de a părăsi locuința în care locuiește copilul nostru împreună cu subsemnata;
2. Obligarea pârâtului de a sta departe de locul aflării subsemnatei și a fiicei noastre, la o distanță de cel puțin 500 m;
3. Obligarea pârâtului de a nu contacta cu subsemnata și copilul nostru;
4. Interzicerea pârâtului de a vizita locul de trai al subsemnatei și copilului nostru;
5. Obligarea pârâtului de a nu aplica violența psihică și fizică față de subsemnata și copilul nostru;
6. Obligarea pârâtului să nu mă insulte prin vorbe și gesturi.

VI. Durata ordonanței de protecție. Solicit ca ordonața de protecție să fie emisă pentru o durată de 90 zile.

În drept, îmi întemeiez cererea pe prevederile art. art. **318¹ 318²318³318⁴** CPC al RM din CPC al RM și art. 15 din Legea nr. 45-XVI cu privire la combaterea și prevenirea violenței în familie din 01.03.2007.

Anexez la prezenta acțiune, pe care o depun în două exemplare, unul pentru instanță, unul pentru pârât, următoarele acte:

1. Certificatul de căsătorie;

2. Copia buletinului de identitate **Târnăcop Agafița**;
3. Copia buletinului de identitate **Târnăcop Fiodosiu**;
4. Copia certificatului de naștere a copilului **Târnăcop Fiodosel**;
5. Copia raportului de expertiză medico-legală nr. 15 din 07 mai 2013;
6. Copia raportului de expertiză medico-legală nr. 115 din 16 mai 2013;
7. Copia extrasului din fișa medicală de observație nr. 18466;
8. Copia cererii depuse la Inspectoratul de Poliție.

Feodosia Târnăcop _____ **data** _____

**Direcțiile Teritoriale de Asistență Socială și Protecție a Familiei/date
de contact**

Denumirea	Date de contact	Datele de contact ale specialiștilor în protecția copilului
DASPF Anenii Noi	or. Anenii Noi, Piața 31 August, 4 tel.: (+373 265) 2 29 86	Perdivară Andrei Tel. (+373 265) 2-29-86
DASPF mun. Bălți	mun. Bălți, str. Independenței, nr. 1, tel.: (+373 231) 5 46 81	Ciorbă Tatiana Tel. (+373 231) 2-42-99
DASPF Cahul	or. Cahul, str. Republicii, nr. 35 tel.: (+373 299) 3 39 59	Bacalu Elena Tel. (+373 299) 2-29-18
DASPF Călărași	or. Călărași, str. Eminescu, nr. 19 tel.: (+373 244) 2 36 33; 2 36 23	Gâlcă Vasile Tel. (+373 244) 2-36-33
DASPF Căușeni	or. Căușeni, str. Mateevici, nr. 9 tel.: (+373 243) 2 33 04; 2 21 3381	Paladuța Maria Tel. (+373 243) 2-21-33
DASPF Edineț	or. Edineț, str. Independenței, nr. 102 tel.: (+373 246) 2 22 79; 2 24 44	Nicolaev Dora Tel. (+373 246) 2-43-35
DASPF Florești	or. Florești, bd. Victoriei, nr. 2 tel.: (+373 250) 2 10 25	Moraru Tamara Tel. (+373 250) 2-63-05
DASPF Soroca	or. Soroca, str. Independenței, nr. 8 tel.: (+373 230) 2 34 02	Mățu Alina Tel. (+373 230) 2-24-73
DASPF Fălești	or. Fălești, str. Ștefan cel Mare, 50 tel.: (+373 259) 2 43 82	Ciobanu Emilia Tel. (+373 259) 2-43-82
DASPF Nisporeni	or. Nisporeni, str. Ioan-Vodă, nr. 2 tel.: (+373 264) 2 21 80	Tulbure Eugenia Tel. (+373 264) 2-68-54
DASPF Cantemir	or. Cantemir, str. Trandafirilor, 2, tel.: (+373 273) 2 27 50	Avram Semina Tel. (+373 273) 2-36-04
DASPF Ungheni	or. Ungheni, str. Alecsandri, nr. 40 tel.: (+373 236) 2 20 23; 2 80 76	Croitoru Marina Tel. (+373 236) 2-80-76
DASPF Hîncești	or. Hîncești, str. Mihalcea Hîncu, nr. 126 tel.: (+373 269) 2 39 76	Organ Zinaida Tel. . (+373 269) 2-30-56
DASPF Ștefan Vodă	or. Ștefan Vodă, str. Testimițeanu, nr. 1 tel.: (+373 242) 2 25 48; 2 51 33	Zavalișca Lilian Tel. (+373 242) 2-20-59
DASPF	or. Telenești, str. Renașterii, nr. 69	Gojan Petru

Telenești	tel.: (+373 258) 2 30 56	Tel. (+373 258) 2-10-94
DASPF Leova	or. Leova, str. Independenței, nr. 3 tel.: (+373 263) 2 25 48; 2 41 74; 2 44 58	Levcenco Carolina Tel. (+373 263) 2-41-74
DASPF Orhei	or. Orhei, str-la Maxim Gorkii, nr. 13 tel. / fax: (+373 235) 2 37 15; 3 21 71	Covaș Oltea Tel. (+373 235) 2-35-21
DASPF Criuleni	or. Criuleni, str. 31 August 1989, nr. 108 tel.:(+373 248) 2 21 22; 2 40 43; 2 40 82; 2 20 7582	Porubin Chiril Tel. (+373 248) 2-40-82
DASPF Ialoveni	or. Ialoveni, str. Alexandru cel Bun, nr. 33 tel.: (+373 268) 2 20 47, 2 16 98	Zinari Galina Tel. . (+373 268) 2-43-44

	Denumirea	Date de contact
1	Direcția municipală pentru protecția drepturilor copilului	Mun. Chișinău, str. A. Vlahuță, 3 Tel/fax. (+373 22)-27-24-02 dmpdcchisina@mail.ru Svetlana Chifa, Șef al Direcției
2	Direcția pentru protecția drepturilor copilului sect. Centru	mun. Chișinău, str. Bulgară, 43, Tel. (+373-22)-54-65-15, (+373-22)-54-72-27, (+373-22)-54-64-74. dpdccentru@rambler.ru Lidia Ștefăneț, Șef al Direcției
3	Direcția pentru protecția drepturilor copilului sect. Botanica	mun. Chișinău, str. Teilor, 10 Tel./fax. (+373-22)-76-35-86, (+373-22) 56-49-91 Victoria Ioniță, Șef al Direcției
4	Direcția pentru protecția drepturilor copilului sect. Buiucani	mun. Chișinău, str. M. Viteazul, 2 (+373-22)-29-52-24, (+373-22)-29-50-55, (+373-22)- 29-50-27 Tamara Lesnic-Răscoală, Șef al Direcției
5	Direcția pentru protecția drepturilor copilului sect. Ciocana	mun. Chișinău, str. Mircea cel Bătrîn, 16 (+373-22)-34-07-22, (+373-22)-34-00-31, (+373-22)-34-46-08 Maria Gribincea, Șef al Direcției
6	Direcția pentru protecția drepturilor copilului sect. Rîșcani	mun. Chișinău, str. S. Lazo, 27 / 1 (+373-22)-29-34-67, (+373-22)-29-34-66, (+373-22)-29-34-68 Valentina Canariov, Șef al Direcției

Centre de plasament - adrese utile

Denumirea	Date de contact
Centrul de Reabilitare Socială a copiilor “Casa Gavroche”	mun. Chișinău, str. N. Dimo, 11/5 fax.: (+373 22) 43 31 40 tel.: (+373 22) 43 83 50
Centrul pentru copilărie adolescență și familie “PRODOX”- Centrul de Plasament “Casa familiei”	mun. Chișinău, str. Grenoble, 163/5. tel.: (+373 22) 76 29 44, (+373 22) 24 84 19
Centrul de zi și plasament temporar pentru copiii și tinerii orfani în perioada post instituțională “Vatra”	mun. Chișinău, str. Ioan Botezatorul, 1 fax.: (+373 22) 54 53 38 tel.: (+373 22) 27 94 64
Centrul de Plasament “Casa Așchiuță”	mun. Chișinău, str. C. Stere, 1 fax.: (+373 22) 23-71-02 tel.: (+373 22) 23-24-05
Centrul de Plasament pe lângă Fundația “Regina Pacis”	mun. Chișinău, str. Avram Iancu, 17 fax.: (+373 22) 27-86-07 tel.: (+373 22) 23-55-11
Centrul de Plasament “Curcubeul Speranței” (ADRA)	Or. Vadul lui Vodă, str. 31 august, 42 Tel/fax.: (+373 22) 41-64-83
Centrul de reabilitare al adolescenților din Chișinău	mun. Chișinău, str. Trușeni, 18. fax.: (+373 22) 59-36-02 tel.: (+373 22) 58-26-28
Centrul de plasament temporar al copiilor în situații de risc “Azimut”, or.Soroca	Or. Soroca, str. Alexandru cel Bun, 54, tel.: (+373 230) 3-05-81, tel.: (+373 230) 2-25-43.
Centrul de reabilitare și protecție socială a copiilor în situație de risc «Пламяче» din or.Taraclia	Or. Taraclia, str. Karl Marx, 79. tel.: 373 0-294) 2-45-94.
Centrul de Asistență și Protecție a Victimelor și Potențialelor Victime ale Traficului de Ființe Umane	mun. Chișinău, str. Burebista, 93. fax.: (+373 22) 55-30-42 tel.: (+373 22) 92-71-37

Centrul de primire a copilului în regim de urgență „Evricea”	mun. Bălți, str. Bulgară 77/7. tel.: (+373 231) 6 53 91
„Centrul de Criză Familială „SOTIS”	mun. Bălți, str. T. Șevcenco 23 tel.: (+373 231) 3 34 75

Datele de contact ale centrelor prestatoare de servicii pentru victimele violenței în familie.

Denumirea	Date de contact
Asociația obștească „Refugiul Casa Mărioarei”	mun. Chișinău, Șos. Hîncești 4 Tel/fax.: 72 58 61 e-mail: caps@mail.md
Asociația Familiilor MonoParentale (AFMP) Centrul de informare și consiliere pentru victimele violenței	or. Cahul, str. Republicii 35, bir.6 Tel.: 2 09 84/ 079191203 e-mail: ao_afmp@yahoo.com
Centrul de Asistență și Protecție a Victimelor Violenței Domestice	mun. Bălți, str. 31 August 63 Tel. (231) 2 63 57
Asociația Psihologilor „Tighina” Centrul Maternal „Pro Familia”	or. Căușeni, str. Ana și Alexandru 18 Director: <i>Tatiana Osadci</i> : (0243) 267.21 Coordonator servicii: <i>Ludmila Afteni</i> Tel. Centru (0243) 268.35, GSM. 0 794 36300 / (0243) 224.50 e-mail: ap_tighina@yahoo.com
Asociația Obștească ÎNCREDERE Centrul Maternal „Încredere”	Or. Cahul Președinte: <i>Elena Bacalu</i> Tel. (0299) 229.18, GSM. 0 692 43704 e-mail: elenabacalu@yahoo.com Tel. centru (0299) 234.87
Asociația Obștească ARTEMIDA Centrul Maternal „Ariadna”	Or. Drochia Președinte: <i>Simion Sârbu</i> Tel. centru (0252) 21.032, 21.033, GSM. 0 798 24900 e-mail: simionsirbu@yahoo.com Coordonator Servicii: <i>Câșlari Ina</i> – GSM. 069488982; cislari_ina@mail.md

Datele de contact ale centrelor prestatoare de servicii de asistență psihologică

Denumirea	Date de contact
Centrul Național de Prevenire a Abuzului Față de Copii	mun. Chișinău, str. Calea Ieșilor 61/2, Chișinău, MD 2069 fax.: (+373 22) 74-83-78 tel.: (+373 22) 75-88-06, 22 75-67-87 Email: office@cnpac.org.md ,
Centrul de reabilitare a victimilor torturii “Memoria”	or. Chișinău rctv@memoria.md , milapopovici@yahoo.com .
Centrul International “La Strada”	Mun. Chișinău, C.P. 259 Tel. (+ 373 22) 23-49-06 Fax. (+ 373 22) 23-49-07 Manager: Tatiana Buianina - psiholog E-Mail: tbuianina@lastrada.md E-Mail: Secretariat - office@lastrada.md
Asociația Obștească “Altruist”	E-mail: ceban.liuba@gmail.com Telefon: 069379000

Bibliografie

Acte normative:

1. Convenția cu privire la Drepturile Copilului. Aprobată prin Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 44/25 din 29.11.1989.//Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte. Vol.I- Chișinău, 1998.
2. Constituția Republicii Moldova: Legea Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: MO al RM, 1994, nr.1. În vigoare din 27 august 1994.
3. Codul penal: Legea Republicii Moldova nr. 985- XV din 18 aprilie 2002. În: MO al RM, 2002, nr. 128-129. În vigoare din 12 iunie 2003.
4. Codul de procedură penală: Legea Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003. În: MO al RM, 2003, nr. 104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.
5. Legea cu privire la avocatură, 19 iulie 2002, nr. 1260 – XV. În: MO al RM, 2002, nr. 126-127.
6. Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat, nr. 198 din 26.07.2007. În: MO al RM, 2007, nr. 157-160.
7. Legea cu privire la mediere din 12.06.2007, nr. 134-XVI. În: MO al RM, 2007, nr. 188-191/ 730.
8. Legea cu privire la probațiune din 14.02.2008, nr.8. În: MO al RM, 2008, nr. 103-105.
9. Legea privind organizarea judecătorească din 06.07.1995, nr.514. În: MO al RM, 1995, nr. 58.
10. Hotărârea Plenumului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Privind judecarea cauzelor penale în procedura acordului de recunoaștere a vinovăției” Nr. 6 din 24.12.2010, Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2011, nr. 5.

Literatură de specialitate:

1. Atasiei I., Ivănușcă N., Luca S., Luca C., Măgurianu L., Mighiu C., Muntean D., Stoieneț A., *Justiția pentru minori în interesul superior al copilului. Practici de lucru cu copilul victimă*. Asociația Magistraților Iași, Organizația Salvați Copiii - Filiala Iași, Iași, 2008;
2. Bolocan- Holban A., Moloșag N., Doronceanu O., Mihailov-Moraru V., Gribincea V., *Apărarea victimelor torturii, rețelilor tratamente sau ale tratamentului degradant, Îndrumar pentru avocați*, Chișinău 2013.

3. Buneci P, Butoi I.T., *Martorul pe terenul Justiției – perspectiva procesual penală și psihologică*, Editura Pinguin Book, 2004.
4. Buș I., Miclea M., David D., Opre A., *Psihologie judiciară. Curs postuniversitar*, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, 2004-2005.
5. Brain M. O., Anke van de Borne, Noten Th., *Combaterea traficului de copii în scopul exploatării sexuale*, Ghid de formare a profesioniștilor apărut în cadrul proiectului implementat de organizația Salvați Copiii România;
6. Botos I., *Acordul de voință al părților la împăcare*. București: Editura All Beck, 2006.
7. Catana T., Filat C., *Audierea copilului – victimă a abuzului în procesul penal.*, Studiu apărut în cadrul proiectului „Copilările fără violență – spre un sistem mai bun de protecție a copilului în Europa de Est” cu suportul Nodoby Children Foundation (Polonia) și OAK Foundation. Chișinău: Centrul Național de prevenire a abuzului față de copii, 2007.
8. Ciaglic T., Rotari O., *Medierea în cauze penale: noțiune și caracteristici de ordin general trecute prin prisma legii autohtone și române*. În: Revista de studii și cercetări juridice, 2008, nr.3, p. 13.
9. Ciobanu V., Rotaru V., Zaharia V., Dolea I., *Justiția juvenilă. Instituția probațiunii în sistemul de drept al Republicii Moldova. Medierea penală*. Chișinău: Cartea XI, 2009.
10. Canțer Oleg, *Audierea martorului. Îndrumar pentru avocați*. Chișinău 2013.
11. Dolea I., Zaharia V., Țurcan A., *Identificarea și protecția copiilor vulnerabili sub vârsta răspunderii penale sau a celor în conflict cu legea penală*, ed. Caretea juridică, Chișinău, 2013.
12. Dolea I., Roman D., Sedlețchi I., Vizdoagă T., Rotaru V., Cerbu A., Ursu S., *Drept procesual penal, Ediția a III-a revizuită și completată*, Chișinău: Cartea juridică, 2009.
13. Ionescu Ș. (coord.), *Copilul maltratat - Evaluare, prevenire, intervenție*, Fundația Internațională pentru Copil și Familie, București, 2001;
14. Gavriliuc C. (coord.) Platon D., Moldovan I., *Convenția privind drepturile copilului pe înțelesul tuturor*, Chișinău, 2010.
15. Furnis T., *Manual multiprofesional pentru abuzul sexual al copilului, Management integrat, terapie și intervenție legală*, Editura Waldpress, Timișoara, 2004;

16. Moisescu, R., Mursa, L., ”Minorul învinuit sau inculpat în faza de urmărire penală” în *Ghid de practici instituționale în instrumentarea cauzelor cu minori*, Asociația Alternative Sociale, Iași, 2005.
17. Munteanu A., *Psihologia copilului și a adolescentului*, Editura Eurobit, Timișoara 2007.
18. Rudolph H. Schaffer, *Introducere în psihologia copilului*, ASCR, Cluj-Napoca;
19. Rotaru V., Popa D., Dilion M. et. al. *Manual de mediere*. Chișinău: IRP, 2006.
20. Rotaru V., *Aplicarea prevederilor legale privind acordul de recunoaștere a vinovăției. Îndrumar pentru avocați*. Chișinău: IRP, 2013.
21. Luca C. (coord.), *Traficul de persoane. Practici și resurse pentru combatere și colaborare*, Asociația Alternative Sociale, Editura Hamangiu, București;
22. Păunescu G., Alexandrescu G., (coord.), *Ghid de bune practici pentru prevenirea abuzului asupra copilului*, Organizația Salvați Copiii, reeditată de Asociația Alternative Sociale, Iași, 2005;
23. Pivniceru M. M., Luca C, *Ghid de audiere a copilului în proceduri judiciare*, Editura Hamangiu SRL, 2009;
24. Prună T., *Prelegeri de psihologie judiciară*, Editura Fundației „Chemarea”, Iași, 1992;
25. Șchiopu U., Verza E., *Psihologia vârstelor, ciclurile vieții*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1997.
26. Zaharia V. ș. a., *Îndrumar juridic elementar pentru cetățeni*, Editura Cartier, Chișinău, 2012;
27. Zdrenghea V., Butoi T., „Ancheta judiciară din perspectivă psihologică” în *Psihologie Judiciară*, Casa de editură și presă “Șansa”- S.R.L., București, 1994;
28. Zdrenghea V., Mitrofan, N. Butoi T., *Psihologie judiciară*, Casa de Editură și Presă “Șansa” S.R.L., București, 1994.